

Europos struktūriniai ir investicijų fondai
Gairės valstybėms narėms ir programų valdymo institucijoms
Gairės paramos gavėjams

**Bendruomenės inicijuotos vietos plėtros gairės vietos
subjektams**

---

2 redakcija, 2014 m. rugpjūčio mėn.
Atnaujinta, atsižvelgus į vertėjų pastabas.

Bendruomenės inicijuotos vietos plėtros gairės vietos subjektams

2014 m. gegužės mėn.

Turinys

Įvadas	8
1 skyrius. Kodėl reikėtų rinktis bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą?	10
2 skyrius. Kaip pradėti BIVP? Aštuoni pagrindiniai veiksmai.....	14
3 skyrius. Kaip padėti BIVP partnerių grupėms reaguoti į naujus iššūkius?	19
4 skyrius. Kodėl BIVP reikia įgyvendinti miestuose ir kaip tai daryti?	57
5 skyrius. Kodėl ir kaip įgyvendinti BIVP siekiant socialinės įtraukties?	76
6 skyrius. Kaip derinti BIVP su kitų fondų parama?	94
7 skyrius. Ką daryti, kad BIVP vietos veiklos grupės būtų saugesnė, spartesnė ir lengvesnė?	113

Paveikslai

1 pav. Vietovės, partnerystės ir strategijos (BIVP trejeto) „spiralės“ schema laikui bėgant	16
2 lentelė. Vietovės ribų nustatymas	26
3 paveikslas. Biurų pastatas ir už jo – Ratmoro prekybos centras, priklausantys Derio (Londonderio) socialinei įmonei „Creggan Enterprises“ Jungtinėje Karalystėje	60
4 paveikslas. Sektorių politikos, integruotos miestų plėtros strategijų ir BIVP ryšys	62
5 paveikslas. Schema, naudota Montevaljo žiedinės ekonomikos principams išaiškinti	64
6 paveikslas. Alba Julijos antrasis kvartalas anksčiau ir dabar (Šaltinis: ES 50 atvejų tyrimų ataskaita)	66
7 paveikslas. Atnaujinta bendruomenės erdvė Terasos miesto parke	67
8 paveikslas. Silicio žiedas iš viršaus. Šoredičas, Rytų Londonas	68
9 paveikslas. Talino „Kūrybos katilo“ fragmentas (Estija)	68
10 lentelė. Amersforto tvaraus apsirūpinimo maistu partnerystė (Nyderlandai)	70
11 paveikslas. Vietos gyventojai pagal priemonę „Planning for Real“ kuria bendrą teritorijos žemėlapi (Šaltinis: communityplanning.net)	72
12 paveikslas. Miesto VVG koordinatoriaus atliekama aktyvaus pritaikymo veikla	73
Berlyno Kernerparko vietovės koordinatoriumi (kairėje) klausosi projektą pristatančių vietos moterų	73
13 paveikslas. 34 Berlyno teritorijos, atrinktos remti pagal miestų rajonų valdymo programą	75
14 paveikslas. BIVP erdvinės formos miestuose ir mišrioje kaimo ir miesto vietovėse	76
15 paveikslas. Tinkle „Mano dirbanti karta“ naudojama „inovacijų spiralė“	78
16 paveikslas. Darbo centras „Job Point“ Berlyne	90
17 paveikslas. Tinklo „Mano dirbanti karta“ iniciatyvos „Siek savo tikslo“ schema	91
18 paveikslas. Dalyvaujamas biudžeto paskirstymas Kaskaiso mieste (Portugalija)	93
19 paveikslas. VVG ir ŽVVG koordinavimas	97
97	
20 paveikslas. Kaip nustatyti, ar galima naudotis finansavimu iš kelių fondų ar iš vieno fondo?	100
21 paveikslas. Viena atskaitinga institucija koordinuoja keturių fondų paramą	109
22 paveikslas. Galimi įvairių fondų remiamų VVG valdybų ryšiai	110
23 paveikslas. Bendra VVG ir ŽVVG vietovių riba	111
24 paveikslas. Teritorijos ribų nustatymas	111
25 paveikslas. Bendros geografinės teritorijų ribos	112
26 paveikslas. ŽVVG ir VVG bendradarbiavimas sprendžiant bendras problemas	113
27 paveikslas. BIVP įgyvendinimo sistema	114

Langai

1 langas. Įvairių uždavinių sprendimo būdų įgyvendinant vietos plėtros strategijas pavyzdžiai	22
2 langas. Bendrų nuostatų reglamento 33 straipsnis dėl vietos plėtros strategijų	25
3 langas. Vietovių ribų nustatymo Portugalijoje ir Suomijoje pavyzdžiai	26
4 langas. „My Generation URBACT“ („Mano URBACT karta“) – integruotos strategijos pavyzdys	29
5 langas. Inovacijų grupė, veikianti pagal Vakarų Korko 2007–2013 m. LEADER strateginį planą	31
6 langas. Duhalou integruotosios kaimo plėtros grupės tikslų nustatymas ir stebėseną	34
7 langas. Dalyvavimu grindžiamo vietos plėtros strategijos rengimo pavyzdys, kurį pateikė Ispanijos Chertės slėnio LEADER grupė	38
8 langas. Pagal EŽF 4 prioritetinę kryptį privalomo veiksmų plano pavyzdys Prancūzijoje	40
9 langas. Tarpusavio vertinimo sistemos pavyzdys, pateiktas VVG „Kasvu“ (Suomija)	42
10 langas. Vietos veiklos grupių užduotys	42
11 langas. Šiaurės rytų Laplandijos žuvininkystės vietos veiklos grupės gebėjimų stiprinimas	43
12 langas. Suomijos vietos veiklos grupių partnerystė	45
13 langas. Šiaurės Hailando (Škotija) LEADER+ partnerių grupės vykdoma projektų atranka	48
14 langas. Ispanijos Aragono regiono LEADER VVG veiksmų atrankos ir išmokų mokėjimo tvarka	49
15 langas. Suomijos ŽVVG vykdoma veiksmų atrankos ir išmokų mokėjimo tvarka	51
16 langas. Estijos ŽVVG skirtos parengiamosios paramos pavyzdys	53
17 langas. VVG bendradarbiavimo veiklos taisyklės Švedijoje ir Lenkijoje	55
18 langas. Monteveljo (Italija) perėjimo prie mažo anglies dioksido kiekio ekonomikos judėjimas, remiamas miesto administracijos	63
19 langas. Duisburgo (Vokietija) Markslo rajone taikomas dalyvaujamas požiūris į integruotą miesto plėtrą	64
20 langas. Terasos miestas Katalonijoje (Ispanija)	66
21 langas. Londono Šoredičo rajono patikos fondas ir kūrybinės veiklos kvartalas	67
22 langas. „Alston Cybermoor“ – skaitmeninių technologijų miestelis kaimo aplinkoje	69
23 langas. Limerike (Airija) taikomi BIVP socialinės įtraukties metodai	83
24 langas. Didžiojo Narbono (Prancūzija) vietos užimtumo ir integracijos planas	83
25 langas. Programa „Pirmiausia – būstas“ (port. Casas Primeiro) Lisabonoje (Portugalija)	84
26 langas. Čerehato romų integracija (Vengrija)	86
27 langas. Migrantų integracijos nauda Kalabrijos regiono Riačės miestelyje (Italija)	86
28 langas. Pietų Tirono (Didžioji Britanija) bendruomenės įgalėjimo programa: migrantų integracija suteikiant jiems didesnių galių ir remiantis jų teisėmis	87
29 langas. Regioninio lygmens koordinavimas Lenkijoje	99
30 langas. Fondų koordinavimo vietos lygmeniu, kai finansuojama iš kelių fondų ir iš vieno fondo, vykdymas	101
31 langas. ES fondų koordinavimas Tirolyje (Austrija)	102
32 langas. BIVP planavimo schema	104
33 langas. Įvairius sektorius apimantis planavimas Andalūzijoje (Ispanija) ir finansavimo iš kelių fondų sistema Pietryčių Korke (Airija)	105
34 langas. ŽVVG ir VVG veiklos koordinavimas Rytų Almerijoje (Ispanija)	107
35 langas. VVG ir ŽVVG valdymas per vieną organizaciją: „Pays“ – Prancūzijoje ir vietos plėtros agentūros – Graikijoje	109
36 langas. Techninio koordinavimo komitetai Chertės slėnyje (Ispanija)	110
37 langas. Teritorijos ribų nustatymo metodas pagal suderintas Italijos VVG ir ŽVVG strategijas	112
38 langas. ŽVVG ir VVG bendradarbiavimas Rytų Suomijoje	113
39 langas. BIVP pritaikyti finansiniai sprendimai Lenkijoje	117
40 langas. „ELY“ centrai Suomijoje: veiksmingas administravimas ir įgaliojimų pasidalijimas su žuvininkystės vietos veiklos grupe (ŽVVG)	117
41 langas. Jungtinio pobūdžio programų pavyzdžiai Škotijoje (Jungtinė Karalystė), Suomijoje ir Švedijoje	120
42 langas. Trys supaprastinto išlaidų apmokėjimo būdai	123
43 langas. „Staerken Vor Ort“: einamųjų išlaidų apmokėjimas fiksuotosiomis sumomis	125

Svarbiausių santrumpų sąrašas

BIVP	bendruomenės inicijuota vietos plėtra
BNR	Bendrų nuostatų reglamentas
EŽŪFKP	Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai
EŽF	Europos žuvininkystės fondas
EJRŽF	Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondas
EKPT	Europos kaimo plėtros tinklas
ERPF	Europos regioninės plėtros fondas
ESF	Europos socialinis fondas
ESI fondai	Europos struktūriniai ir investicijų fondai (EŽŪFKP, EJŖŽF, ERPF, ESF ir Sanglaudos fondas)
ES	Europos Sąjunga
FARNET	Europos žuvininkystės rajonų tinklas
ŽVVG	žuvininkystės vietos veiklos grupė
TI	tarpinė institucija
ITI	integruota teritorinė investicija
VVG	vietos veiklos grupė
VPS	vietos plėtros strategija
LEADER	Kaimo plėtros darbų sąsajos (pranc. <i>Liaison entre actions de développement rural</i>)
VI	vadovaujančioji institucija
SIA	supaprastintas išlaidų apmokėjimas

Padėka

Šį dokumentą parengė vietos plėtros ekspertai Paulas Soto ir Peteris Ramsdenas, o spaudai parengė Europos Komisija¹. Jį rengiant prisidėjo ir tikslinių grupių susitikimuose dalyvavę ekspertai: Reineris Asteris, Urszula Budzich-Szukała, Laura Collini-Tesserai, Johnas Grieve'as ir Katalin Kolosy.

Šiomis gairėmis siekiama palengvinti bendruomenės inicijuotos vietos plėtros įgyvendinimą ir skatinti gerąją praktiką. Jos nėra teisiškai privalomos nei įgyvendinant ESI fondų paramą dalyvaujantiems subjektams, nei valstybėms narėms, tačiau jose pateikiama naudingų patarimų, rekomendacijų ir apžvelgiama geriausia patirtis.

Šios gairės neprieštarauja nacionalinės teisės aktams, jas reikėtų aiškinti atsižvelgiant į šalies teisinę sistemą ir atitinkamai su ja suderinti.

Šiomis gairėmis nedaromas poveikis Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo aiškinimo arba Komisijos sprendimų priėmimo praktikai.

---

¹ Žemės ūkio ir kaimo plėtros, Užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties, Jūrų reikalų ir žuvininkystės, Regioninės ir miestų politikos generaliniai direktoratai (toliau – ESI fondų GD).

Įvadas

Gairių paskirtis

Šios bendruomenės inicijuotos vietos plėtros (BIVP) gairės skelbiamos 2014–2020 m. programavimo laikotarpio pradžioje, siekiant tiesiogiai vietos veiklos grupėse dalyvaujantiems asmenims pateikti praktinių priemonių ir pasiūlymų, kaip įgyvendinti BIVP įvairiomis aplinkybėmis.

Šios gairės papildoma Europos struktūrinių ir investicijų fondų remiamos bendruomenės inicijuotos vietos plėtros gairės (angl. *Guidance on Community-led Local Development in European Structural and Investment Funds*)², paskelbtas ESI fondų GD, siekiant padėti valstybių narių valdžios institucijoms sudaryti sąlygas pagal partnerystės sutartis sėkmingai naudoti BIVP ir įtraukti BIVP į atitinkamas programas.

Šios gairės taip pat turėtų padėti pateikti įtikinamų argumentų miestų valdžiai ir visuomeninėms organizacijoms, kad BIVP yra veiksminga priemonė tam tikroms jų problemoms išspręsti. Be to, jose paaiškinama, kaip galima pasinaudoti ESF ir ERPF parama.

Esamiems LEADER iniciatyvos ir Europos žuvininkystės rajonų tinklo (FARNET) partneriams šiomis gairėmis siekiama padėti rengti tikslingesnes ir kokybiškesnes strategijas, kuriose būtų aiškiai orientuojamasi į rezultatus ir atsižvelgiama į kintančias išorės sąlygas. Šios gairės yra pagrįstos naująja rezultatų sistema, kuria vadovaujamosi siekiant strategijos „Europa 2020“ tikslų. Šios gairės skirtos tiksliniams skaitytojams: vietos subjektams ir specialistams, ypač vietos veiklos grupių koordinatoriams ir pirmininkams. Jos taip pat turėtų būti naudingos vadovaujančiosioms institucijoms (VI) ir kitiems suinteresuotiesiems subjektams, dalyvaujantiems įgyvendinant BIVP ir norintiems geriau suprasti kai kuriuos svarbiausius vietos subjektams kylančius klausimus. Šios gairės taip pat skirtos naujoms miestų partnerystėms, socialinės įtraukties sričiai ir daugiau kaip 2 600 esamų LEADER ir FARNET partnerių.

1 skyriuje aptariama, kodėl verta imtis BIVP, kai įvairiose Europos vietovėse vyksta spartūs pokyčiai.

2 skyriuje skaitytojai supažindinami su aštuoniais etapais, būtiniais norint pradėti BIVP, o trilypis strategijos, partnerystės ir vietovės ryšys vaizduojamas kaip spiralė.

3 skyrius skirtas esamoms partnerystėms, visų pirma maždaug 2 600 LEADER ir FARNET partnerių grupių. Jame nagrinėjama, kaip galima pasinaudoti BIVP sprendžiant naujas problemas. Visų pirma reikia pripažinti, kad šio programavimo laikotarpio pradžioje vietos sąlygos gerokai skiriasi nuo ankstesnių dviejų programavimo laikotarpių sąlygų. Dėl krizės nebegalima elgtis taip, kaip įprastai – reikia naujoviškai mąstyti, atrasti naują požiūrį (ypač į tai, kaip panaudoti BIVP darbo vietoms sukurti) ir įveikti kai kurias trumpalaikes bei ilgalaikes krizės sukeltas problemas.

4 skyriuje nagrinėjama, kodėl BIVP reikia įgyvendinti miestuose, sprendžiant jiems būdingas problemas, ir kaip tai daryti: kaip nustatyti svarbiausias miesto problemas ir, naudojantis BIVP,

---

² žr. http://ec.europa.eu/regional_policy/information/guidelines/index_en.cfm#4.

parengti bei įgyvendinti vietos permainų strategiją (strategija); kaip, naudojantis BIVP, sukurti sėkmingas sąjungas miestuose (partnerystė); kaip miestuose nustatyti tinkamas veiksmų ribas (vietovė).

5 skyriuje aptariama, kodėl reikia įgyvendinti BIVP, siekiant socialinės įtraukties, ir kaip tai daryti. Jame aiškinama BIVP sąsaja su socialinėmis inovacijomis, analizuojami įvairūs su socialine įtrauktimi susiję BIVP aspektai, nagrinėjama, kaip, siekiant socialinės įtraukties, spręsti strategijos, partnerystės ir vietovės klausimus. Šiame skyriuje tiriama, kaip BIVP gali skatinti socialinę įtrauktį, ir pateikiama pavyzdžių, kaip tai galima daryti praktiškai sprendžiant įvairias socialines problemas, kylančias, pavyzdžiui, marginalizuotoms grupėms, migrantams ir benamiams, taip pat aktyviems vyresniems žmonėms ir jaunimui.

6 skyriuje nagrinėjama, kaip derinti BIVP su kitų fondų parama ir pasiekti geresnių rezultatų. Valstybėms vis labiau taupant savo biudžetų lėšas, nepaprastai svarbu gauti kuo daugiau naudos iš jau pradėtų iniciatyvų ir užtikrinti, kad jos atitiktų vietos poreikius. Tarpusavyje derinti įvairias vietos iniciatyvas yra privaloma, tačiau tai galima daryti įvairiais būdais bei lygmenimis, taip pat ir visapusiškai panaudojant bendrą finansavimą. Šiame skyriuje konkrečiau aptariama, kaip susieti strategijos rengimą su jos įgyvendinimu, kaip partnerių grupės gali bendradarbiauti nenukrypdomos nuo savo pagrindinių tikslų, kaip vietovėje nustatyti tinkamiausias veiklos ribas įvairioms problemoms spręsti.

7 skyriuje aptariama, ką daryti, kad BIVP būtų saugesnė, spartesnė ir lengviau įgyvendinama. Visuotinai sutariama, kad administracinė našta tapo per didelė ir kad tai neproporcingai kenkia mažų, ribotą biudžetą turinčių BIVP partnerių grupių veiklai. Dėl keliamų reikalavimų gali būti vėluojama ir dirbama nelanksčiai, dažnai tai atitraukia darbuotojus nuo svarbiausios jų užduoties – skatinti ir rengti naudingus projektus. Audito Rūmų ataskaitoje³ dėl LEADER metodo pabrėžiama, kad vietos partnerių grupių pareiga yra veikti sąžiningai bei skaidriai ir valdyti riziką. Šiame skyriuje nagrinėjama, kaip derinti veiklos paprastumą su rizikos kontrole, kad BIVP įgyvendinti būtų lengviau, sparčiau ir saugiau visiems dalyviams.

---

³ http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR10_05/SR10_05_EN.PDF

1 skyrius. Kodėl reikėtų rinktis bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą?

„Bendruomenės inicijuota vietos plėtra“ yra Europos Komisijos vartojama sąvoka, kuria apibūdinamas tradicinei principu „iš viršaus į apačią“ grindžiamai plėtros politikai priešingas požiūris. Įgyvendinant BIVP, iniciatyvos imasi vietos gyventojai, kurie užmezga vietos partnerystės ryšius, parengia ir įgyvendina integruotos plėtros strategiją. Šia strategija siekiama ne vien atsverti bendruomenės problemas, bet ir stiprinti jos pačios socialinius, aplinkos bei ekonominius pranašumus, pasinaudoti jos turtais. Šiuo tikslu partnerių grupei skiriamas ilgalaikis finansavimas ir ji pati sprendžia, kaip šias lėšas naudoti.

Neatsitiktinai BIVP principų taikymas per pastaruosius dvidešimt metų plačiai paplito: iš pradžių juos taikė mažų 200 bandomųjų LEADER projektų grupė, dabar – apie 2 600 partnerių grupių (veikiančių ir pagal LEADER, ir pagal Europos žuvininkystės fondo (EŽF) ketvirtąją prioritetinę kryptį) beveik visose Europos kaimo vietovėse ir dideliame jos pakrantės plote. Visos šių partnerių grupių remiamos viešojo ir privačiojo sektoriaus investicijos 2007–2013 m. laikotarpiu taip pat padidėjo iki maždaug 8,6 mlrd. EUR; jomis remiama daugybė įvairių, daugiausia nedidelių, projektų, tūkstančiai įmonių ir darbo vietų, jomis taip pat labai pagerinta vietos paslaugų ir aplinkos kokybė. Ne Europos teritorijoje, 94 šalyse Pasaulio bankas irgi remia projektus pagal labai panašią bendruomenės iniciatyva grindžiamą metodiką (angl. *community-driven methodology, CDD*); šių investicijų bendra vertė siekia beveik 30 mlrd. dolerių⁴.

Per keturis iš eilės finansavimo laikotarpius BIVP principų nuostatos reglamentuose buvo ne tik įtvirtintos, jų nustatyta dešimteriopai daugiau. Iš šios patirties žinoma, kada ir kur BIVP metodai yra veiksmingi, kaip jais galima padidinti nacionalinių ir regioninių programų teikiama naudą. Taip pat išaiškėjo BIVP galimybių ribos ir sužinota, kuriose srityse yra sunkiau pasiekti rezultatų. Visa tai žinant, atsiranda puiki proga pritaikyti BIVP metodą miestuose ir, juo remiantis, vietoje spręsti kai kurias Europos Sąjungos piliečiams šiuo metu aktualiausias socialines ir aplinkos problemas. Be to, koordinuojant keturis pagrindinius ES finansavimo srautus, yra nemažai galimybių didinti BIVP daromą poveikį žmonių gyvenimui.

Aštuonios priežastys, kodėl verta naudoti BIVP:

1. **Įgyvendinant BIVP, iniciatyva perduodama žmonėms, kuriems svarbu patenkinti kokį nors poreikį arba išspręsti problemą.** Strategijas rengia ir projektus parenka vietos subjektai, ir tai yra būdingiausias BIVP bruožas ir didžiausias šio metodo pranašumas. Palyginti su kitais tradiciniais vietoje taikomais metodais, įgyvendinant BIVP, žmonės, iki tol buvę pasyvūs politikos „naudos gavėjai“, tampa aktyviais partneriais ir jos plėtros iniciatoriais. Įtraukti žmones į bendrą plėtros politikos valdymą naudinga įvairiais požiūriais:
  - žmonės, iki tol laikyti problemos dalimi, įgali padėti ją išspręsti;
  - tiesiogine jų patirtimi kartu su kitų suinteresuotųjų subjektų požiūriu grindžiama politika gali kur kas geriau atitikti tikruosius poreikius ir galimybes;
  - dalyvaudami šiame procese, žmonės sustiprina savo gebėjimus veikti ir imtis naudingų iniciatyvų;

---

⁴ Susan Won, *What have been the impacts of the World Bank Community Driven Development Programs?* (liet. *Koks Pasaulio banko bendruomenės iniciatyva grindžiamų plėtros programų poveikis?*), Pasaulio banko Socialinės plėtros padalinys, Darnaus vystymosi tinklas, 2012 m. gegužės mėn.

- tai savo ruožtu skatina suvokti savo vietovės savitumą ir ja didžiuotis, taip pat jaustis savarankiškiems ir atsakingiems už joje vykdomą veiklą;
- dalyvaujant lygiomis teisėmis su kitais partneriais, stiprinami ryšiai ir žmonių, privačių įmonių, valdžios institucijų ir įvairių sektorių interesų grupių tarpusavio pasitikėjimas.

Ši nemateriali nauda žmonėms ir visuomenei yra pagrindas, kuriuo remiantis galima pasiekti konkretesnių materialių rezultatų. Visos Europos valdžios institucijos šiuo metu turi skubiai rasti būdų didinti vietos gyventojų pasitikėjimą šiuo procesu ir dalyvavimą jame.

2. **BIVP strategijomis galima atsižvelgti į didėjančią visuomenės įvairovę ir jos problemų sudėtingumą.** Ši įvairovė dažnai apibūdinama kaip Europos socialinio modelio pagrindas, tačiau sunku yra rasti jos išsaugojimo būdų ir pasiekti, kad iš naštos ji virstų pranašmu. Tam tikrose srityse didėja valstybių ir regionų skirtumai, darosi vis sunkiau juos įveikti įprastomis „iš viršaus“ diktuojamos politikos priemonėmis, net kai jos įgyvendinamos pasitelkiant vietos institucijas. Vienas iš tokių sričių pavyzdžių yra skirtingas jaunimo nedarbo lygis – nuo 7,5 proc. Vokietijoje iki 56 proc. Ispanijoje ir 62,5 proc. Graikijoje⁵. Skirtumai tarp vieno miesto rajonų, miestų ir regionų gali būti milžiniški net toje pačioje valstybėje, todėl strategijose, kuriomis siekiama įveikti jaunimo nedarbą, būtina atsižvelgti į ekonomikos bei darbo rinkos veikimo ypatumus kiekvienoje vietovėje. Kadangi BIVP strategijas rengia ir projektus atrenka vietos gyventojai, sprendimus galima priimti atsižvelgiant į vietos poreikius, o partnerių grupės gali veikti vietos suinteresuotųjų subjektų, įskaitant jaunimą, iniciatyva.
3. **BIVP strategijos gali būti lankstesnės nei kiti metodai.** Kai kurios valdžios institucijos nerimauja, kad, vietos partnerių grupėms perdavus tam tikrų sprendimų priėmimą, BIVP įgyvendinimas gali tapti pernelyg sudėtingas. Tačiau BIVP buvo supaprastinta ir tapo lankstesnė, kai buvo leista programose ją priskirti vieninteliam „teminiam tikslui“ ir ja siekti bet kurio arba visų ekonominių, socialinių ir aplinkosaugos tikslų, iškeltų strategijoje „Europa 2020“⁶. Be to, pagal BIVP remiama veikla nebūtinai turi apsiriboti programose aprašytomis standartinėmis priemonėmis, jei tik ji atitinka bendrus tikslus. Nebūtina nustatyti griežtų skiriamųjų ribų tarp finansavimo iš įvairių fondų, jei taikomomis sistemomis užtikrinama, kad paramos gavėjai negaus tų pačių išlaidų kompensacijų iš skirtingų ES finansavimo šaltinių.
4. **Išplėsta BIVP taikymo sritis.** Tai padaryta siekiant, kad vietos strategijos būtų skirtos tokioms problemoms, kaip socialinė įtrauktis, klimato kaita, romų ir kitų palankių sąlygų neturinčių grupių atskirtis, jaunimo nedarbas, nepriteklis miestuose, mieste ir kaimo vietovių ryšiai ir t. t., spręsti. Nors BIVP metodas buvo sukurtas kaimo vietovėse ir remiamas iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP), vėliau pradėtas taikyti žuvininkystės ir pakrantės rajonuose, naudojantis Europos žuvininkystės fondo (EŽF) lėšomis, dabar jį galima pritaikyti ir kitose srityse, kurios paprastai remiamos iš Europos socialinio fondo (ESF) ir Europos regioninės plėtros fondo (ERPF). Tai reiškia, kad strategijų, partnerystės ir vietovių planavimą reikės atitinkamai pritaikyti. Apie tai rašoma šių gairių 3 ir 4 skyriuose.

⁵ Eurostato pranešimas spaudai dėl jaunimo nedarbo, 2013 m. gegužės 31 d. Pateikti 2013 m. balandžio mėn. duomenys.

⁶ Bendrų nuostatų reglamente nustatyta 11 ekonominių, socialinių ir aplinkosaugos teminių tikslų – taip bendrieji strategijos „Europa 2020“ orientyrai performuluoti į keletą konkrečių Europos struktūrinių ir investicijų fondų tikslų bei prioritetų.

5. **BIVP grindžiama įvairių sektorių ir subjektų sąsajomis, turinčiomis didinamąjį poveikį vietos plėtrai ir bendrosioms programoms.** BIVP strategijų nereikėtų laikyti visiškai atsietomis nuo kitų programų – priešingai, jos yra priemonė pasiekti geresnių rezultatų pagal nacionalines ir regionines kaimo plėtros programas, tvarios miestų plėtros strategijas, finansuojamas pagal ERPF reglamento 7 straipsnį. Jos gali papildyti kitas priemones, įskaitant integruotas teritorines investicijas (ITI), arba būti su jomis suderintos.

Nepaisant to, BIVP strategijos dažnai rengiamos siekiant išspręsti konkrečius vietos bendruomenei rūpimus klausimus ar problemas, pavyzdžiui, tokių tradicinių pramonės šakų kaip žvejyba ir žemės ūkis nuosmukį, jaunimo nepasitenkinimo, klimato kaitos arba prasto būsto ir paslaugų kokybės problemas. BIVP metodas pranašesnis tuo, kad vieną arba kelis klausimus galima svarstyti ir spręsti esamomis vietos aplinkybėmis, tam sutelkiant visas reikiamas politikos priemones ir subjektus. Taip galima įveikti keleriopo pobūdžio vietos plėtros apribojimus arba kliūtis, kylančias, be kita ko, tarp:

- įvairių vietos padalinių, savivaldybių ir viešųjų administracijų;
  - vietos viešųjų, privačiųjų ir pilietinės visuomenės organizacijų;
  - vietos ir aukštesnio lygmens institucijų, pavyzdžiui, regioninių ir nacionalinių vyriausybių bei universitetų;
  - probleminių ir perspektyvių sričių. Įgyvendinant BIVP, iniciatyva spręsti problemą perduodama tiems žmonėms, kurie ją patiria, tačiau nesitikima, kad jie tas problemas išspręs vien savo jėgomis. Jiems padedama užmegzti ryšius ir derėtis su tais, kurie turi daugiau gebėjimų tai padaryti.
6. **BIVP siekiama inovacijų ir rezultatų, kuriais būtų užtikrintos tvarios permainos.** Pirmas žingsnis paprastai būna vietos bendruomenių gebėjimo imtis iniciatyvos stiprinimas ir reikiamų išteklių sutelkimas. Taip pat, taikant BIVP, galima finansuoti kai kurias nedidelio masto investicijas į infrastruktūrą, be kurių nebūtų įmanomos naujovės ir tolesnė plėtra. Tačiau tai paprastai tėra priemonė tikslui pasiekti. Taikant įtraukų, įvairių suinteresuotųjų subjektų dalyvavimu pagrįstą BIVP metodą, problemos vertinamos pagal kitokį, paklausa arba poreikiais pagrįstą požiūrį, šio metodo taikytojų patirtį susiejant su labiau specializuotomis įvairių paslaugų ar išteklių teikėjų žiniomis. Į BIVP procesą galima įtraukti naujų, neįprastų dalyvių, kurie pateiktų naujų sumanymų, finansuotų nedidelius iniciatyvinius ir bandomuosius projektus, reikalingus joms praktiškai išbandyti. Kai šie projektai yra sėkmingi, jie taip pat gali padėti gauti daugiau privačiųjų ir viešųjų lėšų iš įprastų finansavimo šaltinių.
7. **Dalyvavimas BIVP procese atveria galimybę dalyvauti dideliame ir toliau augančiame Europos tinkle, naudotis jo patirtimi.** Per pastaruosius 20 metų veikusios LEADER ir FARNET partnerių grupės ir daugelis ES, nacionalinių bei regioninių tinklų parengė daug metodų, vadovų, priemonių rinkinių ir konkrečių atvejų tyrimų, kurie gali būti labai naudingi naujoms partnerių grupėms. Kaip minėta, tarptautinės organizacijos, pavyzdžiui, Pasaulio bankas, per ilgą laiką taip pat sukaupė gausios patirties ir parengė daug naudingų metodinių vadovų. Šiose gairėse pateikiame nuorodų į daugelį šių priemonių ir išteklių, kurie yra „gyvų“, tikrų žinių šaltinis. Naujose veiklos srityse ir vietovėse susikūrusios naujos partnerių grupės taip pat pateiks naujų įžvalgų bei sumanymų, todėl Komisijai atrodo svarbu stiprinti priemones, kuriomis remiamas BIVP vykdytojų bendradarbiavimas ir tinklai, supaprastinti jų taikymą.
8. **BIVP – finansiškai patraukli vietos plėtros priemonė.** Komisija pripažįsta, kad vietos plėtra yra ilgalaikis, paprastai kelis finansavimo laikotarpius trunkantis procesas, ir

rekomenduoja priimti lygiai tokį pat ilgalaikį finansinį įsipareigojimą stiprinti bendruomenės gebėjimus ir didinti jos turtą. Todėl vietos partnerystė nelaikoma baigtiniu projektu, kuris paprasčiausiai nenyksta pasibaigus finansavimo laikotarpiui, – ji yra ilgalaikės, tolygesnės bendruomenės raidos proceso dalis. Be to, Komisija mano, kad iš tiesų pasiekti ko nors svarbaus įmanoma tik tada, kai BIVP vietos biudžeto dydis turi tam tikrą kritinę masę; iš esmės biudžetas (bendra viešojo finansavimo dalis bet kuriuo vienu finansavimo laikotarpiu) turėtų būti ne mažesnis kaip maždaug 3 mln. EUR septyneriems metams, tačiau miestuose ir kitose tankiai gyvenamose vietovėse galima ir kartais gali reikėti sudaryti dar didesnį biudžetą.

Taip pat svarbu paminėti, kad, teikiant ERPF, ESF ir EJŖŽF paramą, bendro ES finansavimo dalis gali būti padidinta, jeigu valstybės narės savo programose numato taikyti BIVP metodą pagal visą prioritetinę kryptį arba Sąjungos prioritetą. Taigi valstybėms narėms reikės skirti mažiau nacionalinių lėšų nei tada, jei parama būtų teikiama įprasta tvarka.

2 skyrius. Kaip pradėti BIVP? Aštuoni pagrindiniai veiksmai

Dabartinis BIVP modelis daugiau kaip 20 metų taikomas LEADER kaimo vietovėse ir 3–5 metus pagal EŽF 4 prioritetinę kryptį pakrantės ir žuvininkystės regionuose. BIVP elementų turinčios programos taip pat jau ilgą laiką įgyvendinamos iš ERPF remiamuose miestuose (pagal Bendrijos iniciatyvos programas URBAN ir miestų plėtros tinklo programą URBACT) ir, naudojantis ESF parama, didinant socialinę įtrauktį (EQUAL, vietos užimtumo iniciatyvos ir teritoriniai užimtumo paktai). Todėl parengta nemažai gairių ir vadovų, skirtų padėti vietos partnerių grupėms žengti pirmus svarbius žingsnius pradėdant BIVP. Tarp jų – internete paskelbtas LEADER priemonių rinkinys⁷, FARNET veiklos pradžios vadovas⁸ ir URBACT priemonių rinkinys vietos paramos grupėms⁹. Visame šių gairių tekste pateikiama nuorodų į minėtus šaltinius, tačiau stengiamasi nekartoti jų turinio, nes tai atskiri dokumentai.

Kiek laiko ir išteklių reikia BIVP strategijai parengti ir partnerių grupei suburti, labai priklauso nuo konkrečių vietos aplinkybių, taip pat nuo vietos subjektų ir organizacijų patirties bei gebėjimų. Tačiau net ir patyrusių bendruomenių tinkamai vykdomas procesas paprastai užtrunka nuo šešių mėnesių iki vieno metų. Tai – sudėtingas procesas, greičiausiai todėl, kad vietos bendruomenės ir jų santvarka yra labai įvairios, o ne todėl, kad pats metodas būtų sudėtingesnis už kitus. Parengiamuoju etapu gali atsiskleisti daug naujų sumanymų, išteklių ir galimybių – nuo to priklauso būsimos veiklos sėkmė. Todėl, siekiant užtikrinti sėkmę vėlesniais etapais, naujajame reglamente parengiamajam etapui siūloma parama gali būti svarbi.

BIVP proceso pradžią galima suskirstyti į kelias pakopas arba ciklus, per kuriuos planuojami ir apibrėžiami trys pagrindiniai jos elementai: strategija, partnerystė ir vietovė. Jie kartais vadinami „BIVP trejetu“, o požiūriu į juos ir jų tarpusavio sąveika grindžiamas paradigmatis „iš apačios į viršų“ vykstantis pokytis, kuris ir yra BIVP pagrindas. Šias pakopas¹⁰ galima pavaizduoti spiralės pavidalu(žr. 1 pav. Vietovės, partnerystės ir strategijos (BIVP trejeto) „spiralės“ schema laikui bėgant).

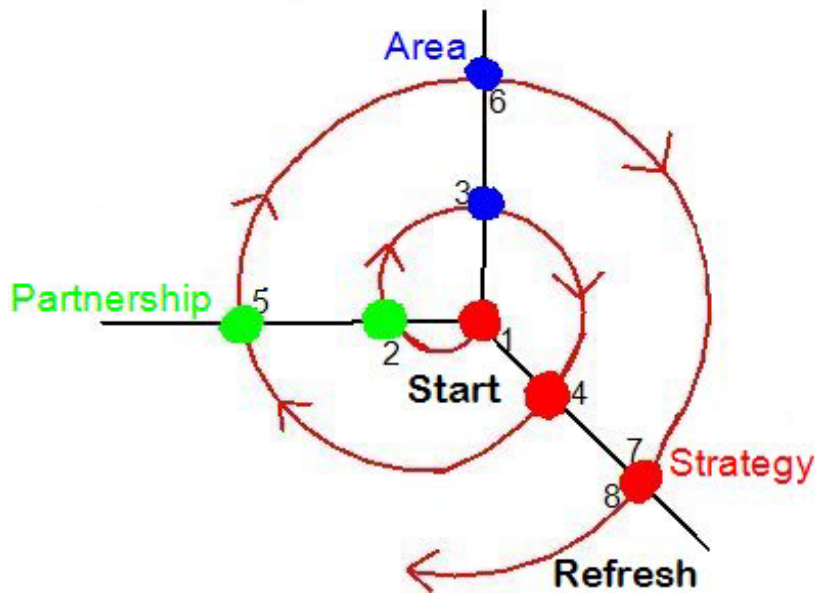
⁷ LEADER priemonių rinkinys: http://enrd.ec.europa.eu/leader/leader/leader-tool-kit/en/index_en.cfm.

⁸ 1-asis FARNET vadovas: Area-based Development in EU Fisheries Areas: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/FARNET%20Start-up%20Guide%20EN.pdf>; A start-up Guide for Fisheries Local Action Groups and Steps for Success („Vietos plėtros procesai ES žvejybos rajonuose Žuvininkystės vietos veiklos grupių veiklos pradžios gairės ir sėkmės prielaidos“): <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/FARNET%20Start-up%20Guide%20EN.pdf>; <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/FARNET%20Start-up%20Guide%20EN.pdf>;

⁹ URBACT Local Support Group Toolkit. URBACT priemonių rinkinys vietos paramos grupėms (2013 m. birželio mėn.): http://urbact.eu/fileadmin/general_library/URBACT_Toolkit_online_4.pdf.

¹⁰ Žinoma, šias pakopas galima įvairiai išskaidyti ir suskirstyti pagal konkrečius poreikius.

1 pav. Vietovės, partnerystės ir strategijos (BIVP trejeto) „spiralinė“ schema laikui bėgant

1. Nuspręskite, ką norite pakeisti (strategija)

BIVP yra priešinga įprastiems principu „iš viršaus į apačią“ grindžiamiems plėtros metodams – ji pradedama nuo vizijos, ko vietos subjektai norėtų ateityje ir ką, jų manymu, reikėtų pakeisti, norint tai pasiekti. Svarbiausia – patenkinti vietos poreikius, o finansavimas – tai priemonė tikslui pasiekti.

Rengiant strategiją, pirmas ir svarbiausias veiksmas yra aiškiai susitarti, ką norima pakeisti; tai darant, nereikėtų skubėti. Yra daug įvairių dalyvavimo grindžiamų metodų, palengvinančių šią užduotį (žr. 3, 4, 5 ir 6 skyrių skirsnius apie strategiją).

Per įprastą vietos plėtros procesą, priešingai, dažnai svarbiausia yra finansavimas. Vietos įstaigos prašo finansavimo remdamosi tuo, kiek padėtis jų vietovėje pagal tam tikrus nustatytus rodiklius nukrypsta nuo nacionalinio vidurkio. Pagal tokį scenarijų vietos agentūros tėra paskutinė finansavimo ir paslaugų teikimo grandinės grandis.

2. Stiprinkite tarpusavio pasitikėjimą ir sąjungas su žmonėmis, galinčiais padėti ką nors pakeisti (partnerystė)

Šiuo etapu paprastai nusprendžiama, kokius dalykus bendruomenė nori pakeisti. Tam reikia tiesiogiai bendrauti ir skirti pakankamai laiko, kad būtų atskleistos didžiausią susirūpinimą keliančios problemos, slapti motyvai ir iš praeities kylantys nesutarimai, giliai įsišakniję daugumoje bendruomenių. Tai pasiekti gali padėti tokios formalios priemonės, kaip suinteresuotųjų subjektų analizė, per kurią nustatomi įvairūs suinteresuotieji subjektai, apibūdinant įvairius jų bruožus, pavyzdžiui, suinteresuotumą ir gebėjimą daryti įtaką būsimiems rezultatams¹¹. Diskutuojant tarpusavyje ir grupėse, galima geriau išsiaiškinti bendrus ilgalaikius tikslus, taip pat tai, ką reikėtų daryti artimiausiu metu, kad būtų galima

¹¹ URBACT priemonių rinkinys vietos paramos grupėms, http://urbact.eu/fileadmin/general_library/URBACT_Toolkit_online_4.pdf.

greitai pasiekti gerų rezultatų ir užsitikrinti didesnę paramą, taip pat galima sužinoti apie įvairių dalyvių gebėjimus ir kiek jie turi noro sukurti oficialią partnerystę.

Užuot skubėjus patvirtinti oficialią partnerystės struktūrą, pravartu pirmiau sustiprinti tarpusavio pasitikėjimą ir įgyti bendradarbiavimo patirties neoficialioje darbo grupėje, galinčioje prižiūrėti veiklą tolesniais etapais (žr. 3, 4, 5 ir 6 skyrių skirsnius apie partnerystę).

3. Nustatykite savo vietovės ribas (vietovė)

Ir šiuo aspektu BIVP skiriasi nuo įprastų pagal principą „iš viršaus į apačią“ taikomų metodų – tikslinės vietovės nebūtinai turi atitikti iš anksto nustatytas administracines teritorijų ribas. Tačiau nacionalinės arba regioninės valdžios institucijos turėtų nurodyti, kurio tipo vietovės atitiks reikalavimus arba jų neatitiks, ir pateikti aiškius jų atrankos kriterijus. Atsižvelgdami į šiuos bendrus reikalavimus, vietos subjektai turėtų nuspręsti, kokios vietovės ribos yra tinkamiausios, norint pasiekti užsibrėžtus tikslus.

Tai reiškia, jog pirmiausia reikia įsitikinti, kad vietovė yra pakankamai didelė ir turi pakankamai jos tikslams pasiekti reikalingos „kritinės masės“; tačiau ji neturi būti per didelė, kad bendruomenei nekiltų grėsmė prarasti jos kontrolę. Galiausiai ji turėtų būti vientisa fiziniu, socialiniu ir (arba) ekonominiu požiūriais, taip pat siekiant strategijoje nustatytų tikslų.

Tačiau dėl pakrančių, gruntinio vandens arba kalnų grandinių atsiradusios fizinės teritorijų ribos nebūtinai atitinka tokios ekonominės veiklos kaip žvejyba arba žemės ūkis, arba funkcinių teritorijų, į kurias žmonės keliauja dirbti arba kuriose jie naudojami pagrindinėmis paslaugomis, ribas. Kita vertus, imtis veiksmingų priemonių gali trukdyti istoriškai nusistovėjusios ribos tarp savivaldybių tankiai gyvenamose miesto teritorijose arba priemiesčiuose. Daugybėje vietovių esama problemų, išplitusių plačiau nei vietos, regiono ar nacionalinės administracinės ribos.

Todėl įvairių vietos projektų įgyvendinimo teritorijos dažnai šiek tiek skiriasi. Iš esmės vietos subjektų pareiga yra atsižvelgti į šiuos veiksnius ir pagrįstai susitarti dėl tokių intervencinių veiksmų teritorijos ribų, kuriose būtų geriausias galimybės pasiekti jų strategijos tikslus (žr. 3, 4, 5 ir 6 skyrių skirsnius apie vietoves).

4. Parenkite vietos gyventojų dalyvavimu ir poreikiais pagrįstą vietos permainų strategiją (strategija)

Visuotinai sutarus, kokius dalykus bendruomenė nori pakeisti, kas gali padėti tai padaryti ir bendrais bruožais nustačius intervencinių veiksmų vietovę galima nuodugniau panagrinėti, kaip tai pasiekti parengiant vietos strategiją. Tam reikia gauti objektyvių įrodymų ir faktų apie vietovės stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes. Taip pat svarbus visapusiškas bendruomenės dalyvavimas, kad ji suprastų, kokį poveikį tie veiksniai turi svarbiausiems jos poreikiams ir kaip juos galima patenkinti.

Vietos plėtros strategija tampa BIVP įgyvendinimo veiksmų planu, o partnerių grupės projektus paprastai atrenka ir remia pagal tai, kaip jie padeda siekti strategijos tikslų. Komisija, norėdama padėti rengti aukštos kokybės strategijas, pateikė svarbiausių dalykų, kurie turėtų būti į jas įtraukti, sąrašą ir patvirtino kelis pagrindinius BIVP principus. Jie aprašyti ir pateikiant pavyzdžius paaiškinti 5 skyriuje (taip pat žr. 3, 4, 5 ir 6 skyrių skirsnius apie strategijas).

5. Susitarkite dėl partnerystės struktūros ir nurodykite, kas ką turi daryti (partnerystė)

Įvairios vietos bendruomenės skiriasi savo gebėjimais, bendro darbo patirtimi ir (arba) praeityje patirtais konfliktais; jų institucinė kultūra taip pat gali būti labai įvairi. Todėl iš patirties žinoma, kad nepaprastai svarbu sukurti tokią partnerystę, kuri atitiktų vietos tikrovę. Vis dėlto galima išskirti du bendro pobūdžio modelius. Pagal pirmąjį modelį įsteigiamas visiškai naujas juridinis asmuo, suvienijantis vietos partnerius. Jo statusas gali būti įvairus, nelygu aplinkybės (daugeliu atvejų tai – ne pelno asociacijos). Kad ir kokį juridinį statusą turėtų tas subjektas, jis turi plačiai atstovauti strategiją rengusiems vietos suinteresuotiesiems subjektams ir būti atviras, skaidrus bei atskaitingas vietos gyventojams ir savo rėmėjams. Tikslus dalyvaujančių partnerių ir jų galios priimant sprendimus santykis priklausys nuo vietos aplinkybių, tačiau, kaip minėta, vienas iš skiriamųjų BIVP bruožų yra tas, kad partnerystėje neturėtų dominuoti kuri nors viena viešųjų ar privačiųjų interesų grupė.

Antrąjį modelį galima rinktis tada, kai nereikia arba nenorima kurti papildomos struktūros ir (arba) yra neabejotinai geriau naudotis patyrusio partnerio administraciniais gebėjimais. Šiuo atveju patyręs partneris gali tapti atskaitinga organizacija, prisiimančia teisinę ir administracinę atsakomybę, o kiti partneriai – sudaryti kokį nors sprendimų priėmimo ar projektų atrankos komitetą. Kaip ir pagal pirmąjį modelį, šiuo atveju turėtų būti taikomi tie patys atstovavimo, atvirumo, atskaitomybės ir skaidrumo principai.

Komisija, siekdama užtikrinti, kad dalyvaujamosios ir veiksmingai dirbančios partnerių grupės iš tiesų įgyvendintų aukštos kokybės strategijas, sudarė svarbiausių jų vykdytinų užduočių sąrašą. Taip pat išsamiai, pateikiant pavyzdžius, jos paaiškintos 5 skyriuje. Kiekviena partnerių grupė turi apsvarstyti, ar jos vietovėje pakanka įgūdžių ir patirties šioms užduotims atlikti, ar joms būtina pagalba iš kitur.

Abu aprašytus modelius galima taikyti koordinuojant vieną ar daugiau finansavimo srautų. Tai paaiškinta 6 skyriuje (taip pat žr. 3, 4, 5 ir 6 skyrių skirsnius apie partnerystę).

6. Patikslinkite teritorijos ribas (vietovė)

Per vietos plėtros strategijos rengimo procesą ir kuriant partnerių grupę, gali išaiškėti, kad, sprendžiant kai kuriuos klausimus, geriau įtraukti ir kitas teritorijos dalis, pavyzdžiui, kaimo vietovei gali reikėti skirti dėmesio artimam miesteliui, o skurdžiam miesto rajonui – įvertinti ryšius su vietovėmis, kuriose yra darbo vietų ir teikiamos paslaugos. Be to, partnerystei potencialiai naudingas sąjungininkas gali būti įsikūręs tiesiog už nustatytos vietovės ribų. Taip pat gali būti įmanoma padidinti įvairių vietos iniciatyvų, finansuojamų iš skirtingų ES fondų, sąveiką, sujungiant teritorijų ribas. Galiausiai dėl nacionalinių arba regioninių kriterijų, pagal kuriuos atrenkamos BIVP vietovės, gali prireikti šiek tiek pakeisti vietovės aprėptį.

Dėl visų šių priešasčių tiksliai intervencinių veiksmų teritorijos ribas reikėtų nustatyti gana lanksčiai, kad, pasikeitus aplinkybėms, jas būtų galima atitinkamai pritaikyti. Pagal BIVP metodą vietos partnerių grupės gali pasirinkti, koku mastu spręsti joms kylančias problemas, pavyzdžiui, gretimų vietovių partnerių grupės gali atskirai koncentruotis į kurio nors vieno fondo finansuojamus veiksmus, tačiau naudodamosi kito fondo parama pasitelkti bendradarbiavimo priemones arba drauge spręsti problemas, kurias geriausia spręsti kitu, vietovės ribas peržengiančiu lygmeniu. Lanksčiu BIVP procesu galima užtikrinti, kad intervencinių veiksmų teritorijos ribos atitiktų kintančius vietos poreikius, o ne būtų kartą ir visiems laikams griežtai nustatytos.

Vis dėlto bet kuriuo atveju plėsti vietovės ribas reikia atsargiai. Didinti teritoriją skatins dauguma veiksmų, tačiau tai darant nereikėtų atsisakyti vietos savitumo ir tikro tikros bendruomenės dalyvavimo (žr. 3, 4, 5 ir 6 skyrių skirsnius apie vietoves).

7. Parenkite veiksmų planą ir finansavimo paraišką (strategija)

Kai partnerių grupė susitaria, ką ji nori pakeisti, ir nustato aiškią intervencinių veiksmų logiką, numatydamą, kaip bus galima išmatuoti šiuos pakeitimus ir kokie veiksmai galės būti sėkmingi, ji, remdamasi šiais bendraisiais siekiais, turi parengti pagrįstą veiksmų planą ir finansavimo paraišką. Kaip įgyvendinti šį etapą yra nurodyta daugelyje išsamių vadovų¹².

Šiuo etapu visi pareiškėjai turi išspręsti klausimą, kaip pateikti pakankamai išsamios informacijos, kad jų planas būtų patikimas, ir kartu pasilikti galimybę lanksčiai reaguoti į nenumatytas aplinkybes. Valstybės narės, regionai ir vietos partnerių grupės šį klausimą sprendžia įvairiai, tačiau svarbiausia parodyti, kad veiksmų tvarkaraštis ir svarbiausių rūšių veiklai skiriami žmogiškieji bei finansiniai ištekliai atitinka pirmiau nustatytus poreikius ir jais galima pagrįstai tikėtis pasiekti norimų permąnų. Partnerių grupė taip pat turi įrodyti, jog jos gebėjimų, sistemų ir įdiegtų procedūrų pakanka užtikrinti, kad šį planą būtų galima veiksmingai ir skaidriai įgyvendinti (žr. 3, 4, 5 ir 6 skyrių skirsnius apie strategiją).

8. Sukurkite reguliarios strategijos peržiūros, vertinimo ir atnaujinimo sistemą

Nuo tada, kai 2007 m. buvo pradėtos rengti vietos plėtros strategijos, vietos partnerių grupių padėtį daugelyje valstybių labai pablogino ekonomikos krizė. Tačiau net ir palyginti stabilios ekonomikos laikotarpiu partnerių grupėms reikia sistemų, kuriomis jos galėtų vertinti, kaip sekasi pasiekti norimų rezultatų, ir mokytis iš praeities klaidų bei laimėjimų. Europos Audito Rūmai savo ataskaitoje dėl LEADER metodo teigė, kad reikia tobulinti vietos plėtros strategijų stebėseną, savęs vertinimą ir išorinį vertinimą ir kad tai turi būti įtraukta į reguliarią veiklą kaip patirtinio mokymosi ciklo dalis.

Šioje srityje reikia toliau tobulėti; yra parengta įvairių naudingų gairių ir priemonių rinkinių, kaip nepasiklysti tarp daugybės nereikšmingų duomenų sąsajų (taip pat žr. 3, 4, 5 ir 6 skyrių skirsnius apie strategiją).

Šiame skyriuje aprašytiems aštuoniems veiksams tinkamai atlikti reikia laiko ir pastangų. Be to, Komisija, atsižvelgdama į tai, sustiprino paramą parengiamuoju etapu (žr. 5.3 skirsnį apie parengiamąją paramą), o vietos gyventojai net ir tuo atveju, kai jau yra tai darę anksčiau, paprastai pritaria bendro ateities veiksmų plano rengimo procesui ir noriai jame dalyvauja.

---

¹² Žr., pavyzdžiui, LEADER – http://enrd.ec.europa.eu/leader/en/leader_en.cfm,
FARNET – <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/tools/implementing-axis-4>,
URBACT http://urbact.eu/fileadmin/general_library/URBACT_Toolkit_online_4.pdf.

3 skyrius. Kaip padėti BIVP partnerių grupėms reaguoti į naujus iššūkius?

3.1. Įvadas

Šis skyrius daugiausia skirtas kaimo vietovėse ir žuvininkystės regionuose jau veikiančioms partnerių grupėms, siekiant joms padėti, remiantis naujaisiais reglamentais, įveikti kai kuriuos naujus iššūkius. Tačiau jame aprašyti dalykai svarbūs ir naujomis partnerystėms miestuose bei toms partnerių grupėms, kurios siekia didinti socialinę įtrauktį.

Daugelyje valstybių narių vietos bendruomenių padėtis 2014–2020 m. programavimo laikotarpio pradžioje iš esmės skiriasi nuo jų padėties per praėjusius du programavimo laikotarpius. Daugelis esamų vietos partnerių grupių, patyrusios ekonomikos krizės rimtumą, yra priverstos ieškoti papildomų finansavimo šaltinių vien tam, kad galėtų išlikti arba tęsti veiklą. Tačiau, didėjant socialiniams, aplinkos apsaugos ir ekonominiams sunkumams, daugelis vietos bendruomenių ilgainiui paprasčiausiai nebegalės tęsti įprastinės veiklos ir likti gyvybingos kaip iki šiol. Be to, kai kuriose vietovėse po kelių programavimo ciklų kyla grėsmė, kad bendruomenė nusivils ir išseks jos aktyvumas.

Keičiantis išorinėms aplinkybėms, taip pat atsižvelgta į įvairių pagal LEADER metodą ir EŽF 4 prioritetinę kryptį įgytą patirtį, tai paskatino šiek tiek pakeisti naujųjų reglamentų nuostatas. Pavyzdžiui, iš dalies atsižvelgiant į Audito Rūmų ataskaitą dėl LEADER metodo, sustiprinti kai kurie BIVP būdingi bruožai. Jeigu šie pakeitimai bus tinkamai įgyvendinti, vietos partnerių grupės galės geriau spręsti kai kurias naujas joms kylančias problemas. Vis dėlto iš patirties žinoma, kad neišvengiamai glaustai suformuluotos ES reglamentų nuostatos gali būti skirtingai ir dažnai klaidingai aiškinamos nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmenimis. Todėl šiame skyriuje stengiamės išaiškinti du dalykus:

- pirma, per daug nesileisdami į smulkmenas, trumpai aptarsime kai kuriuos svarbiausius išorinių sąlygų pokyčius, kurių poveikį patiria vietos partnerių grupės, taip pat kai kuriuos naujus būdus reaguoti į šiuos pokyčius, kuriuos vietos veiklos grupėms galbūt vertėtų remti;
- antra, stengsimės išsamiau paaiškinti, *kaip Komisija supranta* tam tikras pagrindines reglamento nuostatas, ir pateikti pavyzdžių, kaip jomis remiantis vietos lygmeniu galima spręsti kai kurias iš pirmajame skirsnyje nurodytų problemų.

3.2. Naujos problemos, kurias tenka spręsti vietos partnerių grupėms

Dabar jau visuotinai sutariama, kad Europai tenka spręsti daug ilgalaikių pasaulinių problemų, įskaitant konkurencingumo mažėjimą dėl besiformuojančios rinkos ekonomikos šalių, pasaulio klimato atšilimo ir gamtos išteklių išsekimo problemas, faktinio darbo užmokesčio nedidėjimą arba mažėjimą, didelės visuomenės dalies gyvenimo lygio smukimą, didėjančią nelygybę ir socialinį susiskaidymą, įskaitant grėsmes sveikatai ir socialinės apsaugos sistemoms, kylančias iš dalies dėl visuomenės senėjimo ir demografinių pokyčių. Strategija „Europa 2020“ buvo parengta siekiant padėti išspręsti kai kurias iš šių didžiųjų problemų, o Bendrų nuostatų reglamente nustatytais 11 teminių tikslų siekiama užtikrinti, kad ESF fondų ištekliai būtų naudojami labiausiai neatidėliotiniams klausimams spręsti.

Nuo 2007 m. finansų krizės pradžios daugelis vietos partnerių grupių susidūrė ir su papildomomis problemomis, kurias tenka spręsti kartu su minėtais visuotinės svarbos uždaviniais. Šios problemos labai nevienodai paveikė įvairias Europos vietas, todėl jas bendrai spręsti ES lygmeniu būtų labai sunku ir požiūris, kad jas geriau spręsti konkrečiose vietovėse priimtais metodais, tampa dar pagrįstesnis.

Geografiniu požiūriu minėti pokyčiai *kiekvienoje valstybėje* taip pat turi sudėtingą ir skirtingą poveikį. Pavyzdžiui, esama nuomonių, kad ateityje ekonominė veikla bus telkiama daugiau metropoliniuose centruose, o patraukliose gyvenamosiose ir turizmo vietovėse augimas lėtės ir gal net sustos, kad nuo tradicinių pramonės sektorių, statybos ir (arba) valstybės finansavimo labai priklausomos vietovės toliau patirs didelį nuosmukį¹³. Dėl viso to keičiasi skirtingo tipo vietovių reikšmė ir ryšiai tarp jų – tarp metropolinių zonų, priemiesčio teritorijų ir regioninio bei provincijų lygmens paslaugų centrų, tarp pakrančių rajonų ir toliau nuo jūros esančių teritorijų, tankiai gyvenamų ir atokesnių, retai gyvenamų vietovių, skurdžių ir labiau pasiturinčių mūsų miestų rajonų.

Daugelio tiek senesnių, tiek nesenių pokyčių priežastys yra pasaulinės ir (arba) nacionalinės, todėl partnerių grupių galimybės veikti vietos lygmeniu neišvengiamai yra ribotos. Nepaisant to, vietos sąlygos ir žmonių poreikiai iš esmės keičiasi. Visuomenė į tai jau dabar reaguoja įvairiais būdais: pavyzdžiui, nauju socialiniu ir teritoriniu metodu grindžiamu verslumu, imantis įvairių savitarpio pagalbos iniciatyvų ir kolektyviai naudojant bendruomenės turtą, tobulinant sutrumpintas produktų tiekimo grandines¹⁴ ir ieškant vietos lygmens ir bendruomenės būdų švelninti klimato kaitą. Šiuo vietos plėtros strategijų rengimo ciklu privalu ir toliau paisyti pagrindinių piliečių poreikių pokyčių ir, kai įmanoma, rasti būdų remti daugelį jau atrastų kūrybiškų būdų spręsti problemas.

Nepaisant valstybių skirtumų, daugumoje vietos plėtros strategijų reikės atsižvelgti į tam tikrus toliau nurodytus vietos sąlygų pokyčius ir atsakyti į toliau pateikiamus klausimus.

- Vidutinis **nedarbo lygis** ES nuo 2007 iki 2012 m. išaugo daugiau kaip 47 proc. Nedarbo problema itin skaudžiai atsiliepė jaunimui¹⁵. Ispanijoje ir Graikijoje darbo neturi kas antras jaunuolis; tiesa, padėtis įvairiose valstybėse ir valstybės vietovėse labai skirtinga. Kyla grėsmė prarasti visą gerai išsilavinusio jaunimo kartą, be to, gali atsirasti didžiulė nusivylusių ir nepatenkintų jaunų žmonių grupė. *Kokiomis trumpalaikėmis ir ilgalaikėmis priemonėmis vietos lygmeniu galima didinti užimtumą ir padėti jaunimui?*
- Daugelyje valstybių labai sumažėjo arba liovėsi didėti **vidaus vartojimas**, todėl menksta **rinkos**, į kurias galėtų patekti naujos ir jau veikiančios įmonės. Tokiomis aplinkybėmis kurti naujas darbo vietas sunku – paprastai pirmiausia stengiamasi išsaugoti esamas darbo vietas. Vis dėlto kai kurios tradicinės, pagrindinės pramonės šakos, tokios kaip žemės ūkis, žuvininkystė ir maisto pramonė, laikosi palyginti neblogai, todėl galbūt reikėtų iš naujo įvertinti jų reikšmę vietos ekonomikai. *Kokių veiksmų būtų galima imtis, kad esamų ekonomikos sektorių ir įmonių konkurencingumas padidėtų? Kokios paramos, nustojus augti ir menkstant rinkoms, reikia naujiems verslininkams?*

---

¹³ Laurent Davezies (2012 m.), La Crise qui vient. La nouvelle fracture territoriale (liet. *Dar viena krizė. Naujas teritorinis lūžis*).

¹⁴ Sutrumpintose produktų tiekimo grandinėse nėra tarpininkų, pvz., kai žuvininkystės sektoriuje žuvis parduodama tiesiai iš laivo, o žemės ūkio sektoriuje produktai parduodami ūkininko krautuvėse, turgeliuose ir pan., nesinaudojant didmenininko paslaugomis.

¹⁵ Nedarbo lygis nuo 2007 iki 2012 m. išaugo nuo 7,2 iki 10,5 proc., o jaunimo nedarbas tuo pačiu laikotarpiu – nuo 15,7 iki 22,9 proc. Šaltinis – Eurostatas.

- Daugelyje valstybių sumažėjo **privačiojo sektoriaus finansavimas**. Dėl to, ankstesniame punkte nurodyta problema tapo dar opesnė; projektų iniciatoriams labai sunku rasti lėšų privalomai finansavimo iš ES subsidijų atitinkančiai daliai. *Kaip vietovėse būtų galima gauti finansavimą arba patiems sukurti alternatyvių jo šaltinių?*
- Daugelyje valstybių sumažintos **viešojo sektoriaus investicijos**, todėl bendram projektų finansavimui yra sunkiau gauti viešųjų lėšų. Daugelyje naujų valstybių narių pagrindinė kliūtis vietos plėtrai tebėra nepakankamai išplėtotą infrastruktūrą, o kitose valstybėse vis didesne problema tampa *esamos infrastruktūros priežiūra*. *Ar įmanoma rasti naujų (bendrų) būdų naudoti ir prižiūrėti turimą viešąjį turtą?*
- Daugelyje valstybių labai sumažintos **valstybės biudžeto išlaidos**, todėl apribotos švietimui, sveikatos apsaugai, socialinėms paslaugoms skiriamos lėšos ir socialinės išmokos. Tai reiškia, kad yra mažiau darbo vietų, o vietos valdžios institucijos priverstos naudoti ES lėšas, kad rastų naujų būdų, kaip organizuoti ir teikti pagrindines paslaugas. *Ar BIVP partnerių grupės gali tapti vietos socialinių inovacijų diegėjomis ir rasti naujų būdų socialinės apsaugos lygiui gerinti, naudodamos privačiojo sektoriaus ir pilietinės visuomenės išteklius?*
- **Skurdas ir socialinė atskirtis** padidėjo daugumoje valstybių. Vis dėlto sudėtinga nustatyti geografinius šio reiškinio padarinius. Tam tikrais atvejais žmonės gali grįžti į kaimo vietoves arba į kai kuriuos miesto rajonus, nes ten gyventi pigiau, yra daugiau ryšių su šeimos nariais ir savitarpio pagalbos tinklų. *Kaip galima pasinaudoti šiuo suartėjimu socialinei atsakomybei ir solidarumui tarp turtingų ir skurdžių vietovių, sektorių ir visuomenės grupių padidinti?*
- **Klimato kaita** ir poreikis kurti mažo anglies dioksido kiekio technologijų visuomenę yra vienos svarbiausių ES politikos temų; šis horizontalusis prioritetas vienija visas ES politikos sritis. Naujuoju programavimo laikotarpiu svarbi permaina yra tai, kad reikia skubiai mažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir pereiti prie naujos ekologišku augimu ir tausiu išteklių naudojimu pagrįstos ekonominės plėtros perspektyvos. *Ar gali BIVP partnerių grupės vietoje rasti šio uždavinio sprendimo būdų ir juos remti?*

Be to, dabartinė BIVP partnerių grupių valdymo struktūra yra visiškai kitokia nei tada, kai jos pradėjo veiklą. Daugelis jų iš mažų ir gana laisvų bandomųjų Bendrijos iniciatyvų buvo įdiegtos daugelyje kaimo vietovių ir dideliuose pakrantės regionuose, todėl labai padidėjo su jų administravimu ir audito procedūromis susijusi atsakomybė ir našta. Drauge persvarstomi esami paslaugų teikimo „iš viršaus į apačią“ modeliai ir didėja noras tenkinti socialinius poreikius labiau dalyvavimu ir prisitaikymu grindžiamais ir novatoriškesniais būdais, kurie artimi BIVP metodui. *Kokį vaidmenį gali atlikti BIVP partnerių grupės pristatant ir kuriant naują valdymo modelį?*

1 lange pateikta pavyzdžių, kaip vietos plėtros strategijas pritaikyti šiems uždaviniams spręsti.

1 langas. Įvairių uždavinių sprendimo būdų įgyvendinant vietos plėtros strategijas pavyzdžiai

Uždavinys	Galimi jo sprendimo būdai įgyvendinant vietos plėtros strategijas
Didėjantis nedarbas	<ul style="list-style-type: none"> • Daugiau dėmesio skirti investicijoms, kuriomis užtikrinamas darbo vietų kūrimas (dažnai tai yra esamų įmonių plėtra ir (arba) gana įprastos operacijos, kurioms atlikti reikia daug darbo jėgos); • remti naują veiklą, susijusią su vietos būstų renovacija, energijos gamyba vietoje, energijos taupymu, naujais esamų pastatų naudojimo būdais, atliekų perdirbimu ir t. t.; • remti naujų formų verslą, įskaitant socialinę ekonomiką ir socialines įmones;

	<ul style="list-style-type: none"> • daugiau dėmesio skirti jaunimui – jo informavimui ir perėjimui nuo studijų prie darbo; • remti pameistrystės, mokomosios praktikos, laikinojo įdarbinimo, mentorystės ir kitas programas; • remti pereinamąsias ir specialiesiems tikslams parengtas darbo rinkos programas; • remti papildomą mokymą ir aktyvią darbo rinkos politiką; • remti vietos valiutos programas (angl. LETS), laiko bankus, savanoriškojo darbo ir kitas sistemas, kuriose nepanaudoti nedirbančių asmenų išteklių naudojami vietos poreikiams tenkinti.
Rinkų nuosmukis	<ul style="list-style-type: none"> • Padėti esamoms įmonėms patekti į naujas rinkas reklamos, rinkodaros, kokybės kontrolės, paramos eksportui, technologijų perdavimo, mokymo ir kitomis priemonėmis; • atrasti naujas rinkas, susijusias su klimato kaita, energijos taupymu ir gamyba, socialinės globos ir sveikatos priežiūros paslaugomis, kultūra ir skaitmenine ekonomika; • užtikrinti pakankamą tolesnę paramą bet kurioms naujoms įmonėms (specialistų atliekami rinkos ir gyvybingumo tyrimai, profesinis mokymas ir t. t.); • naudotis viešaisiais pirkimais (be kita ko, sutartyse nustatant socialines išlygas) ir rengti kampanijas, per kurias skatinama pirkti vietos prekes; • remti vietos valiutų naudojimą (LETS sistemas) ir laiko bankus, per kuriuos nedirbantys arba nepakankamai užimti žmonės galėtų save realizuoti ir kartu tenkinti vietos poreikius; • skatinti vietos gyventojus remti vietines parduotuves, paslaugas ir įmones (pvz., organizuojant „žaibiškus pirkimus“ (angl. cash mobs)); • stiprinti sutrumpintus tiekimo ciklus ir grandines (pvz., ūkininkų turgelius, prekybą žuvimis tiesiai iš laivo), aprūpinimo maistu vietos sistemas (pvz., bendruomenės iniciatyva „Incredible edible“¹⁶ ir projektas PROVE Portugalijoje);¹⁷ • gerinti profesinį mokymą ir skatinti perėjimą į stabilius arba augančius ūkio sektorius.
Privačiojo sektoriaus finansavimo stoka	<ul style="list-style-type: none"> • Naudotis naujomis finansinėmis priemonėmis (garantijomis ir labai mažų paskolų programomis); • plėtoti privilegijuotus ryšius su bankais; • tirti sutelktinio finansavimo (angl. <i>crowd funding</i>) galimybes ir kitas perspektyvias idėjas; • pripažinti mokėjimus natūra, savanoriškojo darbo ir savitarpio pagalbos programas; • telkti vietos bendruomenės santaupas vietos projektams remti, pavyzdžiui, pasinaudoti kooperatinėmis ar bendruomeninėmis investicijomis (Aspės slėnis, Prancūzija); • gerokai padidinti ES subsidijų skyrimo spartą ir pritaikomumą (pasitelkiant nedideles subsidijas, jungtines programas ir t. t.);

¹⁶ <http://incredibleediblenetwork.org.uk/about>

¹⁷ http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rdp_view/en/view_projects_en.cfm?action=detail&backfuse=isview&postcard_id=1184

	<ul style="list-style-type: none"> • mažinti su projektais susijusią biurokratiją, pavyzdžiui, skirti fiksuotąsias sumas, supaprastinti išlaidų apmokėjimą ir t. t.).
Sumažintos viešojo sektoriaus investicijos	<ul style="list-style-type: none"> • Prašyti skirti išankstinių ES finansavimo išmokų; • iš anksto užtikrinti viešąją bendrojo finansavimo dalį tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir ES fondų dalį; • alternatyviais būdais naudoti valstybinius pastatus, žemę ir t. t.; • ištirti galimybes pagal bendruomenės programas naudotis esama viešąja infrastruktūra (vaikų lopšeliais-darželiais, mokyklomis, kultūros centrais, pagyvenusių žmonių centrais, sveikatos centrais, sporto centrais, viešosiomis erdvėmis ir t. t.), ja dalytis ir ją prižiūrėti.
Sumažintos valstybės biudžeto išlaidos	<ul style="list-style-type: none"> • Siekiant plėtoti papildomas ir platesnio informavimo paslaugas, stiprinti ryšius su vietos viešojo sektoriaus darbuotojais – mokytojais, socialiniais darbuotojais, sveikatos priežiūros darbuotojais, planavimo ir aplinkos kontrolės pareigūnais; • remti socialinių inovacijų projektus, pagal kuriuos teikiamos geresnės paslaugos ir (arba) išsaugomos darbo vietos, taip pat viešojo ir privačiojo sektoriaus socialinės ekonomikos partnerystę; • pirmenybę teikti prevencijai, dalijimuisi ištekliais, savitarpio pagalbai ir t. t.
Skurdas ir socialinė atskirtis	<ul style="list-style-type: none"> • Remti socialinės įtraukties vietos planus, kuriuos rengia patys skurdą patiriantys žmonės, padedami specialistų ir kitų suinteresuotųjų subjektų; • remti bendruomenės organizacijas ir savitarpio pagalbos grupes; • remti dalijimosi sistemas, naujus susisiekimo būdus, pavyzdžiui, dalijimąsi automobiliu ir bendrą automobilių naudojimą, kolektyvinius sodus ir sklypus; • remti socialinio, tvaraus ir kooperatinio būsto iniciatyvas.
Klimato kaita ir mažo anglies dioksido kiekio technologijų visuomenės kūrimas	<ul style="list-style-type: none"> • Plėsti esamas partnerystes, į jas įtraukiant naujų partnerių, turinčių žinių ir patirties, kaip spręsti klimato kaitos problemą ir didinti tvarumą vietos lygmeniu; • remti vietos ir bendruomenės iniciatyvas, kuriomis siekiama mažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir (arba) padėti kurti mažo anglies dioksido kiekio technologijų visuomenę; • įtraukti tvarumą kaip horizontalų tikslą į vietos strategiją ir sukurti sistemą, pagal kurią bus vertinama pažanga siekiant nustatytų tikslų.

Čia pateikti tik keli pavyzdžiai priemonių, kurias BIVP partnerių grupės galėtų apsvarstyti, kad užtikrintų, jog vietos strategijomis sprendžiami nauji jų vietovėse kylantys uždaviniai. Toliau pakalbėsime apie naująjį reglamentą ir kaip jo nuostatos gali padėti tai padaryti.

3.3. Naujos arba sustiprintos reglamentų nuostatos

Iš dalies atsakant į Audito Rūmų ataskaitą dėl LEADER metodo, kelios su LEADER metodu susijusios nuostatos reglamentuose buvo sustiprintos. Tai – nuostatos, kuriomis nustatomas būtinas strategijų turinys ir užtikrinama geresnė jų kokybė; išaiškinamos būtinos grupių funkcijos ir garantuojamas jų savarankiškumas; daugiau dėmesio skiriama strategijų aktyviam pritaikymui ir gebėjimų stiprinimui didinant parengiamąją paramą ir einamųjų išlaidų finansavimo procentinę dalį; stiprinamas pilietinės visuomenės vaidmuo ir privatusis sektorius; supaprastinamas tarpvalstybinis bendradarbiavimas (atskiruose EŽŪFKP ir EJRF reglamentuose). Šios ir kitos nuostatos gali padėti sustiprinti grupių gebėjimus spręsti kai

kuriuos iš minėtų uždavinių. Toliau paaiškinsime, kaip šias nuostatas supranta Komisija, ir pateiksime pavyzdžių, kaip galima jomis naudotis.

3.3.1. Naujos arba sustiprintos strategijos sudedamosios dalys

Bendrų nuostatų reglamento 33 straipsnio 1 dalyje aprašytas privalomas BIVP strategijų turinys (žr. 2 langą).

2 langas. Bendrų nuostatų reglamento 33 straipsnis dėl vietos plėtros strategijų

1. Bendruomenės inicijuotą vietos plėtros strategiją sudaro bent šios sudedamosios dalys:
  - a) teritorijos ir gyventojų, kuriems taikoma strategija, apibrėžtis;
  - b) **teritorijos vystymosi poreikių ir potencialo analizė**, taip pat stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė;
  - c) strategijos ir jos tikslų apibūdinimas, **integruoto ir novatoriško** strategijos pobūdžio apibūdinimas, **tikslų hierarchija, taip pat išmatuojamos produkto arba rezultato siektinos reikšmės**. Rezultatų siektinos reikšmės gali būti išreiškiamos kiekybiškai arba kokybiškai. Strategija turi atitikti visų dalyvaujančių ESI fondų susijusias programas;
  - d) **bendruomenės dalyvavimo** proceso rengiant strategiją apibūdinimas;
  - e) **veiksmų planas**, iš kurio būtų matyti, kaip pagal tikslus nustatomi konkretūs veiksmai;
  - f) strategijos **valdymo ir stebėsenos** tvarkos apibūdinimas, iš kurio būtų matyti vietos veiklos grupės gebėjimas įgyvendinti strategiją, ir **konkrečios vertinimo tvarkos** apibūdinimas;
  - g) strategijos **finansinis planas**, taip pat planuojamas lėšų paskirstymas pagal kiekvieną susijusį ESI fondą.

Tolesniuose skirsniuose trumpai paaiškinsime, kaip Europos Komisija supranta kai kurias svarbiausias sąvokas (pateiktas pusjuodžiu šriftu) ir pateiksime pavyzdžių.

- **Kaip Komisija supranta teiginį „teritorijos ir gyventojų, kuriems taikoma strategija, apibrėžtis“? (Bendrų nuostatų reglamento (BNR) 33 straipsnio 1 dalies a punktas)(2 skyriuje aprašyti 3 ir 6 veiksmai)**

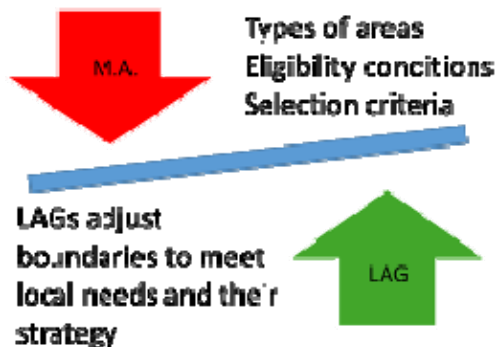
Šiuo atveju svarbiausia tai, kad teritorijos ir gyventojų apibrėžtis turi atitikti bendruomenės ketinamą įgyvendinti strategiją ir būti pagrįsta šia strategija. Tikslinėse vietovėse turėtų būti ne mažiau kaip 10 000 gyventojų, kad susidarytų strategijai įgyvendinti pakankama kritinė masė. Tačiau gyventojų taip pat neturėtų būti daugiau kaip 150 000, kad būtų išsaugotas vietos savitumas ir vietos gyventojai galėtų tiesiogiai dalyvauti priimančiais sprendimais. Kita vertus, kai tai atitinka strategijos poreikius, gali būti ir pagrįstų išimčių (pavyzdžiui, salose arba tankiai gyvenamose vietovėse ir priemiesčiuose).

Šiuo metu esama grėsmė, kad dėl pastangų mažinti sąnaudas ir sujungti fondų paramą bus finansuojamos vis didesnės „ekonominio planavimo tipo“ vietovės, neturinčios tikros savo tapatybės, o vietos gyventojai turės nedaug galimybių dalyvauti veikloje.

Laikydamosi bendrųjų ES sąlygų, valstybės narės savo programose turėtų pateikti remiamų vietovių atrankos tvarką, atitinkančią skirtingo tipo vietovėms nustatytus nacionalinius prioritetus.

Šiuo tikslu jos gali nustatyti tam tikras vietovių atitikties reikalavimams sąlygas ir (arba) kriterijus, pagal kuriuos būtų atrenkamos įvairios vietovės. Pavyzdžiui, žuvininkystės regionų atitikties reikalavimams sąlygos gali būti tokios, kad jų uostai neviršytų nustatyto dydžio arba kad jie apimtų tam tikrus pakrantės plotus; gali būti svarbus jų atstumas iki jūros ar kito vandens telkinio, teritorijų vientisumas ir t. t. Atrankos kriterijai gali būti, pavyzdžiui, absoliučioji ir (arba) santykinė užimtumo žuvininkystės sektoriuje svarba, laimikio iškrovimo tendencijos, smulkiosios pakrančių žvejybos svarba, demografiniai pokyčiai ir t. t.

2 lentelė. Vietovės ribų nustatymas

Komisija siekia, kad *vietos partnerių grupės*, laikydamosi principo „iš apačios į viršų“, pačios apibrėžtų *tikslias savo vietovių ribas* pagal tai, ką jos tikisi pasiekti. Tai galima pagrįsti tokiais argumentais:

- ✓ fiziniu arba geografiniu vietovės vientisumu (salos, kalnų grandinės, upių žiotys arba upės, užstatytos miestų teritorijos);
- ✓ vietovės kultūros savitumu ir bendromis socialinėmis problemomis (romų gyvenvietės, migrantai, nedarbas ir t. t.);
- ✓ vietovėje sutelkta ekonominė veikla (įvairios žemės ūkio šakos, žvejyba, tam tikrų ekonomikos sektorių nuosmukis arba augimas ir t. t.).

Šiuos dalykus galima įvertinti ir į juos atsižvelgti paskutiniuoju partnerių grupių atrankos etapu.

Anksčiau kai kurios valstybės narės pagal principą „iš viršaus į apačią“ iš anksto atrinkdavo remtinas vietoves, o kitos leisdavo rengti atvirus konkursus visoje savo teritorijoje. Abu kraštutiniai yra rizikingi: pirmu atveju vietovės gali būti nustatytos nelanksčiai ir dirbtinai, o ne organiškai susiformuoti remiantis vietos ryšiais; antruoju atveju galima sulaukti labai daug paraiškų ir dėl politinio spaudimo pernelyg išskaidyti biudžeto lėšas. Todėl Komisija siūlo derinti principais „iš viršaus į apačią“ ir „iš apačios į viršų“ grindžiamus požiūrius.

3 langas. Vietovių ribų nustatymo Portugalijoje ir Suomijoje pavyzdžiai

Portugalija, remdamasi EŽF reglamento kriterijais, nustatė 45 savivaldybes, tinkamas finansuoti pagal 4 prioritetinę kryptį; 39 iš jų yra Portugalijos žemyninės dalies pakrantėje, 6 – Azorų salose. Tarp pasirinktų taikyti rodiklių buvo žuvininkystės veiklos mažėjimas, vertinant pagal menkstantį iškraunamo laimikio kiekį 1999–2005 m., ir priklausomybė nuo žuvininkystės veiklos, kuri apibrėžiama tuo, kad šiame sektoriuje turi dirbti ne mažiau kaip 3 proc. aktyvių gyventojų, įskaitant Portugalijos jūros druskos pramonės (kuri yra svarbi jūrinės veiklos sritis kai kuriose vietovėse) darbuotojus.

Tada vietos partnerių grupės, neperžengdamos nacionaliniu lygmeniu pasiūlytų ribų, galėjo siūlyti finansuotinas konkrečias savo ŽVVG teritorijas. Pagrįstais išimtiniais atvejais šias ribas buvo galima ir peržengti, pavyzdžiui, vadovaujančioji institucija leido ŽVVG Oeste prijungti tris Lorinjano savivaldybės miestelius, esančius ties pietine jos teritorijos riba, kurie iš pradžių nebuvo įtraukti į nustatytas vietoves todėl, kad yra arti didelio miesto (Lisabonos). Jų prijungimas pagrįstas tuo, kad keli nedideli Lorinjano savivaldybės žvejybos laivai iškrauna savo laimikį ŽVVG teritorijoje – artimiausioje krovos vietoje. Manoma, kad šias atokiau esančias žvejų bendruomenes svarbu įtraukti į ŽVVG plėtros programą.

Kitą pavyzdį, kaip galima pakankamai lanksčiai atsižvelgti į kruopščiai apsvarstytus poreikius, pateikė Suomija. Nors EŽF reglamente rekomenduojama, kad ŽVVG teritorijos būtų mažesnės nei NUTS 3 lygio regionai, Suomijos atveju Jūrų reikalų ir žuvininkystės generalinis direktoratas, atsižvelgdamas į tai, kad kai kurios vietovės yra itin retai gyvenamos, leido nustatyti didesnes nei įprastai ŽVVG teritorijas, kad susidarytų pakankama žuvininkystės sektoriaus darbuotojų kritinė masė. Be to, procesas, kuriuo siekta apsvarstyti rezultatus ir pagerinti ateities rezultatus, paskatino ŽVVG būsimu programavimo laikotarpiu siūlyti šiek tiek pakeisti jų vietovių ribas.

Kitų šaltinių pateikta išnašoje.¹⁸

- **Kaip Komisija supranta teiginį „teritorijos vystymosi poreikių ir potencialo analizė“? (BNR 33 straipsnio 1 dalies b punktas)** (2 skyriuje aprašyti 1 ir 4 veiksmai).

Reglamente rašoma, kad taip pat turėtų būti atlikta „stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė“. Jau kurį laiką šios SSGG (angl. SWOT) analizės tapo įprastos įgyvendinant Komisijos remiamas nacionalines, regionines ir vietos programas. Tačiau tikrovėje daugelis atliktų analizių yra pernelyg bendro pobūdžio ir dažnai jas galima pritaikyti beveik bet kuriai panašiai ES vietai. Be to, nors vystymosi poreikiai ir potencialas turėtų būti nustatomi remiantis SSGG, paprastai jiems nustatyti reikia antro analizės etapo. Kai kuriose strategijose paprasčiausiai išvardijami nustatyti poreikiai, nenurodant jų eiliškumo ir nepaaiškinant, kaip tai susiję su SSGG. Komisija nori pagerinti šią padėtį ir užtikrinti, kad vystymosi poreikių ir potencialo analizė taptų vertinga priemone, kuria būtų galima pagrįsti intervencinių veiksmų logiką ir užtikrinti, kad būtų orientuojamasi į rezultatus.

SSGG analizė

	Stiprybės	Silpnybės
Galimybės	Stiprinti, atrasti galimybių	Mažinti, išnaudoti galimybes
Grėsmės	Apsisaugoti nuo būsimų grėsmių	Išvengti grėsmių, aplenkti kliūtis

Šiuo tikslu vietos partnerių grupės turėtų atsižvelgti į tokius dalykus:

- ✓ per SSGG analizę nustatyti dalykai turėtų būti aiškiai pagrįsti įrodymais, gautais tiriant padėtį vietovėje;

¹⁸ Kiti šaltiniai: 1-asis FARNET veiklos pradžios vadovas, 2 skyrius „Vietovės apibrėžimas“:

<https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/FARNET%20Start-up%20Guide%20EN.pdf>

- ✓ reikėtų sutelkti dėmesį į vietovės ypatumus, kuriais ji išsiskiria iš kitų vietovių, o ne paprasčiausiai išvardyti daugelį tokiems svarbiems sektoriams kaip žemės ūkis ar žuvininkystė arba tokioms tikslinėms grupėms kaip jaunimas arba moterys bendrų bruožų. Deja, kai kurios SSGG analizės yra tokios bendros, kad tikėtų beveik bet kuriai vietovei;
- ✓ vietovėje esančioms galimybėms ir jos turtams nustatyti reikėtų skirti ne mažiau (gal net daugiau) dėmesio nei apibūdinant jos silpnybes ir grėsmes. Strategija neturėtų būti vien tik reakcija į esamas problemas – joje turėtų būti numatytos ir ateities perspektyvos;
- ✓ nėra prasmės be jokios tvarkos surašyti visus poreikius – jau šiame etape svarbu pradėti skirstyti poreikius ir galimybes pagal svarbą arba nustatyti prioritetus;
- ✓ tokie prioritetai arba skirstymas pagal svarbą turėtų būti grindžiami įrodymais, atsižvelgiant į pagrįstas vietos suinteresuotųjų subjektų nuomones, kaip paaiškinta toliau;
- ✓ vietos partnerių grupė privalo skirti tai, ką norėtų pasiekti, nuo to, ką iš tiesų galima pasiekti naudojant turimus išteklius ir įgyvendinant esamas programas.

Žr. Prancūzijos, Ispanijos, Suomijos ir Škotijos žuvininkystės regionų vietos plėtros strategijų pavyzdžius ir kitus išnašoje pateiktus šaltinius¹⁹.

- **Kaip Komisija supranta teiginį „integroto strategijos pobūdžio apibūdinimas“? (BNR 33 straipsnio 1 dalies c punktas)** (2 skyriuje aprašyti 4 ir 7 veiksmai)

Bendrų nuostatų reglamente nustatyta, kad BIVP turi būti „vykdoma įgyvendinant integruotas (33 straipsnio 1 dalies c punktas) ir kelis sektorius aprėpiančias vietos plėtros strategijas“ (32 straipsnio 2 dalies c punktas). Tačiau ilgainiui integruotų ir kelis sektorius aprėpiančių strategijų samprata keitėsi, todėl ją būtina priderinti prie sprendžiamos problemos pobūdžio ir pritaikyti konkrečiai vietovei. Ši sąvoka pradėta vartoti kaimo vietovėse vykdant pirmąsias LEADER programas, kurias stengiasi atskirti nuo tradicinės pagal principą „iš viršaus į apačią“ vykdomos žemės ūkio sektorių politikos. Akronimas LEADER (pranc. *Liaison entre actions de développement rural*) reiškia kaimo plėtros darbų sąsajas. Partnerių grupės buvo laikomos iniciatorėmis, padėsiančiomis išnaudoti visokeriopą tokių sektorių kaip žemės ūkis, maisto pramonė, amatai, kaimo turizmas, vietos paslaugos ir aplinkos apsauga sąveikos didinamąjį poveikį. Šiuo tikslu jos turėjo parengti „integruotas“ paramos priemonių (pavyzdžiui, mokymo, kapitalo finansavimo, populiarinimo priemonių, paramos verslui) taikymo programas, turinčias tą pačią strateginę kryptį. Kadangi dauguma LEADER programų buvo įgyvendinamos gana retai gyvenamose kaimo vietovėse, jas vykdant, buvo galima vadovautis iš esmės holistiniu požiūriu susiejant daugelį vietos plėtrai palankių veiksmų.

Tačiau net ir šiais atvejais išaiškėjo, kad nors tokia vietos programa kaip LEADER galima kai ką pakeisti, kai kurie kiti dalykai jai yra neįveikiami. Suomijoje buvo naudinga atskirti dvi sąvokas:

¹⁹ Kiti šaltiniai:

- Žuvininkystės regionų integruotų strategijų pavyzdžiai iš visos Europos. Santraukos ir išsamūs aprašymai: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/tools/implementing-axis-4/strategies>;
- LEADER strategijos rengimo priemonių rinkinys. A poskirsnis apie vietos plėtros strategijos turinį, su vaizdo medžiaga: http://enrd.ec.europa.eu/leader/leader/leader-tool-kit/the-strategy-design-and-implementation/the-strategy-design/minimum-content/en/description-of-the-strategy-and-its-objectives_en.cfm;
- 1-asis FARNET veiklos pradžios vadovas, 4B skirsnis apie veiksmingų strategijų rengimą: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/FARNET%20Start-up%20Guide%20EN.pdf>;
- Graikijos Lesbo salos LEADER grupės pranešimas „PowerPoint“ formatu apie tai, kaip ji, nustatydamas vietos poreikius, įtraukė vietos suinteresuotuosius subjektus: http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=0837032D-9B8F-B26F-0383-CE1E273841DC.

„kaimo plėtros politiką siaurąja prasme“, už kurią paprastai atsako žemės ūkio ir kaimo plėtros ministerija, ir „kaimo plėtros politiką plačiąja prasme“ – tai yra visų sričių politika, tokių kaip transportas, švietimas ir sveikatos apsauga, politika, kuri daro didelę įtaką kaimo plėtros procesui, tačiau jai sunkiau daryti poveikį vietos lygmeniu.

Tai reiškia, jog net ir kaimo vietovėse integracija neturi būti suprantama taip, kad strategijomis reikėtų stengtis aprėpti viską iš karto arba visus dalykus laikyti vienodai svarbiais. Kaip jau minėta, bendruomenės turi pasirinkti ir susitelkti į tuos tikslus bei veiksmus, kuriais labiausiai tikėtina pasiekti norimų pokyčių. Laikytis tokio požiūrio dar svarbiau miestuose ir sprendžiant sudėtingas socialines problemas tankiai gyvenamose teritorijose; čia jau gali būti sukaupta patirties iš ankstesnių iniciatyvų ir toje pačioje srityje veikti kelios organizacijos. Todėl vietos partnerių grupės turi parengti tokias strategijas, kuriomis būtų padidinta jau gaunama nauda ir kuriomis būtų sutelkiama daugiausiai išteklių.

Toks aiškinimas išplečia BIVP taikymo sritį, taigi ji apima socialiniams ir regioniniams paramos fondams itin svarbius teminius tikslus ir investavimo prioritetus, jeigu strategijos rengiamos ir įgyvendinamos taip, kad būtų visapusiškai naudojamosi naudingais vietos lygmens teritoriniais ryšiais.

Integracija gali reikšti, kad:

- ✓ veikla pradedama nuo vieno arba daugiau klausimų, temų, problemų arba tikslinių grupių, tai suvienija bendruomenę ir kartu padeda suvokti platesnį kontekstą, stiprinti išorės ryšius su kitais sektoriais ir subjektais, galinčiais padėti pakeisti padėtį;
- ✓ stiprinami vertikalieji sektorių ir tiekimo grandinių vidaus ryšiai ir horizontalieji ryšiai tarp sektorių;
- ✓ skurdžios vietovės susiejamos su perspektyviomis vietovėmis (pvz., kaimo vietovės – su miesteliais, skurdūs rajonai – su centrais, kuriuose didėja užimtumas);
- ✓ stiprinamos vietos, regioninio ir nacionalinio valdymo lygmenų sąsajos. Tai itin svarbu dirbant su pagrindiniais sektoriais ir tokiomis institucijomis kaip mokyklos, ligoninės bei universitetai;
- ✓ yra užtikrinama, jog įvairios vietos paramos priemonės būtų įgyvendinamos tokia tvarka ir susiejamos taip, kad jomis būtų siekiama tų pačių strateginių tikslų. Integracija apima tai, kas, ką ir kaip daro.

4 langas. „My Generation URBACT“ („Mano URBACT karta“) – integruotos strategijos pavyzdys

Nors dvylika projekte „My Generation URBACT“ dalyvavusių miestų partnerių turėjo skirtingų problemų, visi jie padarė išvadą, kad jaunimas turi iš tiesų dalyvauti priimant jam svarbius sprendimus, todėl ėmė taikyti įvairius dalyvavimu pagrįstus metodus siekdami, kad jaunimas atsidurtų vietos strategijų dėmesio centre.

Jie tvirtino, kad paramos jaunimui politika Europoje yra pernelyg nenuosekli ir trumpalaikė; jai kenkia ir tai, kad paprastai vienašališkai siekiama vienintelio tikslo, nors dėl esamų užduočių įvairovės reikėtų imtis integruotų priemonių. Kitaip tariant, nors šie miestai stengėsi išspręsti konkrečias jaunimo problemas, drauge jie siekė vietos lygmeniu susieti visas jaunimui svarbiausias politikos sritis. Miestai partneriai ilgiau kaip dvejus su puse metų dirbo norėdami nustatyti veiksmingą vietos lygmens politiką trijose susijusiose srityse: palankių sąlygų neturintiems jaunuoliams suteikti daugiau galimybių naudotis socialinėmis paslaugomis, kurios jau teikiamos miestuose, užmegzti ryšius tarp profesinio rengimo, švietimo ir verslo pasaulio, geriau koordinuoti įvairių subjektų darbą ir įtraukti jaunimą į

sprendimų priėmimo procesą. Žr. <http://urbact.eu/en/results/results/?resultid=19>.

- **Kaip Komisija supranta teiginį „novatoriško strategijos pobūdžio apibūdinimas“? (BNR 33 straipsnio 1 dalies c punktas) (2 skyriuje aprašyti 4 ir 7 veiksmai)**

Su BIVP susijusios naujovės nebūtinai reiškia aukšto lygio mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą ar naujas technologijas (nors, žinoma, ir šiuos dalykus). Novatoriško strategijos pobūdžio pagrindimas iš tiesų glaudžiai susijęs su klausimu „Ką bendruomenė nori pakeisti?“ BIVP strategijos iš esmės yra vietos strategijos, įgyvendinamos gana nedideliu mastu. Joms neužtenka galios iškart pakeisti visų žmonių gyvenimo sąlygų, todėl reikia susitelkti ties tais veiksmais, kurie vietos plėtrai turėtų didinamąjį arba „sniego gniūžtės“ poveikį. Užtuot panaudojus visus turimus ribotus išteklius būtiniems poreikiams tenkinti, reikėtų naujai pažvelgti tiek į problemas, tiek į galimybes ir ieškoti naujų būdų į jas reaguoti; taip galima būtų rasti ilgalaiškesnius ir tvaresnius sprendimus.

Atsižvelgdama į tai, Komisija nesistengė apibrėžti BIVP inovacijų sąvokos, kad ją būtų galima aiškinti plačiai ir kad ji nebūtų nustatyta „iš anksto“, nes tai neišvengiamai apribotų vietos subjektų kūrybiškumą. Inovacijos gali apimti naujas paslaugas, naujus produktus ir naujus veiklos būdus vietos sąlygomis (32 straipsnio 2 dalies d punktas). Žinoma, nebūtinai visos strategijos dalys turi būti novatoriškos, nes partnerių grupėms dažnai reikia įgyti pasitikėjimą įrodant, kad jos taip pat geba artimiausiu metu patenkinti kai kuriuos būtinus vietos poreikius.

Vis dėlto per BIVP procesą, susiejant visus įvairiausių vietovės suinteresuotuosius subjektus ir užmezgant dialogą su išorės institucijomis, pavyzdžiui, universitetais, mokslinių tyrimų centrais ir aukštesnio lygmens administracija, atsiveria daugybė galimybių naujais ir kūrybiškais būdais naudoti turimus išteklius. Geriausiu atveju partnerių grupės gali tapti socialinių inovacijų diegėjomis ir vėliau pasinaudoti turimais ištekliais šioms inovacijoms pritaikyti platesniu mastu. Sėkmingai įgyvendintus sumanymus vėliau galima analizuoti, aprašyti ir skleisti pasitelkiant įvairius ES, nacionalinius ir regioninius BIVP subjektų tinklus.

BIVP inovacijos:

- ✓ gali būti nauji produktai, paslaugos arba nauji veiklos būdai vietos sąlygomis;
- ✓ dažnai turi didinamąjį arba „sniego gniūžtės“ poveikį bendruomenei siekiant norimų pokyčių;
- ✓ gali apimti vieną arba daugiau nedidelio masto veiksmų ir prototipų arba didesnio masto pavyzdinį projektą, į kurį įsitraukia visa bendruomenė;
- ✓ padeda atrasti naujų būdų sutelkti ir naudoti turimus bendruomenės išteklius bei turtą;
- ✓ stiprina įvairių subjektų ir sektorių bendradarbiavimą;
- ✓ gali (bet nebūtinai) būti diegiamos dalyvaujant universitetams arba apimti pažangius mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą;
- ✓ gali paskatinti socialines inovacijas, kurias vėliau galima išplėtoti ir taikyti platesniu mastu vykdant mainus, bendradarbiaujant ir pasitelkiant tinklų veiklą.

Ši inovacijų grupė yra neatsiejama Vakarų Korko 2007–2013 m. LEADER strateginio plano dalis. Ji remiasi ankstesnėmis iniciatyvomis, pvz., Vakarų Korko prekių ženklo „Fuchsia“ iniciatyva. Šios grupės veikla siekiama remti pagrindinius ekonomikos sektorius, kurių veiklą įmanoma įvairinti (maisto, turizmo sektorius, amatus ir t. t.), taip pat įvairių rūšių plėtros veiklą ir procesus (rinkodarą, profesinį mokymą ir švietimą, plėtros agentūras, tinklus ir asociacijas ir t. t.). Ši visų pirma kaip komercinis subjektas 1998 m. įsteigta grupė yra verslo tinklas, kuriame dalyvauja 160 akredituotos kokybės (paženklintų kokybės ženklu) maisto pramonės, turizmo, amatų ir kitų sektorių (žemės ūkio, jūrų, mažmeninės prekybos) įmonių. Be to, pagal kelias programas ji palaiko partnerystės ryšius su Korko universitetine kolegija.

2007–2013 m. programavimo laikotarpiu šios grupės remtos veiklos rūšys apima: parengtą naują ūkių energetikos (angl. *Energy From Farms*) programą, pagal kurią naudojamas biokuras, vėjo, saulės, vandens ir šiluminė energija; naujos prekių ženklo „Fuchsia“ rinkodaros ir reklamos veiklos išbandymą bei įvertinimą; paramą plėtrai per ekonomikos įvairinimo projektus, prekių ženklo „Fuchsia“ narių įgyvendinamus kulinarinio turizmo, amatų ir laisvalaikio veiklos srityje; kūrybos ir meno veikla; skaitmeninės žiniasklaidos produkcijos gamyba užsiimančių įmonių konsultavimą bei mokymą.

Remiantis pasiektais laimėjimais, pagal šį modelį puoselėjama paramos inovacijoms kultūra ir ilgainiui susidaro veiklai reikalinga kritinė masė. 2005 m. iš prekių ženklo „Fuchsia“ ir susijusios veiklos uždirbta 106 mln. EUR, iš jų 69 mln. EUR liko regione ir buvo panaudoti vietovėje esančioms darbo vietoms (vertinant visos darbo dienos ekvivalentu – maždaug 1 131 darbo vietai) remti.

Žr. išnašoje pateiktus šaltinius²⁰.

- **Kaip Komisija supranta teiginį „tikslų hierarchija, taip pat išmatuojamos produkto arba rezultato siektinos reikšmės“? (BNR 33 straipsnio 1 dalies c punktas) (2 skyriuje aprašyti 4 ir 7 veiksmai)**

Minėtoje Audito Rūmų ataskaitoje dėl LEADER metodo teigiama, kad „LEADER metodo branduolys turėtų būti vietos strategijos: jos turėtų tapti esmine partnerystės priežastimi ir užtikrinti papildomą specialiai vietos kaimo plėtros tikslams pasiekti pritaikytų sprendinių naudą“. Deja, taip yra ne visada. Audito Rūmų ataskaitoje rašoma, kad daugelis strategijų „geriausiu atveju tebuvo paraiškos vadovaujančiai institucijai dėl finansavimo“ ir kad jų tikslai nebuvo „konkretūs, išmatuojami ir pasiekiami per nustatytą laiką“.

Praeityje daugelis strategijų buvo grindžiamos pernelyg bendrais tikslais, tokiais kaip „gyvenimo kokybės gerinimas“ arba „darnaus vystymosi“ siekis. Taip iš dalies buvo todėl, kad strategijos rengėjai dažnai daug ko nežino ir nori pasilikti galimybę lanksčiai reaguoti į pokyčius ir nenumatytus įvykius. Toliau aptarsime, kad tokį lankstumą vis dėlto galima užtikrinti ir kitais

²⁰ Kiti šaltiniai:

- „Antroji tikslinė grupė. Išsami ataskaita: novatoriško LEADER pobūdžio išsaugojimas, 2010 m. lapkričio mėn.“: http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/enrd_assets/pdf/leader-tool-kit/1_focus-group2_extended-report_final.pdf;
- ES leidinys „Rural Review“ Nr. 2, „Creativity and Innovation in EU Rural Development“ (Kūrybiškumas ir inovacijos ES kaimo plėtroje), 2009 m.: http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=B99849C0-00E8-A7DC-1D6A-775E2ED9F89A.

būdais, nes nustatant pernelyg bendro pobūdžio tikslus strategija gali beveik prarasti bet kokią prasmę, jai įtaką gali daryti vietos interesų grupės ir gali būti neįmanoma stebėti jos įgyvendinimo.

Komisijos manymu, siekiant pagerinti strategijų kokybę, jose turėtų būti laikomasi aiškios intervencinių veiksmų logikos, dėl kurios susitarė vietos bendruomenė. Strategijose turėtų būti atsakoma į tokius klausimus: „Ką mes norime pakeisti?“, „Ko norime pasiekti iki X metų?“, „Ką tikimės iš to laimėti?“, „Kokiais įrodymais galėsime pagrįsti, kad mums pavyko tai pasiekti?“

2014–2020 m. laikotarpiu tokie įrodymai turėtų būti pagrįsti aiškiai išmatuojamomis siektinomis reikšmėmis, kurios siejamos su produktu (pvz., mokymuose dalyvavusių asmenų skaičius) ir su rezultatu (pvz., po tokių mokymų įsidarbinusių asmenų skaičius).

Rezultatų „siektinos reikšmės gali būti išreiškiamos kiekybiškai arba kokybiškai“ (33 straipsnio 1 dalies c punktas), o Komisija rekomenduoja jas išreikšti vadinamųjų SMART tikslų sąvokomis.

SMART tikslai yra:

1. **S** – konkretūs (angl. *specific*) – aiškiai nustatyta, kokie klausimai bus sprendžiami pagal strategiją ir kokiais priemonėmis;
2. **M** – išmatuojami (angl. *measurable*) – nustatytas vertinimo pagrindas ir išmatuojamas siektinas rodiklis, išreikštas kiekybiškai arba kokybiškai;
3. **A** – pasiekiami (angl. *achievable*) – techniškai įmanomi pasiekti pagal siūlomos strategijos aprėptį;
4. **R** – realūs (angl. *realistic*), turint omenyje skirtus išteklius ir laiką, tikslinių grupių dydį ir t. t.;
5. **T** – įvykdytini per nustatytą laiką (angl. *time bound*) – nustatytas tvarkaraštis ir terminas, iki kurio reikėtų pasiekti tikslą.

Mainais už tai, kad bus nustatytos konkretesnės siektinos rezultatų reikšmės, Komisija rekomenduoja vietos partnerių grupėms ir vadovaujančiosioms institucijoms susitarti, kokiais metodais strategijas bus galima pritaikyti prie kintančių aplinkybių ir atsižvelgti į įgytą patirtį. Aiškiausias būdas tai padaryti – pasinaudoti reikalavimu atlikti vertinimą, kaip nurodyta 33 straipsnio 1 dalies f punkte (žr. toliau).

Reglamente taip pat minima „tikslų hierarchija“. Taigi yra aišku, kad ne viską įmanoma pasiekti iškart ir bendruomenė turi bendrai nuspręsti, kurie tikslai jai yra svarbiausi, ir pasirinkti tokius veiksmus, kuriais būtų galima geriausiai pasiekti tuos tikslus. Tokiomis sąlygomis aišku, kad strategijomis neabejotinai gali būti remiamos vietos piliečių iniciatyvos ir sprendžiamos kai kurios iš šio skyriaus pirmajame skirsnyje nurodytų problemų.

6 langas. Duhalou integruotosios kaimo plėtros grupės tikslų nustatymas ir stebėseną

Duhalou integruotos kaimo plėtros grupė (IRD) sukūrė dėmesio vertą sistemą, pagal kurią stiprinami vietos plėtros strategijoje nustatytų bendrųjų tikslų ryšiai su įgyvendinamais projektais, taip užtikrinant bendruomenės atsakomybę ir geresnį siekinių nustatymą bei stebėseną. Bendrieji strategijos tikslai iš esmės nustatomi po ilgų konsultacijų su bendruomene keturiose pagrindinėse – gyvenimo kokybės gerinimo, kūrybiškumo skatinimo, ekonomikos augimo ir gyvenamosios aplinkos – srityse. Regiono socialinių, ekonominių ir aplinkos išteklių poreikiai vertinami pagal bendruomenės turtu grindžiamos plėtros (angl. *Asset Based Community Development*) metodą, kurį taikant daugiau dėmesio skiriama vietovės turtams ir galimiems privalumams (ne tik jos silpnybėms ir trūkumams). Atlikus vertinimą, parengiama strateginė programa, kurią galima priderinti prie konkrečių dalių.

Tada šie bendrieji tikslai išskaidomi į smulkesnius, išmatuojamus tikslus, kurių įgyvendinimą inicijuoja ir stebi daugiausia iš bendruomenės narių sudarytos vietos darbo grupės; pavyzdžiui, jaunimo ir švietimo darbo grupę sudaro 20 narių, tarp kurių – vietos mokyklos, jaunimo organizacija, politikai ir patys jaunuoliai. Nustatyti 27 siekiniai yra išmatuojami: įsteigti dešimt naujų jaunimo klubų, atidaryti keturias jaunimui skirtas kavines, parengti 20 jaunimo lyderių ir t. t.

Vertinant pagal nustatytus produkto rodiklius, iki 2011 m. birželio mėn. buvo įsteigti trys jaunimo klubai, nebuvo atidaryta nė viena kavinė ir parengta 30 jaunimo lyderių. 8–9 kartus per metus susitinkanti darbo grupė analizuoja pasiektus rezultatus ir nustato, ką ir kaip reikėtų toliau tobulinti. Jos veiksmus turi patvirtinti VVG valdyba.

Žr. Europos kaimo plėtros tinklo (EKPT) parengtą faktų suvestinę apie Duhalou partnerių grupių metodą, pagal kurį nustatomi tokie rodikliai, kuriais fiksuojama papildoma LEADER teikiama nauda:

http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/enrd_assets/pdf/leader-tool-kit/infosheet/04_infosheet.pdf

Kitų naudingų šaltinių pateikta išnašoje.²¹

²¹ Naudingi šaltiniai atsižvelgiant į BNR 33 straipsnio 1 dalies c punktą:

- **Kaip Komisija supranta teiginį „strategija turi atitikti susijusias visų dalyvaujančių ESI fondų programas“? (BNR 33 straipsnio 1 dalies c punktas)(2 skyriuje aprašyti 4 ir 7 veiksmai)**

BIVP strategijų nereikėtų laikyti uždaromis struktūromis – jos yra lanksčios priemonės, skirtos įvairių vietovių konkrečioms poreikiams tenkinti *tokiais būdais, kuriais gaunama konkrečių rezultatų ir naudos pagal atitinkamas programas* (žr. 6 skyriuje pateiktą pavyzdį, kaip Andalūzijoje (Ispanija) pasinaudota LEADER metodu kaip integruoto teritorijų planavimo priemone).²²

Tačiau Komisija vadovaujančiosioms institucijoms parengtose BIVP gairėse paaikškino siekianti, kad vietos bendruomenės galėtų pakankamai lanksčiai nustatyti savo strategijos aprėptį ir veiksmų tinkamumą finansuoti, jei tai nuosekliai derinama su atitinkamomis programomis ir visiškai atitinka reglamentavimo sistemą, o dvigubo finansavimo rizika yra tinkamai sumažinama. Tai taip pat atveria galimybių vietos bendruomenėms būti išradingoms ir pritaikyti vietos strategijas įvairiems kylantiems uždaviniams, nurodytiems šio skyriaus pirmojoje dalyje, spręsti.

Taigi derinti vietos veiksmų lankstumą su aiškiu orientavimusi į aukštesnio lygmens tikslus galima keliais būdais:

- ✓ siekiant palengvinti programavimo procesą, BIVP turėtų būti rengiama pagal vieną konkretų investavimo prioritetą, tikslinę sritį arba Sąjungos prioritetą²³. Tačiau pagal vietos plėtra pagrįstas strategijas teikiama parama galima padėti siekti visų Bendrų nuostatų reglamente nustatytų 11 teminių tikslų;
- ✓ BIVP strategijose reikėtų apibūdinti, kaip pagal jas taikomas vietos dalyvavimu grindžiamas metodas atitinka nustatytus prioritetus ir padeda siekti programos (-ų), pagal kurią (-ias) ji yra finansuojama, tikslų.
- ✓ be to, jei kai kurių programos tikslų įgyvendinimas yra visapusiškai grindžiamas BIVP, jų įgyvendinimo sistema turėtų būti pritaikyta taip, kad būtų galima naudotis visais šio metodo pranašumais tenkinant konkrečius strategijoje nustatytus vietos poreikius;
- ✓ kai vietos plėtros strategiją finansuoja tik vienas fondas, jis turėtų leisti naudotis visa savo teikiama parama ir remti net tuos veiksmus, kurie galėtų būti finansuojami kitų fondų, kad vietos subjektai galėtų kuo lanksčiau tenkinti savo poreikius, laikydamiesi to konkretaus fondo taisyklių;
- ✓ iš skirtingų fondų teikiamos paramos griežtai atskirti nebūtina, jei tinkamomis procedūromis užtikrinama, kad nebus dvigubo finansavimo;
- ✓ miestuose BIVP strategijas galima taikyti kaip priemonę, padedančią įvairiais būdais remti tvarios miestų plėtros strategijas, finansuojamas pagal ERPF reglamento 7 straipsnį. Jos gali būti įtrauktos į integruotas teritorines investicijas (BNR 36

-
- Europos kaimo plėtros tinklo gairės, skirtos vietos plėtros strategijos turiniui, su vaizdo medžiaga: http://enrd.ec.europa.eu/leader/leader/leader-tool-kit/the-strategy-design-and-implementation/the-strategy-design/minimum-content/en/description-of-the-strategy-and-its-objectives_en.cfm;
  - LEADER priemonių rinkinys. Strategy Design - How to prioritize between different objectives? („Strategijos rengimas: kaip nustatyti prioritetus tarp įvairių tikslų?“): http://enrd.ec.europa.eu/leader/leader/leader-tool-kit/the-strategy-design-and-implementation/the-strategy-design/en/how-to-prioritize-between-different-objectives_en.cfm;
  - 1-ojo FARNET veiklos pradžios vadovo 4B skirsnis: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/FARNET%20Start-up%20Guide%20EN.pdf>.

²² LEADER kaip integruotos teritorinio planavimo priemonės naudojimas Andalūzijoje (Ispanija): http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/enrd_assets/pdf/leader-tool-kit/infosheet/10_infosheet.pdf.

²³ ERPF 9d investavimo prioritetas ir ESF reglamento 3 straipsnio 1 dalies b punkto vi papunktis, EŽŪFKP 6b tikslinė sritis ir EJRŽF 4-asis Sąjungos prioritetas.

straipsnis), miestų prioritetines kryptis ar specialias miestų programas ir (arba) jas papildyti.

Pavyzdžiui, jei kaimo VVG nori siūlyti finansuoti mokymo projektą iš LEADER lėšų, nors jos strategiją remiama tik iš EŽŪFKP, ji turėtų patikrinti, ar tas projektas:

- atitinka EŽŪFKP ir kaimo plėtros programos tikslus;
- yra suderinamas su vietos plėtros strategija;
- atitinka susijusius teisės aktus.

Jei šios sąlygos įvykdomos, EŽŪFKP vadovaujančioji institucija neturėtų atmesti EŽŪFKP paramos paraiškos vien todėl, kad ji yra tinkama finansuoti ir iš ESF lėšų.

Svarbu užtikrinti, kad toks lankstus požiūris į intervencinių veiksmų aprėptį ir išlaidų tinkamumą finansuoti būtų išreikštas programų nuostatose ir atitinkamuose nacionalinės ir regioninės teisės aktuose, tokiu būdu vietos strategijas būtų galima rengti atsižvelgiant į vietos poreikius ir galimybes, taip pat vadovaujantis novatoriškais požiūriais²⁴. Užuoat pateikus išsamų aprašymą, kurios BIVP išlaidos yra tinkamos finansuoti, rekomenduojama aprašyti, kurios išlaidos nėra tinkamos finansuoti iš konkreto fondo.

- **Kaip Komisija supranta teiginį „bendruomenės dalyvavimo proceso rengiant strategiją apibūdinimas“? (BNR 33 straipsnio 1 dalies d punktas)** (2 skyriuje aprašyti 4 ir 7 veiksmai)

Dalyvavimu vadinami įvairūs procesai: nuo paprasčiausio manipuliavimo bendruomenės nuomone, nesudėtingų informavimo kampanijų ir oficialių konsultacijų iki partnerystės ir visapusiškos piliečių vykdomos kontrolės²⁵. Pasaulio bankas apibūdino, kaip jo bendruomenės inicijuotos plėtros programos perėjo nuo bendruomenės konsultacijomis grindžiamo modelio prie bendruomenės dalyvavimu grindžiamo modelio, o dabar rengiamos pagal dabartinį bendruomenės įgalėjimu grindžiamą modelį²⁶. Iš Komisijos pasirinktos vartoti sąvokos „bendruomenės inicijuota vietos plėtra“ (angl. *community-led local development*) aišku, kad turimas omenyje aktyvesnis bendruomenės dalyvavimas, ne tik paprastas vienpusiškas jos informavimas ar konsultavimasis su ja. Suinteresuotieji vietos subjektai procese turėtų dalyvauti nuo pirmos strategijos rengimo dienos iki jos įgyvendinimo pabaigos.

Strategiją ir pagal ją įgyvendinamus projektus turi inicijuoti bendruomenė. Tai reiškia, kad jos dalyvavimas neturėtų būti tik priedas, organizuojamas strategijos rengimo pradžioje finansavimui pagrįsti. Konsultantai, universitetai ir kiti išorės ekspertai gali padėti pažvelgti plačiau, išanalizuoti duomenis ir parengti strategiją, tačiau turėtų būti įrodymų, kad su jais ir vietos piliečiais vyksta tikras dialogas kiekvienu iš pagrindinių strategijos rengimo etapų:

- ✓ nustatant stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes (SSGG);
- ✓ atsižvelgiant į SSGG, nustatant svarbiausius plėtros poreikius ir potencialą;
- ✓ nustatant pagrindinius ir konkrečius tikslus, pageidaujamus rezultatus bei jų prioritetus;
- ✓ pasirenkant veiksmus, kuriais galima pasiekti šiuos rezultatus;
- ✓ paskirstant biudžetą.

---

²⁴ Žr. BNR 32 straipsnio 1 dalies d punktą.

²⁵ Žr. Sherry R. Arnstein, A ladder of Citizen Participation („Piliečių dalyvavimo pakopos“), 1969 m.

²⁶ Local and Community Driven Development („Vietos ir bendruomenės inicijuota plėtra“), Pasaulio bankas, 2010 m.

Yra daug įvairių dalyvavimu grindžiamų metodų, pavyzdžiui, suinteresuotųjų subjektų analizė, „problemų medžio“ schemų naudojimas ir scenarijų kūrimas, galinčių padėti partnerių grupėms nustatyti vietos gyventojams iš tiesų svarbius klausimus ir, remiantis vietos iniciatyvomis, telkti sumanymus bei energiją. Strategijos dokumente reikėtų įrodyti, kad ši strategija yra tokio pobūdžio proceso rezultatas.

7 langas. Dalyvavimu grindžiamo vietos plėtros strategijos rengimo pavyzdys, kurį pateikė Ispanijos Chertės slėnio LEADER grupė

Ispanijos Chertės slėnio LEADER grupė dalyvavimu grindžiamą naujo programavimo laikotarpio vietos plėtros strategijos rengimo procesą pradėjo 2013 m. vasaros pabaigoje (prieš baigus rengti ES reglamentus ar programas). Partnerių grupė sudarė plačiai veikiančią „plėtros forumą“, koordinuojantį septynių teminių darbo grupių darbą, kuriose dalyvaujantys suinteresuotieji subjektai sprendė klausimus, susijusius su jaunimu ir bendruomenės organizacijomis, moterimis ir lygybe, kultūra ir švietimu, žemės ūkiu ir aplinkosauga, verslumu, užimtumu ir mokymu, darniu turizmu, socialine globa ir socialinėmis paslaugomis. Kiekviena darbo grupė išplatino nesudėtingą klausimyną ir apsvartė keturis svarbiausius klausimus: „Ką mes iki šiol pasiekėme?“, „Ką dar reikia nuveikti?“, „Kokie yra ateities prioritetai?“ ir „Kokiomis naujomis idėjomis galima pasinaudoti juos įgyvendinant?“. Jos taip pat surengė visų kaimo mokyklų idėjų konkursą ir kelis renginius vyresnio amžiaus žmonėms. Gauti rezultatai buvo aptarti Chertės slėnio bendruomenės susirinkime.

Remiantis šiuo darbu, atlikta SSGG analizė, poreikių analizė ir nustatyti vietos strategijos prioritetai. Tačiau kai jau bus priimtos reglamentų, programų ir biudžeto nuostatos, bendruomenė vėl dalyvaus derinant strategiją, rengiant veiksmų planą ir sprendžiant, kaip pagal įvairius prioritetus paskirstyti lėšas. Pavyzdžiui, ankstesniais programavimo laikotarpiais darbo grupės parengė finansuotinių projektų rūšių planus ir nustatė orientacinius biudžetus. Tada įvairiose darbo grupėse dalyvavę suinteresuotieji subjektai pasiderėję susitarė dėl bendro lėšų paskirstymo ir vietos plėtros strategijos prioritetų.

Kitų šaltinių pateikta išnašoje.²⁷

- **Kaip Komisija supranta teiginius „veiksmų planas, iš kurio būtų matyti, kaip pagal tikslus nustatomi konkretūs veiksmai“ ir „finansinis planas, taip pat planuojamas lėšų paskirstymas pagal kiekvieną susijusį ESF fondą“? (BNR 33 straipsnio 1 dalies e ir g punktai)(2 skyriuje aprašyti 4 ir 7 veiksmai)**

Vienas iš geriausių būdų nustatyti, ar strategijos tikslai yra realūs, – išanalizuoti veiksmus, kurių reikia tiems tikslams pasiekti. Tiesa, *veiksmų plano* parengimas nereiškia išankstinės projektų atrankos.

Veiksmų plane reikia numatyti bent šiuos keturis dalykus:

- ✓ **kokių** reikia veiksmų;
- ✓ **kas** atsakys už jų įgyvendinimą;

²⁷ Kiti šaltiniai:

LEADER priemonių rinkinys „Strategijos rengimas. Kaip parengti dalyvavimu pagrįstą vietos plėtros strategiją?“, įskaitant vaizdo medžiagą ir rekomendacijas, kuriose atsižvelgiama į daugelį tikslinės grupės, nagrinėjusios, kaip parengti geresnes strategijas, išvadų: http://enrd.ec.europa.eu/leader/leader/leader-tool-kit/the-strategy-design-and-implementation/the-strategy-design/en/how-to-build-up-a-participatory-local-development-strategy_en.cfm;

Europos kaimo plėtros tinklo faktų suvestinė „Dalyvavimu pagrįstų metodikų taikymas aukštos kokybės strategijoms rengti“. Parengta remiantis Italijoje atliktu darbu: http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/enrd_assets/pdf/leader-tool-kit/infosheet/12_infosheet.pdf;

1-ojo FARNET veiklos pradžios vadovo 3 ir 4 skirsniai: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/FARNET%20Start-up%20Guide%20EN.pdf>.

- ✓ **kada** ir kokia eilės tvarka juos reikia įgyvendinti (pvz., mokymas vyksta iki veiklos pradžios);
- ✓ **kiek** apytikriai jie kainuos.

8 langas. Pagal EŽF 4 prioritetinę kryptį privalomo veiksmų plano pavyzdys Prancūzijoje

„Veiksmų plano“ sąvoka visoje Europoje suprantama ne visai vienodai. Pavyzdžiui, Prancūzijoje partnerių grupės, prašančios EŽF paramos pagal 4 prioritetinę kryptį, turėjo pateikti plėtros planą, sudarytą iš kiekvieno numatomo veiksmo rūšies darbo aprašymo ir finansinės lentelės. Toks darbo aprašymas paprastai buvo parengiamas kaip atmintinė, į kurią įrašyti: prioritetiniai tikslai, kuriais pagrįstas tas veiksmas, ir veiksmų reikšmė siekiant tų tikslų, numatomi su vietoje siejami rezultatai, tiksliniai paramos gavėjai, tinkamos finansuoti išlaidos, pagalbos intensyvumas, numatomas ES finansavimas, numatomas kitas finansavimas, stebėsenos bei vertinimo rodikliai ir veiksmų įgyvendinimo tvarkaraštis. Žr. Prancūzijos EŽF pavyzdyje pagal EŽF 4 prioritetinę kryptį paskelbto kvietimo teikti paraiškas sąlygų punktus (p. 11):

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/annex3_france_en.pdf.

Škotijos LEADER grupės tokį planą paprastai vadina verslo planu, nes jame numatytos visos strategijos įgyvendinimo administracinės ir finansinės procedūros ir sistemos, įskaitant VVG veiklos planą. Pastarajame plane paprastai pateikiamas išsamus kiekvieno veiksmo įgyvendinimo tvarkaraštis, paaiškinant, kas už jį yra atsakingas. Žr. Škotijos LEADER grupės verslo plano 6–7 skirsnius:

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/UKsc_LEADER-Business_Plan_Moray.pdf.

Finansiniame plane reikėtų pateikti įvairių rūšių veiksmams numatomas skirti orientacines pinigų sumas. Tuo atveju, kai strategija remiama iš kelių fondų, finansiniame plane reikia nurodyti, iš kokio fondo bus finansuojama tam tikra strategijos dalis, ir kiekvienais programos įgyvendinimo metais bendrojo finansavimo nacionalinę viešąją dalį. Šiame plane būtina atskirti pačios strategijos įgyvendinimo išlaidas, bendradarbiavimo ir einamąsias išlaidas ir aktyvaus strategijos pritaikymo išlaidas, tačiau įvairiose valstybėse narėse gali skirtis tai, kaip išsamiai turėtų būti nurodomos išlaidos ir jų kategorijos. Vadovaujančiosios institucijos gali, pavyzdžiui, reikalauti informacijos apie planuojamas išlaidas, reikalingas tam tikrų nacionaliniu arba regioniniu lygmeniu iš anksto nustatytų kategorijų veiksmams vykdyti. Kitu atveju vadovaujančioji institucija gali paprasčiausiai prašyti partnerių grupių pateikti konkrečius tikslams ir (arba) pagrindinių kategorijų veiksmams, numatytiems vietos plėtros strategijoje, skirtų išlaidų sąmatas.

Be abejo, biudžeto dydis priklauso nuo vietovės poreikių ir jos dydžio, strategijos pobūdžio ir kitų paramos programų buvimo. Jo dydis gali priklausyti ir nuo ekonominių sąlygų konkrečioje valstybėje narėje. Be to, remiantis LEADER ir EŽF 4 prioritetinės krypties įgyvendinimo patirtimi, įsitikinta, kad minimalų vietos plėtros strategijos biudžetą turi sudaryti apie 3 mln. EUR visam laikotarpiui skirtų viešųjų lėšų. Turint mažesnę biudžetą, sunku pereiti nuo labai menkų, „nematerialių“ investicijų prie būtino aktyvaus vietovės pritaikymo. Užstatytose miestų teritorijose ir tais atvejais, kai BIVP remiama iš kelių fondų, šios sumos tikriausiai bus daug didesnės.

Dar kartą pažymėtina, kad šiose gairėse nepateikiama griežtų reikalavimų – jos yra priemonė, skirta užtikrinti, kad investicijos atitiktų bendruomenės strategijoje nustatytus tikslus ir kad šiuos tikslus iš tikrųjų būtų įmanoma pasiekti naudojant turimus išteklius.

Taip pat reikėtų numatyti procedūras, kurių laikydamosi partnerių grupės, pasitarusios su vadovaujančiosiomis institucijomis ir atsižvelgdamos į kintančias aplinkybes, galėtų koreguoti

finansinį planą. Bet kokius jo pakeitimus gali padėti pagrįsti ir naujosios stebėsenos bei vertinimo nuostatos (žr. toliau).

Kitų šaltinių pateikta išnašoje.²⁸

- **Kaip Komisija supranta teiginį „strategijos valdymo ir stebėsenos tvarkos apibūdinimas, iš kurio būtų matyti vietos veiklos grupės gebėjimas įgyvendinti strategiją, ir konkrečios vertinimo tvarkos apibūdinimas“? (BNR 33 straipsnio 1 dalies f punktas)** (2 skyriuje aprašytas 8 veiksmas)

Vietos partnerių grupės turi įrodyti, jog yra nustačiusios aiškią darbo tvarką ir turi pakankamai patyrusių ir kvalifikuotų darbuotojų, kad užtikrintų veiksmingą strategijos valdymą. Žinoma, tai apima administracinius ir finansinius reikalus. Be to, jei pagal strategiją dirbama su neorganizuotomis ar sunkiai pasiekiamomis grupėmis, turi dalyvauti ir patyrę platesnio informavimo, tarpininkavimo, bendruomenės plėtros ir projektų rengimo specialistai.

Partnerių grupės taip pat turi įrodyti, kad jų sprendimų priėmimo ir projektų atrankos tvarka yra skaidri ir pagrįsta atskaitomybe; pavyzdžiui, balsavimas priimant visus sprendimus turi būti patvirtintas dokumentais, taip pat turėtų būti nustatyta interesų konfliktų prevencijos tvarka. Apie tai rašoma tolesniame partnerystei skirtame skirsnyje.

Vis dėlto nauja reglamento nuostata reikalaujama paaiškinti „stebėsenos tvarką <...> ir konkrečią vertinimo tvarką“. Stebėsenos ir vertinimo tvarką reikėtų žinoti vadovaujantijai institucijai, todėl to nereikėtų laikyti vien formaliu reikalavimu išlaidoms pagrįsti; turėtų būti nustatyta tokia tvarka, kad pagal ją būtų galima gauti naudingos informacijos apie vietos partnerystės valdymą. Partnerių grupė, strategijoje numatydamą reguliarios stebėsenos ir periodinio vertinimo procedūras, įgyja priemonę, padedančią nustatyti, kas yra veiksminga, o kas – ne, ir pritaikyti strategiją prie kintančių aplinkybių. Remdamosi nuostatomis dėl „aiškių ir išmatuojamų produkto ir rezultatų siektinų reikšmių“ kartu su „konkrečia vertinimo tvarka“ vietos partnerių grupės galės rengti kur kas konkretesnes, tikroviškesnes ir kartu patikimesnes bei lankstesnes strategijas.

VVG turėtų pateikti informaciją apie:

- ✓ sistemas ir tvarką, pagal kurias ji siūlo rinkti ir tvarkyti svarbius su nustatytais rodikliais ir siektinomis jų reikšmėmis susijusius finansinius bei veiklos rezultatų duomenis. Jie turi būti aiškiai suderinti su strategijos tikslais;
- ✓ tai, kaip ji ketina vertinti savo veiklą įgyvendindama konkrečius BIVP aspektus;
- ✓ savo pasiūlymus, kaip vietovėje skleisti informaciją apie pasiektus rezultatus ir jais naudotis – pavyzdžiui, keisti vietos plėtros strategiją ir jos įgyvendinimą;
- ✓ tai, kaip ji prisidės prie BIVP ir programos stebėsenos tvarkos bei vertinimo regioniniu ir nacionaliniu lygmenimis.

---

²⁸ Kiti šaltiniai:

- Europos kaimo plėtros tinklo priemonių rinkinio dalis, skirta strategijos rengimui ir įgyvendinimui, su rekomendacijomis ir vaizdo medžiaga:
http://enrd.ec.europa.eu/leader/leader/leader-tool-kit/the-strategy-design-and-implementation/the-strategy-design/minimum-content/en/description-of-the-strategy-and-its-objectives_en.cfm;
- 1-ojo FARNET veiklos pradžios vadovo 4C skirsnis „Įgyvendinimo plano rengimas“:
<https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/FARNET%20Start-up%20Guide%20EN.pdf>;
- Žuvininkystės regionų integruotų strategijų pavyzdžiai iš visos Europos. Santraukos ir išsamūs aprašymai:
<https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/tools/implementing-axis-4/strategies>.

9 langas. Tarpusavio vertinimo sistemos pavyzdys, pateiktas VVG „Kasvu“ (Suomija)

Suomijos VVG „Kasvu“ kartu su kaimyninėmis VVG sukūrė tarpusavio vertinimo sistemą, pagal kurią kiekviena VVG prižiūrėjo kitos VVG teritorijoje įgyvendinamų projektų ciklą ir kalbėjosi su tų projektų dalyviais. Iš panašios grupės, sprendžiančios panašias problemas, tačiau tiesiogiai nedalyvaujančios įgyvendinant strategiją, gauti atsiliepimai suteikė vertingos informacijos abiejų šalių dalyviams.

http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=7DE31F71-C820-630C-F49F-4C0E4D343CBB

Vokietijos nacionalinis kaimo vietovių tinklas siūlo taikyti tris skirtingo intensyvumo modelius: „kontrolinė patikra“, „išsami patikra“ ir „tikslinė patikra“²⁹.

Kitų šaltinių pateikta išnašoje.³⁰

3.3.2. Nauji arba sustiprinti partnerių grupių užduočių aspektai (BNR 34 straipsnio 3 dalis)

Bendrų nuostatų reglamento 34 straipsnio 3 dalyje pateiktos vietos partnerių grupių užduotys (žr. 10 langą).

10 langas. Vietos veiklos grupių užduotys

Kaip nustatyta 34 straipsnio 3 dalyje, vietos veiklos grupių užduotys yra:

- a) **stiprinti vietos subjektų gebėjimus** rengti ir įgyvendinti veiksmus, įskaitant projektų valdymo gebėjimų stiprinimą;
- b) rengti nediskriminuojančią ir skaidrią **veiksmų atrankos procedūrą ir objektyvių veiksmų atrankos kriterijus, kuriais išvengiama interesų konfliktų**, užtikrinama, kad **ne mažiau kaip 50 proc. balsų priimant sprendimus dėl atrankos tektų partneriams, kurie nėra viešosios valdžios institucijos**, ir kuriais leidžiama atranką vykdyti rašytine tvarka;
- c) atrenkant veiksmus ir suteikiant tiems veiksmams prioritetą pagal jų indėlį į strategijos uždavinių ir tikslų įgyvendinimą, **užtikrinti atitiktį bendruomenės inicijuotai vietos plėtros strategijai**;
- d) **rengti ir skelbti kvietimus teikti pasiūlymus** arba rengti ir skelbti tęstinio projektų

²⁹ Paskelbta vokiečių kalba <http://www.netzwerk-laendlicher-raum.de/regionen/leader/selbst-evaluierung/leitfaden-projekt/>.

³⁰ Kiti šaltiniai:

- LEADER priemonių rinkinio skyriai apie tai, kaip atlikti savarankišką vertinimą ir kas galėtų atlikti išorinį vertinimą: http://enrd.ec.europa.eu/leader/leader/leader-tool-kit/the-strategy-design-and-implementation/the-strategy-implementation/en/how-to-carry-out-a-self-evaluation_en.cfm;
- Suomijos savarankiško vertinimo vadovas vietos veiklos grupėms: http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/library/evaluations/Selfevaluation_workbook_for_LAGs.pdf;
- 1-ojo FARNET veiklos pradžios vadovo 4C skirsnis apie stebėseną ir vertinimą: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/FARNET%20Start-up%20Guide%20EN.pdf>;
- 4-ojo FARNET vadovo 1.5, 1.6 ir 1.7 skirsniai <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/farnet-guide-4-steps-success>.

- teikimo procedūrą, taip pat apibrėžti atrankos kriterijus;
- e) priimti ir vertinti paramos paraiškas;
  - f) **atrinkti veiksmus ir nustatyti paramos sumą** arba, kai tinkama, prieš patvirtinant pasiūlymus teikti juos už **galutinį tinkamumo finansuoti vertinimą** atsakingai institucijai;
  - g) **vykdyti** bendruomenės inicijuotos vietos plėtros strategijos ir remiamų veiksmų įgyvendinimo **stebėseną** bei atlikti **konkrečius vertinimo, susijusio su ta strategija, veiksmus.**

Vadovaujančiosios institucijos pareiga yra atrinkti VVG, kurios užtikrintų nediskriminuojančią ir skaidrią atrankos procedūrą.

Kaip ir pirmesniame skirsnyje, toliau trumpai su pavyzdžiais paaiškinsime, kaip Komisija supranta kai kurias svarbiausias sąvokas (pusjuodžiu šriftu).

- **Kaip Komisija supranta teiginį „stiprinti vietos subjektų gebėjimus rengti ir įgyvendinti veiksmus, įskaitant projektų valdymo gebėjimų stiprinimą“? (Bendrų nuostatų reglamento (BNR) 34 straipsnio 3 dalies a punktą)**(2 skyriuje aprašyti 3 ir 5 veiksmai)

Viena svarbiausių iš ankstesnės patirties išmokyti pamokų yra ta, kad BIVP partnerystė neriekėtų laikyti ilgo aukštesniu lygmeniu nustatytos politikos įgyvendinimo vietos lygmeniu baigiamą grandimi. Jos nera vieno langelio principu veikiančios vietos organai, kurių paskirtis – rengti konkursus ir priimti paraiškas dėl įprastų subsidijų ar mokymo programų. Tikroji partnerystės vertė siejama su jos gebėjimu suvienyti vietos gyventojus, skatinant juos siūlyti idėjas ir bendrai rengti projektus, kurie nebūtų buvę įmanomi arba juos būtų buvę kur kas sunkiau pradėti be partnerių grupės darbo.

Vis dėlto vietos bendruomenės skiriasi savo patirtimi, organizuotumu, žmogiškuoju ir socialiniu kapitalu ir iš kitų agentūrų jau gaunamos paramos dydžiu. Todėl viena pirmųjų ir svarbiausių vietos partnerių grupės užduočių yra įvertinti bendruomenės gebėjimų stiprinimo poreikį ir jį taisyti strategijoje. Gebėjimų stiprinimo veikla gali būti:

- ✓ informaciniai susitikimai ir bendruomenės platesnio informavimo veikla;
- ✓ parama vienijant žmones ir organizuojant bendruomenės veiklą;
- ✓ individualus ar kolektyvinis konsultavimas ir parama rengiant projektus;
- ✓ mokymas.

Nepaprastai svarbu, kad partnerių grupė arba pati turėtų pakankamai kvalifikuotą personalą šioms užduotims atlikti, arba tam galėtų pasitelkti išorės specialistus. Tokį gebėjimų stiprinimą pradedant vykdyti programas galima finansuoti iš parengiamosios paramos lėšų. Jei gebėjimams stiprinti neskiriama finansinių ir žmogiškųjų išteklių, labai tikėtina, kad strategiją savo naudai išnaudos galingiausi ir įtakingiausi bendruomenės veikėjai ir dėl to nukentės kiti suinteresuotieji subjektai ir visa bendruomenė.

11 langas. Šiaurės rytų Laplandijos žuvininkystės vietos veiklos grupės gebėjimų stiprinimas

Profesionalių žvejų veiklos įvairinimo rėmimas yra vienas iš šiaurės rytų Laplandijos VVG prioritetų. Sodankiulės savivaldybės žvejai nurodė, kad daugiausia perspektyvų teikianti veikla, galinti papildyti jų pajamas, yra turizmas, tačiau jiems trūko gebėjimų ir leidimų, kad patektų į šią naują rinką. ŽVVG kartu su vietos savivaldybės turizmo skyriumi įtraukė žvejus į jų tikslų ir paramos poreikių nustatymo procesą, o vėliau padėjo jiems įgyvendinti savo

sumanymus.

Po diskusijų parengta vietos žvejams specialiai pritaikyta išsami mokymo programa, kad jie galėtų gauti reikiamus leidimus ir įgytų gebėjimų kurti ir siūlyti perspektyvius turizmo produktus. Pirmasis kursų ciklas truko vienus metus, per jį buvo nagrinėjami saugos klausimai, produktų kūrimas ir rinkodara. Kartu buvo organizuojamos kelionės į prekybos mugės, mokomoji praktika pripažintose turizmo bendrovėse ir individualios konsultacijos apie produktų kūrimą; pasiektas rezultatas – 14 žvejų gavo reikiamus leidimus, sukurti 7 rinkai tinkami produktai. Gebėjimų stiprinimas yra ilgalaikis procesas, todėl kitais metais, siekiant įtvirtinti per pirmuosius metus įgytus būtinus gebėjimus, buvo surengtas antras kursų ciklas. Per šiuos kursus daugiausia dėmesio skirta turistų potyrių kokybės gerinimui, buvo rengtos klientų aptarnavimo, vartotojų saugos teisės aktų, anglų kalbos ir kitos pratybos. Po šių dviejų gebėjimų stiprinimo kursų ciklo žvejai sukūrė 11 turizmo produktų ir dabar savo vietovėje vykdo turizmo įmonių pripažįstamą veiklą.

<https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/tourism-training-fishermen-flag-northern-eastern-lapland-fi>

- **Kaip Komisija supranta teiginį „rengti nediskriminuojančią ir skaidrią veiksmų atrankos procedūrą ir objektyvius veiksmų atrankos kriterijus, kuriais išvengiama interesų konfliktų?“ (BNR 34 straipsnio 3 dalies b punktas)**

Šis straipsnis buvo įrašytas iš dalies atsižvelgiant į Audito Rūmų ataskaitą dėl LEADER metodo, kurioje pažymima, kad kai kuriais atvejais tiesioginių su projektais susijusių interesų turintys partneriai dalyvavo priimant sprendimus dėl jų patvirtinimo. Įgyvendinant vietos lygmens projektus, visada yra reali grėsmė, kad sprendimų priėmimo proceso kontrolę gali perimti esamas vietos elitai, pagrindinių sektorių atstovai ar interesų grupės. Dėl to vietos partnerių grupėms kyla dilema, nes patys aktyviausi ir energingiausi bendruomenės nariai dažnai turi ir daugiausia sumanymų bei išteklių projektams įgyvendinti, todėl jei jiems nebūtų leista dalyvauti, partnerių grupė galėtų likti be iniciatyvos ir lyderystės.

Taigi reikėtų laikytis bendros taisyklės, kad visi partneriai turėtų deklaruoti su projektais susijusius savo interesus ir nedalyvauti priimant tiesiogiai su jais susijusius sprendimus.

VVG turėtų apibūdinti savo interesų konfliktų prevencijos tvarką, atitinkančią Finansinį reglamentą³¹. Projektų atrankos procedūros turėtų būti nediskriminuojančios ir skaidrios, turėtų būti nustatytas sprendimų priėmimo procesas ir kriterijai, kuriais remiantis jie priimami. Turėtų būti aiškiai nustatyta veiksmų eiga ir kokie asmenys dalyvauja kiekviename etape, taip pat užtikrintas tinkamas su įvairiais proceso aspektais susijusių pareigų atskyrimas. Be to, turėtų būti nustatyta aiški ir paprasta sprendimų apskundimo tvarka. Visa tai pravartu aiškiai pavaizduoti parengiant proceso schemą.

Taip pat reikėtų parengti VVG sprendimus priimančio organo narių interesų registrą, nurodant projektų atrankos komiteto narių sąsają su bet kuriuo projektu arba pareiškėju pobūdį.

VVG leidžiama finansuoti savo projektus, kurių iniciatoriai yra patys partneriai, tačiau turi būti nustatyta aiški ir skaidri tvarka, pagal kurią reikia įrodyti, kad šiais projektais padedama įgyvendinti vietos plėtros strategiją ir jiems pritaria visa bendruomenė.

---

³¹ Europos Parlamento ir Tarybos reglamento Nr. 966/2012 57 straipsnis.

Vadovaudamosi tokiais principais, partnerių grupės gali užtikrinti dvejopą atskaitomybę – išorės (auditoriams, vadovujančiosioms institucijoms ir mokėjimo agentūroms) ir vidaus (vietos bendruomenei).

- **Kaip Komisija supranta teiginį „užtikrinama, kad ne mažiau kaip 50 proc. balsų priimant sprendimus dėl atrankos tektų partneriams, kurie nėra viešosios valdžios institucijos“? (BNR 34 straipsnio 3 dalies b punktas) (2 skyriuje aprašyti 3 ir 5 veiksmai).**

Šiuo teiginiu sustiprinama BNR 32 straipsnio 2 dalies b punkto nuostata, kad „sprendimų priėmimo lygmeniu nei viešosios valdžios institucijų, kaip apibrėžta nacionalinėse taisyklėse, nei kurios nors vienos interesų grupės atstovai neturi daugiau kaip 49 proc. balsavimo teisių“. Ši 49 proc. taisyklė jau kurį laiką yra vienas iš pagrindinių LEADER metodo principų, ji skirta užtikrinti, kad partnerių grupės atitiktų savo pavadinimą – būtų grindžiamos tikra partneryste, kurios kiekvienas narys galėtų daryti įtaką priimamiems sprendimams, o ne būtų esamų struktūrų ir organizacijų priedėlis.

Anksčiau kai kurios savivaldybės ir valdžios institucijos reiškė didelį nepasitikėjimą LEADER metodu, esą ši taisyklė gali susilpninti viešojo sektoriaus ir išrinktų pareigūnų valdžią. Tačiau iš tiesų buvo visiškai priešingai: jei viešojo sektoriaus institucijos įrodo, kad geba dirbti su vietos gyventojais kaip tikros jų partnerės, jomis paprastai labiau pasitikima, o BIVP procedūroms būdinga „stabdžių ir atsvarų“ sistema, kuri, jei ji tinkamai taikoma, užtikrina viešąją atskaitomybę.

Komisija yra įsitikinusi, kad visas viešasis sektorius ir ypač savivaldybės yra neatsiejamos nuo BIVP metodo. Vis dėlto esama pavojaus, kad valdžios institucijos gali stipriai pažeisti ar net paneigti BIVP įgyvendinimo „iš apačios į viršų“ principus tokiais atvejais:

- ✓ jei vadovujančiosios institucijos arba mokėjimo agentūros, atlikdamos tinkamumo patikras, vertina ne tik projektų teisėtumą ir tinkamumą finansuoti, bet ir jų perspektyvumą arba kokybę;
- ✓ jei bendrą finansavimą skiriančios viešosios institucijos (kurios dažnai atsako tik už nedidelę projekto lėšų dalį), naudodamosi savo įtaka, priima galutinius sprendimus dėl projektų;
- ✓ jei tam tikros administracinės ir su finansais susijusios užduotys pavestos atlikti atskaitingai vietos valdžios įstaigai (kuri yra oficialiai pripažinta arba nepripažinta tarpinė institucija), o ši tuo naudodamasi daro netinkamą įtaką kitiems partneriams atrenkant finansuotinus projektus;
- ✓ jei vyraujančios politinės partijos naudojami savo dalyvavimu kitose bendruomenės organizacijose, kad viešajame sektoriuje sudarytų blokuojančią daugumą.

Komisija nori padėti vietos partnerių grupėms išvengti visų šių kliūčių. Vadinamoji 50 proc. taisyklė tėra vienas žingsnis siekiant šio tikslo. Jei priimant sprendimą nėra tokio kvorumo, tas sprendimas negalioja.

12 langas. Suomijos vietos veiklos grupių partnerystė

Vietos valdžios institucijos Suomijoje atlieka labai svarbų vaidmenį vietos lygmeniu teikdamos paslaugas, net ir mažiausios iš jų gali rinkti mokesčius ir samdyti šimtus darbuotojų. Siekdama, kad VVG netaptų tik dar vienu savivaldybių padaliniu, Suomijos vadovujančioji institucija nustatė labai griežtus VVG keliamus reikalavimus: jos turi būti nepriklausomos ne pelno organizacijos ir visi vietos subjektai turi turėti galimybę tapti jų nariais. Vidutiniškai tokią grupę sudaro apie 100 narių. Jie tiesiogiai renka direktorių valdybą,

kuri turi būti sudaryta iš *trijų vienodo dydžio grupių*: viešojo sektoriaus, privačiojo sektoriaus ir pilietinės visuomenės atstovų (vadinamoji trečdalis taisyklė). Valdybos nariu galima būti ne ilgiau kaip šešerius metus, privaloma pasirašyti interesų deklaraciją.

http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=7DE337D2-A34C-38D9-2F31-43335FF82AA2

Kitų šaltinių pateikta išnašoje.³²

- **Kaip Komisija supranta teiginius „rengti ir skelbti kvietimus teikti pasiūlymus arba rengti ir skelbti tęstinio projektų teikimo procedūrą, taip pat apibrėžti atrankos kriterijus“ (BNR 34 straipsnio 3 dalies d punktas) ir „atrenkant veiksmus ir suteikiant tiems veiksams prioritetą pagal jų indėlį į strategijos uždavinių ir tikslų įgyvendinimą, užtikrinti atitiktį su bendruomenės inicijuotos vietos plėtros strategija“? (BNR 34 straipsnio 3 dalies c punktas)**

Šiomis nuostatomis taip pat siekiama stiprinti BIVP įgyvendinimo „iš apačios į viršų“ principus ir partnerių grupių savarankiškumą. Komisija pripažįsta, kad vietos partnerių grupių galimybės tenkinti vietos poreikius praktikoje gali būti labai suvaržytos dėl griežtų kvietimų teikti pasiūlymus reikalavimų, atrankos procedūrų ir nacionaliniu arba regioniniu lygmeniu nustatytų atrankos kriterijų. Tokiomis aplinkybėmis esama pavojaus, kad partnerių grupės gali paprasčiausiai įsitraukti į standartinių iš anksto nustatytus kriterijus atitinkančių projektų rutiną. Be to, jei skiriama per mažai laiko projektams pristatyti ir įgyvendinti arba tas laikas yra netinkamai suplanuotas (pavyzdžiui, tai vyksta tokiu metu, kai tam tikrų projektų vykdytojai yra labai užimti), arba sąlygos yra pernelyg griežtos, verslininkai gali būti priversti priimti rizikingus sprendimus.

Siekdama išvengti šių problemų, Komisija pripažįsta, kad vadovaujančiosios institucijos gali nustatyti tam tikrus bendrus kvietimų teikti pasiūlymus elementus, procedūras ir kriterijus, tačiau vietos partnerių grupės, neperžengdamos nustatytų ribų, turėtų galėti nuspręsti:

- ✓ dėl kvietimų teikti pasiūlymus ypatumų, pavyzdžiui, dėl jų terminų, dėl to, ar prašoma teikti tik tam tikrų rūšių projektus (pvz., kolektyvinius, tikslinių sektorių ar grupių projektus ar kt.), ar tai yra atviri konkursai;
- ✓ dėl konkrečių papildomų atrankos kriterijų, kurie parodytų, kiek projektais padedama įgyvendinti vietos plėtros strategiją, jų poveikį teritorijai (pvz., jų didinamąjį poveikį vietoje, susijusį su vietos medžiagų ir darbo jėgos naudojimu, paslaugų teikimu, poveikiu teritorijos įvairumui ir t. t.);
- ✓ dėl aiškių ir skaidrių procedūrų, kurios paprastai apima ir kokybinio vertinimo aspektą ir kurios sudaro sąlygas remtis tiesioginėmis partnerių žiniomis apie vietovę (pvz., sprendimus priimančios grupės nariai individualiai balais įvertina atsakymus į pateiktus klausimus, o vėliau jų vertinimai aptariami ir apibendrinami);
- ✓ dėl skaidrių pavyzdiniams arba kolektyviniams projektams taikomų procedūrų, kurioms vadovauja pati partnerių grupė.

Vienas didžiausių vietos veiklos grupių pranašumų, palyginti su įprastų nacionalinių ar regioninių programų įgyvendinimo vietos skyriais, yra tas, kad VVG ne tik rengia strategiją, bet

---

³² Šaltiniai:

- 1-ojo FARNET veiklos pradžios vadovo 3 skyrius „Vietos partnerystės stiprinimas“ <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/sites/default/files/documents/FARNET%20Start-up%20Guide%20EN.pdf>;
- LEADER priemonių rinkinys „Kokia yra VVG struktūra?“ http://enrd.ec.europa.eu/leader/leader/leader-tool-kit/the-local-action-group/en/what-is-the-lag-s-structure_en.cfm.

ir organizuoja projektų atrankos procesą, nustato kriterijus ir taip kreipia projektų eigą sutarta strategine kryptimi. Kartu su šiomis užduotimis jos gali vykdyti aktyvią projektų rėmimo veiklą, pavyzdžiui, stiprinti gebėjimus, organizuoti bendruomenę ir pačios tiesiogiai rengti projektus.

Šiaurės Hailando LEADER+ partnerių grupė, siekdama, kad būtų lengviau skaidriai priimti sprendimus, parengė glaustą, dviejų puslapių projekto santrauką ir vertinimo balais lentelę. Pirmojoje dokumento dalyje išvardijami svarbiausi projekto bruožai, įskaitant išlaidas, prašomą finansavimą, projekto rezultatus ir lygių galimybių principą. Kitoje dalyje pateikta 12 vertinimo kriterijų, pagal kuriuos vertinama atitiktis strategijai, bendruomenės dalyvavimo mastas, perspektyvumas ir tvarumas, novatoriškumas, sąsajos su kitais projektais, naudingas poveikis aplinkai ir (arba) kultūros paveldui ir sverto poveikis privačiojo sektoriaus investicijoms. Toje pačioje lentelėje pateikiami nesudėtingi nurodymai, kaip atlikti vertinimą balais.

Daugelis valstybių ir vietos partnerių grupių sukūrė itin detalias projektų vertinimo, įskaitant balų skyrimą, sistemas, pagal kurias taip pat įvertinami įvairūs kriterijai, siekiant atsižvelgti į konkrečias vietos aplinkybes. Tačiau svarbu užtikrinti, kad taikomos procedūros ir kriterijai būtų proporcingi projektų dydžiui ir jų taikymas nebūtų vien formali procedūra, o padėtų skaidriai priimti vietos sprendimus.

Kitų šaltinių pateikta išnašoje.³³

- **Kaip Komisija supranta teiginį „atrinkti veiksmus ir nustatyti paramos sumą“? (BNR 34 straipsnio 3 dalies f punktas)**

Kaip minėta, šiuo straipsniu siekiama paaiškinti partnerių grupės funkcijų santykį su kitų administracinių lygmenų funkcijomis ir įtvirtinti BIVP principus. Paprasčiausiai šį straipsnį galima paaiškinti taip, kad vietos partnerių grupė turi prisiimti atsakomybę už sprendimą dėl projektų perspektyvumo.

Su projektų atranka susijusios **vietos partnerių grupės** užduotys:

- ✓ išnagrinėti, kiek projektu būtų padedama įgyvendinti vietos strategiją;
- ✓ taikyti visus nacionalinio arba regioninio lygmens standartinius kriterijus (pvz., dėl darbo vietų kūrimo, moterų ar pažeidžiamų grupių užimtumo, vietos išteklių naudojimo, didinamojo poveikio ir t. t.);
- ✓ nustatyti ir taikyti visus vietos lygmens kriterijus (pvz., teikti pirmenybę specifiniams tam tikrų vietovių ar grupių poreikiams arba itin svarbiems vietos sektoriams bei klausimams);
- ✓ užtikrinti derėjimą su kitomis strategijomis;
- ✓ užtikrinti projekto gyvybingumą (rinkų, technologijų, veiklos ir finansinį gyvybingumą);
- ✓ tikrinti, ar nekyla problemų dėl savaimingumo (ar projektas nebūtų taip pat įgyvendinamas ir be paramos?) ir problemų perkėlimo (ar, remiant vieną įmonę, nesukeliama problemų kitai įmonei?);
- ✓ tikrinti, ar projekto vykdytojai yra pajėgūs įgyvendinti projektą;

---

³³ Šaltiniai:

- 4-ojo FARNET vadovo „Sėkmės prielaidos“ 2 skirsnis apie privačiojo sektoriaus dalyvavimo skatinimą ir 3 skirsnis apie aktyvų projektų rengimą ir atranką: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/farnet-guide-4-steps-success>;
- LEADER priemonių rinkinys, „Strategijos įgyvendinimas – kaip nustatyti projektų atrankos kriterijus“: http://enrd.ec.europa.eu/leader/leader/leader-tool-kit/the-strategy-design-and-implementation/the-strategy-implementation/en/how-to-define-the-project-selection-criteria_en.cfm.

- ✓ įsitikinti, kad gauti visi projektui įgyvendinti būtini leidimai ir licencijos arba kad įmanoma juos gauti;
- ✓ prieš perduodant projekto bylą vadovaujančiajai institucijai, preliminariai patikrinti jo tinkamumą finansuoti.

Reglamente taip pat teigiama, kad partnerių grupės turėtų gebėti „nustatyti viešosios paramos dydį“. Jis taip pat turi atitikti reglamente, programoje ir visose nacionalinėse taisyklėse nustatytas ribas. *Antra vertus, partnerių grupė gali vertinti konkrečius projektus ir papildomai remti tuos, kurie yra ypač naudingi įgyvendinant vietos strategiją, yra novatoriškesni arba jais padedama beveik jokių palankių sąlygų neturinčioms grupėms. Be to, šia nuostata grupėms suteikiama galimybė apsvarstyti projektų vykdytojų pateiktus biudžetus, nuspręsti, ar jos finansuos visą projektą ar tik jo dalį, ir (arba) suskirstyti projektą etapais arba dalimis.*

Teikiant ERPF, ESF ir EJRŽF paramą, vadovaujančiosios institucijos turi atlikti tam tikras BNR 125 straipsnio 3 dalyje nustatytas su VVG susijusias užduotis. Pavyzdžiui, vadovaujančioji institucija priima visus galutinius sprendimus dėl projekto tinkamumo finansuoti: dėl jo atitikties reglamentams, programai, valstybės pagalbos taisyklėms ir bet kokiems papildomiems nacionaliniams ar regioniniams nuostatams arba taisyklėms. Ji taip pat turėtų įsitikinti, kad VVG pakankamai kruopščiai patikrino projektų vykdytojų gebėjimus. Vadovaujančioji institucija neturėtų kištis į vietos partnerių grupės vykdomos atrankos procesą, nebent būtų pažeistos šios BNR 125 straipsnio 3 dalyje nustatytos sąlygos³⁴.

Taigi, galima rinktis įvairius BIVP modelius.

- Taikant *decentralizuotą modelį*, vadovaujančiosios institucijos projekto oficialaus patvirtinimo (dotacijos sutarties pasirašymo) ir (arba) išmokų mokėjimo funkcijas perduoda atlikti vietos partneriams. Tuo atveju, jei, teikiant EJRŽF, ERPF ir ESF (bet ne EŽŪFKP) paramą, VVG pavedama oficialiai tvirtinti projektus, ji turi tapti tarpine institucija ir atlikti visas atitinkamas audito ir kontrolės užduotis. Šių trijų fondų (ESF, ERPF ir EJRŽF) finansuojamos VVG gali skirti išmokas paramos gavėjams ir netapdamos tarpinėmis institucijomis, jei tik yra nustatytos reikiamos procedūros. Kai projektai finansuojami iš EŽŪFKP, už išmokas teisiškai atsakinga lieka mokėjimo agentūra.

14 langas. Ispanijos Aragono regiono LEADER VVG veiksmų atrankos ir išmokų mokėjimo tvarka

Dvidešimt Aragono regiono (Ispanija) LEADER vietos veiklos grupių tiesiogiai tvirtina vietos projektus (pasirašo dotacijos sutartį), o juos baigus išmoka dotaciją projektų vykdytojams. Laikotarpio pradžioje regiono vadovaujančioji institucija vietos veiklos grupei iš valstybės biudžeto perveda 9 proc. avansą, jei grupė pateikia banko garantiją. Iš pradžių partnerių grupė kasmet nusiųsdavo keturis savo patvirtintų ir iš šio avanso finansuojamų projektų patvirtinimus, ir regiono valdžia po 2–3 mėnesių atlygindavo jų išlaidas. Taip buvo užtikrinama, kad nekiltų likvidumo problemų. Tačiau dėl ekonomikos krizės poveikio tokių patvirtinimų skaičius buvo sumažintas iki dviejų, o laikotarpis, per kurį atlyginamos grupių išlaidos, pailgintas. Taigi kilo daugiau sunkumų užtikrinant reikiamus pinigų srautus.

³⁴ Pagal EŽŪFKP reglamento 65 straipsnio 4 dalį valstybės narės aiškiai nustato vadovaujančiosios institucijos, mokėjimo agentūros ir LEADER programos vietos veiklos grupių užduotis, susijusias su tinkamumo ir atrankos kriterijų taikymu ir projektų atrankos tvarka. Be to, pagal EŽŪFKP reglamento 42 straipsnio 1 dalį VVG gali atlikti ir papildomas vadovaujančiosios institucijos ir (arba) mokėjimo agentūros jai perduotas užduotis.

Vietos partnerių grupės tvirtina, kad, taikant tokią sistemą, vietos suinteresuotieji subjektai jomis kur kas labiau pasitiki ir jos gali kur kas lanksčiau bei sparčiau tenkinti projektų vykdytojų poreikius. Jos konkrečiai paprašė leisti taikyti tą patį metodą ir naujuoju laikotarpiu.

- Taikant labiau *centralizuotą modelį*, vadovaujančioji institucija yra atsakinga už oficialių projektų patvirtinimą ir išmokas. Šis modelis pranašesnis tuo, kad vietos partnerių grupėms nereikia atlikti tiek daug administracinio darbo, tačiau jis yra veiksmingas tik tuo atveju, jei vadovaujančioji institucija gali nustatyti lanksčias ir sparčias projektų patvirtinimo ir išmokų mokėjimo sistemas.

15 langas. Suomijos ŽVVG vykdoma veiksmų atrankos ir išmokų mokėjimo tvarka

Centralizuoto modelio taikymo pavyzdys yra EŽF 4 prioritutinės krypties įgyvendinimo sistema Suomijoje. ŽVVG skatina pradėti projektus, išrenka finansuotinus, tačiau galutinis projektų tvirtinimas ir išmokų mokėjimas vyksta per tarpinės institucijos regioninius skyrius – regioninės plėtros, transporto ir aplinkos (suom. ELY) centrus, kuriems perduota atsakomybė už programos administravimą. Šie centrai gauna to regiono ŽVVG atrinktų projektų finansavimo paraiškas ir, prieš oficialiai patvirtindami projektus, patikrina jų tinkamumą finansuoti. Projektą patvirtinęs ELY centras kontroliuoja jo įgyvendinimą ir tiesiogiai skiria išmokas paramos gavėjui. Taip pat vadovaujančiajai institucijai jis teikia patvirtintų projektų, atliktų išmokų ir vertinimo ataskaitas.

Suomijoje ŽVVG, prireikus joms juridinio asmens statuso, pasinaudoja esamomis organizacijomis; kai kuriais atvejais tai yra LEADER grupės. Pastarosios daugiausia atlieka tokias užduotis: parengia vietos plėtros strategiją, aktyviai pritaiko ir remia projektų rengimą; neoficialiai tikrina paraiškų formas; atrenka finansuotinus projektus ir teikia ŽVVG veiklos ataskaitas. Kadangi ELY centrai ir ŽVVG yra arti vieni kitų, vieni kitais pasitiki, projektus įmanoma patvirtinti per šešias savaites po jų pateikimo ŽVVG, o kartais net greičiau.

EŽF 4 prioritutinės krypties įgyvendinimas Suomijoje:

<https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/axis-4-finland>.

Gali būti ir tarpinių variantų, kai vadovaujančiosios institucijos vietos partnerių grupėms perleidžia su kontrole ir patvirtinimu, kad tikrai investuota, susijusias užduotis. Tai taip pat gali paspartinti įgyvendinimą, jei tik vadovaujančioji institucija tinkama tvarka atlieka patikras vietoje ir dukart nevykdo tos pačios kontrolės.

Visais atvejais vadovaujančiajai institucijai tenka pagrindinė atsakomybė už bet kokias klaidas ar netinkamą lėšų naudojimą, todėl sprendimą, kiek jos funkcijų galima perduoti VVG, reikėtų priimti tik palyginus atitinkamą naudą – spartesnį ir lankstesnį vietos poreikių tenkinimą – su rizika, kad bus patirta netinkamų finansuoti ar nepriimtinių išlaidų.

Kad ir kokią užduočių dalį būtų nuspręsta perduoti VVG, šią riziką galima labai sumažinti tokiomis priemonėmis:

- ✓ vadovaujančiosios institucijos ir VVG pasirašyta sutartimi, kurioje aiškiai nustatoma atsakomybė už valdymo ir kontrolės užduotis (žr. BNR 33 straipsnio 5 dalį);
- ✓ valdymo ir kontrolės sistemoje aiškiai nustatant su visais lėšų panaudojimo grandinės dalyviais susijusias VVG užduotis;
- ✓ programoje aiškiai nustatant VVG ir už atitinkamos programos įgyvendinimą atsakingų institucijų funkcijas, atliekant visas su vietos plėtros strategija susijusias užduotis (žr. BNR 34 straipsnio 1 dalį);

- ✓ užtikrinant, jog būtų taikomos *pakankamos* ir *proporcingos* sistemos, kuriomis būtų garantuota, kad VVG laikysis nustatytų procedūrų, ir taip bus visoje BIVP lėšų naudojimo grandinėje (atliekant imčių atranką, patikras vietoje ir t. t.);
- ✓ nekartojant to paties darbo ir kiekvienu lygmeniu išvengiant nereikalingo vilkinimo, stebint pačios lėšų panaudojimo sistemos spartą, sąnaudas ir veiksmingumą.

Nors taikyti šias priemones yra vadovujančiųjų institucijų pareiga, vietos partnerių grupės turi pačios įsitikinti, kad jos taikomos, ir, vykdydamos savo kasdienę veiklą, į jas atsižvelgti.

Kitų šaltinių pateikta išnašoje³⁵.

3.4. BIVP įgyvendinimo paramos priemonės

Bendrų nuostatų reglamente nustatytos kelios priemonės, kuriomis galima padidinti partnerių grupių vietos bendruomenei teikiamos žmogiškųjų išteklių ir finansinės paramos veiksmingumą ir pritaikomumą.

- **Kaip Komisija supranta sąvoką „parengiamoji parama“ (35 straipsnio 1 dalies a punktas)?**

Iš patirties žinoma, kad sėkmė iš esmės priklauso nuo parengiamojo etapo, per kurį rengiama strategija, užmezgami partnerystės ryšiai ir nustatomos BIVP procesui tinkamiausios teritorijos ribos. Be to, reikia laiko (apie 6–12 mėn.) ir išteklių užtikrinti, kad strategija būtų parengta remiantis patikimais įrodymais, ir sudaryti sąlygas visapusiškam bendruomenės dalyvavimui. Siekdama, kad parengtos strategijos kokybė ir suburtos partnerių grupės būtų kuo geresnės, Komisija rekomenduoja susidomėjusioms šia veikla vietos bendruomenėms sudaryti galimybę prašyti suteikti joms parengiamąją paramą, susidomėjimą pareiškiant supaprastinta tvarka.

Parengiamoji parama gali būti skiriama tokiems veiksams:

- ✓ vietos suinteresuotųjų subjektų mokymui;
- ✓ atitinkamos vietovės tiramosioms studijoms;
- ✓ vietos plėtros strategijos rengimo išlaidoms, įskaitant konsultavimo paslaugų ir veiklos, susijusios su konsultacijomis su suinteresuotaisiais subjektais, išlaidas, kompensuoti;
- ✓ parengiamosios paramos prašančios organizacijos per parengiamąjį etapą patirtoms administracinėms (veiklos ir personalo) išlaidoms kompensuoti;
- ✓ parama mažos apimties bandomiesiems projektams.

Parengiamąją paramą galima gauti nuo 2014 m. sausio 1 d., nepaisant to, ar galiausiai bus skirtas finansavimas vietos plėtros strategijai įgyvendinti. Teikiant parengiamąją paramą, pagalbos intensyvumas gali siekti 100 proc.

Kad galėtų išrinkti projektus, kuriems reikėtų suteikti parengiamąją paramą, vadovujančiosios institucijos turi kuo anksčiau paskelbti paprastą kvietimą pareikšti susidomėjimą (žr. pavyzdį).

---

³⁵ Šaltiniai:

- Decentralizuoto („iš apačios į viršų“) LEADER metodo įgyvendinimas. Europos kaimo plėtros tinklo 1 tikslinės darbo grupės ataskaita: http://enrd.ec.europa.eu/leader/leader/focus-groups/en/focus-group-1_en.cfm;
- FARNET geroji patirtis. Valdymas ir vadovavimas. 4 prioritutinės krypties įgyvendinimo Danijoje ir Suomijoje modeliai: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet/governance-management-0>.

Teisę į šią paramą turi esamos kaimo plėtros ir žuvininkystės partnerių grupės, jei jos nebuvo numačiusios naudotis parengiamąja parama savo 2007–2013 m. laikotarpio biudžete.

Gali būti finansuojami ir kai kurie kolektyviniai parengiamieji veiksmai (pvz., gebėjimų stiprinimo veikla ir informacijos apie BIVP sklaida per mokymo kursus, tinklalapius, rekomendacinius dokumentus, seminarus ir t. t.), tuo tikslu naudojant 2007–2013 ir 2014–2020 m. laikotarpių techninei paramai skirtą biudžeto lėšas.

16 langas. Estijos ŽVVG skirtos parengiamosios paramos pavyzdys

Estijoje žuvininkystės vietos veiklos grupių steigimas ir atranka buvo remiami vykdant naujoms partnerių grupėms skirtą vienu metų trukmės mokymo programą ir surengiant konferencijų ciklą. Visa tai organizavo Žemės ūkio ministerija bendradarbiaudama su nacionalinio tinklo paramos skyriumi, Tartu universiteto Pernu kolegija ir Tõru profesinio rengimo centru.

Buvo parengtas mokymo planas, skirtas trimis konkrečioms tikslinėms grupėms (žvejams ir žuvininkystės veiklos įmonėms, vietos valdžios atstovams ir ne pelno asociacijoms). Juo siekta keturių pagrindinių tikslų: padėti įsteigti aštuonias ŽVVG; parengti ŽVVG vadovus, kurie galėtų pradėti ŽVVG darbą; plėtoti ŽVVG narių tarpusavio bendradarbiavimą ir stiprinti ŽVVG gebėjimą veikti kaip besimokančios organizacijos; padėti ŽVVG nariams įgyti praktinės patirties, kad jie galėtų parengti savo vietovių strategijas. Pagal programą buvo rengiami seminarai apie EŽF 4 prioritutinės krypties teisinę sistemą, taip pat mokoma užmegzti VVG partnerystės ryšius, parengti vietos plėtros strategiją ir veiksmų planą. Be to, stiprinti gebėjimai valdyti projektus, teikti informaciją ir rengti viešuosius pirkimus; kartu parengtas išsamus vadovas.

Ši beveik 100 000 EUR kainavusi programa buvo finansuojama iš nacionalinio biudžeto ir EŽF techninės paramos lėšų. Dalyvavusios vietos veiklos grupės buvo iš anksto atrinktos supaprastinta tvarka paskelbus kvietimą pareikšti susidomėjimą ir joms skirta apie 70 000 EUR partnerystės stiprinimo vietos procesui remti bei vietovės plėtros strategijai parengti, kartu stiprinant gebėjimus nacionaliniu lygmeniu. Taip buvo padengtos, pavyzdžiui, tyrimų, informacijos sklaidos, susitikimų ir ekspertų pagalbos išlaidos. Kadangi Estija skyrė daug dėmesio gebėjimams stiprinti, ši šalis tapo viena iš pirmųjų Europos Sąjungoje, kurioje ėmė veikti (2010 m. pradžioje) ŽVVG, pajėgios remti vietos projektus.

• **Kaip Komisija supranta paramą „veiksmų įgyvendinimui pagal bendruomenės inicijuotos vietos plėtros strategiją“? (BNR 35 straipsnio 1 dalies b punktas)**

Parama „veiksmų įgyvendinimui“ – tai parama visiems kitiems veiksams pagal strategiją, išskyrus parengiamąją paramą, einamąsias išlaidas, aktyvų pritaikymą ir bendradarbiavimą. Įsidėmėtina, jog nėra iš anksto nustatyta, kurios priemonių dalys ar kokių rūšių veiksmai turi būti įgyvendinami, todėl VVG iš esmės gali savarankiškai nuspręsti, kokių rūšių veiksmus įgyvendins pagal savo vietos plėtros strategijas; toje pačioje valstybėje ar regione įvairių VVG veiksmai gali būti skirtingi.

Be to, Komisija, siekdama, kad vietos plėtros strategijos būtų veiksmingesnės ir geriau atitiktų vietos poreikius, priėmė keletą nuostatų.

Pirma šių nuostatų grupė – tai visi straipsniai, kuriais, kaip jau minėta, *siekiama gerinti vietos plėtros strategijų kokybę*, įskaitant:

- ✓ aiškų dėmesio sutelkimą į bendruomenės pageidaujamus pokyčius;

- ✓ išmatuojamas produktų ir rezultatų siektinas reikšmes;
- ✓ konkrečius veiksmų planus ir finansinius planus;
- ✓ veiksmingas valdymo, stebėsenos ir vertinimo sistemas.

Antros grupės nuostatos skirtos užtikrinti, kad vietos plėtros strategijos būtų įgyvendinamos pakankamai *lanksčiai*, kad atitiktų skirtingus ir kintančius įvairių Europos vietovių poreikius.

Tai daroma:

- ✓ išplečiant galimą vietos plėtros strategijų taikymo sritį, kai pagal jas leidžiama remti programoje nenumatytas priemones bei veiksmus, net ir tuos, kurie paprastai būna remiami kitų ES fondų, jei tik jie *atitinka programos tikslus*;
- ✓ skatinant vadovaujančiąsias institucijas lanksčiau vertinti tinkamumą finansuoti, nustatant tik tai, kas nėra tinkama finansuoti, užuot mėginus apibrėžti viską, kas yra tinkama finansuoti.³⁶

Trečios grupės nuostatos susijusios su metodais, kuriais *supaprastinami* dotacijų ir kitų finansinės paramos rūšių skyrimo būdai (pavyzdžiui, naudojantis supaprastintu išlaidų apmokėjimu). Apie tai plačiau rašoma 7 skyriuje.

• **Kaip Komisija supranta paramą „vietos veiklos grupės bendradarbiavimo veiklos rengimui ir įgyvendinimui“? (BNR 35 straipsnio 1 dalies c punktas)**

Įrodyta, kad BIVP partnerių grupių bendradarbiavimas nacionaliniu ir Europos lygmenimis yra nepaprastai svarbus būdas dalytis gerąja patirtimi, ją perduoti kitiems ir padėti plačiau pritaikyti sėkmingų projektų idėjas. Tačiau valstybių bendradarbiavimą labai sulėtino įvairių valstybių atrankos procedūrų, tvarkaraščių ir tinkamumo finansuoti sąlygų nesuderinamumas.

ESI fondų programas įgyvendinant pagal pasidalijamojo valdymo principą, Komisija negali pati centralizuotai atlikti atrankos procedūros, todėl BIVP partnerių grupių bendradarbiavimo tvarką ji siūlo supaprastinti šiais trimis žingsniais:

- ✓ pirmasis Komisijos rekomenduojamas metodas – įtraukti bendradarbiavimo veiklą į vietos plėtros strategiją, partnerių grupėms suteikiant tiek pat laisvės rinktis, su kuo ir kaip bendradarbiauti, kaip ir vykdant bet kurį kitą veiksmą;
- ✓ antrasis – valstybė narė gali taikyti atvirą atrankos procedūrą ir nustatyti atrankos laikotarpio trukmę (EŽŪFKP ir EJŖŽF atveju – 4 mėnesiai)³⁷;
- ✓ galiausiai, jeigu valstybė narė nusprendžia skelbti kvietimus teikti bendradarbiavimo projektų pasiūlymus, tai reikėtų daryti bent 3–4 kartus per metus, kad padidėtų tikimybė, jog jie sutaps su kvietimais kitose valstybėse narėse.

Pagal siūlomą tvarką turėtų būti užtikrintas pareigų atskyrimo principo laikymasis, sumažinta galimo interesų konflikto rizika ir galiausiai užtikrinta atitiktis galiojančiai teisei sistemai.

Teikiant EŽŪFKP ir EJŖŽF paramą, taip pat bus sukurta keitimosi informacija sistema, pagal kurią valstybės narės privalės pranešti apie savo patvirtintus projektus ir tarpusavyje derinti procedūras.

17 langas. VVG bendradarbiavimo veiklos taisyklės Švedijoje ir Lenkijoje

Švedijoje bendradarbiavimui skirtas biudžetas paskirstytas 63 vietos veiklos grupėms, šios

³⁶ Įskaitant BNR 69 straipsnio 3 dalyje nustatytus dalykus: a) paramos gavėjų skolos palūkanas, nors su partneryste susijusias finansines išlaidas finansuoti leidžiama; b) žemės pirkimą už sumą, didesnę nei 10 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų (yra išimčių); c) PVM, išskyrus atvejus, kai jo negalima susigrąžinti pagal nacionalinius PVM teisės aktus.

³⁷ Žr. 2013 m. spalio mėn. paskelbtą LEADER bendradarbiavimo veiklos įgyvendinimo pagal 2014–2020 m. kaimo plėtros programas gairių projektą (angl. *Guidance for implementation of the LEADER cooperation activities in rural development programmes 2014-2020*).

bendradarbiavimo projektus gali rinktis tokia pačia tvarka kaip ir kitus projektus pagal savo strategiją. Iki 25 proc. bendradarbiavimui skirtu biudžeto lėšų galima panaudoti pasirengimo bendradarbiavimui veiksams. www.reseaurural.fr/files/sweden.ppt

Lenkijoje bendradarbiaujančios VVG, pasinaudodamos nuolatiniu kvietimu teikti pasiūlymus (pasiūlymus dėl parengiamosios veiklos buvo galima teikti iki 2013 m. birželio 30 d., dėl išsamių projektų – iki 2013 m. gruodžio 31 d.), teikia paraiškas savo regiono tarpinei institucijai, kuri turi jas patvirtinti maždaug per 2 mėnesius nuo gavimo. Vadovaujančioji institucija paskelbė vadovą anglų kalba, kuriame paaiškino bendradarbiavimo taisykles ir tvarką. Šis vadovas paskelbtas

j os

svetainėje:

<http://www.minrol.gov.pl/pol/content/download/39116/217085/file/Guide%20to%20Cooperation%20Projects%20of%20Axis%204%20Leader%20of%20Rural%20Development%20Programme%20for%202007-2013.pdf>

- **Kaip Komisija supranta paramą, kuri apima „einamąsias išlaidas, susijusias su bendruomenės inicijuotos vietos plėtros strategijos įgyvendinimo valdymu“ (BNR 35 straipsnio 1 dalies d punktas), ir „bendruomenės inicijuotos vietos plėtros strategijos aktyvų pritaikymą“ (BNR 35 straipsnio 1 dalies e punktas)?**

Komisija ir Europos Audito Rūmai pripažįsta, jog viena didžiausių BIVP vertybių yra partnerių grupių gebėjimas užmegzti ryšį su bendruomene ir skatinti pavienius asmenis bei grupes, padėti jiems pateikti projektus, kuriais būtų padedama įgyvendinti strategiją. Tokia bendruomenės platesnio informavimo veikla paprastai vadinama aktyviu pritaikymu (angl. *animation*), tačiau kartais jai skiriama per mažai dėmesio. Jei vietos partnerių grupės to nedaro, esama didelio pavojaus, kad lėšas paprasčiausiai pasiims galingesni vietos subjektai, kurie galbūt galėtų gauti finansavimą ir iš kitų šaltinių. Galiausiai vietos partnerių grupė gali paprasčiausiai tapti aukštesnio lygmens administracijos vietos įstaiga – dar viena grandimi pernelyg ilgoje administracinėje grandinėje.

Komisija, siekdama to išvengti ir užtikrinti, kad vietos partnerių grupės turėtų reikiamų išteklių dirbti tiesiog „gatvėje“ ir skatinti novatoriškus, kolektyvinius ir sunkiau pasiekiamų bendruomenės grupių inicijuotus projektus, padidino lėšas, kurias partnerių grupės gali naudoti „einamosioms išlaidoms ir aktyviam pritaikymui“. Praėjusiu laikotarpiu LEADER metodo grupės savo einamosioms išlaidoms galėjo skirti ne daugiau kaip 20 proc., o žuvininkystės vietos veiklos grupės – daugiausia 10 proc. paramos. Į šią sumą dažnai būdavo įtrauktos ir aktyvaus pritaikymo išlaidos, nors tai ir nebuvo nurodyta.

Nuo šiol grupės einamosioms išlaidoms ir aktyviam pritaikymui galės skirti iki 25 proc. paramos lėšų, o atitinkamas pagalbos intensyvumas galės siekti 100 proc.

Einamosios išlaidos gali būti:

- ✓ partnerių grupės, kuri atrinkta finansuoti, personalo ir veiklos sąnaudos;
- ✓ partnerių grupės personalo (ne projektų vykdytojų) mokymo išlaidos;
- ✓ viešųjų ryšių išlaidos (įskaitant tinklų veiklos išlaidas, pvz., dalyvavimą tinklų rengiamuose susitikimuose nacionaliniu ir Europos mastu);
- ✓ finansinės išlaidos;
- ✓ stebėsenos ir vertinimo išlaidos.

Aktyvus pritaikymas – tai:

- ✓ informavimo kampanijos – renginiai, susitikimai, informaciniai lapeliai, interneto svetainės, socialinė žiniasklaida, spauda ir t. t.;
- ✓ bendravimas su suinteresuotaisiais subjektais, bendruomenės grupėmis ir galimų projektų vykdytojais ieškant idėjų ir stiprinant pasitikėjimą savo jėgomis ir vieniems kitais;
- ✓ parama bendruomenės organizacijoms, bendruomenės struktūrų kūrimas ar stiprinimas;
- ✓ skatinimas rengti projektus bei paraiškas ir parama juos rengiant;
- ✓ parama pradėtiems įgyvendinti projektams.

Šias aktyvaus pritaikymo užduotis gali atlikti pačios partnerių grupės darbuotojai arba sudarius sutartis – išorės specialistai. Iš patirties žinoma, kad daugumoje partnerių grupių šiam darbui reikia bent dviejų darbuotojų – kvalifikuoto vadovo ir administratoriaus, tačiau tai priklauso nuo esamo teritorinio organizuotumo lygio ir nuo to, ar BIVP partnerių grupės gali bendradarbiauti su kitomis agentūromis ir partnerių grupėmis arba naudotis jų ištekliais. Valstybių, kurių kaimo vietovėse nėra daug organizacijų, LEADER programos grupės turi skirti daugiau dėmesio aktyviam pritaikymui ir gebėjimų stiprinimui; dažnai tam reikia sudaryti 4–5 patyrusių specialistų darbo grupes.

Reglamente nenustatyta, koks turi būti einamųjų išlaidų ir aktyvaus pritaikymo išlaidų santykis – jis priklausys nuo to, kiek administracinių užduočių perduota atlikti vietos partnerių grupei. Apskritai partnerių grupė turėtų stengtis kuo daugiau išteklių skirti aktyviam pritaikymui ir bendruomenės iniciatyvos didinimui.

4 skyrius. Kodėl BIVP reikia įgyvendinti miestuose ir kaip tai daryti?

4.1. Miestų bendruomenės inicijuotos vietos plėtros įvadas

Miestų BIVP teikia didžiulių galimybių spręsti konkrečias miestų problemas, prisidėti prie plėtros proceso galima išnaudojant iki tol neliestą piliečių, įmonių ir pilietinės visuomenės potencialą. Anksčiau miestų teritorijose, taikant daugelį principu „iš apačios į viršų“ grindžiamų metodų, daug dėmesio buvo skiriama ekonominei plėtrai ir socialinei įtraukčiai. Tai tinkamas požiūris, kuris tikriausiai ir ateityje išliks svarbus, tačiau taip pat tikėtina, kad atsiras naujų požiūrių į viešųjų erdvių, būsto paslaugų, tvaraus aprūpinimo maistu ir vietos energijos gamybos ir skirstymo bendruomeninį valdymą. Tokias tendencijas atskleidžia, pavyzdžiui, visoje Europoje sparčiai besiplečiantis anglies dioksido kiekio mažinimo judėjimas „Virsmo miestai (angl. „Transition Towns“)³⁸.

Šiuo metu sukurta įvairių BIVP metodų, skirtų taikyti įvairioje miestų aplinkoje. Praėjusio amžiaus 10-ąjį dešimtmetį daugiausia dėmesio buvo skiriama mažiau palankiems seniesiems miestų rajonams, o 2014–2020 m. laikotarpiu tikimasi, kad miestų BIVP įgis įvairesnių formų, pritaikytų skirtingoms miestų teritorijoms – nuosmukį patiriantiems pramonės ir amatininkų rajonams, su kultūra ir kūryba susijusiems rajonams, kaimyniniams rajonams ar visam miestui.

Miestų BIVP – pasaulinio judėjimo dalis

Miestų BIVP kilo iš skirtingų bendruomenės organizavimo formų, pradedant įvairiais bendruomenės plėtros metodais ir baigiant socialinės ekonomikos diegimu. Yra daug įvairių koncepcijų, kuriomis grindžiama miestų BIVP ir kurios susiformavo veikiamos skirtingų nacionalinių ir tarptautinių tradicijų:

- XIX a. universitetų miesteliuose (JAV ir Jungtinėje Karalystėje) prasidėjusio judėjimo, kai universitetų studentai teikė pagalbą skurdiems rajonams;
- bendruomenės plėtros metodų³⁹, kuriuos taikant tie, kuriuos labiausiai veikia problema, dalyvauja ją sprendžiant; pagal kuriuos formuojamas bendruomenės požiūris į problemą; nustatomas ir sutelkiamas bendruomenės turtas, bendruomenei atstovaujama vadovaujantis įtraukiuoju požiūriu;
- socialinės ekonomikos modelių (pvz., socialiniai kooperatyvai Italijoje), taikomų bendruomenės susisiekiimo sistemoje, būsto kooperatyvams, aprėpiančių visas visuomeninio gyvenimo sritis ir suteikiančių galimybių įsidarbinti konkrečioms tikslinėms grupėms;
- organizuotos kaimynystės pagal Saulo Alinsky Čikagoje sukurtą metodą (taikytą Londono miestiečių per kampaniją „Gyventi už deramą atlyginimą“ (angl. *campaign for a living wage*));
- bendruomenės turtu pagrįstos plėtros – kai stiprinamos tokios institucijos kaip vietos plėtros bendrovės ir plėtros patikos fondai, kurios pasižymi patikimu balansu ir teikia darbo patalpas, inkubatorių ir kitas paslaugas (pvz., Berlyno socialinio poveikio

³⁸ <http://www.transitionnetwork.org/> Virsmo miestų interneto svetainė.

³⁹ Žr., pavyzdžiui, Naujojo Oregono penkių pakopų modelio apibūdinimą: <http://sogpubs.unc.edu/electronicversions/pg/pgspsm04/article2.pdf>.

laboratorija⁴⁰ (angl. *Social Impact lab*) ir ģimēnē „Creggan Enterprises“ Deryje (Londonderyje), žr. 3 pav.).

---

⁴⁰ <http://socialimpactlab.eu/>

Europos miestai, stiprindami bendradarbiavimą su kitais pasaulio miestais, iš toliau pateikiamos patirties pavyzdžių gali pasimokyti, kaip aprūpinti žmones nebrangiais būstais, gerinti visuomenės sveikatą ir kovoti su gaujų smurtu:

- Seulo meras remia miesto rajonų bendruomenių stiprinimą; tai susiję su jo propaguojama „dalijimosi ekonomikos“⁴¹ politika, pagal kurią per Seulo socialinių inovacijų parką skatinama taikyti alternatyvų, dalijimosi ištekliais pagrįstą ekonominės plėtros modelį;
- Japonijoje sukurtas miestų rajonų bendruomenių verslo modelis, pagal kurį itin daug dėmesio skiriama aplinkosaugai⁴²;
- besivystančiose šalyse, pvz., Tailande ir Indijoje, bendruomenės inicijuota vietos plėtra dažnai yra vienintelė miestuose plačiai taikoma paramos skurstantiems žmonėms strategija. Sudėtingos Bankoke iškilusių neteisėtų gyvenviečių su žemės nuosavybe susijusios problemos išspręstos pagal „bendros erdvės“ koncepciją – visa bendruomenė kartu sudarė ilgalaikės išperkamosios nuomos sutartis⁴³, kuriomis remiantis buvo galima sėkmingai perkelti žmones iš lūšnynų;
- Kolumbijos miestas Medeljinas⁴⁴, 2013 m. pelnęs Metų miesto apdovanojimą, bendruomenės veikla pagrįstais metodais sprendžia socialines problemas, susijusias su smurtu, miesto transportu, paslaugų teikimu ir gyvenimo sąlygomis favelose;
- Pasaulio bankas apibendrina visus savo taikomus vietos ir bendruomenės inicijuotas plėtros metodus⁴⁵, pabrėždamas, kad sėkmingus problemų sprendimus svarbu skleisti plačiau.

3 paveikslas. Biurų pastatas ir už jo – Ratmoro prekybos centras, priklausantys Derio (Londonderio) socialinei įmonei „Creggan Enterprises“⁴⁶ Jungtinėje Karalystėje

⁴¹ <http://www.shareable.net/blog/is-seoul-the-next-great-sharing-city>

⁴² http://ishes.org/en/aboutus/biography/writings/2007/writings_id000823.html

⁴³ <http://www.codi.or.th/housing/frontpage.html>

⁴⁴ <http://online.wsj.com/ad/cityoftheyear>

⁴⁵ H. Binswanger Mkhize, J. de Regt ir S. Spector, Local and Community Driven Development, moving to scale in theory and practice („Vietos ir bendruomenės inicijuota plėtra. Pritaikymas platesniu mastu: teorija ir praktika“), 2012 m.

<http://www->

wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2010/03/05/000333037_20100305000306/Rendered/PDF/533000PUB0comm1B1Official0Use0Only1.pdf

⁴⁶ Žr. „ES miestų plėtra. 50 ERPF remtų projektų 2007–2013 m. laikotarpiu“. [Derio \(Londonderio\)](#) atvejo tyrimas.

Ankstesnės ES miestų vietos plėtros iniciatyvos

Įgyvendinant bendrąsias programas, būta daug bendruomenės iniciatyvų, veiksmų ir įdiegtų inovacijų, turinčių miesto BIVP būdingų bruožų. Nuo 1989 m. vietos plėtra įtraukta į ERPF reglamentą:

- vykdamas bandomuosius miestų projektus (1989–2006 m.), buvo remiami nedidelio masto bandomieji veiksmai daugiausia mažiau palankiuose miestų rajonuose;
- per Bendrijos iniciatyvos URBAN programas (1994–1999, 2000–2006 m.) taikyti konkrečioms vietovėms skirti metodai, kuriuos įgyvendino miestų valdžios institucijų vadovaujamos suinteresuotųjų subjektų grupės. Projektų grupėms iš ES lėšų paprastai būdavo skiriamas maždaug 10 mln. EUR finansavimas. URBAN programos daugiausia buvo skirtos mažiau palankiems rajonams su maždaug 10 000 gyventojų, neišvystyta pilietine visuomene ir menku verslo aktyvumu⁴⁷. Kelių programų, pavyzdžiui, Orhuso, Havro ir Halifakso miestų programų, vykdymo metu vadovautasi aktyvesniu požiūriu į bendruomenės organizacijų gebėjimų stiprinimą, kad jos galėtų sėkmingai valdyti projektus, o Halifakso mieste tokios organizacijos įgyvendino kai kurias programos dalis pagal vietos vykdytojams perduotų užduočių susitarimus;
- miestų aspektas integruotas į politiką 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu, per kurį ERPF parama naudotasi integruotai miestų plėtrai skatinti maždaug pusėje visų regionų⁴⁸. Keliuose miestuose atlikta nemažai su tiekimo grandinėmis susijusių bandymų;
- URBACT programa taip pat suvienijo (500 vietos paramos grupių) suinteresuotuosius subjektus, dirbančius įvairiose teminėse srityse; vis dėlto pažymėtina, kad URBACT yra labiau miesto iniciatyva negu BIVP⁴⁹. Kiekviena grupė taiko URBACT metodą⁵⁰ – tai iš esmės daugelio suinteresuotųjų subjektų dalyvavimu grindžiamas vietos veiksmų planų rengimo būdas. Pagal daugelį šių vietos veiksmų planų sprendžiamos vietos problemos, todėl jie yra naudingi pavyzdžiai, kokia galėtų būti įvairių teminių sričių miestų BIVP⁵¹, įgyvendinama skirtingomis aplinkybėmis.

Remiantis šiais ankstesniais veiksmais, Bendrų nuostatų reglamente pateikta 2014–2020 m. laikotarpio BIVP samprata. ERPF atveju BIVP reikėtų įtraukti į programas pagal konkretų BIVP skirtą 9d investavimo prioritetą, nustatytą pagal 9 teminį tikslą „skurdo mažinimas ir socialinė įtrauktis“. Tačiau vykdoma veikla gali apimti visus teminius tikslus, kuriais siekiama pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo.

4.2. Miestų BIVP strategijos

---

⁴⁷ URBAN II galutinis vertinimas, 2006 m. atliktas mokslinio tyrimo, konsultavimo ir valdymo paslaugų įmonės „Ecotec“ (dabar „Ecorys“): [Urban 2 final evaluation](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/expost2006/urbanii/final_report.pdf)
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/expost2006/urbanii/final_report.pdf.

⁴⁸ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/urban/index_en.htm

⁴⁹ URBACT vietos paramos grupė – įvairių suinteresuotųjų subjektų grupė, vadovaujama miesto tarybos ir įgaliota parengti vietos veiksmų planą. Tačiau ši grupė neturi garantuotų išteklių tokiam veiksmų planui įgyvendinti, todėl projektams finansuoti reikia gauti lėšų iš nacionalinių ir ES šaltinių.

⁵⁰ Nuoroda į URBACT priemonių rinkinio 2 redakciją: <http://urbact.eu/en/news-and-events/view-one/news/?entryId=5288>.

⁵¹ P.Soto, M. Houk ir P. Ramsden *BIVP įgyvendinimas miestuose. URBACT patirtis* (2012 m. http://www.ville.gouv.fr/IMG/pdf/implementing_clld_lessons_from_urbact.pdf).

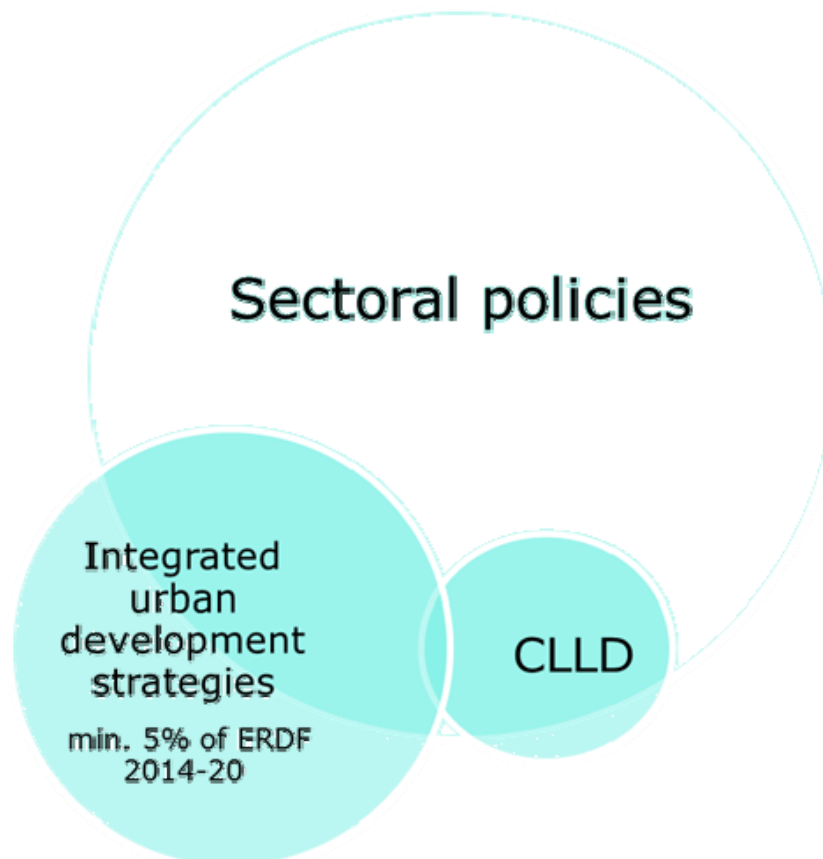
Bet kurioje vietovėje galima derinti sektorių politiką, teritorinę politiką ir bendruomenės iniciatyva grindžiamus metodus. Šis sąryšis pavaizduotas 4 paveikslas..

BIVP galima naudoti kaip priemonę pagal principą „iš apačios į viršų“ vykdant veiksmus, kuriais prisidedama prie integruotos miestų plėtros; ERPF reglamento 7 straipsnio 1 dalyje jie apibūdinami kaip: „<...> integruotieji veiksmai ekonominėms, aplinkos, klimato, demografinėms ir socialinėms miestų vietovių problemoms spręsti, atsižvelgiant į poreikį skatinti glaudesnius miestų ir kaimų ryšius“. Tokioms integruotos miestų plėtros strategijoms privaloma skirti bent 5 proc. iš kiekvienai valstybei narei skirtų ERPF lėšų, ir tas strategijas įgyvendinančios miestų valdžios institucijos yra atsakingos mažų mažiausiai už projektų atranką. Strategijas galima įtraukti į programas kaip atskirą miestų plėtros prioritetinę daugelį temų apimančią kryptį, kaip integruotą teritorinę investiciją (ITI) arba kaip specialią miesto plėtros programą.

Miestų BIVP gali papildyti bet kuriuos iš šių integruotos miestų plėtros metodų, pavyzdžiui, dirbant rajonų lygmeniu pagal bendrą miesto strategiją, ir padidinti konkreitiems sektoriams skirtų metodų aprėptį.

Be to, taikant miestų BIVP, galima glaudžiau susieti ERPF ir ESF finansuojamus veiksmus, pavyzdžiui, remti miestų rajonų atgaivinimą investuojant į infrastruktūrą ir kartu taikant švietimo ir užimtumo didinimo priemones arba gerinant vaikų priežiūros infrastruktūrą, suteikiant galimybių mokytis bei dirbti jauniems tame miesto rajone gyvenantiems tėvams.

4 paveikslas. Sektorių politikos, integruotos miestų plėtros strategijų ir BIVP ryšys

Miestų BIVP strateginės krypties pasirinkimas

2014–2020 m. laikotarpiu įgyvendinant miestų BIVP, tikriausiai bus siekiama įvairiausių teminių tikslų. BIVP galima naudotis miestų rajonuose mažinant išmetamą anglies dioksido kiekį, gaminant energiją, kuriant dalijimusi pagrįstą, labiau žiedinę ekonomiką, integruojant migrantus ir stiprinant socialinę sanglaudą, vietoje kuriant darbo vietas, sprendžiant benamystės problemą, kovojant su narkotikų prekyba ir nusikalstamumu gatvėse, gerinant visuomenės sveikatą ir didinant gerovę, kuriant bei valdant parkus ir žemės sklypus, vietoje pagaminant daugiau maisto; visa tai – tik kelios iš galimų strateginių krypčių, kurias gali rinktis vietos grupės. Dažnai vietos grupė, iš pradžių skyrusi dėmesį vieninteliui klausimui, vėliau pradeda žvelgti plačiau ir imasi spręsti naujus uždavinius.

Mažai anglies dioksido į aplinką išmetančios bendruomenės

Miestų BIVP gali būti svarbi bendruomenėms siekiant mažinti išmetamą anglies dioksido kiekį, taigi padėti siekti strategijos „Europa 2020“ tikslų. Daugelis veiksmingiausių metodų yra pagrįsti įvairių formų vietos bendradarbiavimu. Pavyzdžiui, galima atrasti naujų būdų dalytis automobiliu, nuo pavienių pastangų taupyti energiją pereiti prie energijos taupymo visos gatvės arba rajono lygmeniu, pakeičiant esamą infrastruktūrą ir bendruomenei pačiai gaminant atsinaujinančiųjų išteklių (vėjo, vandens, biomasės) elektros energiją. Kiek daug įmanoma pasiekti, atskleidžia Montevaljo savivaldybės netoli Bolonijos miesto pavyzdys (žr. 18 langą).

18 langas. Montevaljo (Italija) perėjimo prie mažo anglies dioksido kiekio ekonomikos judėjimas, remiamas miesto administracijos

Montevaljas yra 20 km atstumu nuo Bolonijos įsikūręs miestelis, kurio gyventojai siekia pereiti prie mažo anglies dioksido kiekio ekonomikos. Miestelio savivaldybė 2009 m. su vietos iniciatyvine grupe pasirašė partnerystės sutartį, dabar bendradarbiaudamos jos įgyvendina daug novatoriškų strategijų. Šis miestelis ir jo teritorija tapo bandymo, pagrįsto tvirta vietos iniciatyvinės grupės ir savivaldybės partneryste, laboratorija. Nuo 2009 m. pagal šios grupės ir savivaldybės pasirašytą strateginę sutartį ketverius metus dirbta daugelyje įvairių sričių, įskaitant energetiką, žemės ūkį, švietimą ir socialines inovacijas. Partnerių taikyto metodo principai pavaizduoti žiedinėje schemoje 5 paveikslas paveiksle.

Energetikos sritis. Buvo sudarytos fotovoltinių technologijų pirkimo grupės ne tik dėl ekonominių paskatų, bet ir sąmoningai siekiant vartoti ekologišką energiją ir mažinti išmetamųjų teršalų kiekį. Šis miestas vadovavo projektui EII ENESCOM, kuriame dalyvavo dar šešios vietos savivaldybės ir 12 tarptautinių partnerių. Vietos savivaldos institucijos dalyvavo miestų merų konferencijoje ir išbandė įvairias naujas priemones, kuriomis siekta didinti piliečių, pareigūnų ir politikų informuotumą. Tokiu požiūriu imta plačiai vadovautis visame Emilijos-Romanijos regione.

Žemės ūkio sritis. Pradėtas projektas „Streccapogn“, įsteigta asociacija ir ekologinio ūkininkavimo bendrovė, vietovės laukuose auginanti kviečius ir senųjų veislių javus, daržoves bei vaisius. Taip pat palaikomi ryšiai su kitais vietos ūkininkais, organizuojamas socialinis darbas ir dalyvaujama platesnėje tvaraus apsirūpinimo maistu programoje.

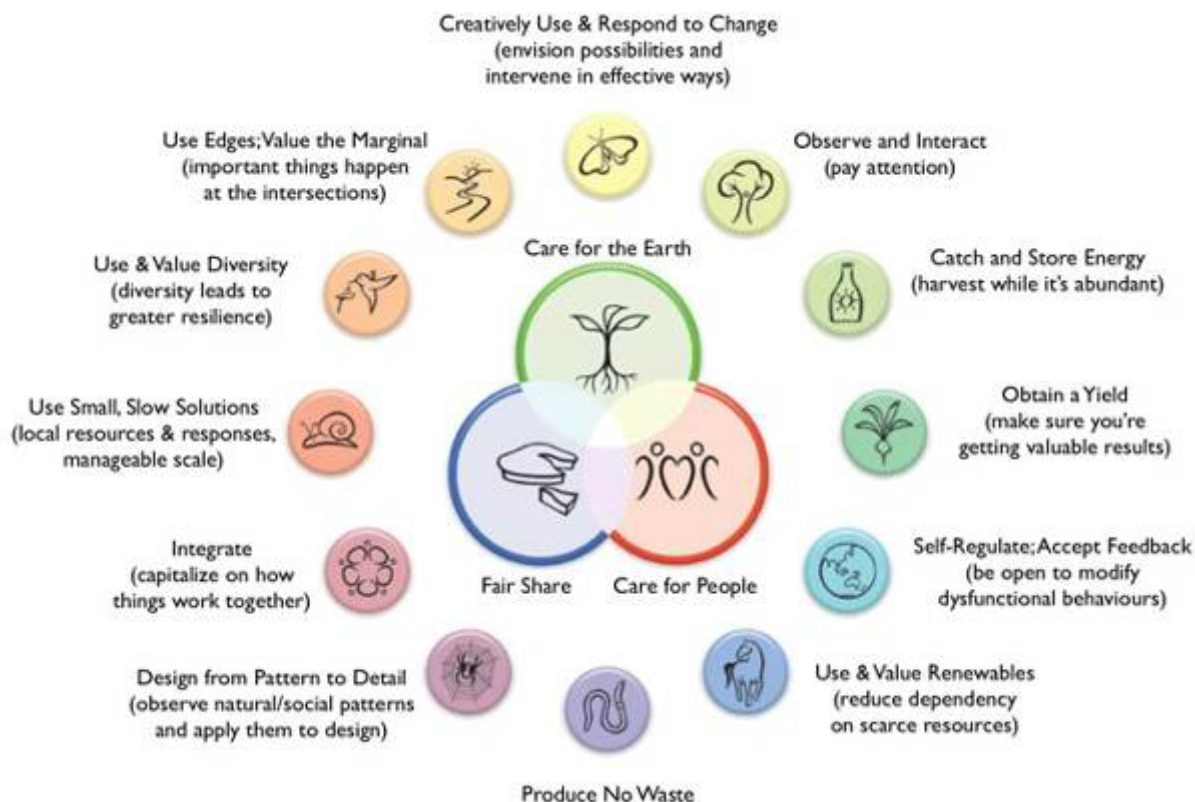
Švietimo sritis. Parengta šviečiamojo pobūdžio bandomoji energetikos programa, kurios tikslas – padėti aplinkosaugos dalykų mokytojams ir specialistams geriau išmanyti energetikos klausimus. Pedagogai buvo supažindinti su naujomis sąvokomis ir mokymo strategija, kaip šias žinias perduoti mokiniams.

Siekiant informuoti piliečius apie maisto gamybą, jos įtaką išmetamam šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiui ir apskritai ekonomikai bei ekologijai, taip pat apie mitybos ir

sveikatos ryšį, buvo parengta „Dešimt tvarios mitybos taisyklių“⁵².

Socialinių inovacijų srityje penkiose, tarp jų ir Monteveljo, savivaldybėse pagal piliečių iniciatyvine peržiūra⁵³ pavadintą metodą, artėjant balsavimui dėl siūlomo susijungimo, siekta padėti piliečiams geriau suprasti tą priemonę.

5 paveikslas. Schema, naudota Monteveljo žiedinės ekonomikos principams išaiškinti

Miestų atgaivinimo BIVP

Miestų atgaivinimas yra iš ERPF remiama sritis nuo pat pirmųjų 1989 m. pradėtų bandomųjų miestų projektų kartu su abiem Bendrijos iniciatyvos URBAN programomis.

Iki šiol, siekiant atgaivinti miestus, daugiausia dėmesio buvo skirta senesniems centriniams miestų rajonams, kuriuose dažnai gyvena didelės migrantų bendruomenės. Taip pat skirta dėmesio priemiesčių gyvenamiesiems rajonams, įskaitant daugiabučių namų rajonus Rytų Europoje. Intervencijų gali būti labai įvairių, pradedant fizinėmis intervencijomis ir aplinkos būklės gerinimu bendroje teritorijoje ir baigiant „švelnesnėmis“ priemonėmis – mokymu, kultūrine veikla, vaikų priežiūra ir t. t. Pagal geriausias miestų atgaivinimo programas sėkmingai derinamos ryžtingesnės ir švelnesnės priemonės, kaip antai Duisburge, kurio pavyzdys aprašytas 19 lange.

19 langas. Duisburgo (Vokietija) Markslo rajone taikomas dalyvaujamas požiūris į integruotą miesto plėtrą

Šiaurės Reino-Vestfalijos žemėje esančio Duisburgo miesto Markslo rajonas yra dalyvavimu

⁵² <http://www.transitionnetwork.org/projects/sustainable-food-project>

⁵³ <http://www.healthydemocracyoregon.org/citizens-initiative-review>

grindžiamo ir integruoto požiūrio į miestų rajonų atnaujinimą pavyzdys, kai miesto administracijos inicijuotos pagal principą „iš viršaus į apačią“ atliekamos miesto plėtros elementai derinami su miesto rajonų ir miestiečių dalyvavimu pagal principą „iš apačios į viršų“. Šis darbas pradėtas praėjusio amžiaus 9-ojo dešimtmečio viduryje, į bendrą strategiją susiejus įvairias finansavimo programas.

Vadovaujantis tokiu požiūriu, investuota į fizinių ir aplinkos gyvenimo sąlygų gerinimą kuriant žaliąją infrastruktūrą. Tai vykdyta pagal gyventojų ir susijusių subjektų dalyvavimu, tinklų veikla ir gebėjimų stiprinimu pagrįstą strategiją. Kartu su fizine intervencija vyko nuolatinis aktyvus dialogas apie viso miesto rajono ateitį.

Ši atgaivinimo veikla buvo naudinga visam Markslo rajonui, pagerėjo jo aplinkos kokybė, buvo sukurta geriau susietų atvirų erdvių sistema. Tiems tikslinės teritorijos gyventojams, kurių namus teko nugriauti ir žmones iškeldinti, buvo pasiūlyti specialūs sprendimai, kad jie dėl to kuo mažiau nukentėtų. Aktyvios kaimynystės tinklai (pvz., apskritojo stalo diskusijų grupės, vietos verslininkų asociacijos) aktyviai dalyvauja ilgalaikėje diskusijoje apie tai, kaip stabilizuoti vietovę, kaip partneriai jie vis labiau įsitraukia į bendrą tvarių strategijų rengimo procesą. Pagerėjęs Markslo rajono įvaizdis yra naudingas ir vietos ekonomikos dalyviams – verslą pradedantiems migrantams ir kitoms mažosioms įmonėms.

Vertikali valdymo grandinė jungia šį rajoną su miesto valdžia ir Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės vyriausybe, kuri bendrai su ERPF finansavo rajono programą. Pagal programą „Soziale Stadt“⁵⁴ Markslo bendruomenė taip pat mokėsi politikos iš 80 kitų to paties regiono miestų rajonų, kuriuose vyko panašūs procesai. Duisburgo miestas savo patirtimi pasidalijo su kitais ES miestais URBACT REGGOV⁵⁵ tinkle; jo atvejis įtrauktas į ES 50 URBAN atvejų tyrimų⁵⁶.

Darbas su marginalizuotomis bendruomenėmis

Miestų BIVP suteikia tikrą galimybę dirbti su marginalizuotomis bendruomenėmis, tačiau būtina užtikrinti, kad vietos veiklos grupėms pakaktų vadybos gebėjimų.

Programos URBACT tinkle NODUS Rumunijos Alba Julijos miestas parengė vietos strategiją, visa apimančiais metodais skatindamas savo romų bendruomenę dalyvauti planuojant plėtrą skurdžiuose vieno miesto rajono kvartaluose. Dėl romų ir kitų bendruomenių tarpusavio pasitikėjimo stokos naudotasi išorės tarpininkais. Pavyko pasiekti nedidelio masto, bet svarbių laimėjimų, pavyzdžiui, apleistas kiemas paverstas vaikų žaidimų aikštele (žr. 6 paveikslas.).

Vykdamas specialiai romams skirtą URBACT projektą „Roma-Net“, devyniuose miestuose partneriuose sudarytos vietos paramos grupės ir parengti vietos veiksmų planai. Udinės miesto (Italija) meras Furio Honsellas rašė:

„Nuo šiol turime integruotą strategiją, nepalankiausioje padėtyje esančių Udinės piliečių – romų bendruomenės narių – poreikiams patenkinti. Per projektą „Roma-Net“ buvo atkreiptas dėmesys į pažeidžiamus žmones ir dabar galime geriau pritaikyti savo visuomenės sveikatos strategijas sveikai gyvenimui skatinti. <...> Vis dar reikia išspręsti įstatymų pažeidimų, ypač

⁵⁴ Vokietijos federalinio lygmens „Soziale Stadt“ (socialinio miesto) programa įgyvendinama visoje Vokietijoje, administruojama ir bendrai finansuojama jos žemių vyriausybių, taip pat remiama iš ERPF ir ESF. Pagal šią programą, taikant principu „iš apačios į viršų“ pagrįstą metodiką, remiamos miestų rajonų atgaivinimo iniciatyvos. Socialiai integruoti Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės miestai. Nepalankios padėties teritorijų atgaivinimas: http://www.soziale-stadt.nrw.de/downloads/en/1009_socially_integrative_city_klein.pdf.

⁵⁵ <http://urbact.eu/en/projects/disadvantaged-neighbourhoods/reg-gov/our-outputs/>

⁵⁶ Regioninės ir miestų politikos generalinis direktoratas atliko plataus masto ES miestuose ERPF finansuojamos veiklos tyrimą: http://ec.europa.eu/regional_policy/projects/practices/details.cfm?sto=2656&pay=ALL&region=ALL&obj=ALL&lan=7&defl=EN&the=

neteisetų gyvenviečių, klausimus, tačiau nuo šiol galime remtis darnia strategija. Sužinojome, kad esama daug įvairių situacijų, ir dabar galime teigiamais veiksmais rodyti geresnį pavyzdį romų jaunimui.“

6 paveikslas. Alba Julijos antrasis kvartalas anksčiau ir dabar (Šaltinis: ES 50 atvejų tyrimų ataskaita)

Projekto „Roma-Net“ metu parengti keli vadovai⁵⁷ apie tai, kaip, remiantis miestų partnerių įgyta patirtimi, dirbti su miestų gyventojais romais konkrečiose politikos srityse.

20 langas. Terasos miestas Katalonijoje (Ispanija)

Katalonijoje į mažiau palankius rajonus investuojamas lėšas regiono lygmeniu koordinuoja Katalonijos regioninė vyriausybė (isp. *Junta de Catalunya*), tačiau planavimas ir įgyvendinimas vykdomas vietos lygmeniu.

Į Terasos antrąjį rajoną per trumpą laiką atvykus daug migrantų, kilo didelė konflikto ir pilietinių neramumų grėsmė, tačiau pagal jam skirtą planą vietos bendruomenėje buvo padidinta socialinė įtrauktis. Šiuo planu, kuris buvo remiamas pagal regioninę miestų atgaivinimo programą, socialiniai ir miesto atgaivinimo veiksmai buvo sujungti į bendrą permąstymą procesą, kuriuo buvo siekiama mažinti šio rajono atskirtį nuo viso miesto ir atgauti dėl kilusios įtampos ir konflikto prarastą gerą vardą. Planas įgyvendintas aktyviai dalyvaujant piliečiams ir vadovaujantis horizontaliuoju požiūriu, kai derinamas įvairių savivaldybės tarnybų darbas. Pagal šį planą, be kita ko, pertvarkytos tokios bendros miesto erdvės kaip aikštės ir parkai (žr. 7 paveikslą).

---

⁵⁷ <http://urbact.eu/en/projects/active-inclusion/roma-net/our-outputs/>

7 paveikslas. Atnaujinta bendruomenės erdvė Terasos miesto parke

Kūrybingumo branduoliai

Daugelyje miestų yra kultūros ir kūrybinės veiklos kvartalų, organiškai susiformavusių per daugelį metų spontaniškai remiant pavienius projektus. Miestų BIVP teikia galimybę juose dirbti nuosekliau, dalyvaujant įvairiems suinteresuotiesiems subjektams ir pirmiausia patiems kūrybos sektoriaus verslininkams. Tokius rajonus svarbu kruopščiai planuoti ir saugoti, kad jie per greitai nevirstų vidurinės klasės gyvenamaisiais rajonais, ir neleisti gyvenamųjų valdų plėtrai stabdyti ekonominės plėtros. Pagal parengtas vietos strategijas čia galima gauti darbo patalpų, tirti galimybes steigti bendruomenės žemės fondus, gerinti viešąją erdvę ir bendradarbiauti su žinių centrais, be kita ko, stiprinant sąsajas su interneto dizaino veikla, mobiliųjų telefonų taikomųjų programų naudojimu ir socialinėmis inovacijomis.

Europos miestuose žinoma daug pavyzdžių, kuriuose srityse galima sėkmingai vadovautis tokiu požiūriu; tačiau daugumoje miestų planavimas tebevyksta įprasta tvarka, pagal principą „iš viršaus į apačią“.

21 langas. Londono Šoredičo rajono patikos fondas ir kūrybinės veiklos kvartalas

Šoredičo patikos fondas⁵⁸ buvo įkurtas pagal toje vietovėje dešimt metų vykdytą Naujojo bendruomenių kurso (angl. New Deal for Communities) programą. Ši rajono valdybą pakeitusi organizacija teikia įvairias paslaugas ir įgyvendina projektus, be kita ko, susijusius su restoranų verslu, darbo patalpomis ir verslo inkubatoriais, taip pat organizuoja vietos festivalius ir įvairias gatvių akcijas. Šioje vietovėje veikia vienas didžiausių Europoje kūrybingumo branduolių, kuris iš ERPF pagal antrąjį tikslą buvo remiamas du iš eilės programavimo laikotarpius nuo 1994 iki 2006 m.

Dabar šioje vietovėje gausu įvairių menininkų, dizainerių, interneto vaizdų gamybos ir naujosios žiniasklaidos specialistų. Gatvėvaizdžiams savitumo teikia senos pertvarkytos dirbtuvės, tarp jų arbatos fabrikas, praėjusio amžiaus 7-ojo ir 8-ojo dešimtmečių biurų pastatai ir loftai, taip pat klubai, barai ir kavinės. Praėjusio amžiaus 10-ajame dešimtmetyje čia buvo rekonstruoti žymiausi pastatai, tarp jų galerija „White Cube“ ir cirkas „Circus Space“. Iš ERPF taip pat buvo paremtas naujasis Haknio bendruomenės koledžas, kuriame daug dėmesio skiriama žiniasklaidos sričiai, Šoredičo studentų miestelis. Teritorijos pakraštyje, *Old Street* gatvėje, kurioje yra neseniai iš ERPF finansuotas inkubatorius „IDEA London“, įsikūrė

⁵⁸ <http://www.shoreditchtrust.org.uk/>

vadinamasis Silicio žiedas (angl. *Silicon roundabout*), pastaruoju metu vyriausybės pervadintas į „Tech City“⁵⁹. Visas rajonas tapo viena svarbiausių Europoje naujosios žiniasklaidos įmonių steigimosi vietų.

8 paveikslas. Silicio žiedas iš viršaus. Šoredičas, Rytų Londonas

Talino „Kūrybos katilas“ įsikūrė buvusios elektrinės vietoje netoli miesto centro. Projektą parengė socialinė įmonė „Kūrybos taryba“, jame dalyvavo daugelio įvairių organizacijų bei sričių, įskaitant universitetus, kelias menininkų asociacijas, verslininkų bendruomenę ir architektus, specialistai ir atstovai. Aktyviai dalyvaujant vietos menininkų ir dizainerių bendruomenei, projekto metu šioje išskirtinėje vietoje įrengta darbo patalpų, galerijų ir atvirų viešųjų erdvių, kurių plotas siekia 10 000 m². Tai – ir scenos menui, ir verslo inkubatoriui skirta erdvė.

9 paveikslas. Talino „Kūrybos katilo“ fragmentas (Estija)

⁵⁹ <http://www.techcityuk.com/>

Miesto ir kaimo BIVP

Probleminių zonų dažnai esama ten, kur ribojasi miestų savivaldybės, arba priemiesčių kaimo vietovėse – užstatytų teritorijų pakraščiuose, ten, kur ribojasi miestų ir kaimų savivaldybės. Šios priemiesčio teritorijos gali būti apleistos, dėl jų buvimo paribyje, joms daromo šalutinio poveikio arba neatsakingo piliečių ar institucijų elgesio jų problemos gali būti pernelyg sudėtingos, kad jas pajėgtų išspręsti viena savivaldybė.

Yra trys pagrindinės miesto ir kaimo partnerystės rūšys:

- kaimo vietovėse įsikūrę nedideli miesto paslaugų centrai; kūrybiško požiūrio tokioje aplinkoje pavyzdys yra Olston Muro (Jungtinė Karalystė) kompiuterinių technologijų tinklas „Alston Cybermoor“ (JK);
- priemiesčio teritorijos didmiesčių pakraščiuose. Joms grėsmę dažnai kelia nekokybiška tokių teritorijų plėtra;
- kaimo ir miesto partnerystė, kuria siekiama išspręsti pavienius, pavyzdžiui, atliekų, vandens tiekimo ir valymo arba susisiekimo, klausimus. Paprastai ji organizuojama tarpusavyje bendradarbiaujant savivaldybėms ir teikia mažiau galimybių taikyti BIVP pobūdžio metodą.

Kaimo ir miesto partnerystė teikia galimybių užmegzti naujų partnerystės ryšių, kurie praverstų siekiant tiekti atsinaujinančiąją energiją iš saulės, komunalinių atliekų, vėjo ir vandens energijos išteklių. Kaimo ir miesto partnerystė gali atverti galimybių įgyvendinti naujų rūšių BIVP. Tai gali būti nauji atsinaujinančiųjų išteklių energetikos projektai, atliekų perdirbimo projektai, naujas požiūris į tausų išteklių naudojimą ir maisto gamybą, kuriai būdingas sutrumpintas tiekimo ciklas, taip pat į laisvalaikį ir turizmą. Kaip matyti iš Monteveljo pavyzdžio (žr. 18 langą), miesto vartotojų ir kaimo gamintojų partnerystė yra vienas iš tvaraus apsirūpinimo maistu judėjimo požymių.

22 langas. „Alston Cybermoor“ – skaitmeninių technologijų miestelis kaimo aplinkoje

„Alston Cybermoor“⁶⁰ vadinamas nuošaliame Šiaurės Anglijos miestelyje, apsuptame kalvų ir viržynų, įgyvendinamas bendruomenės inicijuotų projektų ciklas. Vietos partneriai, siekdami stiprinti kaimo ir miesto ryšius, įveikti miestelio ir aplinkinių dykynių atskirtį, įkūrė energingą elektronines technologijas naudojančią bendruomenę. Miestelis buvo paskelbtas socialinių įmonių telkiniu, pelnė daug apdovanojimų, apie jį daug rašyta nacionalinėje ir visos Europos spaudoje.

Iš didžiausių telekomunikacijų operatorių negaudama pakankamai plačiajuosčio ryšio paslaugų, vietos bendruomenė šią problemą išsprendė sukurdamą didelės spartos plačiajuosčio ryšio prieigą – „Alston Cybermoor“. Ši iniciatyva paskatino įsteigti daugybę kitų įmonių; kai kurios neseniai čia įsikūrusios įmonės užsiima elektrinių dviračių, bendruomenės hidroenergijos gamyba, taip pat bendruomenės vietos susisiekimo verslu. Vietos bendruomenėje vykdoma daug įvairios veiklos, kuriai vadovauja pati bendruomenė arba ją įgyvendina socialinės įmonės.

Plačiajuosčio ryšio skvarba Olston Mure yra didesnė nei kurioje nors kitoje Jungtinės Karalystės bendruomenėje. Miestelio iniciatyva 88 proc. iš 670 jame esančių namų ūkių turi kompiuterius, tuo tikslu buvo surengti mokomieji kompiuterių kursai. Gyventojų, kurie naudojami internetine bankininkyste, skaičius dukart viršija šalies vidurkį (30 proc.), o 40 proc.

⁶⁰ <http://www.cybermoor.org/>

naudojasi kompiuteriais mokydami. „Alston Cybermoor“ interneto svetainė yra aktyviausiai naudojama bendruomenės interneto svetainė Anglijoje⁶¹.

Šios bendruomenės partnerystės veikla paskatino plėtoti vietinę kūrybos sektoriaus ir gamybos pramonę, įrodė, kad ir mažas miestas gali turėti ateitį globalizuotame pasaulyje, jei imasi ryžtingai veikti. Finansavimas buvo gautas iš įvairių šaltinių, įskaitant nacionalinę, regioninę ir ES (LEADER ir ESF) paramą.

Be to, tam tikrose kaimo vietovėse kilo problemų, kai, pagal LEADER metodą įgyvendinant kaimo BIVP, nepavyko pasinaudoti miestų, kurių dydis viršija tam tikrą nustatytą ribą, pagrindinių paslaugų centrais. Tokio bendradarbiavimo galimybę gali suteikti bendra kaimo ir miesto BIVP, derinant kelių fondų paramą.

10 lentelė. Amersforto tvaraus apsirūpinimo maistu partnerystė (Nyderlandai)

Amersfortas dalyvauja URBACT projekto tvariosios mitybos (angl. *Sustainable Food*)⁶² tinklo, kuriam vadovauja Briuselio miestas, veikloje. Joje daug dėmesio skiriama maisto gamybai, paskirstymui ir vartojimui. Amersforte imtasi įvairių vietos iniciatyvų: rengiami ūkininkų turgeliai, organizuotas maisto produktų pristatymas dviračiu, maisto produktų mugėse ir festivaliuose didinamas informuotumas apie šią sritį, užsiimama maisto produktų auginimu ir stengiamasi mažinti atliekų kiekį. Per šį URBACT projektą Amersfortas palaiko partnerystės ryšius su dešimčia kitų Europos miestų.

BIVP metodų koordinavimas miesto regionų lygmeniu

Miestų rajonuose vykdomus intervencinius veiksmus gali būti naudinga strategiškai koordinuoti regioninių ar metropolinių miestų, o ne žemesniu – rajono ar savivaldybės teritoriniu lygmeniu. Toks aukštesnio lygmens koordinavimas reikalingas siekiant gauti papildomų išteklių ir mažinti neigiamą išorės veiksnių poveikį. Skiriant daugiausia dėmesio mažoms mažiau palankioms vietovėms, kaip tai daryta ankstesnėmis URBAN programomis, kartais įmanoma pagerinti jų padėtį, tačiau tai gali pakenkti gretimoms vietovėms. Miesto aplinkai būdingas pavyzdys – policijos ir kitos tarnybos deda pastangas gatvėse sunaikinti narkotikų prekybos ir prostitucijos židinius pasitelkdamos aktyvią policijos kontrolę; tačiau tai problemos neišsprendžia – prostitucija ir prekybos narkotikais verslas paprasčiausiai persikelia į gretimą rajoną.

Valdymui paprastai taip pat trūksta nuoseklumo; dažnai tik miesto regiono lygmeniu įmanoma sutelkti pakankamai išteklių kelių rajonų problemoms išspręsti, užtikrinant, kad, pagerėjus vieno rajono padėčiai, nepablogėtų padėtis gretimuose rajonuose.

⁶¹ <http://www.networkforeurope.eu/files/File/CCT/Alston%20Cybermoor.pdf>

⁶² <http://urbact.eu/en/projects/low-carbon-urban-environments/sustainable-food-in-urban-communities/partner/?partnerid=645>

URBACT projekto NODUS tinklo dalyvių teigimu, siekiant išvengti šių problemų, BIVP teritorijas reikėtų nustatyti miesto regiono ar funkcinį miesto teritorijų lygmeniu. Taip galima stebėti ir tirti padėtį siekiant įsitikinti, kad joks neigiamas išorės poveikis nėra didesnis už tikėtiną naudą ir kad pasirinkti sprendimai siejasi su viso miesto ekonomika ir darbo rinka. Patys veiksmai vis dar organizuojami vietos lygmeniu konkrečiuose rajonuose.

4.3. Partnerystė. Kaip naudoti BIVP sėkmingoms sąjungoms miestuose sukurti?

BIVP partnerių grupės gali prisiderinti prie gausybės miestų teritorijose įprastai veikiančių partnerių grupių. Jos gali prisijungti prie esamų partnerių grupių arba papildyti jų veiklą.

Atskaitomybę galima perduoti esamoms viešojo sektoriaus organizacijoms, o pačios BIVP partnerių grupės gali dirbti kaip tam tikros darbo grupės, sprendžiančios konkrečias problemas, jeigu tik atliekamos svarbiausios vietos veiklos grupės užduotys, įskaitant, be kita ko, strategijos rengimą ir projektų atranką. Todėl svarbu žinoti apie kitus tinklus, kad miestų BIVP iniciatyvas būtų lengviau derinti prie to, kas jau yra pasiekta.

Vadinamoji partnerystės 49 proc. taisyklė (BNR 32 straipsnio 2 dalies b punktas), pagal kurią sprendimų priėmimo lygmeniu nei valdžios institucijų, nei kurios nors vienos interesų grupės atstovai negali turėti daugiau kaip 49 proc. balsavimo teisių, nemažina vietos valdžios institucijų galios. Jei ši taisyklė tinkamai taikoma, ji gali sustiprinti šių institucijų valdžią. Be to, BIVP teikia galimybę savivaldybei naudotis privačių suinteresuotųjų subjektų ir pilietinės visuomenės ištekliais, gebėjimais ir iniciatyva.

Miestų BIVP partnerių grupės gali išplėsti daugiapakopio valdymo ribas įtraukdamos sveikatos, švietimo, laisvalaikio, sporto sektorių ir komunalinių paslaugų įmonių atstovus.

Tinklų miestų rajonuose nustatymas ir jų gebėjimų stiprinimas

Miestų gyvenamoji aplinka dėl gyventojų skaičiaus ir tankumo yra sudėtingesnė nei kito tipo vietovių. Miestams būdinga didesnė gyventojų įvairovė, taip pat juose daugiau įmonių ir pilietinės visuomenės organizacijų. Naujoms vietos veiklos grupėms svarbu žinoti viską, kas jau vyksta jų teritorijoje. Naujos vietos veiklos grupės pirmoji užduotis pradinėje jos formavimosi stadijoje yra, taikant dalyvaujamuosius metodus, nustatyti aktyvias bendruomenės organizacijas, sužinoti apie jų gebėjimus ir išteklius (personalą, projektus) ir surašyti jų turtą (apyvartą, bendruomenei priklausančius pastatus, darbo patalpas ir t. t.). Tai padeda susidaryti aiškų esamos padėties vaizdą ir užtikrinti, kad nebūtų imamasi to paties darbo. Šio pobūdžio darbą gali atlikti su vietos bendruomenės organizacijomis dirbantys tyrėjai.

Pagal Bendrų nuostatų reglamentą nė viena grupė neturėtų sudaryti BIVP partnerystę kontroliuojančios daugumos. Miesto teritorijų atveju tai reiškia, kad, rengiant ir įgyvendinant vietos strategijas, pilietinės visuomenės ir privačiojo sektoriaus organizacijos turės dalyvauti aktyviau negu, pavyzdžiui, tai darė vykdydamos Bendrijos iniciatyvos URBAN programas.

Visos BIVP vietos veiklos grupės naudojasi kokiomis nors tarpininkavimo, aktyvaus pritaikymo ar aktyvumo skatinimo priemonėmis. Sukurta bendruomenės planavimui naudingų dalyvaujamųjų atvaizdavimo metodų; pavyzdžiui, priemonė „Planning for Real“⁶³, pagal kurią

---

⁶³ http://www.communityplanning.net/methods/planning_for_real.php

atspausdinamas ir ant stalo paklojamas stambaus mastelio bendrasis vietovės žemėlapis, kurį vėliau galima pildyti, ant jo dedant nesudėtingus svarbiausių pastatų modelius arba vietovės nuotraukas. 11 pav. parodyta, kaip „Planning for Real“ priemone naudojasi vaikai ir suaugusieji. Žemėlapis tampa priemone, skatinančia dalyvius diskutuoti, padedančia jiems nagrinėti savo gyvenamosios aplinkos problemas ir numatyti, kaip ta vietovė galėtų vystytis ir keistis ateityje. „Planning for Real“ priemonė yra vertinga ne dėl paties žemėlapio, o dėl diskusijų, vykstančių prie šio žemėlapio. Šiuo metodu galima remtis siekiant sužinoti, kokių permainų norėtų bendruomenės nariai.

11 paveikslas. Vietos gyventojai pagal priemonę „Planning for Real“ kuria bendrą teritorijos žemėlapij
(Šaltinis: communityplanning.net)

Jau yra sukurta metodų, kaip, pasinaudojant skaitmeninėmis technologijomis, nurodyti vietos bendruomenės turtą. Vykdamas projektą „Alston Cybermoor“ jo interneto svetainėje⁶⁴ buvo paskelbtas visų vietovėje teikiamų paslaugų ir vietos įmonių sąrašas. Taip pat yra kuriamos socialinės žiniasklaidos taikomosios programos, padedančios bendruomenėms sutelktai rinkti tokio pobūdžio informaciją. Naudojant išmaniuosius telefonus su vaizdo kameromis ir GPS, galima iškart nusiųsti duomenis, nuotraukas, įrašytus pokalbius ir kitą turinį, taip kuriant tikrą bendruomenės žemėlapij.

Gebėjimų stiprinimas dalyvaujant vietos veiklos grupės koordinatoriui

Vietos koordinatoriams svarbu mokėti atjausti ir turėti diplomatinių gebėjimų, kartu būti organizatoriais, realistais ir svajotojais. Tai galbūt pats sunkiausias su plėtros procesu susijęs

darbas. Didesnėse partnerių grupėse šias užduotis gali dalytis keli grupės dalyviai arba jas galima atlikti kartu su savanoriais nariais.

Koordinatoriaus darbe paprastai reikia derinti asmeninius gabumus su gebėjimu valdyti projektus. Geriausias kandidatas į šias pareigas – atviro ir malonaus charakterio žmogus, gebantis puikiai atlikti jam patikėtas užduotis.

12 paveikslas. Miesto VVG koordinatoriaus atliekama aktyvaus pritaikymo veikla

Berlyno Noikelno rajono Kernerparko vietovėje veikiančios mažos grupės koordinatorius šioje teritorijoje dirba jau daugiau kaip 10 metų. Jis gerai pažįsta šią vietovę ir palaiko santykius su įvairiomis jos bendruomenės grupėmis. Koordinatorius vadovauja mažai penkių darbuotojų grupei.

Berlyno Kernerparko vietovės koordinatorius (kairėje) klausosi projektą pristatančių vietos moterų

Jų užduotis – užmegzti ryšius su vietos gyventojais ir grupėmis. Be to, jie reguliariai rengia rajono tarybos posėdžius ir juos koordinuoja. Grupės darbuotojų pareiga – būti tarpine grandimi tarp miesto valdžios ir rajono tarybos, todėl jie veikia kaip tarpininkai tarp šių institucijų. Miesto rajono veikėjams jie padeda parengti veiksmų planą ir sudaryti rajono biudžetą naudojant penkių vietos fondų lėšas. Jie taip pat rengia informacinius biuletenius ir kitus pranešimus vietos bendruomenei, kad žmonės žinotų, kokie dalykai yra finansuojami ir kokie renginiai vyksta. Galiausiai jie atlieka administracinį darbą, stebėdami projektų įgyvendinimo pažangą ir teikdami ataskaitas finansuojančioms institucijoms.

Miestų rajonuose būna įvairių vietos veiklos grupių, pradedant griežtos struktūros oficialiomis juridinio asmens statusą turinčiomis organizacijomis ir baigiant labiau neoficialiomis laisvo pobūdžio partnerystės sutartimis.

Minėtu Berlyno atveju atlikti rajono administracijos valdymo užduotį pagal trejų metų sutartį buvo pavesta privačioms bendrovėms arba socialinėms įmonėms. Tokiu atveju konkursą laimėjusi organizacija sudaro mažą vietos darbo grupę ir glaudžiai bendradarbiauja su rajono taryba. Ši rajono taryba nėra teisės aktų nustatytas valdžios organas, nors daugumą jos narių per rinkimus išrenka vietos bendruomenė.

Rajono taryba į veiklą gali įtraukti ir kitus žmones, nebūtinai gyvenančius toje vietovėje, pavyzdžiui, mokyklų direktorius ir vietos įmonių savininkus arba vadovus. Rajono taryba paprastai posėdžiauja kartą per mėnesį ir priima sprendimus dėl vietos veiksmų plano įgyvendinimo šiam tikslui pasitelkiant rajono fondų finansavimo sistemą.

4.4. Vietovė. Kaip nustatyti tinkamas veiksmų miestuose ribas?

BIVP procesą galima pritaikyti teritoriniu požiūriu sudėtingoms ir kintančioms miestų problemoms spręsti įvairiais būdais. Apskritai pasirinktos vietovės turėtų būti pakankamai didelės strategijai įgyvendinti (daugiau kaip 10 000 gyventojų), bet ne per didelės, kad jose būtų įmanoma bendrauti vietos lygmeniu (ne daugiau kaip 150 000 gyventojų); vis dėlto, jei laikomasi bendruomenės iniciatyvos principų, šias ribas galima keisti, kai to reikia strategijai įgyvendinti. Deramai pagrįstais atvejais, pavyzdžiui, atsižvelgiant į tankiai gyvenamų vietovių ypatumus ir remiantis valstybės narės pasiūlymu, šias gyventojų skaičiaus ribas galima keisti.⁶⁵

Pasitelkiant BIVP, galima spręsti daugelio miesto teritorijų problemas. Bendruomenės iniciatyva pagrįsti metodai iki šiol daugiausia taikyti probleminėse zonose, kurioms kilo grėsmė tapti varguomenės „getais“. Remiantis naujuoju požiūriu, įmanoma rasti naujų būdų tokias problemines zonas susieti su augančios ekonomikos ir perspektyviomis teritorijomis. Taip metodą galima taikyti visame mieste, susiejant įvairius jo rajonus, arba užmegzti miesto ir kaimo vietovių ryšius. Ateityje vietovės, kuriose klesti miesto ir kaimo partnerystė, gali tapti svarbiomis ir labai perspektyviomis pereinamosiomis zonomis, nes jose nėra tokios didelės žemės trūkumo problemos, kokia yra akivaizdi miestuose.

Miestų valdžios institucijos anksčiau buvo linkusios daugiausia dėmesio skirti seniesiems miesto rajonams. Šiuo atveju tinkamas požiūris būtų nustatyti, kurių miesto teritorijų poreikius įmanoma patenkinti taikant BIVP metodą.

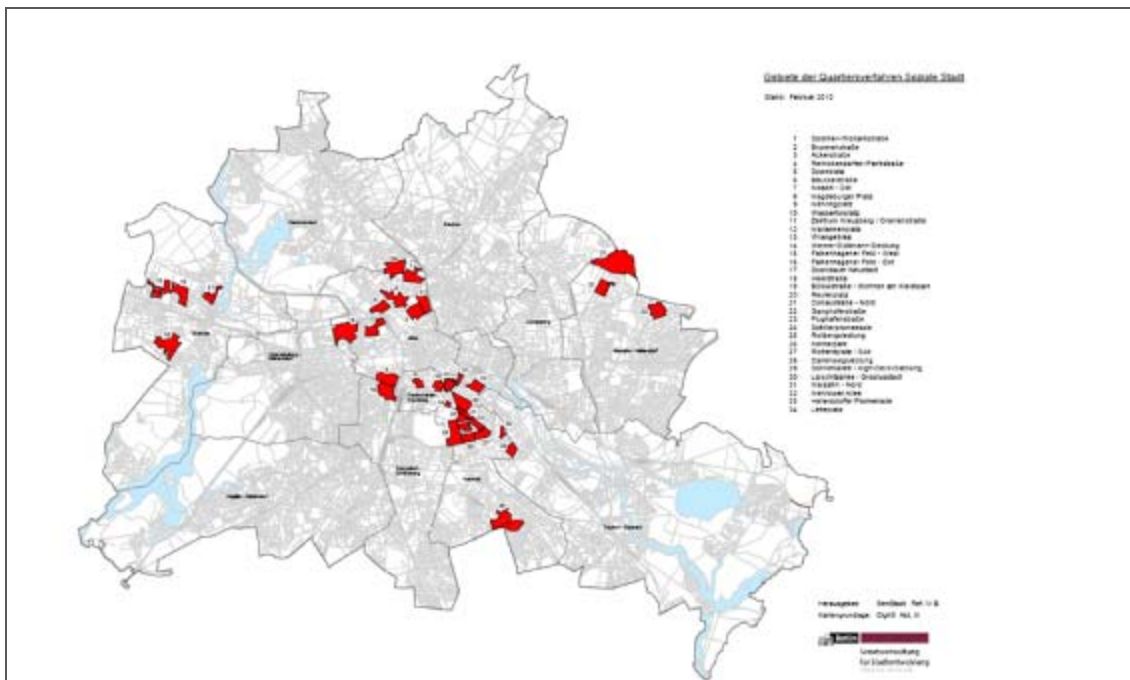
Nustatyti prasmingas miesto teritorijų ribas kartais yra sunkiau negu kaimo ir kito tipo vietovių. Miestuose yra mažiau natūralių gamtinių skiriamųjų ribų. Be to, miestų rajonų vietos tapatybė kartais nesutampa su statistiniais duomenimis, rinkimų apylinkėmis ir administraciniais vienetais. Daugelio teritorijų ribos praeityje buvo nustatytos atliekant sudėtingą vertinimą pagal įvairių rodiklių grupes. Toks metodas naudingas tuo, kad juo siekiama objektyvumo, tačiau jis gali trukdyti sukurti perspektyvias bendruomenes, pripažįstamas jose gyvenančių piliečių. Galima daryti pagrįstą kompromisą – pirmiausia, pagal statistinius duomenis nustatyti centrinę teritorijų dalį, o tada gana lanksčiai iki konkretaus dydžio tiksliai apibrėžti teritorijos ribas. 13 pav. pateiktas teritorijų, kurias, taikant rodikliais pagrįstą sistemą, numatyta remti pagal Berlyno rajonų valdymo programą, žemėlapis.

---

⁶⁵ BNR 33 straipsnio 6 dalis.

13 paveikslas. 34 Berlyno teritorijos, atrinktos remti pagal miestų rajonų valdymo programą

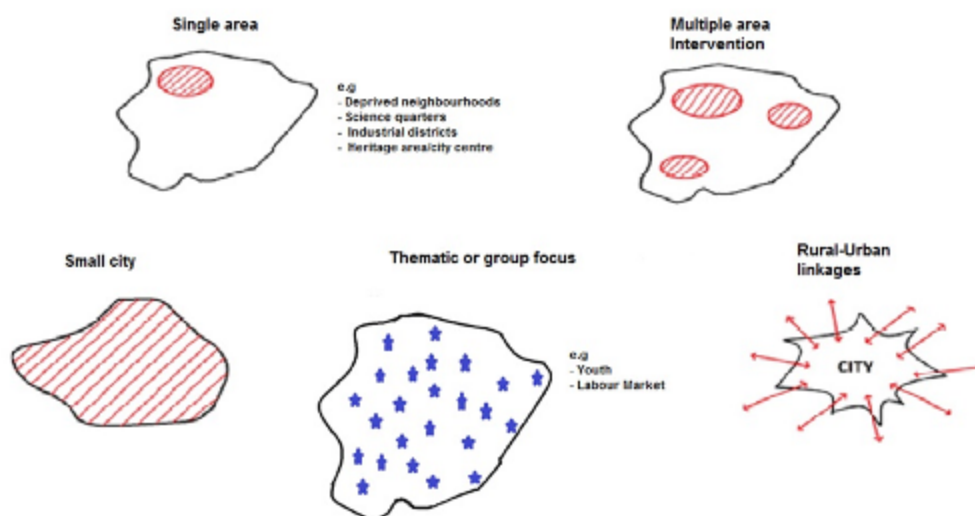
Berlyne remtinos teritorijos atrinkamos pagal struktūrizuotą duomenų rinkinį, sudarytą iš 12 nekintamų ir kintamų rodiklių, kurie yra tinkami taikyti mažoms geografinėms teritorijoms ir kasmet atnaujinami. Šiose 34 teritorijose, kuriose imamasi veiksmų, iš viso gyvena apie 330 000 žmonių – maždaug 10 proc. visų miesto gyventojų. Nedarbas šiose tikslinėse teritorijose dukart viršija šalies vidurkį, taip pat jose daug migrantų, įskaitant atvykėlius iš Magribo šalių, Turkijos ir Rusijos. Didžiausioje iš šių teritorijų yra apie 24 000 gyventojų, mažiausioje – 2 500.

14 pav. vaizduojamos įvairios erdvinės formos, kurioms galima taikyti miestų BIVP procesus. Dideliuose miestuose gali būti daug BIVP tinkamų teritorijų. Tikslinės teritorijos paprastai nustatomos pagal jų nepritekliaus rodiklius, nors taip gali kilti grėsmė sukurti neturinčias jokių perspektyvų teritorijas, todėl paprastai geriausia nuo to tik pradėti, o vėliau leisti vietas bendruomenėms pačioms patikslinti savo teritorijos ribas taip, kad tai turėtų prasmę vietos lygmeniu.

Mažesniuose miestuose, pavyzdžiui, tuose, kuriuose mažėja gyventojų⁶⁶, visas miestas gali būti paskelbtas BIVP teritorija. Kai dėmesys skiriamas konkrečiai tikslinei grupei, pavyzdžiui, jaunimui arba vyresnių žmonių aktyvumui, BIVP teritorija taip pat gali būti visas miestas, tik žiūrima, kad nebūtų viršyta 150 000 gyventojų skaičiaus riba. Apibrėžti mišrias miesto ir kaimo vietas gali būti sudėtinga, nes jos apima dviejų ar daugiau savivaldybių teritorijas.

⁶⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Shrinking_cities

14 paveikslas. BIVP erdvinės formos miestuose ir mišriose kaimo ir miesto vietovėse

Teritorijų dydis ir jų ribų nustatymas

Teritorijų dydis taip pat yra svarbus. Šiuo atveju svarbiausia yra „kritinės masės“ samprata – reglamente nustatyta, kad teritorijose paprastai turi būti nuo 10 000 iki 150 000 gyventojų. Tačiau ir labai didelės, ir labai mažos teritorijos gali būti sunku valdyti. Mažose teritorijose dažnai yra tik vienas gyvenamųjų namų kvartalas su keliomis parduotuvėmis, nedaug ekonominės veiklos galimybių ar pilietinės visuomenės organizacijų. Valdyti dideles teritorijas, kuriose gyvena daugiau kaip 50 000 žmonių, taip pat sunku, nes jose dažnai yra susiformavę keli vietos gyventojų pripažįstami rajonai, turintys savitą tapatybę, o partnerių grupės gali tapti susiskaidžiusios ir sunkiai valdomos.

Apibrėžiant teritoriją, dažnai tenka spręsti dilemą, ar geriau pirmiausia atsižvelgti į jos poreikius, ar į galimybes. Geriausia teritorijas nustatyti atsižvelgiant į abu šiuos dalykus. Net ir didelį potencialą turinčiose teritorijose retai įmanoma išspręsti visas problemas vietos lygmeniu. Daugiausia galimybių slypi visame mieste. Jei su pačia teritorija siejama nedaug galimybių, jų reikia ieškoti už teritorijos ribų; įgyvendinant projektus, svarbu, kad vietovei ir jos gyventojams taptų prieinama daugiau ekonominių galimybių, esančių toje miesto dalyje ar regione. Galima užmegzti fizinius ryšius, gerinant susisiekimą, arba kultūrinius ryšius, įveikiant išankstines žmonių nuostatas, dėl kurių jie nenori vykti į kitas miesto dalis arba jose dirbti. Teritorijos turi būti darnios ir laikomos ne uždaromis „salomis“, o dinamiškomis viso miesto dalimis. Viena priežasčių, kodėl ankstesni intervenciniai veiksmai mažiau palankiuose rajonuose nebuvo sėkmingi, yra ta, kad pernelyg stengtasi kurti savarankišką tų rajonų ekonomiką⁶⁷.

⁶⁷ Žr., pvz., Jan Vrancken, Kintančios solidarumo formos. Europos miestų plėtros programos (angl. *Changing Forms of Solidarity: Urban Development Programs in Europe*, Y. Kazepov (leid.), Europos miestai (angl. *Cities of Europe*), 2005 m., Londonas: Blackwell, p. 255–276.

5 skyrius. Kodėl ir kaip įgyvendinti BIVP siekiant socialinės įtraukties?

5.1. Įvadas

Siekiant socialinės įtraukties ir užimtumo tikslų, BIVP teikia didžiulių galimybių pasiekti tuos žmones, kuriems neįmanoma padėti bendromis darbo rinkos ir įtraukties politikos priemonėmis. BIVP, siekiant socialinės įtraukties, galima skirti daugiau dėmesio konkrečiai tikslinei grupei, pavyzdžiui, benamiams, tačiau jie pasiekiami vadovaujantis teritoriniu požiūriu, kuriuo daugiausia susitelkiama į jų vietas ir socialinę aplinką.

Kitaip negu kaimo vietovėse (EŽŪFKP), kuriose BIVP įgyvendinama pagal LEADER metodą, ir žuvininkystės regionuose (EJRŽF), kuriuose BIVP strategijos atitinka konkretų Sąjungos prioritetą (ŽVVG), dėl BIVP, kuria siekiama didinti socialinę įtrauktį, su Komisija sudaroma mažiau valstybių narių partnerystės sutarčių. Vis dėlto socialinės įtraukties siekiui taip pat gali būti svarbus horizontalusis požiūris, kuriuo vadovaujama įgyvendinant kaimo, pakrantės ar miesto BIVP. Be to, į jį galima atsižvelgti visada, kai BIVP vietovių organizacijos ir asociacijos tiesiogiai prašo skirti ESF finansavimą pagal pagrindinių ESF programų prioritetus.

Esama tvirtų argumentų, kad socialinė įtrauktis turėtų būti horizontalusis tikslas visų tipų vietovėse, kuriose įgyvendinama BIVP. Kaimo ir pakrančių vietovėse veikiančios BIVP partnerių grupės, kurios praityje daugiausia stengėsi pasinaudoti savos vietovės galimybėmis, galėtų jose skirti daugiau dėmesio socialinei įtraukčiai. BIVP vietos veiklos grupėms dažnai vadovauja aktyvieji vietos bendruomenės nariai, todėl jos kartais gali neskirti pakankamai dėmesio mažiau pastebimiems bendruomenės sluoksniams. Į vietas strategijas įtraukus socialinės įtraukties didinimą, jos gali tapti darnesnės ir pagal jas gali tapti įmanoma geriau tenkinti vietos poreikius.

Vietos socialinių inovacijų skatinimas

ESF ir ERPF reglamentuose socialinės inovacijos konkrečiai minimos kaip būdas reorganizuoti vietos paslaugų teikimą ir išspręsti vietos problemas. Socialinės inovacijos – tai inovacijos, kurios yra socialinės tiek savo tikslais, tiek priemonėmis. Kalbant konkrečiai, tai – nauji produktai, paslaugos ir modeliai, kuriais vienu metu tenkinami socialiniai poreikiai ir užmezgami nauji socialiniai santykiai ar bendradarbiavimas. Jie glaudžiai susiję su BIVP, nes „tai inovacijos, kurios yra ne tik naudingos visuomenei, bet ir didina visuomenės aktyvumą“. Daug įvairių socialinių inovacijų diegimo metodų aprašyta neseniai parengtame „Sanglaudos politikos socialinių inovacijų vadove“⁶⁸, kuriame pateikta keletas iš ERPF ir ESF remtų projektų pavyzdžių. Šiame vadove taip pat paaiškinta, kaip galima pagerinti klientų naudojimosi paslaugomis kokybę (angl. *service journey*), organizuojant „socialinių inovacijų stovyklas“ (angl. *Social Innovation Camps*), „gyvąsias laboratorijas“ (angl. *Living Labs*) ir ugdant projektavimu pagrįstą mąstymą (angl. *design thinking*). Tai labai svarbu, kai BIVP siekiama socialinės įtraukties, kuria dažnai tenka šalinti bendrosios politikos vykdymo trūkumus ir spragas. Socialinių inovacijų metodai gali būti labai naudingi pertvarkant BIVP procesą taip, kad jis atitiktų XXI amžiaus poreikius.

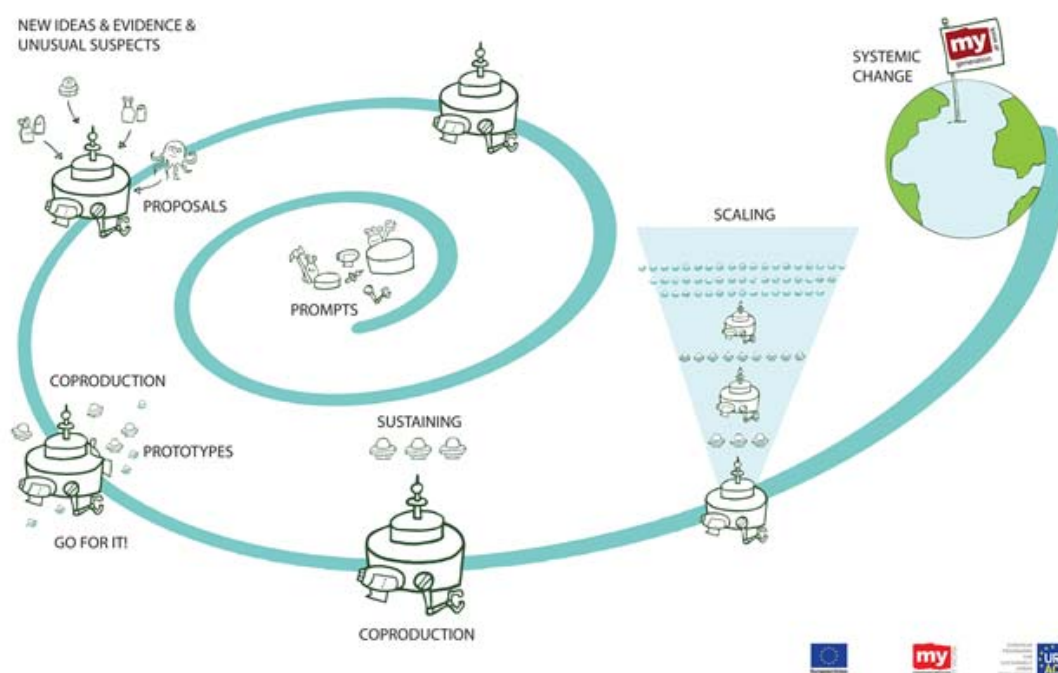
---

⁶⁸ Sanglaudos politikos socialinių inovacijų vadovas (angl. *Guide to Social Innovation in cohesion policy*): <http://s3platform.irc.ec.europa.eu/documents/10157/47822/Guide%20to%20Social%20Innovation.pdf>

Į socialines inovacijas orientuota mąstysena jau daro įtaką vietos partnerių grupėms. URBACT jaunimui skirtame mokymosi tinkle „Mano dirbanti karta“ (angl. *My Generation at Work*), naudojantis daugiausia vietoje sukurtais socialinių inovacijų metodais, miestams partneriams padedama tobulinti sistemas, kuriomis siekiama palengvinti perėjimą nuo studijų prie darbo.

Šiam tinklui vadovauja Roterdamo miestas, anksčiau paskelbtas Europos jaunimo sostine. Tinkle dalyvaujantys miestai partneriai, siekdami sužinoti, kurį etapą jie jau pasiekė ir ar jų inovacijos yra dar tik prototipai, ar jau diegiamos plačiau, naudojami „inovacijų spiralės“ schema (žr. 15 paveikslą).

15 paveikslas. Tinkle „Mano dirbanti karta“ naudojama „inovacijų spiralė“

Šioje spiralyje pavaizduota, kaip plėtojamos pasiūlytos idėjos. Tokių pasiūlymų galima gauti iš įvairių šaltinių, pavyzdžiui, palaikant dialogą su vartotojų grupėmis, taip pat idėja gali būti pasiūlyta konferencijoje ar per apsilankymą vietoje. Vietos paramos grupė (suinteresuotųjų subjektų grupė, panaši į vietos veiklos grupę) bendromis jėgomis sukuria prototipus, dėl kurių pradedami nedidelio masto bandomieji projektai, per kuriuos tuos prototipus, naudojant nedaug lėšų ir per trumpą laiką, galima išbandyti. Atrinkus sėkmingus prototipus, pradedamas kitas – jų įtvirtinimo etapas, vėliau jie pritaikomi platesniu mastu ir galiausiai (bet retai), jais remiantis, įgyvendinami sisteminiai pokyčiai. Socialinių inovacijų srityje esama tam tikrų metodikų ir požiūrių, kuriais galima vadovautis vietos lygmeniu iš esmės keičiant iki tol nesėkmingai vykdytą politiką.⁶⁹ Vis labiau domimasi „paslaugų dizainu“ kaip koncepcija, perimama daug produktų dizaino metodų, tačiau jie taikomi teikiant paslaugas.

⁶⁹ Eddy Adams, Bob Arnkil, „Socialinių inovacijų ir jaunimo reikalų darbinė ataskaita“ (ang. *Workstream report on social innovation and youth*), URBACT, 2012 m. http://urbact.eu/fileadmin/general_library/19765_Urbact_WS3_YOUTH_low_Final.pdf.

BIVP, kuria siekta socialinės įtraukties pagal ankstesnes programas

Yra žinoma daug pagal ankstesnes bendrąsias programas, Bendrijos iniciatyvas ir inovacinius veiksmus parengtų vietos strategijų ir vietos užimtumo iniciatyvų pavyzdžių. Keli iš jų:

- programa „Poverty III“, įgyvendinta nuo 1989 iki 1994 m. Pagal ją įgyvendinti 29 pavyzdiniai projektai, daugiausia skirti mažiau palankioms vietovėms. Pagal programą „Poverty III“ ES finansavimą pirmą kartą gavo daugybė organizacijų, vėliau tapusių nuolatinėmis vietos plėtros proceso dalyvėmis;

- pagal Bendrijos ekonominės plėtros prioritetus 1994–2006 m. Jungtinės Karalystės 1 ir 2 tikslo programose daug dėmesio skirta vietos darbo rinkos aktyvumo skatinimo strategijoms pagal principą „iš apačios į viršų“. Šis požiūris geriausiai atskleistas įgyvendinant Mersisaio „Integracijos trajektorijų“ (angl. *Pathways to Integration*) priemones pagal 1 tikslo programas ir Stratklaido 2 tikslo programą;
- daug dėmesio vietos lygmeniui skirta iš ESF finansuotose Bendrijos iniciatyvose („Now“, „Youthstart“ ir „Horizon“, 1994–1999 m.) ir keliose EQUAL iniciatyvos (2000–2006 m.) temose, įskaitant socialinę ekonomiką ir verslo kūrimą. Vadovaujantis EQUAL novatoriškumo principu, Europoje skatinta pereiti prie tiriamojo požiūrio į socialines inovacijas vietos lygmeniu, o baigiamojoje EQUAL konferencijoje suformuluotas „laisvo gerų idėjų judėjimo“ šūkis;
- vykdant su vietos socialiniu kapitalu ir naujų darbo vietų kūrimu susijusią veiklą, kuri finansuota pagal ESF reglamento 6 straipsnį dėl inovacinių veiksmų, buvo išbandyti paslaugų kuponai, labai maži projektai ir naujos finansinės priemonės;
- nuo praėjusio amžiaus 10-ojo dešimtmečio pabaigos, teikiant techninę paramą iš ESF, ERPF ir EŽŪOGF (kaimo plėtros) lėšų, finansuoti 89 teritoriniai užimtumo paktai. Nors dauguma šių paktų siekta suderinti aukštesnio teritorinio lygmens politiką, maždaug trečdalis jų buvo pagrįsti konkrečiu vietos požiūriu (žr., pavyzdžiui, keturis Airijoje sudarytus – Limeriko, Vestmido, Dandolko ir Droedos, taip pat Dublino – paktus), buvo sukurti naujų metodų, kaip vietoje susirasti tinkamą darbą ir gerinti darbo jėgos paklausą, be kita ko, integruojant žmones į darbo rinką per socialines įmones. Tokie paktai toliau įgyvendinami kai kuriose Vokietijos teritorijose (pvz., Berlyne) ir Austrijoje (bendrai finansuojami iš ESF), jie taip pat integruoti į ESF programas Vengrijoje, Italijoje ir Ispanijoje;
- pagal programą PROGRESS (2007–2013 m.) finansuoti vietos socialinės įtraukties veiksmų planai. Atliekant kai kuriuos socialinius eksperimentus pagal programą PROGRESS, gauta vertų dėmesio vietos plėtrai svarbių rezultatų.

Kadangi 2007–2013 m. laikotarpiu nebuvo Bendrijos iniciatyvų ir pasiekta nevienodų rezultatų integruojant EQUAL į bendrąją politiką, gauta mažiau įrodymų, kad ESF parama naudojama taikant darnius vietos plėtros metodus. Tačiau vietos lygmeniu tebėra gyvos aktyvumo nuotaikos ir ieškoma galimybių teikti finansavimo prašymus pasinaudoti ESF parama. Daugelio dabartinių projektų vykdytojų veiklos pradžia siekia ankstesnius vietos plėtros bandymus.

Reglamentų nuostatos dėl BIVP

Pagal ESF reglamentą BIVP, kuria siekiama socialinės įtraukties, remiama pagal 9 teminį tikslą – skatinti socialinę įtrauktį ir įveikti skurdą. Daugiausia siekiama padėti rengti, įgyvendinti ir aktyviai pritaikyti vietos strategijas; remiama užimtumo, švietimo, socialinės įtraukties ir institucinių gebėjimų stiprinimo sričių veikla, pagal vietos strategiją planuojama ir įgyvendinama ESF remtinose teritorijose. Tačiau, kaip ir ERPF atveju, nors BIVP siejama tik su vienu teminiu tikslu, ja galima remtis siekiant bet kurių teminių tikslų ir investavimo prioritetų.

ESF reglamente aiškiai pritariama pasiūlymui sutelkti vietos suinteresuotuosius subjektus siekiant strategijos „Europa 2020“ tikslų:

„regionų ir vietos suinteresuotųjų subjektų sutelkimas turėtų padėti įgyvendinti strategiją „Europa 2020“ ir jos pagrindinius tikslus.“ *“Regionų ir vietos valdžios institucijos, miestai, socialiniai partneriai ir nevyriausybinės organizacijos galėtų aktyviau dalyvauti rengiant ir vykdant veiksmų programas, jei būtų propaguojami ir įgyvendinami teritoriniai paktai, vietos užimtumo ir socialinės įtraukties iniciatyvos, bendruomenių inicijuojamos vietos tvarios ir*

integracinės plėtros strategijos miestuose ir kaimo vietovėse ir tvarios miestų plėtros strategijos“ (ESF reglamento 23 konstatuojamoji dalis).

5.2. BIVP socialinės įtraukties strategijos

Socialinę įtrauktį galima įvairiai integruoti į BIVP strategijas. Pradedant įgyvendinti programas, naujos partnerių grupės gali gauti parengiamąją paramą. Šių grupių kūrimosi etapu reikia plačiu mastu stiprinti gebėjimus ir plačiau informuoti bendruomenę, kad sudarytos vietos veiklos grupės būtų pajėgios spręsti vietos problemas, vietos organizacijos gebėtų įgyvendinti projektus ir valdyti gautas lėšas.

Kadangi vartojant žodį „vietos“ turima omenyje vieta, kurioje žmonės gyvena ir dirba, tokia vieta įgyja lemiamą reikšmę įgyvendinant darbo rinkos politiką. BIVP teikia galimybę susieti skirtingų valdžios lygmenų politikos kryptis. Bet kurioje sudėtingoje viešųjų paslaugų sistemoje neišvengiamai yra paslaugų teikimo spragų, taigi BIVP grupės gali jas ištirti ir pasiūlyti, kaip jas pašalinti (pvz., kaip užtikrinti vaikų priežiūrą, kad tėvai galėtų lankyti mokymo kursus). Vietoje atliekant analizę, taip pat galima nustatyti ydingus finansavimo ciklus, dėl kurių organizacijoms, daugiausia padedančioms žmonėms įsidarbinti, retai už tai proporcingai atlyginama.

BIVP dėmesys socialinei įtraukčiai

Įprastas BIVP socialinės įtraukties tikslas yra išspręsti kurį nors vietos užimtumo problemos aspektą, paprastai siejamą su ilgalaikiu nedarbu. Tačiau praeityje būta tokių atvejų, kai daugiau dėmesio buvo skirta konkrečioms tikslinėms grupėms. Pavyzdžiui, vienas iš Airijos programos POVERTY III projektų skirtas Dublino miesto klajoklių ir sėšlių bendruomenių santykiams gerinti.

Tikimasi, kad 2014–2020 m. laikotarpiu atsiras įvairesnių nei anksčiau vietos strategijų. Nors kai kurios iš jų iš pradžių bus skirtos tikslinėms grupėms, tikimasi, kad pagal šias strategijas bus vadovaujama ir darnesniu visą vietovę apimančiu požiūriu. Tolesniuose skirsniuose aptariamos įvairios temos:

- Socialinės atskirties ir nedarbo problemų sprendimas
- Benamystės problemos sprendimas
- Marginalizuotos bendruomenės
- Migrantų integracija
- Verslios bendruomenės: socialinės įmonės ir verslo kūrimas
- Finansinė įtrauktis ir labai mažos paskolos
- Jaunimo iniciatyvos
- Bendruomenių sveikata
- Vyresnių žmonių aktyvumas

Socialinės atskirties ir nedarbo problemų sprendimas

Nedarbo ir socialinės atskirties problemas siekta spręsti įgyvendinant daugelį ankstesnių vietos socialinės įtraukties strategijų. Tam buvo skirtas ir Mersisaido „Pathways“ metodas, ir daugelis teritorinių užimtumo paktų.

Airijoje nuo krizės pradžios nepaprastai išaugo socialinė atskirtis Limeriko šiauriniame ir pietiniame rajonuose (žr. 23 langą).

23 langas. Limerike (Airija) taikomi BIVP socialinės įtraukties metodai

Vietos plėtros metodai Limeriko mieste taikomi jau ilgą laiką, nuo tada, kai buvo įgyvendinama programa POVERTY III. Praėjusio amžiaus 10-ąjį dešimtmetį mieste vykdytai veiklai pagal teritorinio užimtumo paktą vadovavo partnerių grupė PAUL.

Visu ekonomikos augimo laikotarpiu, kai Airija vadinta Keltų tigras, miestas klestėjo, tačiau kartu jame didėjo socialiniai skirtumai. Socialinių būstų kvartalai vis labiau skurdo, juose įsigalėjo narkomanija ir nusikalstamumas, nors visas Limeriko miestas tuo metu turtėjo iš nekilnojamojo turto bumo. Sprogus nekilnojamojo turto burbului, labai išaugo nedarbas. 2012 m. nedarbo lygis visame mieste buvo 29 proc., tačiau 15–19 metų jaunimo nedarbas buvo dukart didesnis – 68 proc., o 20–24 metų jaunuolių – 45 proc.

Miesto šiaurinių ir pietinių rajonų socialinių būstų kvartaluose gyvena palankių sąlygų neturinčios bendruomenės – apie 6 200 žmonių. Nedarbo lygis čia siekia 52 proc., 80 proc. namų ūkių yra priklausomi nuo socialinės paramos, o 50 proc. gyventojų teturi pradinį išsilavinimą.

Sumažinus biudžetą, teko atsisakyti pradinės šio rajono atgaivinimo programos, kurios vertė siekė 3 mlrd. EUR. Skyrus mažiau lėšų, vietoj jos planuojama įgyvendinti integruoto teritorijos atgaivinimo programą.

Nors šios problemos yra giliai įsišaknijusios, padaryta išties nemaža pažanga. Šiaurinėje miesto dalyje esančiame dovanotame pastate, naudojant viešąsias, privačiąsias ir labdaros lėšas, 2007 m. įsteigtas mokymosi centras (angl. *Learning Hub*). Jame, siekiant mažinti mokyklos nebaigimo problemą ir suteikti žmonėms antrą galimybę mokytis, sudaromos papildomos sąlygos mokytis. Centre mokomasi pramogaujant: jame veikia muzikos centras, mokslo centras ir skaitmeninių technologijų centras. Per 2012 m. šiame centre apsilankė 9 700 vaikų ir 1 300 suaugusiųjų, daugiau kaip 12 000 valandų jame dirbo savanoriai. Visa tai pasiekta turint tik 288 000 EUR biudžetą.

Pietinėje miesto dalyje įsikūręs plėtros kooperatyvas „Southill“ yra jau ilgą laiką veikianti (įsteigta 1984 m.) plėtros patikos fondo pobūdžio organizacija, kurios akcijos priklauso vietos bendruomenei. Kooperatyvas vadovauja vaikų priežiūros įstaigai, organizuoja senų būstų sandarinimą ir energijos taupymą, valdo nekilnojamąjį turtą ir teikia paslaugas bendruomenei, dirba su jaunimu gatvėje, teikia automobilių serviso paslaugas, siūlo verslo inkubatorių ir darbo patalpas vietos įmonėms. 2012 m. jame dirbo 103 darbuotojai, o jo paslaugomis naudojosi 3 700 vartotojų. Kooperatyvo pastangomis apšiltinta 720 namų, įsteigta 1 000 narių turinti kredito unija, 400 žmonių padėta mokytis profesijos. Kooperatyvo apyvarta, įskaitant pardavimo pajamas, buvo 1,5 mln. EUR.

Didžiojo Narbono vietos užimtumo ir integracijos planas įgyvendinamas didelėje 38 savivaldybės apimančioje teritorijoje. Pagal jį finansuojami projektai, kuriais siekiama socialinės įtraukties ir užimtumo tikslų (žr. 24 langą).

24 langas. Didžiojo Narbono (Prancūzija) vietos užimtumo ir integracijos planas

Didžiojo Narbono vietos užimtumo ir integracijos planas (pranc. santrumpa PLIE) įgyvendinamas nuo 1995 m. Tai vienas iš 182 tokių planų, įgyvendinamų visoje Prancūzijoje. Jo įgyvendinimo teritorijoje yra 122 000 gyventojų ir 38 savivaldybės. Nedarbo rodiklis šioje

vietovėje viršija vidurkį. Pagal šį planą siekiama kasmet pateikti 800 integracijos būdų; nustatytas sėkmingos integracijos lygis yra 42 proc., t. y. tiek žmonių įsidarbina bent šešiams mėnesiams arba bent metus dirba savarankiškai. Be to, 8 proc. žmonių dalyvauja profesinio mokymo kursuose, kuriuos baigę tampa diplomuotais specialistais.

Vieną iš daugelio galimų integracijos būdų siūlo „Ateliers et Chantiers d’Insertion“ (ACI) – tai galimybė užsiimti įvairia į tikrą darbą panašia veikla, kad dalyviai galėtų įgyti praktinės darbo patirties, įgytų profesinę kvalifikaciją ir prisidėtų prie teritorijos plėtros.

Klientai daugiausia aptarnaujami įdarbinimo įstaigos (pran. *Maison de l’emploi*) – bendro informacinio punkto, kuris valstybines užimtumo tarnybas suveda su kitais partneriais. Jame teikiama parama bedarbiams, stebima vietos užimtumo bei mokymo veikla ir remiamos įmonės. 2013 m. kvietime siūlyti projektus pagal Didžiojo Narbono PLIE planą pareiškėjai raginti kurti daugiau darbo vietų ten, kur yra didesnis augimo potencialas: žemės ūki, vynuogininkystės, statybos, socialinių priežiūros paslaugų, žaliųjų erdvių ir turizmo sektoriuose.

Benamystės problemos sprendimas

Benamystė yra miestų problema, galinti kelti grėsmę miesto socialinei sanglaudai. Neturintys namų žmonės yra patekę į patį visuomenės paribį, todėl negali būti visaverčiai jos nariai. Dažnai jie turi mažiau galimybių siekti geresnio gyvenimo dėl sveikatos sutrikimų, jiems sunku arba neįmanoma naudotis įvairiomis paslaugomis. Sprendžiant šią problemą įprastais būdais, benamius daugiausia stengiamasi apgyvendinti laikinuosiuose nakvynės namuose, o, atsidūrus viešojoje institucijoje, jiems sunku užmegzti ilgalaikius ryšius su vietos bendruomene. Laikinuosiuose nakvynės namuose jie gali gauti paramą ir būti gydomi nuo narkomanijos, alkoholizmo, kitų sveikatos problemų, tačiau dėl tokių neužtikrintų gyvenimo sąlygų šie asmenys negali visapusiškai pasinaudoti tokia parama ir dažnai nustoja dalyvauti šiose programose arba, jas užbaigę, vėl tampa priklausomi nuo narkotikų arba alkoholio.

Institucinių nakvynės namų aplinka benamiams dažnai nepatinka dėl įvairių priežasčių (tokioje aplinkoje sunku būti, jose itin ryški socialinių problemų sanaka, žmonės yra atskirti nuo šeimos, nepalaiko jokių ryšių su bendruomene, negali naudotis viešuoju transportu ir t. t.), todėl jie grįžta gyventi į gatvę ar apsistoja kitokiuose nepatikimuose būstuose. Vadovaujantis principu „pirmiausia – būstas“ (angl. *Housing First*), bandoma padėti išsiveržti iš šio uždaro rato. Visų pirma sprendžiama būsto problema: benamiams ieškoma būstų bendruomenėje, įvairiose miesto vietose, užuot juos visus kartu apgyvendinus laikinuosiuose nakvynės namuose. Suradus būstą, jau galima suteikti benamiams galimybę naudotis ir kitomis paslaugomis. Programa „Pirmiausia – būstas“ nėra tik aprūpinimas stogu virš galvos. Kadangi šie būstai yra bendruomenėje, benamystės problemą galima spręsti pagal BIVP metodą, kai bendruomenės arba padeda apgyvendinti benamius (pvz., nuomojami privatūs būstai, suteikiamas socialinis būstas), arba teikia jiems paramą (kuriami socialiniai tinklai, teikiama materialinė pagalba naujakuriams). Iš toliau pateikto Lisabonos pavyzdžio matyti, kaip pagal principą „pirmiausia – būstas“ galima padėti benamiams grįžti į bendruomenę ir tiek pavieniams žmonėms, tiek visuomenei gauti kitokios ilgalaikės naudos.

25 langas. Programa „Pirmiausia – būstas“ (port. *Casas Primeiro*) Lisabonoje (Portugalija)

Pagal programą „Casas Primeiro“ būstu aprūpinami Lisabonos gatvėse gyvenantys benamiai, turintys psichikos sveikatos sutrikimų ir priklausomybės problemų. Vadovaujantis požiūriu „pirmiausia – būstas“, sprendžiama Lisabonos gatvėse gyvenančių benamių problema. Ši programa pripažinta sėkminga pagal įvairius kriterijus ir buvo įvertinta – *Calouste Gulbenkian* fondas jam skyrė geriausio projekto apdovanojimą.

Įgyvendinant programą Lisabonoje, buvo vadovujamasi šiais pagrindiniais „Pirmiausia –

būstas“ principais:

- iniciatorės yra vietos veiklos grupės: pilietinė visuomenė, religinių bendruomenių labdaros organizacijos, vietos tarybos, nuomojamų privačių būstų savininkai ir patys vietos gyventojai;
- būstas turi būti nuolatinis ir tvarkingas: pagal programą „Pirmiausia – būstas“ padedama įsikurti patikimuose būstuose, kurie nėra laikini. Programoje nustatyta, kad kompensuojamos tokio būsto nuomos įmokos ir komunaliniai mokesčiai, pvz., už vandenį ir elektros energiją. Patys gyventojai būsto išlaidoms skiria 30 proc. savo mėnesinių pajamų;
- integravimas į bendruomenę: programoje apibrėžta, kad viename daugiabučiame name arba gatvėje gali būti nuomojamas ne daugiau kaip vienas būstas. Taip siekiama skatinti benamius integruotis į bendruomenę ir įpratinti juos gyventi nebe institucijų įstaigose, o bendruomenės aplinkoje;
- individuali parama: programos dalyviai, jei nori, gali gyventi viename bute su savo šeimos nariais ar kitais artimais žmonėmis;
- būstai – įvairiose vietose: butai nuomojami iš privačių savininkų, taigi vietos bendruomenės nariai skatinami siūlyti butus išnuomoti. Šie butai yra įprastuose gyvenamuosiuose rajonuose, įvairiose Lisabonos vietose; stengiamasi, kad visi jie nebūtų toje pačioje gatvėje;
- aprūpinimas būstu nepriklauso nuo gydymo: remiantis programos nuostatomis, žmonėms iškart skiriamas namas ar butas. Jie neprivalo gydytis psichikos ligų ar nebevertoti alkoholio arba narkotikų, kad gautų būstą, tačiau jiems visą parą ir visomis savaitės dienomis pagal kiekvienam pritaikytus individualius poreikius teikiamos lanksčios paramos paslaugos;
- ryšys su bendruomene: šia programa besinaudojantys asmenys gali gauti ir kitas bendruomenės bei kaimynystės (vietos veiklos grupių) paslaugas, pavyzdžiui, naudotis maisto banku, nes gauna labai nedaug pajamų, iš kurių negali padengti visų savo išlaidų. Daugelis vietos organizacijų siūlo kultūros, laisvalaikio ir sporto renginius, padėdamos stiprinti socialinius ryšius, kad tokie žmonės nebūtų atskirti nuo visuomenės.

Atlikto vertinimo rezultatai atskleidė, kad šia programa besinaudojantys asmenys labai sėkmingai reintegruojami į visuomenę. Dalyviai gauna nuolatinės pajamas, įgyja daugiau galimybių naudotis paslaugomis ir turi saugų būstą, kuriame gali ramiai miegoti naktimis.

„Gyvenimas gatvėje man buvo labai įtemptas. Kai atsidūriau gatvėje, atrodė, kad tai – pasaulio pabaiga. Dabar, turėdamas patikimą būstą, jaučiuosi daug ramiau.“ (Programos „Casas Primeiro“ dalyvis)

Marginalizuotos bendruomenės

Europoje yra daug marginalizuotų bendruomenių. Skurdžiausia ir labiausiai marginalizuota iš jų – Europos romai, kurių yra apie 11 milijonų. Teritorinis požiūris į šių bendruomenių integraciją gali būti pranašesnis, nes tada žmonės neskirstomi pagal etninę kilmę. Dauguma romų gyvena mišrioje bendruomenėje, taigi taip pat galima siekti gerinti jų santykius su kitų tautybių gyventojais.

Iš patirties žinoma, kad tokiose vietovėse nėra visų darbai su bendruomene reikalingų išteklių. Gali būti pravartu į šią veiklą įtraukti išorės tarpininkus, dirbti stiprinant gebėjimus ir sprendžiant konfliktus. Pagal Jungtinių Tautų vystymo programą (angl. UNDP), dirbant

Vengrijos pasienyje su Slovakija esančiame labai mažame Čerehato regione, buvo sukurtas bendruomenės įgalėjimo modelis (žr. 26 langą).

26 langas. Čerehato romų integracija (Vengrija)

Nedidelis kaimiškas Čerehato regionas yra Vengrijoje, prie sienos su Slovakija. Jame yra 116 gyvenviečių ir apie 100 000 gyventojų. Pagal UNDP programą sukurtu „Čerehato modeliu“, pasitelkiant konsultuojamojo ugdymo metodą, siekiama įgalinti vietos bendruomenes. Įgyvendinant šį modelį, dalyvauja savitarpio pagalbos grupės, vietos socialinės plėtros išteklių centras ir susiję teritorinės plėtros tinklai, kurių nariai nėra vien romai. Vienas iš pasiektų rezultatų – pagerėjęs romų bendradarbiavimas su kitais gyventojais; vietovėje gyvenančios palankių sąlygų neturinčios romų bendruomenės ėmė kur kas drąsiau reikšti savo nuomonę, be to, vietos bendruomenėse buvo sudarytos socialinėms inovacijoms palankios sąlygos.

Per bendruomenės įgalėjimo procesą daugiausia stengtasi stiprinti gyventojų daugumos ir mažumų bendruomenių ryšius, tarpininkaujant per konfliktus, ir užmegzti gyventojų daugumos ir mažumų bendruomenių partnerystės ryšius, siekiant plėtros, ir stiprinti plėtrai svarbius vietos romų ir gyventojų daugumos lyderių gebėjimus.

Pirmoji Čerehato programa daugiausia finansuota pagal UNDP, taip pat gauta šiek tiek LEADER paramos lėšų. Ja remiantis, parengta nacionalinė Vengrijos vyriausybės programa (LHH), kuri buvo finansuojama iš ESF. Šią programą, siekdama mažinti vietovių skurdą ir socialinę atskirtį, Vengrijos vyriausybė įgyvendino 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu. Abiem programomis siekta pagerinti mažiau palankių regionų, kuriuose daugiausia gyvena romų bendruomenės, gyvenimo ir darbo sąlygas.

Migrantų integracija

Migrantų integracija yra perspektyvi BIVP socialinės įtraukties metodų taikymo sritis. Tai itin svarbu miestuose, nes juose gyvena daugiausia ES migrantų, tačiau tai gali būti aktualu ir mažesnėse kaimo vietovių bendruomenėse (žr. 27 langas.). Stiprinant migrantų ir juos priimančių bendruomenių socialinę sanglaudą, galima pagerinti šių bendruomenių santykius, įveikti ilgalaikes skurdo ir socialinės atskirties problemas ir padidinti abiejų bendruomenių asmenų užimtumą.

27 langas. Migrantų integracijos nauda Kalabrijos regiono Riačės miestelyje (Italija)

Kalabrijos regione (Italija) esanti Riačė tapo migrantams atviru miesteliu.⁷⁰ Migrantai čia sutinkami ne priešišškai nusiteikus – atvykusius į miestelį, juos pasveikina pats meras Domenico Luciano. Kol šioje gyvenvietėje nebuvo migrantų, ji mažėjo ir nyko, čia vis labiau trūko pagrindinių paslaugų. Dabar miestelis auga, jame gerėja gyvenimo kokybė, nes migracija įkvėpė jam naujos gyvybės.

Čia dirbanti ne pelno organizacija suranda ir renovuoja negyvenamus namus, kad juose būtų galima įkurdinti pabėgėlius. Migrantai, laukdami, kol jiems, kaip prieglobsčio prašytojams, bus skirta socialinė pašalpa (jos laukti kartais tenka ilgą laiką), gali naudotis miestelyje galiojančia vietos „valiuta“ – kuponais su Mohando Gandhi, Martino Lutherio Kingo ar Che Guevaros atvaizdu. Kai gaunamos migrantams skirtos išmokos, parduotuvės nusiunčia šiuos iš jų priimtus

⁷⁰ http://mashariazgitonga.blogspot.fr/2013/10/the-tiny-italian-village-that-opened_13.html

kuponus vietos tarybai apmokėti. Migrantai dirba mokamą darbą regioninės valdžios lėšomis įrengtose drabužių siuvyklose, stalių ir keramikos dirbtuvėse. Per daugelį metų miestelyje buvo apsistoję daugiau kaip 6 000 migrantų. Kai kurie iš jų nusprendė pasilikti Riačėje ir prisidėti prie ilgalaikio jos gaivinimo.

Metodų, kurių pagrindas – bendruomenės veikla ir kuriais siekiama migrantų integracijos bei bendruomenės sanglaudos, taikymo pavyzdžiai:

- Kalabrijos regiono Riačės miestelis sėkmingai atsigavo tapęs „migrantams atviru miesteliu“ (žr. 27 langas.);
- Portugalijoje vykdoma Pasirinkimo galimybių programa (port. *Programa Escolhas*) sprendžiamos imigrantų bendruomenių problemos, ypač daug dėmesio skiriant moterims, jaunimui ir vaikams. Dirbama pagal principą „iš apačios į viršų“, siekiant įgyti tikslinių paramos gavėjų pasitikėjimą, įtraukiant juos į vietos veiksmų nustatymo ir įgyvendinimo procesą. Sprendžiamos su mokyklos nebaigimu, jaunimo nedarbu, neformalioju švietimu, skaitmenine atskirtimi ir jaunimo nusikalstamumu susijusios problemos. Pagal šią programą vietos planus parengė daugiau kaip šimtas savivaldybių;
- STEP – vykdoma Pietų Tirono bendruomenės įgalėjimo programa (žr. 28 langas.), migrantai integruojami atsižvelgiant į jų teises ir siekiant išugdyti jiems gebėjimų; taikant bendruomenės plėtros metodus, apibendrinami įvairūs pavieniai atvejai.

28 langas. Pietų Tirono (Didžioji Britanija) bendruomenės įgalėjimo programa: migrantų integracija suteikiant jiems didesnių galių ir remiantis jų teisėmis

Pietų Tirono bendruomenės įgalėjimo programa (angl. *South Tyrone Empowerment Programme, STEP*) įgyvendinama nedideliame Šiaurės Airijos Danganono mieste, kuriame gyvena 10 000 žmonių. Ji pradėta praėjusio amžiaus 10-ajame dešimtmetyje sprendžiant įvairias skurdžių rajonų bendruomenių problemas. Naujojo amžiaus pradžioje, pasirašius Didžiojo Penktadienio susitarimą ir sumažėjus smurtui, į Danganoną ėmė atvykti migrantų iš kitų ES valstybių, kurie įsidarbino mėsos perdirbimo ir kitose vietos pramonės įmonėse. Didžiausios migrantų grupės atvyko iš Lenkijos, Lietuvos ir Portugalijos, o kai kurie atvykėliai buvo kilę iš Rytų Timoro. Problemos, kylančios migrantams mėginant gauti būstą, įsidarbinti ir naudotis sveikatos priežiūra, tapo didžiuliu išbandymu vietos paslaugų tarnyboms, kurios nebuvo pasirengusios padėti atvykėliams. Įgyvendinant STEP programą, buvo patenkintas šis poreikis, o, remiantis požiūriu į žmogaus teises, pakeista priklausomybės nuo gyvenamosios vietos politika, užtikrintos darbuotojų teisės ir pagerintos apsirūpinimo būstu sąlygos. Pagal šią programą taip pat sprendžiami kaimynų ginčai ir konfliktai bendruomenėse.

Šiuo metu STEP yra viena didžiausių nevyriausybinų organizacijų, Šiaurės Airijoje teikiančių migrantų teisių gynimo paslaugas. Jai pavyko įsteigti teisinių konsultacijų biurą, kurios paslaugomis naudojasi migrantai visoje provincijoje. Organizacijos veiklos metodas išskirtinis tuo, kad jos paslaugomis besinaudojantys žmonės įgyja gebėjimų, ji noriai imasi spręsti kolektyvinius ginčus su darbdaviais, būstų savininkais ir paslaugų teikėjais. Savo veiklos modelį ji finansuoja valdydama kelias socialines įmones, tarp jų didelę vertimo žodžiu paslaugų įmonę, kuri samdo 200 vertėjų ir pagal sutartis teikia įvairias vertimo žodžiu paslaugas viešosioms institucijoms. Organizacija taip pat turi ir valdo nuosavas darbo patalpas ir, atsižvelgdama į vietos paklausą, teikia įvairesnes, pavyzdžiui, vaikų priežiūros, paslaugas.

Verslios bendruomenės: socialinės įmonės ir verslo kūrimas

Nemažai bedarbių daliai įmonės steigimas yra būdas įveikti atskirtį. Be to, vis daugiau žmonių domisi socialinėmis įmonėmis ir socialiniu verslumu, kaip socialinių poreikių tenkinimo priemone.

Mintis, kad geriau ne įsidarbinti, o patiems susikurti darbo vietą, tampa įprasta šiandienos bedarbiams. Vis dėlto dauguma paramos bedarbiams paslaugų nėra tinkamai pritaikytos moterų ar jaunų verslininkų poreikiams. Esama didžiulių neišnaudotų galimybių moterims, neįgaliesiems, jaunimui, pagyvenusiems žmonėms, teistiems asmenims ir kitų versle per menkai dalyvaujančių grupių žmonėms steigti įmones. Kaip pavyzdį reikėtų paminėti, kad daugumoje ES valstybių narių naujas įmones steigia perpus mažiau moterų negu vyrų. Pagal BIVP metodus galima vietos lygmeniu remti verslias bendruomenes siekiant išnaudoti šį potencialą, tuo tikslu pasiūlant įtraukius, geriau susietus ir integruotus paramos verslui modelius:

- įtraukiojo verslumo praktikos bendruomenė (angl. *Community of Practice on Inclusive Entrepreneurship*, COPIE) – kaip ESF remiamas mokymosi tinklas jau šešerius metus dirba spręsdama šią problemą. Į jos priemonių rinkinį⁷¹ įeina ir diagnostikos priemonė, kurią taikant galima įvertinti vietos verslui teikiamų paslaugų įtraukumą;
- Andalūzijoje verslumas skatinamas pagal vietos plėtros ATIPE metodą: šiuo tikslu taikomos aktyvios įtraukties priemonės ir dotacijomis skatinamos savarankiškai sukurtos darbo vietos. 2009 m. šių dotacijų skyrimas buvo išplėstas siekiant stiprinti labai mažas įmones (kuriose dirba mažiau nei penki darbuotojai) tvariuose ekonomikos sektoriuose, įskaitant teikiančias priklausomų asmenų priežiūros paslaugas, užsiimančias aplinkos būklės gerinimo ir atsinaujinančiųjų išteklių energetikos veikla ir viešųjų pastatų restauravimu. Taip pat skirta iki 11 000 EUR dydžio tiesioginių paskolų;
- Stokholmo pietinėje dalyje įsikūrusi „Basta Arbetskooperativ“ yra klientų valdoma socialinė įmonė, padedanti ilgą laiką nuo narkotikų priklausomiems asmenims pakilti iš dugno, suteikdama jiems galimybių įsidarbinti vietovėje. Jos paslaugomis besinaudojantys asmenys įdarbinami įvairiose įmonėse ilgiausiai ketveriems metams;
- Lenkijoje įsikūręs fondas „Barka Foundation“, taip pat vykdomas veiklą Jungtinėje Karalystėje ir Nyderlanduose, įsteigė įvairių vietos bendruomenės socialinių įmonių, kurios siekia reintegruoti į visuomenę benamiais tapusius ir kitų susijusių problemų, įskaitant priklausomybės ligų ir psichikos sutrikimų, turinčius asmenis. „Barka Foundation“ Lenkijoje pasiekė, kad būtų pakeistas nacionalinis socialinių įmonių įstatymas;
- pagal EQUAL iniciatyvos lėšomis finansuotą projektą EVU Kopenhagoje teikta parama etninių mažumų krautuvinių ir restoranų verslui taikant bendruomenės įtraukties modelį, kuriuo siekiama padėti įmonėms tapti tvarioms ir teikti geresnes paslaugas.⁷² Pagal šį projektą bendradarbiauta su Bendruomenių verslo konsultantų asociacija, kuri skatina Šiaurės Londono pabėgėlių ir migrantų bendruomenių verslumą, mokydama vietos asociacijų verslo konsultantus.

---

⁷¹ COPIE priemonių rinkinys: <http://www.cop-ie.eu/copie-tools>.

⁷² Vykdomas Kopenhagos projektą EVU, parengtas praktinis bendruomenės įtraukties vadovas:

http://www.wikipreneurship.eu/images/5/52/EVU_Method_Catalogue_for_Outreach.pdf?PHPSESSID=de07f3721c1c77d58a10dbc f53d783f5.

Finansinė įtrauktis ir labai mažos paskolos

Skurde gyvenantys ir socialinę atskirtį patiriantys žmonės – tarp jų ir savarankiškai dirbantys verslininkai, žmonės, besiskolinantys asmeninėms reikmėms – neturi galimybių naudotis aukštos kokybės finansinėmis paslaugomis už teisingą kainą. Per krizę vienas sparčiausiai augusių verslų buvo skolintojų „iki algos“ ir momentinių paskolų siūlytojų pelnymasis iš mažas pajamas gaunančių žmonių, kurie sunkiai suduria galą su galu. Tose valstybėse, kuriose lupikavimas nėra draudžiamas įstatymų, šių paskolų metinės palūkanų normos gali siekti 5 000 proc.

Bendruomenių finansų įstaigos siekia priešintis šiai tendencijai ir padėti skurdžiai gyvenantiems bei nuo visuomenės atskirtiems žmonėms, skatindamos juos taupyti ir kitaip kaupti asmeninį turtą. Pavyzdžiui, nedidelės taupomosios sąskaitos (angl. *micro-savings*) gali padėti didinti skurdžiai gyvenančių šeimų finansinės padėties stabilumą. Glazgo miesto (Jungtinė Karalystė) Gaveno rajone bendromis vietos gyventojų pastangomis stengiamasi išvyti skolintojus „iki algos“, raginant gyventojus atidaryti taupomąsias sąskaitas kredito unijose. Iki 2013 m. tokias sąskaitas jau turėjo ketvirtadalis gyventojų.⁷³

Yra įvairių finansinių produktų, kuriais padedama didinti įtrauktį: tai taupomosios sąskaitos, asmeninės vartojimo paskolos, paskolos verslui pradėti, garantijos ir draudimas, taip pat konsultacijos, kaip geriau tvarkyti finansus, finansinio raštingumo didinimas bei finansinių gebėjimų stiprinimas. Tokių produktų siūlo labai įvairios bendruomenės plėtros finansų įstaigos, mikrofinansų įstaigos ir vietos finansų tvarkymo konsultacijų centrai. Svarbus jų veiklos siekis yra bendruomenės įtrauktis:

- Turino miesto įmonė „PerMicro“ skolina pinigus savarankiškai dirbantiems asmenims verslui pradėti ir plėtoti. Beveik pusė jos klientų yra migrantų kilmės; ji vykdo veiklą jau dvylikoje Italijos miestų. Taikydama skolinimo modelį, įmonė bendradarbiauja su vietos asociacijomis, kurios teikia klientų patikimumo garantiją;
- Ne pelno organizacija Švedijoje „Etninių mažumų verslininkų tinklas“ (angl. *Network for Entrepreneurs from Ethnic Minorities*; NEEM) skolina pinigus migrantėms, norinčioms įsteigti įmonę, tačiau susidomėjimas nėra didelis. Ši organizacija visapusiškai padeda moterims žengti pirmuosius verslo pradžios žingsnius;
- Londono „Fair Finance“, siekdama išstumti iš rinkos skolintojus „iki algos“, teikia asmenines paskolas ir finansines konsultacijas. Ši įmonė jau turi devynis veiklos skyrius Rytų Londone ir glaudžiai bendradarbiauja su vietos asociacijomis, kurios jai siunčia klientus.

Pagal 2009 m. pradėtą taikyti ES mikrofinansų priemonę „Progress“ teikiamas didmeninis finansavimas mikrofinansų įstaigoms ir bankams, kurie teikia paskolas tokioms pagrindinėms tikslinėms grupėms kaip ilgalaikiai bedarbiai, moterys ir migrantai.

Daugelis finansinių priemonių, pavyzdžiui, labai mažų paskolų fondai, galimai siūlomos aukštesniu teritoriniu lygmeniu nei įprasta BIVP partnerystė. Vis dėlto yra galimybių, naudojantis BIVP partneryste, susieti veiklą su šiomis priemonėmis ir teikti papildomą paramą, pavyzdžiui, konsultavimo paslaugas ir klientų rekomendacijas. BIVP partnerių grupės tikriausiai pajėgtų bendradarbiauti su regiono ar vietos bendruomenės finansų įstaigomis, galbūt kredito unijomis, taip pat labai mažų paskolų ir asmeninių paskolų

---

⁷³ <http://www.theguardian.com/money/2013/sep/22/glasgow-credit-unions-payday-lenders>

teikėjais. Dauguma kredito unijų turi sąsają su vietove, nes narystė jose grindžiama geografiniu artumu.⁷⁴

Alternatyvios valiutos taip pat gali labai padėti didinti įtrauktį vietos lygmeniu. Laiko bankuose žmonės skiria savo laiką tam, kad galėtų pasinaudoti vieni kitų gebėjimais. Taip galima kaupti savo socialinį kapitalą ir tai gali padėti vėliau įsidarbinti. Vietos mainų prekybos sistemos (angl. *local exchange trading systems*, LETS) yra neatsiejama judėjimo „Virsmo miestai“ („transition Towns“), siekiančio mažinti išmetamą anglies dioksido kiekį, dalis. Totneso miestelis (Jungtinė Karalystė) naudoja vietos valiutą skatindamas pirkti vietos produktus, o Kalabrijos regiono (Italija) Riačės miestelis vietos valiuta naudojasi padėdamas integruoti pabėgėlius, kuriems tenka ilgai laukti socialinės paramos išmokų (žr. 27 langas.).

Jaunimo iniciatyvos

Per viešas diskusijas jaunimas dažnai yra laikomas „pagedusiu“; kartais su jaunuoliais elgiamasi taip, tarsi jie būtų ne visuomenės dalis. Londone, Stokholme, Atėnuose ir Madride kilusiose riaušėse išvydome atvirai maištaujantį Europos jaunimą, neramumai atskleidė visuomenėje didėjantį susvetimėjimą. 14 mln. jaunuolių niekur nestudijuoja, nedirba ir nesimoko profesijos, o jaunimo nedarbas keliose valstybėse narėse yra didesnis nei 50 proc.

Pasitelkus BIVP priemonę, daugiau dėmesio skiriant jaunimui, šią problemą galima mėginti išspręsti suvienijant skirtingas bendruomenės kartas ir parengiant naujų būdų padėti jaunuoliams patekti į darbo rinką. Neseniai Europos gyvenimo ir darbo sąlygų fondo (angl. *Eurofound*) paskelbtoje ataskaitoje⁷⁵ pabrėžta, kad reikia novatoriškai imtis platesnio informavimo veiklos ir suvienyti visus suinteresuotuosius subjektus, ypač užmezgant ryšius su darbdaviais ir vengiant spręsti problemas pagal „aprūpinimu“ pagrįstą požiūrį.

16 paveikslas. Darbo centras „Job Point“ Berlyne

Jaunimo reikalai yra vienas svarbiausių Berlyno teritorinių paktų prioritetų. Šiuos paktus įgyvendina vietos suinteresuotųjų subjektų grupės; taikomas dalyvaujamasis sprendimų

⁷⁴ Kai kuriose kredito unijose narystė grindžiama ne geografiniu artumu, o darbo vieta.

⁷⁵ <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2012/541/en/1/EF12541EN.pdf>

priėmimo metodas, atrenkami projektai, kuriais siekiama uėpildyti politikos spragas. Naujos ŗiuose paktuose parengtos iniciatyvos pavyzdys yra darbo centrai „Job Points“⁷⁶ – patrauklūs įdarbinimo biurai, įsikūrę dviejuose maėiau palankiuose Noikelnio bei Mitės rajonuose ir padedantys įdarbinti bedarbius. Čia taip pat veikia valstybinių darbo birėų sistema, taėiau „Job Point“ centrai yra pranaėesni, nes lengviau įgyja ŗmonių pasitikėjimą, netaiko jokių sankcijų ir nedaro jokių išvadų apie asmenį. Juose vyrauja neoficialesnė aplinka, jie įsteigti po išsamių konsultacijų su jaunuoliais apie tokios paslaugos poreikį.

URBACT tinkle „Mano dirbanti karta“ dalyvaujantys miestai ieėsko radikalių bėdų, kaip palengvinti perėjimą nuo studijų prie darbo. Vienas tokių – jaunimo iniciatyva „Siek savo tikslo“ (angl. *Go For It*, GFI) – socialinių inovacijų eksperimentas, miestų bendrai organizuojamas ir vykdomas kartu su jaunimu. Šios GFI iniciatyvos vyksta trijose – mokymo programos, tarpininkavimo ir vietos – srityse. Keli GFI pavyzdėiai: vienos dienos praktika įmonėje, „darbo kavinės“, veikla poromis (angl. *dynamic duos*), ŗvietimo kooperatyvai, profesinis orientavimas (angl. *on career track*), verslininkų lankymasis mokyklose. Kiekvienos iš ŗių priemonių prototipas bus išbandytas viename tinkle dalyvaujanėiame mieste; sėkmingos priemonės bus taikomos plaėiau (ėr. 17 paveikslą).

17 paveikslas. Tinklo „Mano dirbanti karta“ iniciatyvos „Siek savo tikslo“ schema

Vyresnių ŗmonių aktyvumas

Mėsų visuomenė senėja, taėiau sveiko gyvenimo amėius neilgėja taip sparėiai, kaip tikėtina gyvenimo trukmė. Maėiau aktyvūs vyresnio amėiaus ŗmonės taip pat tampa vis didesne naėta pensijų sistemoms ir vietos paslaugų teikėjams. Sprendėiant ŗią problemą, svarbu padėti pagyvenusiems ŗmonėms ilgiau išlikti aktyviems dirbant ne visą darbo dieną, dirbant savanoriėšką darbą ar uėsiimant kitokia visuomenine veikla. Laiko bankai, kuriuose vietos gyventojai dalijasi ir mainosi savo profesine patirtimi bei laiku, įrodė, kad gali sutelkti visas

⁷⁶ <http://jobpoint-berlin.de/>

kartas. Taip pat yra nemažai galimybių gerinti šių grupių padėtį skatinant bendruomenės sanglaudą nedidelio masto bendruomenės projektais, kuriais didinamas kartų solidarumas. BIVP pagrįsto požiūrio į senėjimą pavyzdžiu tapo Bekon Hilo rajons⁷⁷ Bostone (JAV). Bekon Hilas dalyvauja besiplečiančiame judėjime „Village Movement“, kuris pagyvenusiems žmonėms padeda „gražiai senti“, pagelbėdamas jiems lengviau gauti socialinę paramą bei paslaugas ir kartu likti savo namuose. Užuoat kūrus pensininkų „getus“, siekiama, kad pagyvenę žmonės gyventų grupelėmis įvairiuose rajonuose ar net visoje miesto teritorijoje, visi susieti viename tinkle.

Suomija pirmoji Europoje įgyvendina vyresnio amžiaus žmonių aktyvumo strategijas, kurių pagrindas yra bendruomenė. Helsinkio centre „Living Lab“ („Gyvenimo laboratorija“) su pagyvenusiais žmonėmis dirbama siekiant padėti sukurti naujas jų sveikatos priežiūros paslaugas. „Finalspurt“ – naujo aprūpinimo socialiniu būstu modelio, sukurto kartu su jo naudotojais, pavyzdys. Espo miestas pirmasis sukūrė pagyvenusiems piliečiams skirtą projektą „CaringTV“. Visoje Europoje kuriama daug skaitmeninių paslaugų, kuriomis pagyvenę žmonės būtų susiejami su vietos socialiniais tinklais, taip padedant mažinti vienatvę ir atskirtį. Ispanijos Korneljos miesto „Citilab“ rengia naujas mokymosi priemones, o Jungtinėje Karalystėje vietos kursus organizuoja Trečiojo amžiaus universitetas (angl. *University of the Third Age*). Visa tai yra vietos lygmeniu pagrįsti metodai, kuriais parodoma, kad BIVP gali būti svarbi jėga didinant vyresnių žmonių aktyvumą.

5.3. Partnerystė siekiant socialinės įtraukties

Tais atvejais, kai pagal BIVP metodą siekiama didinti socialinę įtrauktį, vietos partnerių grupės yra nepaprastai svarbios. Šios partnerių grupės suvienija visus suinteresuotuosius subjektus, dalyvaujančius nustatant problemą ir vėliau ją sprendžiant. BIVP teikia galimybių tiesiogiai įtraukti į veiklą vartotojus ir pilietinės visuomenės organizacijas. Reglamente nustatyta, kad partnerių grupėje neturėtų vyrauti joks sektorius, todėl praktikoje viešojo sektoriaus, pilietinės visuomenės ir privačiojo sektoriaus atstovai turi sudaryti po mažiau kaip 50 proc. balsavimo teisę turinčių narių skaičiaus.

Partnerių grupės turi būti dinamiškos bei energingos ir taikyti dalyvaujamuosius metodus, kad prie jų darbo galėtų prisidėti visi dalyviai. Iš patirties žinoma, jog grupes, kuriose yra daugiau kaip dvidešimt žmonių, gali būti sunku valdyti. Galima būtų jose sudaryti mažesnes darbo grupes, kad būtų lengviau vadovauti svarbiems grupės susitikimams. Visų partnerių aktyvumą ir ryžtą reikia užtikrinti aktyvaus koordinavimo ir nuosaikaus vadovavimo diskusijai metodais.

Lyčių lygybė ir nediskriminavimas

Teikiant pirmenybę lyčių lygybės ir nediskriminavimo aspektų integravimui į vietos plėtros politiką, pripažįstama, kad moterys ir vyrai, migrantai ir etninės mažumos, pagyvenę žmonės, jaunimas ir neįgalūs asmenys neturi vienodų sąlygų naudotis visuomenės ištekliais ir galimybėmis. Be to, kai kurių grupių poreikiai dažnai skiriasi nuo įprastų paslaugų naudotojų poreikių.

Taikant BIVP metodą, galima praktinėmis priemonėmis į minėtą politiką integruoti lyčių lygybės ir nediskriminavimo aspektus. Vietos veiklos grupės, padėdamos išklaudyti ir pastebėti tas grupes, kurios kitaip liktų nematomos ir nepripažintos, gali būti svarbios permainų skatintojos. Pavyzdžiui, Saragosos miesto vietos bendruomenės asociacijos dėl imigracijos integracijos

---

⁷⁷ http://www.beaconhillvillage.org/content.aspx?page_id=22&club_id=332658&module_id=75811

plano konsultavosi su atvykusių migrantų grupėmis. Pagal BIVP metodą pripažįstama, kad dažnai patys žmonės geriausiai supranta savo padėtį. Tačiau tai nereiškia, kad jie žino atsakymus į visus klausimus, todėl ekspertai ir specialistai gali padėti atskleisti įvairias galimybes, o sėkmingai kitur įgyvendintų priemonių pavyzdžiai gali būti labai naudingi skatinant grupes netradiciškai mąstyti.

Naujovės, susijusios su partneryste ir sprendimų dėl projektų priėmimu

NVO ir vietos asociacijų dalyvavimas įgyvendinant projektus paskatino įdiegti daug naujovių į ES finansuojamų projektų įgyvendinimo ciklus. Tarp jų paminėtini labai mažų projektų įgyvendinimo būdai, naudojimas supaprastinta sąnaudų apskaita (kurią pirmiausia pradėjo taikyti ESF) ir dalyvaujamojo biudžeto paskirstymo metodai. Apie supaprastintą sąnaudų apmokėjimą, jungtinius projektus ir labai mažus projektus išsamiau rašoma 5 skyriuje.

Dalyvaujamojo biudžeto paskirstymo principas taikomas kai kuriuose Europos miestuose siekiant stiprinti ir plėsti partnerystės ryšius, įtraukti į šį procesą kuo daugiau miesto gyventojų. Dalyvaujamojo biudžeto paskirstymo koncepcija pirmiausia buvo sukurta Porto Alegrės mieste (Brazilija) ir čia taikoma jau daugiau kaip 20 metų. Didžiausio jos populiarumo metu šiuo principu buvo paskirstoma iki 10 proc. savivaldybių biudžeto. Šį požiūrį perėmė ir išstobulino daugybė organizacijų visame pasaulyje, o dabar jį remia Pasaulio bankas. Pagrindinė šios koncepcijos nuostata – rengti atvirus konkursus, kad būtų galima teikti įvairius projektų pasiūlymus. Šie paprastai išnagrinėjami ir nustatoma, kurie iš jų yra įgyvendinami. Per trečiąjį etapą piliečiai balsuoja, kuriuos projektus jų vietovėje reikėtų remti. Pagal pradinę koncepciją piliečiai projektus išrenka tiesiogiai balsuodami dėl jų. Kai kuriuose Europos miestuose sprendimus priima vietos gyventojų išrinkta miesto rajono taryba (pvz., Berlyno *Quartiersmanagement*).

Kaskaiso miesto (Portugalija) nevyriausybinė organizacija „In Loco“ sukūrė dalyvaujamojo biudžeto paskirstymo metodą, pagal kurį savivaldybė vietos lygmeniu nustato biudžeto prioritetus. Pirmaisiais metais dėl 30 projektų balsavo daugiau kaip 6 000 žmonių, o antraisiais metais – daugiau kaip 30 000 žmonių dėl 32 projektų; tai buvo didžiausias bendruomenės aktyvumas savivaldybės istorijoje.

Projektai siūlomi įvairiose miesto vietose surengiant devynis viešus susitikimus, per kuriuos svarstomos projektų idėjos. Teikiant projektų pasiūlymus, nurodomas biudžetas, pasirinkta metodika, projektą rengianti grupė, numatomos taikyti dalyvavimo skatinimo priemonės, kurios institucijos dalyvaus ir kaip bus skleidžiami rezultatai. Per šį etapą atrenkami projektai, dėl kurių bus atliekama techninė analizė. Atliekant techninę analizę, tikrinamas projektų tinkamumas finansuoti, o savivaldybės skyrių darbuotojai pagal standartinę tikrinimo formą išnagrinėja jų perspektyvumą. Nustačius tinkamus finansuoti projektus, pradedamas kitas – viešo balsavimo – etapas.

18 paveikslas. Dalyvaujamas biudžeto paskirstymas Kaskaiso mieste (Portugalija)

5.4. Vietovių nustatymas BIVP siekiant socialinės įtraukties

Reglamente nustatyta, kad vietovėje gyventojų turėtų būti ne mažiau kaip 10 000 ir ne daugiau kaip 150 000, nors gali būti deramai pagrįstų išimčių; čia turimas omenyje bendras vietovės gyventojų skaičius, o ne tikslinių jos grupių dydis.

Kai BIVP siekiama socialinės įtraukties, vietovės apibrėžiamos šiais įvairiais būdais:

- kai kurios vietovės, pavyzdžiui, gyvenamųjų namų kvartalai, turi natūralias ribas (nors tokių kvartalų, kuriuose būtų net 10 000 gyventojų, nėra daug);
- kartais dėl patogumo pasirenkamos administracinės vietovių ribos, tačiau rizikuojama, kad tokia vietovių apibrėžtis neatitiks tikrosios padėties vietos darbo rinkoje. Be to, kelionės į kitas teritorijas, kuriose yra darbo vietų (jos dar vadinamos funkcinėmis miesto teritorijomis), gali trukti per ilgai, kad tokiai vietovei būtų įmanoma taikyti bendruomenės iniciatyva pagrįstą metodą;
- vietovės dažnai apibrėžiamos remiantis nepritekliaus rodiklių grupe. Pagal juos įprastai vertinami nedarbo, gaunamų pajamų, galimybių naudotis paslaugomis, būsto ir aplinkos aspektai. Pagal šį metodą Mersisaide nustatytos 38 iniciatyvos „Pathways“ („Trajektorijos“) įgyvendinimo vietovės, nors tikslios jų ribos toliau buvo gerokai koreguojamos atsižvelgiant į vietos sąlygas. Berlyne rajonų tarybos išrenka ir stebi 34 vietoves „Quartiersmanagement“ pagal 12 nekintamų ir kintamų rodiklių rinkinį. Jų užimtumo paktai taikomi laikantis 12 miesto rajonų administracinių ribų;
- kartais vietovės nustatomos atsižvelgiant į tai, kad jose vyrauja konkreti tikslinė grupė. Taip apibrėžiamos vietovės, kurių didelė gyventojų dalis yra romai.

Vietovių apibrėžimas – nelengva užduotis. Kaskart, kai žemėlapyje nubrėžiama linija, vieni žmonės lieka šioje, tačiau kiti – kitoje jos pusėje. Kyla grėsmė, kad tai gali virsti „pašto kodų loterija“, kai galimybės mokytis ar naudotis kitais projekto ištekliais priklauso ne nuo paties žmogaus, o nuo to, kur jis gyvena. BIVP socialinės įtraukties metodai iš esmės yra teritorinio pobūdžio, tačiau šių teritorijų nustatymo metodus būtina taikyti lanksčiai.

6 skyrius. Kaip derinti BIVP su kitų fondų parama?

6.1. Įvadas. Kodėl svarbu koordinuoti ES fondų paramą?

Fondų paramos koordinavimas nėra vien tikslas savaime, tai – priemonė tikslui pasiekti. Visų lygmenų dalyviai turi aiškiai žinoti, ką jie tikisi pasiekti šiuo koordinavimu, ir atitinkamai pritaikyti savo taikomus metodus. Geresnis koordinavimas gali būti naudingas dėl toliau aprašytų priežasčių:

Pirma, procesas, per kurį bendruomenė kolektyviškai įvertina įvairių esamų fondų ir iniciatyvų paramos būdus, gali padėti užtikrinti, kad vietos plėtros strategijos būtų geriau pritaikytos naujai kylančioms problemoms spręsti, jomis daugiau dėmesio būtų skiriama tiems dalykams, kuriuos bendruomenė iš tiesų nori ir gali pakeisti vietos lygmeniu.

Antra, galima užtikrinti, kad įvairiomis iniciatyvomis būtų siekiama tų pačių tikslų, jos vienos kitas papildytų, nekonkuruotų dėl projektų, nesikartotų ar net vienos kitoms neprieštarautų. Tokia nuosekli politika yra svarbi, kad būtų galima pagerinti įvairių vietos iniciatyvų pasiektus rezultatus, taip pat padidinti vietos plėtros naudą įgyvendinant regionines ir nacionalines programas.

Galiausiai geresnis koordinavimas gali padėti racionaliau naudoti turimus materialinius ir žmogiškuosius išteklius. Galima dalytis pastatais ir administraciniais gebėjimais, mažinti transporto išlaidas ir nekurti to paties darbo. Taip galima sumažinti bendras išlaidas ir (arba) skirti išteklius svarbesniems vietos prioritetams.

Kita vertus, netinkamai planuojamas fondų paramos susiejimas gali padidinti veiklos sudėtingumą ir atitraukti VVG nuo jų pagrindinių tikslų tenkinant vietovės poreikius ir siekiant sukurti galimybių. Todėl suinteresuotieji subjektai turėtų stengtis be reikalo nekurti sudėtingų koordinavimo priemonių, nebent jos aiškiai padėtų konkrečioje vietoje pasiekti geresnių rezultatų.

6.2. Kuriuo lygmeniu turėtų būti koordinuojama fondų parama?

Kad fondų paramos koordinavimas būtų veiksmingas, galiausiai jis turi vykti visais – Europos, nacionaliniu, regioniniu ir vietos – lygmenimis, tačiau įmanoma kuriuo nors vienu lygmeniu kompensuoti koordinavimo kitais lygmenimis trūkumą. Pavyzdžiui, vietos agentūros dažnai mėgina vieno langelio principu aptarnauti paramos gavėjus, perimdamos įvairių nacionalinių programų ir finansavimo šaltinių valdymo ypatumus. Tačiau jei tuo pat metu nepagerėja koordinavimas aukštesniais lygmenimis, kyla grėsmė, kad vietos lygmeniu atliekamos administracinės procedūros gali tapti per didele našta. Įvairių fondų koordinavimo vietos lygmeniu sąlygos ir galimybės iš tiesų yra nustatomos ES, nacionaliniu ir regioniniu lygmenimis.

Geresnė ES koordinavimo sistema

Komisija palengvino koordinavimą, pasiūlydama priimti vieną bendrą reglamentą, kuris būtų taikomas BIVP iniciatyvoms, 2014–2020 m. laikotarpiu finansuojamoms iš kaimo plėtros, žuvininkystės, regioninės plėtros ir socialinio fondų (Bendrų nuostatų reglamento 32–35 straipsniai).

Pagal Bendrų nuostatų reglamento 32 straipsnio 4 dalį tą pačią vietos plėtros strategiją galima finansuoti iš daugiau kaip vieno fondo (finansavimas iš kelių fondų) arba tik iš vieno fondo

(finansavimas iš vieno fondo). Abi šios galimybės turi tam tikrų pranašumų ir trūkumų, kurie paaiškinti vadovaujančiosioms institucijoms Komisijos parengtose „Europos struktūrinių ir investicijų fondų remiamos bendruomenės inicijuotos vietos plėtros gairėse“ (angl. *Guidance on Community-led Local Development in European Structural and Investment Funds*).

Jeigu valstybės narės kai kurias arba visas vietos plėtros strategijas renkasi finansuoti iš kelių fondų, jos taip pat turi galimybę pasirinktos strategijos struktūroje nurodyti „pagrindinį fondą“ (paprastai tai – fondas, iš kurio gaunama didžiausia parama), kuris gali padengti visas vietos veiklos grupės einamąsias ir aktyvaus pritaikymo išlaidas. Taip galima supaprastinti tvarką, nes nereikia pagrįsti einamųjų ir aktyvaus pritaikymo išlaidų iš kiekvieno fondo paskirstymo finansuojamiems projektams.

Vis dėlto, net jeigu valstybė narė pasirinko finansavimą iš vieno fondo, ji vis tiek privalo įvairiais būdais užtikrinti koordinavimą: „Susijusių ESI fondų parama bendruomenės inicijuotai vietos plėtrai turi būti nuosekli ir koordinuojama tarp susijusių ESI fondų. Tai užtikrinama, *inter alia*, koordinuotai stiprinant gebėjimus, atrenkant, tvirtinant ir finansuojant bendruomenės inicijuotos vietos plėtros strategijas ir vietos veiklos grupes“ (BNR 32 straipsnio 3 dalis).

Reglamente nenustatyta, kaip reikėtų tai daryti. Konkrečios koordinavimo sąlygų nustatymo vietos lygmeniu procedūros priklauso nuo kiekvienos valstybės narės institucinės aplinkos ir *yra nustatomos nacionaliniu arba regioniniu lygmeniu*.

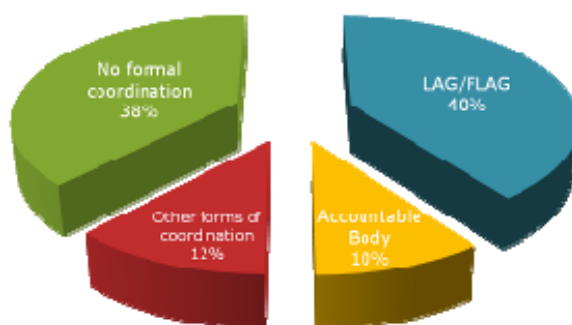
Koordinavimo nacionaliniu ir regioniniu lygmenimis galimybės

Valstybės narės savo partnerystės sutartyje turi nurodyti, kurių fondų parama jos naudosis įgyvendindamos BIVP, kodėl jos renkasi tuos konkrečius fondus, kokio tipo vietovėse bus naudojama jų parama ir *kaip bus derinama tų fondų parama*.

Bent 5 proc. EŽŪFKP paramos lėšų privaloma skirti kaimo vietovių BIVP (LEADER metodas). Tikėtina, kad tai paskatins tęsti nemažos dalies iš 2 300 esamų LEADER programos VVG darbą (nors tikėtina, kad šiek tiek keisis partnerystės grupės ir vietovių ribos). Kai kurioms (ypač buvusių konvergencijos regionų) VVG skiriamas EŽŪFKP finansavimo dydis gali sumažėti, todėl jos tikriausiai bus suinteresuotos gauti kitų fondų paramą.

Naudojimasis kitų trijų fondų parama, įgyvendinant BIVP, yra visiškai savanoriškas. Be to, 2007–2013 m. laikotarpiu žuvininkystės regionuose iš EŽF finansuota maždaug 300 partnerių grupių (žuvininkystės vietos veiklos grupių, ŽVVG), kurios buvo plačiai pripažintos, taigi tikimasi, kad jų veiklą ir toliau rems bent du trečdaliai valstybių.

19 paveikslas. VVG ir ŽVVG koordinavimas

19 paveiksle (schema parengta remiantis FARNET atliktu preliminariniu ŽVVG tyrimu) parodyta, kad beveik 40 proc. ŽVVG ir VVG sudarė tą pačią partnerių grupę, 10 proc. turėjo tą pačią atskaitingą vietos organizaciją, dar 10 proc. ŽVVG koku nors kitu būdu koordinavo veiklą su LEADER programos VVG.

Be minėtų galimybių naudotis kelių fondų finansavimu ir kitokio koordinavimo tarp kaimo vietovių VVG ir žuvininkystės regionų ŽVVG, išlieka didelis potencialas geriau koordinuoti fondų paramą BIVP tokiais atvejais:

- ✓ kai naudojama ERPF ir ESF parama kaimo plėtros strategijoms papildyti. Tai galima daryti vienos VVG lygmeniu arba bendrai kelių VVG vietovėse, kai taip tinkamiau spręsti problemas, kurioms naudojamos ERPF ir ESF lėšos (pavyzdžiui, taikant strategijas, kuriomis sprendžiamos didesnės darbo rinkos problemos arba klausimai, susiję su kelionėmis į darbą kelių VVG vietovės apimančioje teritorijoje);
- ✓ kai koordinuojama ERPF, ESF ir EŽŪFKP parama miesto ir kaimo partnerystės atvejais. Tai galima daryti miesteliuose, metropolinėse ir priemiesčio teritorijose ir (arba) organizuojant miesto ir kaimo partnerystę konkrečiomis (maisto, vandens, energijos, transporto ir kitomis) temomis;
- ✓ kai naudojama ERPF ir ESF parama EJŖŽF žuvininkystės regionuose finansuojamoms strategijoms papildyti. Tai gali būti itin svarbu didžiuosiuose uostuose arba ten, kur ŽVVG nusprendžia imtis su didesne pakrantės teritorijos plėtra arba jūrų sektoriaus augimu susijusių užduočių;
- ✓ kai koordinuojama ERPF ir ESF parama sprendžiant sudėtingas skurdžių miesto rajonų problemas ir kitus ekonominius, socialinius ar su aplinkosauga susijusius miestų sunkumus.

Kai kurios į regionus padalytos valstybės narės pagal savo partnerystės sutartis gali pasilikti gana daug galimybių įvairiai koordinuoti fondų paramą BIVP, kad jų regionai ir miestai galėtų lanksčiau planuoti savo programas ir procedūras taip, kad jos geriausiai atitiktų jų konkrečius poreikius. Nepaisant to, egzistuoja dvi bendro pobūdžio galimybės, kurios aprašytos toliau.

Pasirinkus **finansavimo iš kelių fondų galimybę**, turi vykti aukšto lygio koordinavimas tarp įvairių ministerijų ir vadovujančiųjų institucijų visose reglamentuose nustatytose srityse, įskaitant gebėjimų stiprinimą, strategijų ir teritorijų atranką bei patvirtinimą, finansavimą, valdymo ir kontrolės sistemas, stebėseną ir vertinimą. Kelios valstybės narės stengiasi tai pasiekti dėmesio vertais būdais, be kita ko, steigdamos bendras tarpines institucijas, bendrą kelioms fondams (ERPF ir ESF) vadovujančiąją instituciją, bendrus stebėsenos komitetus ir bendrus atrankos komitetus, nustatydamos bendrus kriterijus ir skelbdamos bendrus arba

suderintus kvietimus teikti paraiškas. Vienas iš būdų yra fondams susitarti dėl partnerių grupių pripažinimo, kad jos galėtų naudotis įvairių fondų parama – visų fondų parama vienu metu arba keliais etapais.

Tačiau, kaip jau minėta, jeigu nėra veiksmingų pirmiau aprašytų koordinavimo priemonių, kyla grėsmė, kad partnerių grupių įpareigojimas naudotis finansavimu iš kelių fondų gali padidinti veiklos sudėtingumą, vietos partnerių grupės gali norėti pasukti skirtingais keliais ir nutolti nuo savo pagrindinio tikslo.

Pasirinkus **finansavimo iš vieno fondo** galimybę, nacionalinė arba regioninė fondų paramos koordinavimo sistema bus mažiau išplėtotą ir bus labiau pritaikyta konkrečioms atvejams. Vis dėlto Bendrųjų nuostatų reglamente nustatyta, kad valstybės narės turėtų gerinti koordinavimą tose pačiose srityse kaip ir tais atvejais, kai renkasi finansavimo iš kelių fondų galimybę, t. y. gebėjimų stiprinimo (pvz., koordinuoti parengiamąją ir techninę paramą), strategijų ir vietovių atrankos bei patvirtinimo (bent jau teikti aiškias informacijas ir, kai įmanoma, suderinti tvarkaraščius, konkursų procedūras ir atrankos kriterijus) ir valdymo bei kontrolės sistemų. Tačiau koordinavimo lygis ir aprėptis tikriausiai bus kur kas įvairesni.

3 lentelėje apžvelgti svarbiausi veiksmai, kuriais reikia norint užtikrinti fondų paramos koordinavimą, pasirinkus finansavimą iš kelių fondų arba iš vieno fondo.

3 lentelė. Koordinuojami veiksmai, pasirinkus finansavimo iš kelių fondų arba iš vieno fondo galimybę

	Koordinavimas pasirinkus finansavimą iš kelių fondų	Koordinavimas pasirinkus finansavimą iš vieno fondo
Intervencinių veiksmų sritis	<ul style="list-style-type: none"> Suderinama, kokio tipo vietovės ir projektų rūšys yra remiamos iš kiekvieno fondo Pasirinkus šią galimybę, suderinami pagrindinio fondo paramos kriterijai 	<ul style="list-style-type: none"> Nuo pat programų pradžios užtikrinama, kad būtų skelbiama informacija apie tai, kokį finansavimą, kokiais tikslais, kur ir kada galima gauti
Gebėjimų stiprinimas, strategijų ir vietovių atranka bei patvirtinimas	<ul style="list-style-type: none"> Bendri kvietimai teikti paraiškas parengiamajai paramai gauti Bendras gebėjimų stiprinimas Bendri kvietimai teikti strategijų ir vietovių paraiškas Suderinti atrankos kriterijai Bendros atrankos procedūros Bendri atrankos komitetai 	<ul style="list-style-type: none"> Leidžiama naudoti parengiamąją paramą rengiant strategijas, pagal kurias numatoma naudoti ir kitų fondų paramą Kiek įmanoma, suvienodinami kvietimai teikti paraiškas ir bent paskelbiamas tvarkaraštis Darbo grupėms pavedama derinti atrankos kriterijus ir procedūras Koordinuojamas atrankos komitetų keitimasis informacija
Finansavimo valdymas ir kontrolė	<ul style="list-style-type: none"> Suderinami projektų atrankos tinkamumo finansuoti kriterijai. VVG atlieka bendras projektų atrankos užduotis Vadovaujančiosios institucijos atlieka bendras įgyvendinimo užduotis Galbūt bendra kai kurių fondų vadovaujančioji institucija? Bendros tarpinės institucijos Bendri stebėsenos komitetai ar pakomitečiai Bendros valdymo kontrolės procedūros 	<ul style="list-style-type: none"> Užtikrinama, kad atitinkamuose dokumentuose būtų nurodyti bendri finansavimo iš kiekvieno fondo kriterijai Įvairių fondų paramos BIVP darbo grupėms pavedama apibendrinti ir išaiškinti papildomumo bei tinkamumo finansuoti klausimus ir VVG užduotis Bendros platformos, techninės darbo grupės ir tinklai, skirti dalytis fondų gerąja patirtimi (bendri arba koordinuojami nacionaliniai tinklai) Valdymo kontrolės procedūros
Stebėsenos ir vertinimas	<ul style="list-style-type: none"> Suderinti planai, kuriuose atskirai nurodoma kiekvieno fondo parama 	<ul style="list-style-type: none"> Veiksmai tokie pat kaip ir teikiant finansavimą iš kelių fondų

29 langas. Regioninio lygmens koordinavimas Lenkijoje

Lenkijoje koordinavimas įgyvendinant BIVP yra regioninės valdžios institucijų (vaivadijų)

pareiga. Jos atlieka dvejopą funkciją: yra regioninės programos, finansuojamos iš ESF ir ERPF lėšų, vadovujančioji institucija ir atlieka kai kurias tarpinės institucijos užduotis, joms perduotas už EŽŪFKP ir EJRŽF paramą atsakingos vadovujančiosios institucijos. Tačiau, siekiant užtikrinti bendrą požiūrį, atrankos proceso taisyklės, įskaitant atrankos kriterijus, nustatomos nacionaliniu lygmeniu ir yra bendros visiems regionams. Regioninės valdžios institucijos įgaliotos koordinuoti parengiamąją paramą ir galbūt bendrą atrankos procesą; kiekvieno regiono lygmeniu sudaromas vienas atrankos komitetas.

Kai atranka užbaigiama, šis komitetas taip pat būna atsakingas už BIVP įgyvendinimo tame regione koordinavimą.

Šia galimybe ketina pasinaudoti keli regionai, ypač Kujavijos Pamario vaivadija, kuri savo regioninėje veiklos programoje nustatė dvi prioritetingas BIVP kryptis (vieną iš jų – pagal ERPF 9d investavimo prioritetą, antrą – pagal ESF reglamento 3 straipsnio 1 dalies b punkto vi papunktį). Jei šis pasiūlymas būtų patvirtintas, VVG galėtų derinti bet kurio iš šių dviejų fondų paramą su EŽŪFKP ir EJRŽF parama, savo strategijose nurodydamos, kokia veikla bus finansuojama iš konkretaus fondo.

6.3. Du fondų paramos koordinavimo vietos lygmeniu scenarijai

Vietos partnerių grupės prieš nuspręsdamos, kaip galima geriau koordinuoti fondų paramą vietos lygmeniu, turi atsakyti į keturis klausimus.

Kaip parodyta 20 paveiksle, pirmiausia jos turi žinoti, kuris iš keturių galimų fondų ir kokio tipo vietovėse remia BIVP. Antra, jos turi žinoti, ar šios vietovės galės iš dalies sutapti, ar turės būti visiškai atskiros.

20 paveikslas. Kaip nustatyti, ar galima naudotis finansavimu iš kelių fondų ar iš vieno fondo?

1. Kurie tai fondai ir kokios tai vietovės?

2. Ar tos vietovės atskiros, ar iš dalies sutampa?

3. Ar finansavimas iš kelių fondų ar iš vieno fondo?

4. Ar bus pasirenkamas vienas pagrindinis fondas?

Trečia, partnerių grupės turi žinoti, ar numatoma naudotis kelių fondų parama, o jei ne, kokia tvarka bus galima geriau koordinuoti fondų paramą. Galiausiai jos turi žinoti, ar įmanoma pasinaudoti galimybe pasirinkti pagrindinį fondą.

Jei BIVP remia tik vienas fondas ir (arba) keli fondai remia BIVP skirtingose vietovėse, koordinuoti fondų paramos vietos lygmeniu nebus įmanoma (bus galima tik bendradarbiauti

tarp atskirų vietovių). Kita vertus, jei, įgyvendinant BIVP, naudojamosi dviejų arba daugiau fondų parama ir iš dalies sutampa vietovės, kuriose teikiama ši parama, geriau koordinuoti fondų paramą vietos lygmeniu galima *net ir pagal finansavimo iš vieno fondo veiksmų planą*.

30 lange parodyta, kad **finansavimo iš kelių fondų** atveju vietos partnerių grupės gali parengti bendrą plėtros strategiją, joje nuo pat pradžių numatydamas naudotis visų fondų parama. Toks procesas paprastesnis tuo, kad gali būti paskelbtas tik vienas kvietimas teikti paraiškas parengiamajai paramai gauti ir galima teikti bendrąsias strategijas, vadovaujantis tais pačiais kriterijais ir procedūromis, įsteigiant vieną atrankos komitetą, esant bendrai vadovaujančiajai arba tarpinei institucijai. Taip pat turėtų būti taikomi vienodi projektų atrankos kriterijai ir aiškiai nustatyta kiekvieno fondo paramos paskirtis. Vis dėlto strategijoje, veiksmų plane ir finansiniame plane būtina nurodyti, kurios jų dalys finansuojamos iš kurio konkretaus fondo; stebėsenos bei ataskaitų teikimo procesai turi likti atskiri. Toks procesas vietos lygmeniu iš esmės bus paprastesnis, jeigu ši koordinavimo tvarka bus tinkamai taikoma nacionaliniu arba regioniniu lygmeniu, o jeigu ne, jis gali būti sudėtingesnis.

Finansavimo iš vieno fondo atveju vietos partnerių grupės vis tiek gali turėti galimybę gauti kelių fondų paramą savo vietos plėtros strategijoms finansuoti, tačiau dėl to padidėja įvairių finansavimo priemonių koordinavimo našta vietos lygmeniu.

Vietos partnerių grupės visada ieško būdų papildyti gaunamas savo pagrindines lėšas, imdamosi papildomų užduočių, kurias finansuoja kiti fondai. Pavyzdžiui, Airijos kaimo plėtros partnerių grupės valdo svarbias socialinės įtraukties programas, kurioms finansavimas gaunamas iš ESF, o daugelis Ispanijos partnerių grupių vadovavo EQUAL partnerių grupėms arba jose dalyvavo ir valdė Bendrijos iniciatyvos dėl pasienio regionų (INTERREG) projektus. Maždaug 40 proc. žuvininkystės vietos veiklos grupių irgi iš pradžių buvo LEADER grupės, o dabar vadovauja tiek LEADER, tiek EŽF 4 prioritinės krypties veiklai.

Vis dėlto, ar įmanoma tai daryti, labai priklauso nuo to, ar tam yra tinkamos aplinkybės. Todėl vietos partnerių grupėms svarbu gauti pagrindinę finansavimo dalį iš vieno fondo, o tada, atsiradus galimybių, mėginti gauti finansavimą ir iš kitų šaltinių.

Kadangi vietos partnerių grupės ne visada gali gauti kitų fondų paramą, Komisija siūlo atitinkamoje fondų paramos derinimo teisinėje sistemoje gana lanksčiai nustatyti, kad pagal vietos plėtros strategijas gali būti finansuojami ir kitų ESI fondų kompetencijai priskiriami veiksmai, jeigu jie atitinka konkretaus fondo taisyklės ir vietos plėtros strategijos bei paramos programos tikslus. Tuo atveju, kai dauguma veiksmų jau gali būti finansuojama iš vieno fondo, paramos iš kitų fondų prašymą galima pagrįsti siekiu gauti papildomų išteklių (griežto taupymo politikos metu tai gali būti išties labai svarbu).

30 lange apibendrintas abiejų pagrindinių veiksmų planų vykdymas vietos partnerių grupėms koordinuojant ES fondų paramą.

30 langas. Fondų koordinavimo vietos lygmeniu, kai finansuojama iš kelių fondų ir iš vieno fondo, vykdymas

	Veiksmai vietos lygmeniu, kai finansuojama iš kelių fondų	Veiksmai vietos lygmeniu, kai finansuojama iš vieno fondo
Intervencinių veiksmų sritis	<ul style="list-style-type: none"> Į vietos strategijas galima įtraukti visas BIVP finansuojančių fondų paramos sritis 	<ul style="list-style-type: none"> Vietos strategijose numatoma daugiausia naudotis vieno konkretaus fondo parama, o tada stengiamasi ją papildyti arba koordinuoti su kitomis partnerių

		grupėmis, kurios naudojasi kitų fondų parama. Kita galimybė – parengti bendro pobūdžio strategiją ir stengtis gauti finansavimą iš įvairių šaltinių
Gebėjimų stiprinimas, strategijų ir vietovių atranka bei patvirtinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Bendra parengiamoji parama iš visų fondų • Bendras gebėjimų stiprinimas • Bendri kvietimai teikti paraiškas visų fondų paramai gauti • Bendri atrankos kriterijai • Bendros atrankos procedūros • Bendri atrankos komitetai • Strategijoje, veiksmų plane ir finansiniame plane būtina nurodyti, kurios jų dalys finansuojamos iš kurių konkrečių fondų 	<ul style="list-style-type: none"> • Atskiri kvietimai teikti paraiškas, skirtingi atrankos kriterijai ir atrankos komitetai • Įvairios strategijos dalys gali būti finansuojamos iš skirtingų fondų pagal konkrečius poreikius • Toje pačioje teritorijoje gali veikti kelios atskiros partnerių grupės ir (arba) ji gali būti padalyta į kelias mažesnes vietas • Yra daug įvairių koordinavimo vietos lygmeniu būdų (žr. toliau)
Finansavimas, valdymas ir kontrolė	<ul style="list-style-type: none"> • Bendri projektų atrankos tinkamumo finansuoti kriterijai • Aiškūs kriterijai ir procedūros, sprendžiant iš kurių fondų bus finansuojami konkretūs projektai • Nustatomos bendros su visų fondų parama susijusios VVG užduotys • Bendros valdymo kontrolės nuostatos 	<ul style="list-style-type: none"> • Skirtingi projektų atrankos tinkamumo finansuoti kriterijai ir procedūros • Geriausia, kad tinkamumo finansuoti iš kiekvieno konkretaus fondo sąlygos būtų apibrėžtos bendrai ir lanksčiai • Nustatomos atskiros kiekvieno fondo valdymo kontrolės procedūros
Stebėseną ir vertinimą	<ul style="list-style-type: none"> • Suderinti planai, kuriuose atskiriama kiekvieno fondo parama 	<ul style="list-style-type: none"> • Ataskaitų apie kiekvieno fondo paramą teikimas, stebėseną ir vertinimas

31 langas. ES fondų koordinavimas Tirolyje (Austrija)

Aštuonios Tirolio regiono (Austrija) LEADER programos vietos veiklos grupės 2007–2013 m. laikotarpiu jau taikė suderinto ES fondų paramos koordinavimo modelį, pagal kurį vadovaujama ir principu „iš viršaus į apačią“, ir „iš apačios į viršų“. Vietovėse reikėjo parengti ir įgyvendinti strategijas, kurios būtų susijusios su viso regiono tikslais, kartu jomis būtų atsižvelgiama į tam tikras bendrąsias nuostatas (susijusias su jaunimu, lyčių aspektu, dėmesiu energetikos projektams, IRT ir t. t.) ir pagal kurias būtų taikoma ta pati kokybės valdymo sistema. Pačios VVG galėjo vadovautis visais LEADER principais, kad skatintų novatoriškas vietos iniciatyvas.

2013 m. kovo mėn. Tirolio vyriausybė pritarė pasiūlymams dėl „regiono valdymo iki 2020 m.“, juose remiamasi ankstesne patirtimi. Pasiūlymais siekiama finansuoti BIVP partnerių grupes pagal tris atskiras programas: 5 proc. lėšų skirs EŽŪFKP, 16 proc. bus skirta pagal ERPF regioninę programą ir iki 15 proc. – pagal Austrijos ir Italijos (taip pat ERPF

remiamą) Europos teritorinio bendradarbiavimo (tarpvalstybinę) programą. ERPF regioninės programos prioritetai bus parama miesteliams ir vietinės reikšmės centrams, mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MV)), inovacijoms, klimato kaitos švelninimui ir socialinei įtraukčiai.

Regiono vyriausybė jau atlieka tiek LEADER, tiek ERPF vadovaujančiosios institucijos funkcijas; vienas jos skyrius vieno langelio principu užtikrins įvairių administracijos padalinių darbo koordinavimą tiek strateginiu, tiek projektų lygmenimis. Bus įdiegta bendra visų VVG projektų stebėsenos sistema ir labai stengiamasi supaprastinti paraiškų teikimo ir kontrolės sistemą nustatant bendras taisykles ir kontrolinius sąrašus.

6.4. Kokiomis priemonėmis galima gerinti fondų paramos koordinavimą vietos lygmeniu?

Nors vietos plėtros strategijų ir partnerių grupių atsiradimas neišvengiamai priklauso nuo to, kokių yra galimybių gauti ES finansavimą, svarbiausias dalykas, kurį turi žinoti vietos subjektai, yra tai, kad strategijos turi būti parengtos remiantis vietos poreikiais. Jos neturėtų virsti vien tik paprastais norimų įgyvendinti projektų, kuriems galima gauti finansavimą pagal esamas finansines priemones, sąrašais – jos turi būti pagrįstos tuo, „ką vietos bendruomenė nori pakeisti“ ir „kokia ji norėtų būti X metais“. Vietos partnerių grupės, užuot tik prisitaikiusios prie „iš viršaus į apačią“ nuleistų reikalavimų, turi atrasti jų aplinkybėmis tinkamiausius ir labiausiai jų strategijų tikslus atitinkančius koordinavimo būdus.

Fondų parama vietos lygmeniu gali būti koordinuojama rengiant strategiją, organizuojant partnerystę, apibrėžiant vietovę ir vykdant valdymo kontrolę.

32 langas. BIVP planavimo schema

Vengrijos nacionalinis kaimų tinklas parengė BIVP planavimo schemą – tai yra modelis, skirtas padėti vietos partnerių grupėms vienoje vietos plėtros strategijoje susieti tokias įvairias temas kaip klimato kaitos švelninimas ir skurdo mažinimas. Šis pavyzdys pateiktas kaip priemonė, galinti padėti vietos partnerių grupei geriausiai išnaudoti BIVP priemonės ir kelių fondų finansavimo teikiamas galimybes.

http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=7DE332A5-E5D8-DAE8-40CB-16AB62C0D672

Kaip fondų paramos koordinavimas gali padėti sustiprinti vietos plėtros strategijas?

Koordinuojant fondų paramą, vietos plėtros strategijos gali būti rengiamos atsižvelgiant į labiau integruotą, holistinį požiūrį, taip pat, siekiant spręsti įvairių rūšių problemas, išplėčiant jų taikymo sritį. Net jei bus galima labai lanksčiai naudotis kiekvieno atskiro fondo parama BIVP, pagrindiniai fondo parama besinaudojantys suinteresuotieji subjektai tikriausiai norės ją panaudoti kokioje nors vienoje srityje. Pavyzdžiui, esant miesto ir kaimo partnerystei, kaimo suinteresuotieji subjektai tikriausiai nenorės, kad miestui atitektų didžioji EŽŪFKP finansavimo dalis, o žvejų organizacijos tikriausiai nenorės, kad didelė EJRF finansavimo dalis būtų panaudota bendros infrastruktūros plėtrai. Todėl naudojimasis įvairių fondų parama (kiekvieno fondo parama atskirai arba pasirinkus kelių fondų finansavimą) apskritai teikia vietos partnerių grupėms galimybę ne tik išplėsti savo veiklos mastą, bet ir skirti daugiau dėmesio tam tikroms sritims arba problemoms, į kurias atsižvelgti kitu atveju būtų sunku.

Be to, kai vietos partnerių grupės prisiima atsakomybę už veiksmus, kuriuos paprastai finansuoja keli atskiri fondai, jos turi daugiau galimybių užtikrinti, kad vietos plėtrai svarbiausios politikos kryptys būtų tarpusavyje suderintos. Pavyzdžiui, jomis galima užtikrinti, kad sprendimai dėl nedidelio masto infrastruktūros (finansuojamos, pavyzdžiui, iš ERPF) derėtų su pastangomis kurti darbo vietas maisto pramonės sektoriuje (pastarasis finansuojamas, pavyzdžiui, iš EŽŪFKP).

Atsižvelgiant į šiuos dalykus, galima nustatyti du pagrindinius fondų paramos derinimo rengiant strategiją metodus.

1. 1. Iš pradžių stengtis aprėpti kuo daugiau, o tada sutelkti dėmesį į konkrečius dalykus

Pagal šį metodą, vadovaujantis holistiniu požiūriu, siekiama aprėpti visus svarbiausius konkrečios vietovės poreikius ir problemas, o tada dėmesys sutelkiamas į tas sritis, kuriose yra daugiausia galimybių, naudojantis įvairių fondų parama, pasiekti rezultatų vietos lygmeniu.

Šis metodas pranašus tuo, kad juo vadovaujantis galima darniau ir sistemingiau apžvelgti visus svarbius klausimus ir jų tarpusavio sąsajas, o tada nustatyti atitinkamus vietos plėtros strategijos prioritetus. Remiantis šiais prioritetais, galima parengti tokius finansavimo priemonių rinkinius, kurie atitiktų įvairių ES fondų taisykles ir kartu būtų viena bendra darni sistema. Jeigu neįmanoma pasinaudoti kelių fondų finansavimu, partnerių grupės vis tiek gali naudotis ta pačia bendrąja strategija prašydamos paramos iš skirtingų fondų, kai tik atsirastų galimybių tai daryti.

33 langas. Įvairius sektorius apimantis planavimas Andalūzijoje (Ispanija) ir finansavimo iš kelių fondų sistema Pietryčių Korke (Airija)

Andalūzijoje EŽŪFKP 4 prioritėtinės krypties (LEADER) vadovaujančioji institucija, siekdama užtikrinti politikos nuoseklumą ir patobulinti įvairius sektorius apimančių vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų naudojantis kelių fondų parama, rengimo ir įgyvendinimo stebėsenos tvarką, ėmėsi teritorinio planavimo platesniu mastu. Daugelis Andalūzijos vietos partnerių grupių gali gauti įvairių ES, nacionalinių, regioninių ir vietos fondų, taip pat EŽŪFKP paramą. Vadovaujančioji institucija kiekvienoje LEADER programos vietovėje padeda atlikti įvairių sektorių analizę, ja remdamasi, taip pat parengia bendrąjį veiksmų planą, kuriame nustato visus įmanomus intervencinius veiksmus, kurie gali būti finansuojami iš LEADER lėšų. Tada vietos partnerių grupės, naudodamosi šia įvairių sektorių analize ir bendroju veiksmų planu, parengia plataus masto vietos plėtros strategijas, kuriose numatomi bendrieji vietovės poreikiai ir nustatomi įvairūs finansavimo šaltiniai.
http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/enrd_assets/pdf/leader-tool-kit/infosheet/10_infosheet.pdf

Pietryčių Korko plėtros finansavimo iš kelių fondų sistema

Airijoje veikianči Pietryčių Korko plėtros (angl. *South East Cork Area Development, SECAD*) vietos partnerių grupė įvairias savo vietos plėtros strategijos dalis įgyvendina naudodamosi daugeliu skirtingų finansavimo šaltinių. Pagrindinės jos strategijos kryptys yra keturios: kaimo plėtra, bendrai finansuojama EŽŪFKP ir nacionalinėmis lėšomis; socialinė įtrauktis, finansuojama iš ESF ir pagal nacionalinę iniciatyvą; susisiekimai, finansuojamas ES (pagal programą „Pažangi energetika Europai“) ir nacionalinių šaltinių; darbo rinkos aktyvumo skatinimas, finansuojamas iš nacionalinių šaltinių. Pagal strategiją finansuojant kai kuriuos veiksmus, pavyzdžiui, jaunimo kino kūrybos iniciatyvą, šie finansavimo šaltiniai tarpusavyje derinami taip aprėpiant įvairius, pavyzdžiui, susisiekimą ir įrangos pirkimą, aspektus ir užtikrinant bendrą valdymą.

http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=7DE324DD-9F8F-AA72-C975-2373D5D36F76

Beje, būtina stengtis išvengti tam tikros rizikos. Pirmas rizikos veiksnys: siekiant tinkamai atsižvelgti į visas problemas, jaučiama savotiška prievolė didinti geografinę intervencijos teritoriją. Kadangi ekonominės, socialinės ir aplinkos problemos paveikia įvairius lygmenis, siekiant kuo daugiau iš jų išspręsti, linkstama didinti intervencijos teritoriją. Antras rizikos veiksnys – mažiau įtakingų suinteresuotųjų subjektų rūpesčiai bendrame kontekste gali likti nepastebėti.

Vienas būdas to išvengti – atsižvelgiant į vietos suinteresuotųjų subjektų, kuriems tai svarbu, raginimus, įtraukti į strategiją tam tikras temas, tikslines grupes arba prioritetinius sektorius. Tokiuose veiklos branduoliuose gali susidaryti interesų grupės, vadovaujančios tam tikrų strategijos dalių įgyvendinimui ir rengiančios projektus.

Taip pat gali būti naudinga atskiroms strategijos dalims sudaryti specialius atrankos komitetus arba „partnerių pogrupius“, taip užtikrinant, kad tam tikros grupės galėtų pareikšti savo nuomonę. Tokio požiūrio pavyzdžiai – partnerių grupės, dirbančios tiek kaimo plėtros, tiek žuvininkystės srityse, ir Airijos LEADER programos partnerių grupių integruotos strategijos (žr. pirmiau pateiktą pavyzdį ir IRD Duhalou pavyzdį 5 skyriuje). Vėlo LEADER grupėje „Menter Mon“, siekiant pasinaudoti vietos plėtros strategijoje nustatyta galimybe „vaikščiojimą paversti pramone“, taip pat sudaryta įvairių suinteresuotųjų subjektų interesų grupė.

2. Integracija pagal principą „iš apačios į viršų“

Kitas galimas metodas yra pradėti nuo pačios bendruomenės iniciatyvos bei veiklos židinių ir, jais remiantis, rengti bendrąją strategiją pagal principą „iš apačios į viršų“. Pavyzdžiui, vienai bendruomenei gali būti itin svarbus jaunimo užimtumas ir ji gali aktyviai dirbti šioje srityje. Pagal jos strategiją visų pirma būtų siekiama suartinti jaunimą su mokyklomis, profesinio orientavimo paslaugų teikėjais, įdarbinimo įstaigomis, sporto ir bendruomenės klubais, socialinės apsaugos tarnybomis, darbdaviais, plėtros agentūromis ir t. t. Pagal projektus galima imtis intervencinių veiksmų įvairiose srityse, įskaitant verslumą, mokymą, socialinę ir kultūros infrastruktūrą, aprūpinimą būstu ir t. t. Taip su jaunimu dirbantys vietos gyventojai užmegztų ryšį su žmonėmis, dalyvaujančiais sprendžiant kitus susijusius klausimus, ir tai savo ruožtu gali paskatinti inicijuoti tolesnę bendruomenės veiklą bei projektus (žr., pavyzdžiui, 5 skyriuje minėtą URBACT projektą „Mano dirbanti karta“ ir 3 skyriuje aprašytus romų integracijos vietos projektus (URBACT NODUS tinklo projektą Alba Julijos mieste (Rumunija) ir URBACT „Roma-Net“ projektą Udinėje (Italija)).

Vienas iš tokio metodo taikymo 2007–2013 m. laikotarpiu pavyzdžių yra atvejis, kai kaimo vietovėse veikiančios LEADER grupės prašė skirti EŽF finansavimą veiklai pakrantės ir žuvininkystės regionų bendruomenėse, esančiose šių LEADER grupių vietovėse arba arti jų (žr. toliau pateiktą pavyzdį, kaip Andalūzijos regiono (Ispanija) Rytų Almerijos LEADER VVG parengė strategiją ir sėkmingai ją pritaikė EŽF 4 prioritetinės krypties veiklai valdyti).

2014–2020 m. laikotarpiu į šiuos svarbius klausimus galima atsižvelgti nuo pat pradžios ir kur kas sistemingiau apžvelgti esamas politikos kryptis ir vietos lygmeniu veikiančias organizacijas. Pavyzdžiui, Prancūzijos institucijos parengė ES fondų finansuojamų intervencinių veiksmų įvairiose srityse schemą. Tai turėtų padėti vietos organizacijoms glaudžiau bendradarbiauti ir susitarti, kaip galima naudotis įvairių fondų parama kur kas veiksmingiau, negu tai daryta iki šiol.

Kaip, koordinuojant fondų paramą sustiprinti vietos plėtros partnerystę?

Viena didžiausių kliūčių geriau koordinuoti fondų paramą yra ta, kad esami suinteresuotieji subjektai tam priešinasi ir bijo dėl permainų netekti savo galios, įtakos, išteklių ir galiausiai darbo vietų. Todėl jie priešinasi bet kokiems pokyčiams ar mėginimams kištis į jų „valdas“. Taip ginant savo interesus, dažnai iš tiesų nuogaustaujama, kad, integruojantis į kitas (galingesnes) organizacijas, gali būti sumenkinti jų organizacijos pagrindinės vertybės ir prioritetai. Tokių

rūpesčių kyla visais lygmenimis, nuo ES iki nacionalinių ir regioninių įstaigų, ir, žinoma, tai yra aktualu vietos lygmeniu.

Įveikti įsitvirtinusių suinteresuotųjų subjektų pastangas ginti savo interesus ir numalšinti pagrįstas jų baimes, kad gali būti skiriama mažiau dėmesio pagrindiniams jų tikslams, yra itin sudėtinga užduotis, kurią spręsti būtina atsargiai, stengiantis nesupriešinti bendruomenės.

Todėl svarbu pripažinti, jog geresnis koordinavimas nebūtinai reiškia, kad reikia sujungti arba mažinti materialiuosius ir žmogiškuosius išteklius. Yra ir įvairių kitų požiūrių, kuriais vadovaujantis galima geriau paskirstyti atsakomybę bei užduotis vietos organizacijoms ir suinteresuotiesiems subjektams, kad tai būtų naudinga visiems. Toliau išvardijamos kai kurios svarbiausios organizacijų galimybės gerinti fondų paramos koordinavimą.

- *Įsiliejimas į bendrą teisinę struktūrą*

Daugelis pagal LEADER metodą arba EŽF 4 prioritetinę kryptį finansuojamų vietos partnerių grupių renkasi savarankiško juridinio asmens statusą. Dažniausias statusas yra ne pelno asociacijos, tačiau pasitaiko ir fondų, valstybės įmonių bei kitokių ne pelno įmonių. Kad ir koks būtų jų teisinis statusas, šis metodas pagrįstas tuo, kad vienas subjektas (paprastai tas, kuris įsteigtas pirmiausia) prisiima atsakomybę už kito fondo finansuojamos strategijos parengimą ir įgyvendinimą.

Kaip jau minėta, apie 40 proc. pagal EŽF 4 prioritetinę kryptį finansuojamų vietos strategijų yra parengtos ir šiuo metu valdomos partnerių grupių, kurios iš pradžių veiklą pradėjo kaip LEADER programos vietos veiklos grupės. Tačiau dabar ir žuvininkystės vietos veiklos grupės gali vadovauti veiksams, finansuojamiems iš ESF, ERPF arba EŽŪFKP.

Tą patį gali daryti ir kitos iš ESF arba ERPF finansuojamos esamos partnerių grupės, ne tik VVG arba ŽVVG, jeigu tik jos laikosi BIVP vietos veiklos grupių veiklos principų. Visais šiais atvejais geriausias būdas užtikrinti, kad būtų laikomasi pagrindinių kiekvieno fondo vertybių ir tikslų, yra sudaryti atskirus už įvairias strategijos dalis ir projektų atrankos etapus atsakingus pakomitečius.

34 langas. ŽVVG ir VVG veiklos koordinavimas Rytų Almerijoje (Ispanija)

Rytų Almerijos LEADER VVG 2009 m. atsiliepė į Andalūzijos regione paskelbtą kvietimą teikti paraiškas žuvininkystės vietos veiklos grupėms steigti. Suvienijusi svarbius suinteresuotuosius subjektus, ji parengė Karboneraso ir Garučos žvejų bendruomenių vietos plėtros strategiją. Ją kartu su naujai sudaryta partnerių grupe patvirtino regioninės valdžios institucijos žuvininkystės ir akvakultūros skyrius. Tada ši LEADER VVG buvo pripažinta kaimo ir žuvininkystės plėtros grupe, kuri toliau veikia kaip juridinis asmuo ir jos vadovas prižiūri abiejų programų įgyvendinimą. Tačiau ŽVVG turi specialiai paskirtą aktyvų pritaikytoją, atskirą apskaitą ir atskirą iš suinteresuotųjų subjektų sudarytą valdybą pagal savo EŽF 4 prioritetinės krypties strategijai įgyvendinti. ŽVVG valdyba atrenka EŽF 4 prioritetinės krypties projektus, o VVG valdyba atrenka LEADER programos projektus.

- *Įsiliejimas į bendrą atskaitingą instituciją*

Kai kuriose valstybėse ir regionuose „žaidimo laukas“ jau yra užpildytas ir vietos lygmeniu veikia labai daug organizacijų bei agentūrų. Tokiais atvejais įsteigti dar vieną juridinį asmenį gali būti nenaudinga ir prieštaringa. Kitose valstybėse pilietinės visuomenės organizacijoms trūksta patirties arba gebėjimų savarankiškai valdyti vietos plėtros strategiją. Abiem atvejais viena iš išiečių yra paskirti esamą patyrusią vietos organizaciją – paprastai savivaldybę arba valstybės

sektorius subjektą – atskaitinga institucija. Ši atskaitinga organizacija prisiima visą atsakomybę už strategijos administravimą, valdymą ir finansų kontrolę, tačiau strategiją rengti ir įgyvendinti (pvz., atrinkti projektus) paveda partnerių grupei arba atrankos komitetui, kuris laikosi BIVP taisyklių.

Abiem atvejais, kai susivienijus sukuriama viena bendra teisinė struktūra ir kai paskiriama atskaitinga institucija, svarbiausia užtikrinti, kad kiekvienai strategijos daliai vadovaujantys ir projektus išrenkantys asmenys iš tiesų atsižvelgtų į vietos bendruomenės interesus ir neleistų sumenkinti tos konkrečios strategijos dalies, už kurią yra atsakingi. Kaip jau minėta, to galima pasiekti sudarant atskirus partnerių grupės pogrupius arba projektų atrankos komitetus.

21 paveikslas. Viena atskaitinga institucija koordinuoja keturių fondų paramą

Kai atskaitinga institucija paskiriama viešoji įstaiga, reikia stengtis užtikrinti, kad jai administruojant finansus ir vykdant priežiūrą nesudarytų tokia padėtis, kai strategijoje arba partnerių grupėje ima vyrėti viešojo sektoriaus interesai.

35 langas. VVG ir ŽVVG valdymas per vieną organizaciją: „Pays“ – Prancūzijoje ir vietos plėtros agentūros – Graikijoje

Prancūzijos „Pays“ – tai tarp savivaldybių veikiančios organizacijos, kurios kai kuriais atvejais kaip juridiniai asmenys atstovauja VVG ir ŽVVG. Toks yra Viduržemio jūros Pirėnų pusiasalio organizacijos atvejis: ji vadovauja VVG partnerių grupei ir ŽVVG partnerių grupei, kurių kiekviena turi savo projektų atrankos komitetą; pavyzdžiui, beveik 50 proc. ŽVVG atrankos komiteto narių yra žuvininkystės sektoriaus atstovai, todėl jis daro didelę įtaką ŽVVG darbui. Juridinio asmens statusą turinti „Pays“ užtikrina patikimą abiejų programų valdymą ir jų strategijų derinimą. „Pays“ pirmininkas ŽVVG ir VVG vardu pasirašo visus oficialius dokumentus.

Graikijos VVG ir ŽVVG valdo vietos plėtros agentūros – suinteresuotųjų subjektų įsteigtos privačios įmonės. Šios vietos plėtros agentūros prisiima teisinę atsakomybę už vietos plėtros strategijų administravimą ir įgyvendinimą. Vietos plėtros agentūrų akcininkai ir kiti suinteresuotieji subjektai rengia bendrus VVG ir ŽVVG susirinkimus, o VVG ir ŽVVG valdybos veikia kaip sprendimus dėl atitinkamų programų priimančios organai, atskaitingi vietos plėtros agentūroms.

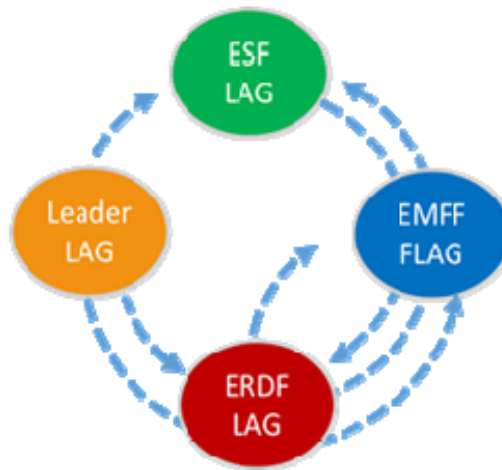
- *Kitos koordinavimo organizacijų formos*

Nuosekliausias ir patikimiausias koordinavimo būdas yra toks, kai įvairių ES fondų paramą valdo viena jungtinė organizacija – kuri yra atskiras juridinis asmuo arba bendra atskaitinga institucija. Tačiau yra daug ir kitokių koordinavimo formų, be tokio pobūdžio organizacijų susijungimo.

Įvairioms vietos organizacijoms iš esmės įmanoma susitarti dėl bendrosios strategijos, pagal kurią skirtingi fondai remtų įvairias temines arba tikslinių grupių veiklos kryptis, o tada atskiroms partnerių grupėms perduoti kasdienės veiklos valdymą bei sprendimų priėmimą kiekvienoje iš šių veiklos krypčių. Tačiau net ir tokiu atveju partnerių grupės turėtų įrodyti ne tik tai, kad nekartoja kitų atliekamo darbo, bet ir tai, kad šios įvairios sudedamosios dalys viena kitą papildo. Tai galima padaryti vienu iš toliau aprašytų metodų.

22 paveikslas. Galimi įvairių fondų remiamų VVG valdybų ryšiai

- ✓ Kiekvienos organizacijos atstovai gali oficialiai dalyvauti kitos organizacijos valdybos ir sprendimų priėmimo organų posėdžiuose.
- ✓ Jos gali rengti reguliarius pasitarimus strateginiais ir techniniais koordinavimo klausimais.
- ✓ Jos gali susitarti dėl projektams taikomų kriterijų, procedūrų ir perdavimo sistemų.
- ✓ Jos gali turėti bendrą platesnio informavimo personalą ir naudotis bendra parama projektams.
- ✓ Jos gali turėti bendrą administravimo ir finansų tvarkymo personalą bei sistemas.
- ✓ Jos gali turėti bendras darbo patalpas.

36 langas. Techninio koordinavimo komitetai Chertės slėnyje (Ispanija)

Ispanijos Chertės slėnio LEADER grupė sudarė techninio koordinavimo komitetą, kuriame pačios partnerių grupės personalas dirba kartu su visų kitų vietos projektų personalu socialinės integracijos, mokyklų reikalų, sveikatos apsaugos, aplinkos apsaugos ir teritorijų planavimo srityse. Lenkijos „Karpių slėnio“ LEADER grupė veikia toje pačioje teritorijoje kaip ir ŽVVG, dirba tose pačiose patalpose ir turi bendrą interneto svetainę. Siekdamas užtikrinti koordinavimą, tiek Suomijos, tiek Airijos LEADER grupės dažnai dalyvauja ŽVVG, kurių vietovės iš dalies sutampa su jų veiklos teritorijomis, valdybų posėdžiuose.

Kaip, koordinuojant fondų paramą geriau apibrėžti vietas

Kaip jau minėta, pastangos geriau derinti fondų paramą gali paskatinti didinti veiksmų teritoriją. Taip yra dėl dviejų priežasčių: pirmoji iš jų yra ta, kad ekonominiai, socialiniai ir aplinkos procesai vyksta skirtingu geografiniu mastu ir lengviausias būdas juos visus aprėpti yra pasirinkti didžiausią „bendrą vardiklį“ (t. y. teritoriją, kuri apima visus tuos aspektus); kartu gali būti stengiamasi, taupant valstybės biudžeto lėšas, mažinti įgyvendinimo išlaidas.

Antra vertus, pernelyg išplėtus veiklos teritoriją, kyla rimtas pavojus netekti didžiausio BIVP pranašumo – bendrų interesų, tapatybės ir artumo jausmo, kuris yra būtinas, kad bendruomenė galėtų iš tiesų vadovauti plėtros procesui.

Todėl svarbu, kad vietos subjektai ir regioninės bei nacionalinės administracijos institucijos žinotų, jog yra įvairių galimybių nustatyti veiklos teritorijų ribas ir jų visai nebūtina be galo plėsti. Šiomis galimybėmis gali naudotis įvairios pirmiau aprašytos partnerių grupės.

- *Sutampančios arba panašios įvairių fondų remiamų teritorijų ribos*

23 paveikslas. Bendra VVG ir ŽVVG vietovių riba

Kai problemos, kurias sprendžiant naudojama dviejų arba daugiau fondų parama, yra paplitusios panašioje teritorijoje, BIVP strategijų įgyvendinimo teritorijų ribos taip pat gali maždaug sutapti. Pavyzdžiui, kai kurių LEADER metodo vietos veiklos grupių Lenkijoje ir visų VVG Latvijoje vietovių ribos sutampa su žuvininkystės vietos veiklos grupių teritorijų ribomis.

Akivaizdu, tai – pats aiškiausias ir paprasčiausias pasirinkimas, tačiau svarbu suprasti, kad teritorijų ribos nebūtinai turi visiškai tiksliai sutapti. Pavyzdžiui, nėra prasmės į kurio nors fondo remiamą teritoriją neįtraukti svarbios skurdžios vietovės arba vietovės, kurioje vykdoma aktyvi ekonominė veikla, vien tik tam, kad teritorijos būtų vienodos.

Visada reikėtų vadovautis principu, kuriuo siekiama užtikrinti, kad būtų nustatytos strategijai įgyvendinti tinkamos teritorijų ribos.

- *Ribų nustatymas*

24 paveikslas. Teritorijos ribų nustatymas

Tai dar viena palyginti paprasta ribų nustatymo galimybė, kuri gali būti tinkama, pavyzdžiui, kai pakrantėje arba arti jos įgyvendinamus projektus finansuoja EJŖŽF, o toliau nuo jūros esančių kaimo vietovių projektus – EŽŪFKP. Strategiją galėtų įgyvendinti du tos pačios partnerių grupės atrankos komitetai arba dvi tarpusavyje glaudžiai bendradarbiaujančios partnerių grupės.

37 langas. Teritorijos ribų nustatymo metodas pagal suderintas Italijos VVG ir ŽVVG strategijas

2007–2013 m. laikotarpiu kai kuriuose Italijos regionuose buvo nustatytos tokios teritorijų ribos, kad savivaldybės, kuriose veikė LEADER grupė, negalėjo gauti EŽF 4 prioritетinės krypties finansavimo. Pavyzdžiui, Abrucų regione ŽVVG „Costa dei Trabocchi“ veiklą vykdo Kječio provincijos pakrantės vietovių savivaldybėse, o LEADER programos VVG „Maiella Verde“ – gretimose savivaldybėse, esančiose toliau į krašto gilumą nuo ŽVVG vietovių. Abi organizacijos stengiasi užtikrinti, kad jų strategijos būtų derinamos ir viena kitą papildytų. Pavyzdžiui, VVG stengiasi pasiekti atokesnes vietovės dalis ir smulkiuosius gamintojus bei amatininkus, o ŽVVG siekia įtraukti žvejų bendruomenes į platesnės teritorinės plėtros procesą.

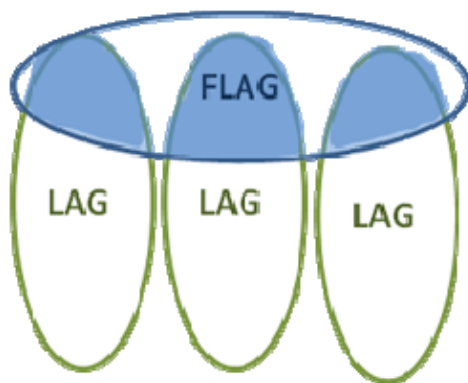
augiau informacijos apie tai pateikta FARNET žurnale, p. 9 „Žvejų bendruomenės – vietos plėtros proceso dėmesio centre“ (angl. *FARNET Magazine, Fisheries Communities at the Heart of Local Development*).

- *Bendros geografinės teritorijų ribos arba bendros joms būdingos problemos*

Tai – tokie atvejai, kai kelios vietovės turi bendrą ribą, pavyzdžiui, įvairias kaimo vietoves vienija bendras pakrantės ruožas, upės žiotys, upė, kalnų grandinė arba tai, kad jos yra priemiestyje.

Tokiais atvejais gali būti naudinga parengti atskiras kiekvienos kaimo vietovės strategijas arba prioritетines veiklos kryptis, finansuojamas, pavyzdžiui, iš EŽŪFKP, ir kartu bendrą suderintą strategiją, apimančią bendrą tų teritorijų ribą ir finansuojamą kito fondo arba fondų (pavyzdžiui, kai teritorijos ribojasi su pakrante, – EJRŽF, o kai su miestu – ERPF arba ESF).

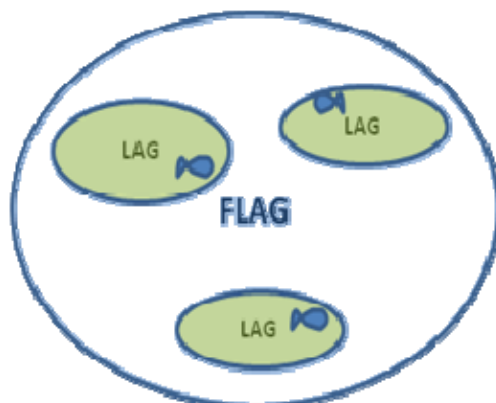
25 paveikslas. Bendros geografinės teritorijų ribos

Pavyzdžiui, kiekvienos iš šešių Airijos žuvininkystės vietos veiklos grupių teritorija ribojasi su pakrante ir kertasi su kelių Airijos LEADER programos VVG teritorijomis. Kaip jau minėta, kadangi siekiama užtikrinti koordinavimą, VVG valdybų nariai dalyvauja ir ŽVVG valdybos posėdžiuose.

- *Bendradarbiavimas sprendžiant bendras problemas*

26 paveikslas. ŽVVG ir VVG bendradarbiavimas sprendžiant bendras problemas

Tai gali būti naudingas būdas išlaikant palyginti nedideles vietas ir drauge skatinant jų bendruomenių aktyvumą, jis sudarytų galimybę pasiekti pakankamą BIVP strategijų įgyvendinimo mastą, reikalingą bendroms didesnei teritorijai būdingoms problemoms spręsti.

Šis metodas buvo sukurtas ir pirmiausia imtas taikyti Suomijoje siekiant spręsti po įvairias LEADER programos aprėpties kaimo vietovėse išsibarsčiusių žvejų bendruomenių problemas.

Šio metodo esmė – viena iš kaimo vietos veiklos grupių imasi vadovauti bendrai žuvininkystės regionų strategijai, prie kurios prisijungia ir kitos vietovės. Vadovaudamosi tokiu požiūriu, pavyzdžiui, kelios EŽŪFKP arba EJŖF finansuojamos kaimo plėtros arba žuvininkystės grupės gali parengti bendrą ERPF arba ESF lėšomis finansuojamam ekonominės veiklos branduoliui arba darbo rinkos sričiai skirtą strategiją. Metodu taip pat gali remtis keli miesto rajonai spręsdami tam tikras visam miestui būdingas problemas.

38 langas. ŽVVG ir VVG bendradarbiavimas Rytų Suomijoje

Rytų Suomijos ŽVVG aprėpia 11 LEADER programos vietovių. Taip yra iš dalies todėl, kad šios ŽVVG teritorijos savitumą lemia ežerų baseinas (Saimos ežero teritorija), esantis toje vietovėje, kurią, kaip manyta, būtina aprėpti visą, taip pat iš dalies siekiant užtikrinti, kad susidarytų žvejų, kuriems taikoma strategija, kritinė masė. Visos 11 LEADER programos VVG yra ŽVVG partnerių grupės narės, todėl dalyvauja pagal žuvininkystės strategiją remiamame darbe. Viena iš šių VVG, LEADER VVG Rajupusu, yra ir Rytų Suomijos ŽVVG atstovaujantis juridinis asmuo.

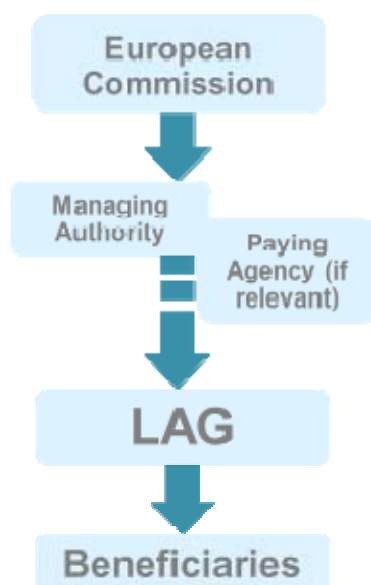
7 skyrius. Ką daryti, kad BIVP vietos veiklos grupėms būtų saugesnė, spartesnė ir lengvesnė?

7.1. Įvadas

Nors šitas vadovas visų pirma skirtas VVG ir kitiems vietos subjektams, šis jo skyrius gali būti itin naudingas ir vadovaujančiosioms institucijoms, atsakingoms už BIVP įgyvendinti tinkamų sistemų sukūrimą.

Vienas iš išskirtinių BIVP bruožų taikant Bendrų nuostatų reglamente apibrėžtas ESI fondų paramos įgyvendinimo sistemas yra tai, kad vietos bendruomenė iš tikrųjų dalyvauja ne tik rengiant strategiją ir projektus, bet ir juos įgyvendinant, t. y. atrenkant projektus, juos tvirtinant ir finansuojant. Pagal įprastas įgyvendinimo sistemas visa atsakomybė už projektų vertinimą, atranką ir finansavimo patvirtinimą paprastai tenka vadovaujančiajai institucijai arba mokėjimo agentūrai. BIVP procesas nuo to iš esmės skiriasi; šiuo atveju VVG vaidmuo nėra tik patariamasis. Iš tikro jos išrenka veiksmus ir nustato jiems skirtinos paramos sumas. Jos gali net priimti oficialius sprendimus dėl remtinių veiksmų.

27 paveikslas. BIVP įgyvendinimo sistema

Pagrindinėje BIVP įgyvendinimo sistemoje procesų eiga yra tokia: Europos institucijos nustato bendruosius kiekvieno fondo tikslus ir principus; nacionalinės arba regioninės vadovaujančiosios institucijos parengia pagrindines programos įgyvendinimo taisykles; vadovaujančioji institucija paskelbia konkursą vietos veiklos grupei išrinkti; VVG paskelbia kvietimą teikti paraiškas ir gauna pasiūlymus, vertina bei išrenka veiksmus, kurie bus remiami siekiant vietos strategijos tikslų; paramos gavėjai, gaudami finansavimą, įgyvendina projektus.

Kiekvienas ESI fondas turi savitą struktūrą, veiklos pobūdį ir lėšų valdymo tvarką. Bendrų nuostatų reglamente yra nustatyti esminiai pagrindai, o valstybėse narėse taikoma daug skirtingų sistemų. Vadovaujančiosios institucijos gali veikti nacionaliniu arba regioniniu lygmeniu; tai priklauso nuo valstybės dydžio, atitinkamo fondo ir kitų veiksnių, pavyzdžiui, decentralizacijos masto arba federalizmo.

Vadovaujančioji institucija nustato įgyvendinimo sistemą ir paskirsto užduotis. Reglamentuose nustatytos būtinos VVG užduotys aprašytos 3.3.2 skirsnyje.

Nuo šios įgyvendinimo sistemos struktūros labai priklauso VVG veikla ir galiausiai finansuojamų projektų rūšys.

Jeigu įgyvendinimo sistema nėra pritaikyta BIVP metodui, galima iš dalies arba visiškai nepatirti šio metodo teikiamos naudos. Pavyzdžiui, jeigu vadovaujančioji institucija arba mokėjimo agentūra pakartotinai atlieka šias sprendimų priėmimo užduotis, gali sumažėti nauda, kurią teikia spartus VVG sprendimų priėmimo vietoje procesas, vietoje turimų žinių pritaikymas atrenkant projektus ir iš vietos partnerių grupės savarankiškumo bei atsakomybės kylanti motyvacija ir atsidavimas siekti tikslo. Tačiau turėtų būti nustatytos tinkamos priemonės galimiems interesų konfliktams švelninti ir užtikrinti, kad būtų tinkamai atskirtos vietos sprendimų priėmimo proceso dalyvių pareigos.

Vertingiausias VVG atliekamas darbas yra aktyvus bendruomenės iniciatyvų pritaikymas, ypač tada, kai įgyvendinami sudėtingesni projektai, kuriuose dalyvauja įvairūs partneriai – dažnai tai būna patys novatoriškiausi projektai, turintys didžiausią pajėgumą ką nors pakeisti. Todėl svarbu užtikrinti, kad VVG nereikėtų daugiausia dėmesio skirti pirmiausia administraciniam darbui, nes tai mažina jų gebėjimus aktyviai prisitaikyti. Dėl BIVP įgyvendinimo proceso ypatumų taip pat gali reikėti derinti finansavimo mechanizmus (įskaitant nacionalinį įnašą, išankstinį mokėjimą ir t. t.), kad VVG ir jų paramos gavėjai, kurie dažnai yra nevyriausybines organizacijos, MVĮ arba neoficialios grupės, galėtų įgyvendinti savo projektus.

Tolesniuose skirsniuose aprašyti kai kurie būdai padidinti BIVP naudą ir išvengti minėtų problemų. Šiame skyriuje aptariama:

- finansiniai sprendimai, pritaikyti VVG ir jų paramos gavėjų poreikiams, įskaitant avansus, tarpines išmokas ir bendro finansavimo su valstybe priemones (7.2 skirsnis),
- administracinės naštos mažinimas naudojantis tokiomis priemonėmis kaip mažųjų projektų programos ir jungtinės programos (7.3 skirsnis),
- projektų vertinimo ir kontrolės supaprastinimas (7.4 skirsnis),
- ataskaitų teikimo supaprastinimas ir dokumentacijos sumažinimas taikant supaprastinto išlaidų apmokėjimo galimybę (7.5 skirsnis).

7.2. Galimybių gauti finansavimą vietos lygmeniu didinimas

VVG dažnai yra privačios institucijos (asociacijos, ne pelno įmonės arba jokio teisinio statuso neturinčios grupės), kurioms perduota atsakomybė už viešųjų paslaugų teikimą. Siekiant į tai atsižvelgti, reikėtų pritaikyti atitinkamus BIVP viešojo finansavimo mechanizmus. Tai darant reikėtų atsižvelgti ir į daugelio vietos paramos gavėjų, kurių projektus remia VVG, konkrečius ypatumus. Vietos subjektams galima padėti lengviau gauti finansavimą keliais toliau aprašytais būdais.

Bendras finansavimas

Tai galimybė iš anksto gauti bendro finansavimo nacionalinę dalį. Patartina užtikrinti, kad atsakinga ministerija arba regioninės valdžios institucija bendro finansavimo nacionalinę dalį BIVP skirtų tuo pat metu, kai skiriama ES dotacija. Tokiais sprendimais padedama kurti paprastą ir skaidrią įgyvendinimo sistemą ir visiems VVG partneriams sudaromos vienodos galimybės.

Svarbus BIVP principas yra tai, kad partnerių grupė turėtų iš anksto žinoti, koks yra visas jos biudžetas, įskaitant bendro finansavimo nacionalinę dalį, kad galėtų aktyviai pritaikyti savo strategiją ir pagal ją atrinkti didžiausio prioriteto projektus.

Keliose valstybėse narėse bendro finansavimo nacionalinę dalį, kuria privaloma papildyti ES finansavimą, skiria regioninės arba vietos valdžios institucija ir labai dažnai kiekvienam projektui – atskirai. Nors tai gali būti daroma pagrįstai, pavyzdžiui, didelės vertės infrastruktūros projektų arba svarbių verslo investicijų atveju, tai gali netikti BIVP. Dar daugiau problemų gali kilti tada, kai už bendro finansavimo nacionalinės dalies skyrimą kiekvienam projektui atsako vietos lygmens administracija, nes tai jai suteikia papildomos galios per sprendimų priėmimo procesą ir iškraipo galios santykius VVG partnerių grupėje.

Daugelio paramos gavėjų lėšos ir pinigų srautai yra riboti, todėl jiems gali būti sunku sulaukti, kol bus baigtas projektas ir pateiktos jo ataskaitos, kad gautų dotaciją. Kai kurioms VVG taip pat gali būti sunku padengti einamąsias ir aktyvaus pritaikymo išlaidas. Tokias problemas galima išspręsti skiriant tarpines arba išankstines išmokas, dėl kurių prireikus galima suteikti garantiją.

Tarpinės išmokos

Tarpinės arba keliais etapais skiriamos išmokos. Didesnio masto projektus galima suskirstyti į etapus, numatant galimybę prašyti skirti tam tikrą išmokos dalį užbaigus kiekvieną etapą ir pateikus jo ataskaitą. Taip paramos gavėjui nereikia laukti išmokos, kol bus užbaigtas visas projektas ir pateikta jo ataskaita, ir tai padeda mažinti pinigų srautų problemas. Šį sprendimą 2007–2013 m. laikotarpiu rinkosi daugelis valstybių narių.

Išankstinio finansavimo priemonės

Išankstinio finansavimo priemonės, pavyzdžiui, yra išankstiniai mokėjimai. Tai būdas suteikti galimybę VVG ir kitiems paramos gavėjams gauti finansavimą iškart, kai tik patvirtinamas projektas, kad galėtų pradėti jį įgyvendinti. Komisija išankstinį finansavimą kiekvienai programai skiria iš fondų, kuriems taikomas Bendrų nuostatų reglamentas, vėliau – tarpines išmokas remdamasi išlaidų deklaracijomis ir galiausiai – galutinę išmoką. Valstybės narės gali nuspręsti pasinaudoti įvairiomis šių išankstinio finansavimo išmokų teikiamomis galimybėmis, pavyzdžiui, BIVP strategijas įgyvendinančioms VVG išankstinius mokėjimus einamosioms išlaidoms padengti skirti iš nacionalinių lėšų. Visų pirma, skirti iki 50 proc. viešosios paramos dydžio išankstinius mokėjimus einamosiomis ir aktyvaus pritaikymo išlaidoms padengti yra aiškiai numatyta EŽŪFKP⁷⁸ ir EJRF⁷⁹ reglamentuose. EŽŪFKP reglamente taip pat numatyta galimybė skirti tokį išankstinį mokėjimą paramos gavėjams, gaunantiems su investicijomis susijusią paramą⁸⁰. Kad būtų skirtas išankstinis mokėjimas, prašančioms VVG ir paramos gavėjams gali būti privalu pateikti atitinkamą garantiją.

Kai išankstinio mokėjimo gauti neįmanoma, paramos gavėjai gali siekti gauti tarpinę paskolą iš finansų įstaigų projekto išlaidoms padengti iki tol, kol galės gauti kompensaciją iš ES lėšų; paskolų taip pat gali prireikti tam, kad paramos gavėjas galėtų įnešti į projektą savo įnašą. Todėl VVG svarbu palaikyti gerus santykius su savo vietovės finansų sektoriumi (pvz., vietos bankais ar kredito unijomis), kad būtų lengviau gauti paskolas ir garantijas BIVP projektams.

---

⁷⁸ EŽŪFKP reglamento 42 straipsnio 2 dalis.

⁷⁹ EJRF reglamento 62 straipsnio 2 dalis.

⁸⁰ EŽŪFKP reglamento 45 straipsnio 4 dalis.

39 langas. BIVP pritaikyti finansiniai sprendimai Lenkijoje

Lenkijoje bendro finansavimo nacionalinė dalis skiriamas kartu su ES finansavimu. Patvirtinus projektą, garantuojama, kad jam vienu metu bus skirtos ES ir nacionalinės dalies lėšos. Užtikrinti ES lėšas papildančią bendro finansavimo dalį yra vienas svarbiausių valstybės biudžeto prioritetų ir tai suprantama, nes Lenkija yra viena didžiausių Sanglaudos fondo paramos gavėjų, 2007–2013 m. laikotarpiu visa jos teritorija buvo pripažinta konvergencijos regionu.

Lenkijos žuvininkystės regionuose, kuriems teikiama parama pagal EŽF 4 prioritetinę kryptį, tiek ŽVVG, tiek paramos gavėjai turi galimybę gauti išankstinius mokėjimus, kurie gali siekti iki 100 proc. visos projekto sumos. Šie avansai skiriami iš nacionalinio biudžeto lėšų.

Obros-Vartos ŽVVG susitarė su vietos kooperatiniu banku dėl paskolų teikimo nevyriausybinėms organizacijoms, prašančioms finansuoti žuvininkystės srities projektus. Paskolos suteikimo sąlygos ir sprendimų priėmimo terminai nustatomi atsižvelgiant į 4 prioritetinės krypties paramos gavėjų poreikius, be to, ŽVVG pavyko gauti papildomų lėšų, kuriomis būtų paremti paramos gavėjai kompensuojant pusę jų sumokėtų palūkanų sumos.

Per **paspartintą sprendimų priėmimo procesą** galima gauti vietos veiklos grupių ir projektų finansavimą kuo greičiau, o tai labai svarbu siekiant pagerinti į vietos plėtros procesą patenkantį pinigų srautą. Vadovaujančiųjų institucijų geriausia patirtis yra pervesti išmokas per tris dienas nuo mokėjimo prašymų gavimo, o kai kurios iš jų geba tai padaryti net tą pačią dieną. Blogiausiais atvejais išmokų tenka laukti ilgiau kaip 12 mėnesių, todėl gali labai pablogėti organizacijų, kas mėnesį mokančių algas darbuotojams ir atliekančių kitus reguliarius mokėjimus, finansinių srautų būklė. Geriausias šios problemos sprendimo būdas yra patikimai ir sparčiai vykdyti administravimo užduotis, kartu aiškiai nustatant pareigas. Toliau aprašytu pavyzdiniu Suomijos atveju mokėjimai atliekami per 3 mėnesius, ir tai turėtų stengtis daryti kiekviena valstybė narė.

40 langas. „ELY“ centrai Suomijoje: veiksmingas administravimas ir įgaliojimų pasidalijimas su žuvininkystės vietos veiklos grupe (ŽVVG)

Suomijos žuvininkystės srities BIVP įgyvendinimo procesas yra stebėtinai veiksmingas. Įprastas projektas gali būti patvirtintas per šešias savaites nuo jo pasiūlymo pateikimo. Toks našumas pasiektas dalyvaujant dviejų rūšių organizacijoms. 12 „ELY“ centrų, kurie yra nacionalinei vyriausybei pavaldžios tarpinės institucijos, sprendžia tinkamumo finansuoti, patvirtinimo, sutarčių ir mokėjimo klausimus, o ŽVVG išrenka tinkamus finansuoti projektus ir organizuoja projektų eigą parengdama veiksmų planą.

Projektų paraiškos oficialiai pateikiamos „ELY“ centrui, nors dėl daugumos iš jų prieš tai neoficialiai tariamasi su ŽVVG koordinatoriumi. „ELY“ centras paraišką perduoda ŽVVG darbo grupei. ŽVVG pakomitetis į posėdį susirenka likus dviem savaitėms iki bendrojo valdybos posėdžio. Sprendimas priimamas arba per patį posėdį, arba nustatyta tvarka susirašinėjant elektroniniu paštu. Sprendimą patvirtina pagrindinė ŽVVG valdyba, tada jis nusiunčiamas atgal „ELY“ centrui. Jeigu dokumentai yra tinkamai parengti, raštas dėl siūlomos dotacijos pareiškėjui nusiunčiamas per šešias savaites nuo tada, kai pirminė paraiška buvo pateikta „ELY“ centrui.

„ELY“ centras retai atsisako finansuoti ŽVVG atrinktus projektus ne tik todėl, kad ŽVVG darbuotojai nuo pat pradžių kruopščiai tikrina projektų pasiūlymų tinkamumą finansuoti, bet ir todėl, kad „ELY“ centras žino, kuriuos projektus rengia ŽVVG. Taigi bet kokie netinkami

finansuoti atvejai paprastai nustatomi iš anksto ir nereikia įdėti daug darbo rengiant netinkamą finansuoti projektą.

Projektą leidžiama pradėti įgyvendinti nuo paraiškos pateikimo dienos, tačiau paramos gavėjas tai darydamas rizikuotų. Išmokos skiriamos per tris mėnesius nuo mokėjimo prašymo gavimo.

7. 3. Administracinės naštos mažinimas įgyvendinant mažus projektus ir jungtines programas

Bendrų nuostatų reglamente aiškiai nustatyta, kad VVG sprendžia, kurie projektai bus finansuojami ir kiek lėšų jiems skirti (34 straipsnyje nustatyta, kad VVG vertina paraišką paramai gauti, išrenka finansuotinus veiksmus ir nustato paramos dydį). Vadovaujančioji institucija (arba jos paskirta tarpinė institucija) atsako už tai, kad būtų užtikrinta skaidri VVG atranka ir įsitikinta, jog VVG ir paramos gavėjas atitinka visus privalomus reikalavimus. Tam tikromis 5 skyriuje aprašytomis sąlygomis pagal nacionalinės ir ES teisės aktų nuostatas vadovaujančiosios institucijos gali perduoti VVG atlikti ir kitas, pavyzdžiui, galutinio projektų patvirtinimo, įskaitant dotacijos sutarties pasirašymą, arba lėšų pervedimo paramos gavėjams, funkcijas.

Nors šį projektų patvirtinimo procesą sudaro du etapai, tai nebūtinai reiškia, kad jis yra ilgesnis – jeigu visi dalyviai aiškiai žino savo užduotis ir yra nustatytos sprendimų priėmimą palengvinančios procedūros bei priemonės (kontroliniai sąrašai ir kt.), šis procesas gali būti paprastesnis. Be to, yra būdų jį dar labiau supaprastinti taikant tam tikras priemones, tarkim, mažųjų projektų programas ir jungtines programas.

Pagal **vadovaujančiųjų institucijų nustatytas mažųjų projektų programas** projektams, kurių vertė nesiekia tam tikros ribos (pvz., 5 000 EUR) ir kuriems nustatyti projekto finansavimo tikslų apribojimai, gali būti taikoma supaprastinta paraiškų teikimo ir patvirtinimo sistema (sutrumpinta paraiškos forma ir mažiau privalomų dokumentų, pavyzdžiui, gali nebūti reikalaujama įrodymais pagrįsti nedideles išlaidų sumas). Šis metodas pranašesnis tuo, kad mažiau patyrę paramos gavėjai (mažos nevyriausybinės organizacijos arba privatūs asmenys) lengviau gauna finansavimą, o su tuo susijusi rizika mažinama apribojant išmokų dydį ir tikslus, kuriems leidžiama jas naudoti. 2007–2013 m. laikotarpiu mažųjų projektų programomis naudotasi keliose valstybėse narėse.

Jungtinės programos taikomos kaip priemonė, pagal kurią VVG gali skirti mažas (pvz., iki 3 000 EUR) dotacijas tam tikro statuso paramos gavėjams (pvz., mažosioms nevyriausybinėms organizacijoms arba įmonėms, tam tikro sektoriaus ar rūšies įmonėms). Tokiais atvejais VVG prašo skirti tam tikrą finansavimo dalį kaip projektų vykdytoja, o tada šias lėšas mažomis dotacijomis ji paskirsto savo vietovės paramos gavėjams. Šios programos nuo mažųjų projektų programų skiriasi tuo, kad VVG paprastai laikoma pareiškėja ir dotacijos gavėja, o vadovaujančiosios institucijos kontroliuoja mokėjimų paskirtį, atlieka auditą ir kontrolę.⁸¹

Kadangi yra tik vienas pareiškėjas ir paramos gavėjas, tokį jungtinį projektą galima laikyti vienu veiksmu. Taikant šį metodą, sumažėja administracinių patikrų gavus paramos paraišką ir mokėjimo prašymus.⁸²

⁸¹ Pagal jungtines programas projektams dažniausiai teikiama *de minimis* pagalba.

⁸² Įgyvendinant jungtinius projektus, ne visada sumažėja su patikromis vietoje susijusi administracinė našta (vietoje privaloma patikrinti 5 proc. fondo išmokų sumos), nes ne visuomet pakanka atlikti tokias patikras jungtinio projekto lygmeniu, reikia tikrinti ir galutinius paramos gavėjus.

Nors šis metodas teikia tam tikrų pranašumų, jį taikant, labai svarbu tinkamai planuoti. Jungtiniai projektai gali suteikti galimybę pagal programas teikiama parama, skirtingai nei per įprastus įgyvendinimo procesus, pritaikytus didelio masto projektams, kurių būna nedaug ir su kuriais paprastai siejama didelė administracinė našta, paprasčiau, greičiau ir lengviau pasinaudoti mažoms organizacijoms, įmonėms ir privatiems asmenims. Pareiga teikti ataskaitas pavedama organizacijai (paprastai VVG), turinčiai viešųjų išlaidų apskaitos patirties. VVG yra atsakinga už tai, kad būtų sudarytas išsamus paramą gavusių subjektų sąrašas audito sekai užtikrinti.

Rengdamos jungtinius projektus, VVG privalo užtikrinti, jog jos atidžiai stebės tokio projekto paramos gavėjų veiklą, kad būtų išvengta rizikos imti finansuoti netinkamas išlaidas. Be to, kad bendrieji projektai nevirstų „juodąja dėže“, į kurią patenka labai įvairi veikla, ne visada glaudžiai susijusi su pagrindiniu tikslu, projektais turėtų būti susitelkta į labai konkrečias ir panašias veiklos rūšis, reikalingas BIVP strateginiams tikslams pasiekti. Toliau aprašytas toks turizmo veiklos akreditavimo atvejis Škotijoje (žr. 41 langą).

41 langas. Jungtinio pobūdžio programų pavyzdžiai Škotijoje (Jungtinė Karalystė), Suomijoje ir Švedijoje

Škotijos Angusio srities VVG „Rural Tayside“ turizmo projektams taikytas jungtinis metodas. Pagal kai kuriuos iš šių projektų padengtos nakvynės ir pusryčių paslaugų akreditacijos išlaidos įvairioms susijusioms turizmo organizacijoms. 40 proc. akreditavimo išlaidų padengiama iš LEADER programos dotacijos, 50 proc. padengia vietos valdžios institucija iš valstybės lėšų, o 10 proc. šių išlaidų apmoka pats nakvynės ir pusryčių paslaugų teikėjas. Gauti akreditaciją paprastai kainuoja apie 800 EUR; iš viso buvo sukteikta apie 30 akreditacijų, kurių bendra tinkamų finansuoti išlaidų suma buvo 23 000 EUR.

Antras Škotijos pavyzdys – pagal LEADER jungtinę programą skirtos mažos (iki 5 750 EUR) dotacijos socialinėms įmonėms įsteigti. Taip pat buvo galima gauti tokio paties dydžio dotaciją šių įmonių tolesnei plėtrai finansuoti. Visos išlaidos pagal šią programą sudarė 100 000 EUR, nustatyta ES finansavimo norma – 40 proc. Tinkamos finansuoti išlaidos apėmė verslo plėtros konsultacijas ir finansavimą (pvz., verslo planavimą, rinkodaros priemones, finansus, IT, teisės paslaugas, produktų ir paslaugų kūrimą), mokymo kursus, informuotumo didinimą, kelrodžių ženklų įrengimą, partnerystės ryšių stiprinimą ir dalijimąsi gerąja patirtimi.

Švedijoje jungtinės programos taikomos kaimo vietovių jaunimo projektams įgyvendinti. Paramos gavėjai daugiausia yra jaunimo grupės, nedidelių bendruomenių grupės ir kultūros organizacijos. Tinkami finansuoti veiksmai apima galimybių studijas, jaunimo festivalius, mokomąsias keliones ir net mažas investicijas. Didžiausia ribinė dotacija paprastai yra apie 3 000 EUR.

„Koordinuojamų projektų“ principu Suomijoje vadovaujama finansuojant labai įvairius nedidelius projektus, juos visus sujungiant į vieną bendrą projektą. Šie projektai gali apimti ir materialiąsias, ir nematerialiąsias paramos priemones. Per atvirą konkursą teikti paraiškas VVG valdyba atlieka siūlomų projektų atranką. Pavyzdžiui, VVG „Joutentsen Reitti“ iš 23 projektų paraiškų įgyvendinti išrinko 13. Šiems 13 labai mažų projektų, įskaitant projektą, pagal kurį planuojama išdažyti kaimo bendruomenės namus, remti numatytas bendras 50 000 EUR biudžetas. VVG pasirašė susitarimus su kiekvienu iš 13 paramos gavėjų ir stebėjo jų patirtas sąnaudas bei sukurtus produktus.

Įgyvendinant daugelį vietos projektų, sparta yra lemiamas veiksnys, nuo kurio priklauso, ar pavyks pasiekti projekto tikslus, todėl nedideli projektai ir jungtinės programos gali būti svarbūs. Tačiau kai vertinama, koku lygmeniu yra perduotos pareigos, sparta – ne vienintelis svarbus dalykas. Kitas klausimas, į kurį reikia atsižvelgti, yra tai, kad BIVP įgyvendinimo sistema turi būti skatinama vietos bendruomenės atsakomybė, savarankiškumas ir suinteresuotumas.

7.4. Tinkamumo finansuoti klausimų išaiškinimas

ES reglamentuose nustatyta, jog kai kurių rūšių išlaidų negalima finansuoti iš tam tikrų fondų, o vadovaujančiosios institucijos labai dažnai nustato dar ir savus apribojimus.

Vadovaujančiosioms institucijoms rūpi suteikti rekomendacijų VVG bei paramos gavėjams ir neremti tokių išlaidų, kurios, jų nuomone, nėra paramos prioritetas arba dėl kurių gali kilti su apskaita, auditu ir kontrole susijusių problemų.

Iš patirties žinoma, kad, mėginant pernelyg tiksliai apibrėžti visas tinkamas finansuoti išlaidas (pvz., paskelbti išsamius priimtinių išlaidų sąrašus), neišvengiamai kyla begalė klausimų ir problemų bandant išaiškinti, ar tam tikros išlaidos iš tiesų yra tinkamos finansuoti, ar ne. Dėl to gali užsitęsti projektų patvirtinimo procesas, ypač jei sprendimai dėl jų priimami ne VVG, o aukštesniais administraciniais lygmenimis.

Todėl patartina, neperžengiant reglamentuose nustatytų ribų, užtikrinti, jog tinkamų finansuoti dalykų apibrėžtis būtų pakankamai plati, kad būtų įmanoma atsižvelgti į įvairias vietas aplinkybes, be reikalo nesiginčijant dėl pavienių konkrečių išlaidų. Vadovaujančioji institucija taip pat gali nurodyti VVG neremti netinkamų dalykų, parengdama **netinkamų finansuoti išlaidų sąrašą**.

Priežastys, dėl kurių projektas arba jo dalis gali būti pripažintas netinkamu, turėtų būti **visiškai aiškios ir plačiai paskelbtos**, kad visi suinteresuotieji subjektai apie jas iš anksto žinotų ir galėtų į jas atsižvelgti rengdami projektus. VVG turėtų ypač stengtis sužinoti šias taisykles ir pranešti apie jas savo projektų vykdytojams, jos taip pat turėtų reguliariai palaikyti ryšius su programų administravimo personalu, atsakingu už tinkamumo finansuoti patikras (jei šias patikras nėra perduota atlikti pačiai VVG), siekiant užtikrinti, kad šios taisyklės būtų **vienodai suprantamos**.

Konkretūs tinkamumo finansuoti klausimai, kuriems reikia skirti daugiau dėmesio, yra susiję su PVM mokėjimu, banko garantijomis ir nepinigiais įnašais.

PVM. Anksčiau dėl pridėtinės vertės mokesčio (PVM) taisyklių aiškinimo keblumų kartais būdavo vėluojama mokėti išmokas, todėl VVG ir vadovaujančiosioms institucijoms svarbu kuo anksčiau išaiškinti šias taisykles. Kadangi PVM klausimai yra valstybės kompetencija, valstybėse narėse labai įvairiai aiškinama, kurios organizacijos gali susigrąžinti sumokėtą PVM. Ten, kur susigrąžinti PVM įmanoma, prašyme kompensuoti išlaidas galima nenurodyti VVG arba paramos gavėjo sumokėto PVM. Kai VVG arba paramos gavėjai negali susigrąžinti PVM pagal nacionalinės teisės aktus, jų sumokėtas PVM gali būti pripažintas tinkamomis finansuoti išlaidomis. Tokiais atvejais PVM turi būti įtrauktas į projekto biudžetą ir į prašymą kompensuoti išlaidas.

Banko garantija. Tam tikrais atvejais, kai pagal reglamentų nuostatas galima gauti išankstinius mokėjimus, yra privaloma pateikti banko garantiją. Tai gali būti ypatinga problema VVG ir paramos gavėjams, kurie yra nevyriausybinės organizacijos arba socialinės įmonės. Pavyzdžiui, Lenkijoje apytiksliai numatytos tipinės išlaidos garantijai gauti yra apie 1 000 EUR. Kai kurios VVG sugebėjo išvengti šios problemos pasiekdamos, kad garantiją suteiktų savivaldybė. Būtina kuo anksčiau išaiškinti šį klausimą ir ieškoti galimybių jį išspręsti kitokiais, pigesniais, būdais.

Nepiniginiai įnašai. Nemokamo darbo naudojimas arba leidimas nemokamai naudotis tam tikru turtu yra būdingas BIVP bruožas, galintis duoti nemažos papildomos naudos. Daugeliu atvejų tai parodo VVG partnerių grupės narių ir kitų vietos gyventojų pastangas siekti bendrų tikslų. Ankstesniais laikotarpiais kai kurios vadovaujančiosios institucijos nelaiškė šių veiksmų tinkamomis finansuoti išlaidomis (t. y. neleido atitinkamai sumažinti VVG arba paramos gavėjo privalomo finansinio įnašo į projektą dydžio), todėl galėjo būti atmesta daug vertingų iniciatyvų ir pastangų. Pagal Bendrų nuostatų reglamento 69 straipsnio 1 dalį nepiniginis įnašas laikomas tinkamu finansuoti, jei atitinka tame straipsnyje nurodytus kriterijus ir jei tai leidžiama pagal konkrečias to fondo ir programos taisykles. VVG turėtų patikrinti, ar jų atveju tai yra įmanoma.

Nepiniginiai įnašai gali būti svarbus būdas išplėsti galimų paramos gavėjų ratą ir kartu gali sustiprinti VVG gebėjimą pačiai finansuoti savo veiksmus.

7.5. Supaprastinta išlaidų apmokėjimas

Bendra informacija

2007–2013 m. laikotarpiu supaprastintas išlaidų apmokėjimas (SIA) daugiausia taikytas teikiant ESF paramą, iki 2011 m. tokią supaprastinto išlaidų apmokėjimo tvarką ėmė taikyti maždaug pusė valstybių narių⁸³. Teikiant ERPF paramą, nuo 2010 m. labiau pradėtos taikyti itin vienodos netiesioginių išlaidų fiksuotosios normos. Fiksuotosios normos yra nustatytos maždaug 45 programose.

Europos Audito Rūmų 2012 m. metinėje ataskaitoje nurodoma, kad ESF imtyje nenustatyta jokių su supaprastintu išlaidų apmokėjimu susijusių klaidų ir tai reiškia, kad esama mažesnės tikimybės padaryti klaidų per projektus, kurių išlaidos deklaruojamos supaprastinto išlaidų apmokėjimo tvarka. Tad jeigu supaprastintas išlaidų apmokėjimas būtų taikomas plačiau, dėl to klaidų mastas sumažėtų⁸⁴.

Remiantis minėta patirtimi, parengta galimybė supaprastintą išlaidų apmokėjimo tvarką taikyti visų ESI fondų paramai, kaip nustatyta Bendrų nuostatų reglamento 67–68 straipsniuose. Bendrų nuostatų reglamente numatyti trys supaprastinto išlaidų apmokėjimo būdai: kai taikomas standartinis vieneto įkainis, fiksuotoji suma ir fiksuotoji norma (žr. 42 langą).

Supaprastinto išlaidų apmokėjimo būdai

Trumpai tariant, supaprastintas išlaidų apmokėjimas yra priemonė vykdant išmokas daugiau dėmesio skirti siekiamiems sukurti produktams ir rezultatams, o ne sąnaudoms.

42 langas. Trys supaprastinto išlaidų apmokėjimo būdai

Supaprastinto išlaidų apmokėjimo būdas	Apibrėžtis reglamente	Pavyzdžiai, kaip pritaikytina įgyvendinant vietos plėtrą
Standartiniai vieneto įkainiai	Visa tinkamų finansuoti išlaidų suma arba jų dalis apskaičiuojama remiantis kiekybiniais rodikliais, jos sukurtais produktais arba rezultatais, padauginus iš vieneto kainos, kuri yra nustatyta iš anksto .	Standartiniai vieneto įkainiai naudojami, pavyzdžiui, vieno stažuotojo mokymo išlaidoms, konsultuojamojo ugdymo programos įgyvendinimo išlaidoms ar verslo konsultacijų valandos kainai nustatyti. Standartiniai vieneto įkainiai gali būti taikomi ir nepiniginiams įnašams. Pavyzdžiui, Austrijoje nustatyta savarankiškai dirbančių asmenų dalyvavimo ERPF finansuojamame mokslinių tyrimų ir inovacijų srities projekte vertė – 30 EUR per valandą.

⁸³ Metis ir Vienos tarptautinių ekonomikos studijų institutas (vok. WIIW), ESF reagavimo į ekonomikos ir finansų krizę vertinimas (angl. *Evaluation of the reaction of the ESF to the economic and financial crisis*), 2012 m.

⁸⁴ Europos Audito Rūmų 2012 m. metinė ataskaita, 6.23 punktas, ES OL C 331/175, 2013 11 14.

<p>Fiksuotosios normos</p>	<p>Visa tinkamų finansuoti išlaidų suma arba jų dalis kompensuojama viena iš anksto nustatyta suma (ne didesne už 100 000 EUR viešąjį įnašą) pagal iš anksto nustatytas sutarties dėl veiklos ir (arba) jos produktų sąlygas.</p> <p>Svarbu! fiksuotosios normos naudojamos pagal dvinarę sistemą: jeigu sutarta veikla įgyvendinama ir (arba) gaunami jos produktai, iš anksto nustatyta suma sumokama, o jei ne, išmoka neskiriama. Ši sistema veiksmingesnė tuo atveju, kai projektu siekiama vienintelio rezultato (pvz., surengti vieną konferenciją).</p>	<p>Galima nustatyti konkrečią paramos susitikimui surengti sumą, skirtą susitikimo patalpų nuomos, maitinimo, gėrimų ir garso bei vaizdo technikos naudojimo išlaidoms padengti. Ši suma gali būti nustatoma remiantis panašių projektų ankstesnių išlaidų vertinimu. Išmokos skiriamos atsižvelgiant į pasiektus rezultatus, t. y. pateiktus įrodymus, kad susitikimas įvyko. Kai kurių rūšių išlaidos, susijusios su VVG koordinavimo funkcijos vykdymu, gali būti padengiamos remiantis fiksuotosiomis normomis pagal sutartą užduočių sąrašą.</p>
<p>Finansavimas taikant fiksuotąsias normas</p>	<p>Tam tikros kategorijos tinkamos finansuoti išlaidos apskaičiuojamos iš anksto kaip procentinė vienos ar daugiau nurodytų kategorijų tinkamų finansuoti išlaidų dalis. Taip galima apskaičiuoti netiesiogines išlaidas arba kitų rūšių išlaidas.</p> <p>Finansavimas taikant fiksuotąsias normas dažniausiai bus taikomas netiesioginėms išlaidoms apskaičiuoti.</p>	<p>Finansavimas nustatyto dydžio suma dažnai naudojamas nustatant išlaidas, kurias gali būti sunku pagrįsti ir kurios gaunamos iš kitų kategorijų išlaidų – pavyzdžiui, vietos bendruomenės skyriaus veiklos netiesiogines išlaidas (nuomos, telefono, raštinės reikmenų, šildymo), kai jis dalijasi patalpomis su kitomis įstaigomis.</p> <p>2007–2013 m. laikotarpiu Vokietijoje pagal daugelį ESF programų nustatytos netiesioginės projektų išlaidos sudarė 7 proc. tiesioginių išlaidų sumos.</p> <p>Finansavimas taikant fiksuotąsias normas labai sumažina paramos gavėjų administracinę naštą, tačiau, taikant šį metodą, vis dar daugiau dėmesio skiriama sąnaudoms (tiesioginės išlaidos turi būti patvirtintos dokumentais) nei tais atvejais, kai naudojami standartiniai vieneto įkainiai ir fiksuotosios sumos.</p>

Kodėl įgyvendinant BIVP verta taikyti supaprastintą išlaidų apmokėjimą?

- VVG tenka mažesnė administracinė našta: leidus VVG taikyti supaprastintą išlaidų (pavyzdžiui, visų arba dalies jos einamųjų ir aktyvaus pritaikymo išlaidų) apmokėjimą, gali labai sumažėti administracinė našta, nes reikėtų saugoti mažiau dokumentų.

- Institucijoms tenka mažesnė administracinė našta: galima skirti mažiau laiko sąskaitoms faktūroms tikrinti ir kontrolę atlikti per patikras vietoje, todėl galima skirti daugiau dėmesio finansuojamų projektų kokybei, o ne patirtoms išlaidoms.
- Mažesnė klaidų rizika: žr. pirmiau nurodytą Europos Audito Rūmų 2012 m. dokumento išvadą.

Į ką svarbu atkreipti dėmesį planuojant taikyti supaprastintą išlaidų apmokėjimą įgyvendinant BIVP?

Per BIVP procesą reikia stengtis išvengti bet kokios grėsmės, kad mažoms organizacijoms, patekusioms į sudėtingesnę finansavimo aplinką, teks per sunki finansinė našta. Todėl būtina atidžiai pasirinkti kurį nors supaprastinto išlaidų apmokėjimo būdą ir jį taikyti.

Standartiniai vieneto įkainiai

Planuojant taikyti supaprastintą išlaidų apmokėjimą, reikėtų kruopščiai apsvarstyti, kaip tai pagrįsti. Iš tiesų, jeigu nustatytas vieneto įkainis yra vieno stažuotojo valandos mokymo išlaidos, reikės pateikti pasirašytas pažymas, kuriose būtų patvirtinta kiekviena to stažuotojo mokymo valanda. Kita vertus, jeigu nustatytas vieneto įkainis yra vieno stažuotojo, gavusio mokymo baigimo pažymėjimą, mokymo išlaidos, joms patvirtinti reikės įrodyti, kad stažuotojas į tą mokymo kursą užsiregistravo nuo pat pradžių, ir pateikti galutinį kurso baigimo pažymėjimą.

Fiksuotosios sumos

Gali būti tokių atvejų, kai VVG arba projektų vykdytojams kyla grėsmė negauti dotacijos, nes nepasiektas numatytas rezultatas, nors iki jo trūksta labai nedaug (pvz., taikant „fiksuotosios sumos“ metodą įdarbinti devyni stažuotojai, nors tikslas buvo įdarbinti dešimt). Finansavimas pagal fiksuotąsias sumas grindžiamas dvinare logika, pagal kurią yra tik „taip“ arba „ne“; jeigu atitinkamas produktas yra sukurtas arba rezultatas pasiektas, suma išmokama, priešingu atveju – ne. Toks finansavimo taikant fiksuotąsias normas pagal dvinarę logiką metodas paramos gavėjams gali būti itin rizikingas, todėl jį reikėtų taikyti tik aiškiai apibrėžtomis aplinkybėmis, kai tai yra tikslinga ir kai galima pagrįstai numatyti būsimus produktus ir rezultatus (pvz., tai, kad bus atliktas tyrimas). Kitais atvejais verčiau rinktis kitą, lankstesnį arba nuosaikesnio supaprastinto išlaidų apmokėjimo būdą, pavyzdžiui, standartinius vieneto įkainius.

Programa „Staerken vor Ort“ buvo ESF remiama įgalėjimo programa, įgyvendinta maždaug 280 vietos skyrių visoje Vokietijoje. Vietos administracijos skyriams mokėtos sumos buvo apskaičiuojamos taikant fiksuotąsias sumas (žr. 43 langelį).

43 langas. „Staerken Vor Ort“: einamųjų išlaidų apmokėjimas fiksuotosiomis sumomis

Vokietijoje pagal 2009–2012 m. įgyvendintą įgalėjimo programą „Staerken Vor Ort“ taikytas vietos tikslinėms grupėms (jaunimui ir moterims) skirtas metodas. Bendra šios programos vertė buvo daugiau kaip 71 mln. EUR, ją visoje Vokietijos Federacinės Respublikos teritorijoje finansavo ESF ir Šeimų, pagyvenusių piliečių, moterų ir jaunimo reikalų federalinės ministerijos vardu administravo tarpinė institucija.

Įgyvendinant programą dalyvavo 280 vietos valdžios institucijų. Per trejus veiklos metus pagal ją paremta 9 000 labai mažų projektų, kurių kiekvieno vertė – iki 10 000 EUR; parama suteikta 235 000 jaunuolių ir moterų.

Finansavimas: pagal programą skirta iki 100 000 EUR labai mažiems vieno miesto rajono

projektams arba iki 150 000 EUR pasirinktose didesnėse miesto srityse. Šiuos mažuosius projektus 100 proc. finansavo ESF, tačiau vietos valdžios institucija turėjo papildomai padengti 15 proc. išlaidų, kurias sudarė vietos koordinavimo skyriaus (nurodyto tarpiniu federaliniu lygmeniu skiriamų ESF lėšų gavėju) personalo išlaidos.

Fiksuotoji suma: siekiant supaprastinti administravimą ir sumažinti klaidų dažnį, fiksuotoji suma taikyta vietos koordinavimo skyrių veiklos (ne personalo) išlaidoms, įskaitant visuomenės informavimo kampanijų, administracines, smulkios įrangos ir techninės priežiūros išlaidas, padengti.

Ši fiksuotoji suma, remiantis ankstesniais duomenimis, apskaičiuota kaip visos gautos ESF paramos vertės procentas – 14 proc. visos ESF dotacijos. Tiems, kurie gauna iki 100 000 EUR paramą, ši fiksuotoji suma gali siekti iki 14 000 EUR (atskiruose miestų rajonuose), o didesnėse miestų srityse, kurioms skiriama iki 150 000 EUR parama, fiksuotoji suma siekia iki 21 000 EUR.

Išmoką pagal šią fiksuotąją sumą gaunantys vietos koordinavimo skyriai turi atitikti kelias sąlygas:

- turi būti sudaryti programos įgyvendinimo vietos lygmeniu komitetai;
- vietos lygmeniu turi būti surengta bent viena vieša kampanija;
- bent vienas vietos koordinavimo skyrius turi dalyvauti federalinio lygmens tinklo grupėse arba renginiuose;
- turi būti įgyvendintas nustatytas planuojamų labai mažų projektų minimalus skaičius ir tinkamai administruojamos šių projektų lėšos.

Taikomas skaičiavimo metodas pagrįstas Reglamentu (EB) Nr. 396/2009 dėl Europos socialinio fondo ir susijusiu darbinio dokumentu⁸⁵. Programa baigta 2011 m. pabaigoje, o įvertinta 2012 m. Kita galimybė buvo taikyti fiksuotosiomis normomis pagrįstą finansavimo sistemą.

(<http://www.staerken-vor-ort.de/>)

Komisija rekomenduoja taikant supaprastinto išlaidų apmokėjimo skaičiavimo metodikas bendradarbiauti su visais suinteresuotaisiais subjektais, tarp jų VVG, ir įtraukti audito institucijas siekiant, kad naująją sistemą suprastų ir jai pritartų visi valdymo ir kontrolės sistemų dalyviai.

7.6. Auditas ir kontrolė

BIVP veiksmų auditą ir kontrolę pagal savo įgaliojimus ir atsakomybės sritis atlieka kompetentingos institucijos, kaip reikalaujama ES teisės aktų nuostatomis dėl ESI fondų bendrai finansuojamų projektų valdymo ir kontrolės sistemų.

Nepaprastai svarbu iš pat pradžių nustatyti teisingas ir skaidrias procedūras, pagal kurias būtų aiškiai numatyta visų dalyvių atsakomybė ir atskaitomybė. Paramos gavėjai turėtų žinoti apie visus jiems privalomus įsipareigojimus nuo pačios projekto ciklo pradžios.

---

⁸⁵ Fondų koordinavimo komiteto dokumentas COCOF 09/0025/04-EN, 2010 m. sausio 28 d. (Europos Komisija rengia naują šio dokumento redakciją).

Siekiant patikimai valdyti BIVP procesą, reikėtų taikyti veiksmingas ir naudingas procedūrų kontrolės priemones, skirtas, be kita ko, būdingai galimo interesų konflikto, tų pačių funkcijų kartojimo ir neaiškių tinkamumo finansuoti kriterijų rizikai mažinti.

Įgyvendinant BIVP veiksmus, reikėtų atsižvelgti į riziką padaryti klaidų, pirmiausia užtikrinant, kad patirtos išlaidos būtų pagrįstos ir kad būtų laikomasi, kai taikytina, viešųjų pirkimų tvarkos.

7.7. Baigiamosios pastabos

Kaip jau minėta, daugelis iš šių rekomendacijų visų pirma skirtos vadovaujančiosioms institucijoms, atsakingoms už tai, kad būtų sukurtos veiksmingos įgyvendinimo priemonės. Vis dėlto VVG turėtų žinoti apie galimą įvairių įgyvendinimo būdų naudą bei pasekmes ir aktyviai dalyvauti diskusijose su vadovaujančiosiomis institucijomis, kad būtų sukurta BIVP tinkama įgyvendinimo sistema. VVG tinklų veikla ir dalijimasis patirtimi su kituose regionuose veikiančiomis ir (arba) kitų fondų lėšas naudojančiomis VVG gali būti svarbus žinių ir įkvėpimo šaltinis, kuriuo VVG gali remtis įgyvendinimo klausimais diskutuodamos su vadovaujančiosiomis institucijomis.

Galima pasiekti, kad BIVP įgyvendinimas būtų paprastesnis, spartesnis ir lengvesnis visiems šio proceso dalyviams, tačiau tam reikia gero išankstinio vadovaujančiųjų institucijų planavimo, taip pat didelio parengiamojo darbo, įskaitant visų įgyvendinimo proceso dalyvių mokymą ir informuotumo didinimą. Ypač daug dėmesio iš pat pradžių reikėtų skirti tinkamiems VVG ir vadovaujančiųjų institucijų ryšiams užmegzti.